

ISSN 1812-2566

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.2 (XXIX), 2005

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

CHIȘINĂU – 2005

MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). –
Revistă științifică trimestrială. - Chișinău: USM, nr.2 (XXIX), 2005.
– 167 p.

În acest număr al revistei sînt examinate diferite probleme ale vieții social-politice din Republica Moldova: instituționalizarea și dezvoltarea științei politice, procesul electoral și alegerile parlamentare din 2005, mișcarea sindicalistă din Republica Moldova, specificul “limbajului de lemn” în discursul politic, direcțiile de bază ale politicii externe a Republicii Moldova, realizarea politicilor sociale, codul deontologic al funcționarului public, etc.

Materialele sunt adresate studenților, profesorilor, celor, ce se interesează de știința politică contemporană.

COLEGIUL DE REDACȚIE:

doctor-habilitat, profesor V.Moșneaga (redactor-șef); doctor-habilitat, conferențiar V.Saca (redactor-șef adjunct); doctor, conferențiar V.Cujbă; doctor-habilitat, conferențiar A.Roșca; doctor, conferențiar V.Cobășneanu; magistru V.Tăbîrță

Ideile și opiniile expuse în materialele prezentate aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al colegiului de redacție

versiunea electronică: <http://www.usm.md/cercetare/moldoscop.asp>

ISSN 1812-2566

© – Chișinău, USM - 2005

S U M A R

<i>Compartimentul</i>	TEORIA, METODOLOGIA ȘI ISTORIA POLITOLOGIEI	7
<i>Saca V.</i>	<i>Realizări, probleme și perspective ale științei politice (la 10 ani ai Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative a Universității de Stat din Moldova)</i>	7
<i>Compartimentul</i>	GUVERNAREA POLITICĂ ȘI ADMINISTRAREA PUBLICĂ	21
<i>Chiorescu Iu.</i>	<i>Instituția funcționarului public din Republica Moldova: aspectele formării și dezvoltării</i>	21
<i>Compartimentul</i>	SOCIOLOGIA POLITICĂ	28
<i>Cristal O.</i>	<i>Impactul factorului rus asupra alegerilor din Republica Moldova</i>	28
<i>Gațmaniuc N.</i>	<i>Comportamentul electoral al Găgăuziei în cadrul alegerilor naționale parlamentare din Republica Moldova</i>	35
<i>Peru A.</i>	<i>Tendențe și strategii de imagine în Electorală-2005 (cazul Republicii Moldova)</i>	43
<i>Rusu R.</i>	<i>Ideologia partidelor politice moldovenești</i>	52
<i>Țirdea B.</i>	<i>Câmpul simbolic (politic) moldovenesc 2004-2005</i>	69
<i>Bogatu E.</i>	<i>“Limba de lemn” la nivelul discursului politic</i>	92
<i>Mancaș T.</i>	<i>Institutul de parteneriat social: strategii internaționale și implicații naționale (cazul Moldovei)</i>	102
<i>Teoca B., Мошняга В., Руснак Г.</i>	<i>Профсоюзное пространство Молдовы: особенности и современные тенденции</i>	114

<i>Compartimentul</i>	<i>RELAȚII INTERNAȚIONALE</i>	<i>139</i>
<i>Cebotari S.</i>	<i>Interesul național al Republicii Moldova între Uniunea Europeană și Comunitatea Statelor Inde- pendente</i>	<i>139</i>
<i>Назария С.</i>	<i>К вопросу о многовекторности внешней поли- тики Республики Молдова</i>	<i>150</i>

SUMMARY

<i>Chapter</i>	<i>THEORY, METHODOLOGY AND HISTORY OF POLITICAL SCIENCE</i>	7
<i>Saca V.</i>	<i>Achievements, problems and perspectives of Political Science (at the anniversary of 10 years of the Department of International Relations, Political and Administrative Study of Moldova State University).</i>	7
<i>Chapter</i>	<i>POLITICAL GOVERNMENT AND PUBLIC ADMINISTRATION</i>	21
<i>Chiorescu Iu.</i>	<i>Institution of public official in the Republic of Moldova: aspects of creation and development</i>	21
<i>Chapter</i>	<i>POLITICAL SOCIOLOGY</i>	28
<i>Cristal O.</i>	<i>The impact of the Russian factor on the elections in the Republic of Moldova</i>	28
<i>Gațmaniuc N.</i>	<i>Electoral behaviour of Gagauzia within the framework of national Parliamentary elections in the Republic of Moldova</i>	35
<i>Peru A.</i>	<i>Image tendencies and strategies in the Electoral-2005 (case of the Republic of Moldova)</i>	43
<i>Rusu R.</i>	<i>Ideology of Moldovan political parties</i>	52
<i>Țirdea B.</i>	<i>Symbolic (political) Moldovan Field 2004-2005</i>	69
<i>Bogatu E.</i>	<i>"Truncated Language" at the level of political discourses</i>	92
<i>Mancaș T.</i>	<i>Institute of social partnership: international strategies and national implications (Moldova case)</i>	102
<i>Teosa V., Mosneaga V., Rusnac Gh.</i>	<i>Trade Union dimension of Moldova: peculiarities and modern tendencies</i>	114
<i>Chapter</i>	<i>INTERNATIONAL RELATIONS</i>	139

<i>Cebotari S.</i>	<i>National interest of the Republic of Moldova between the European Union and the Commonwealth of Independent States</i>	<i>139</i>
<i>Nazaria S.</i>	<i>About the issue of multi vectors foreign policy of the Republic of Moldova</i>	<i>150</i>

COMPARTIMENTUL
TEORIA, METODOLOGIA SI ISTORIA
POLITOLOGIEI

REALIZĂRI, PROBLEME ȘI PERSPECTIVE ALE
ȘTIINȚEI POLITICE (LA 10 ANI AI FACULTĂȚII
RELAȚII INTERNAȚIONALE, ȘTIINȚE POLITICE
ȘI ADMINISTRATIVE A UNIVERSITĂȚII DE STAT
DIN MOLDOVA)¹

Victor SACA
Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații internaționale,
Științe Politice și Administrative
Catedra Științe Politice și Administrative
Conferențiar, doctor habilitat

The article examines the achievements and the problems of political science at the Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences during the period of 10 years of its existence. A special role and place is given to the analysis of the scientific staff, the structure of the scientific personnel, preparation of teachers by means of studies for the doctor's degree, the institutions of competitors of post-doctorate studies. The problem of defending doctor's thesis and Doctor's of Science in political science.

At the same time the article analyses the quantitative and qualitative results of the political science at the Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, scientific directions of the staff of the Chairs: Political and Administrative Sciences and Chair of International Relations. The scientific cooperation of the faculty with other institutions at the national and international levels is also analyzed in the given article.

E binecunoscut faptul că componentele unui învățământ superior de calitate, eminent avansat, create, alimentate și reglementate de către un sistem special de management al calității, depind în ultima instanță de atingerea unui nivel adecvat de știință. Aceasta din urmă vine a fi mobilul, forța motrice a dezvoltării societății în general și a procesului educațional în particular.

¹ *Recenzent – doctor în științe istorice, profesor Ion SANDU.*

De bună seamă pentru a depăși crizele interne ale societății moldovenești în tranziție, inclusiv în domeniul învățământului, provocate de paralizantele transformări social-sistemice, pentru a face față perspectivei de integrare europeană, sunt necesare eforturi susținute ale savantului și ale factorului de decizie în vederea modernizării capitalului științific. Anume modernizarea științei, asigurată efectiv de o politică științifică activă, coerentă va face posibilă integrarea complexă a cercetărilor științifice în viața social-economică și politică a țării, consolidarea interconexiunii dintre știință și educație.

În contextul celor menționate a devenit binevenită evaluarea semnificației procesului de la Bologna adusă de către Dl Rector Gheorghe Rusnac, acum un an și mai bine, la una din ședințele Senatului USM. Atunci Domnia sa sublinia pe bună dreptate importanța acestui proces în crearea unui spațiu european al învățământului și al unui spațiu european al cercetării științifice ca doi piloni principali ai activității universitare. Actualmente, această evaluare are pentru noi profesorii, doctoranzii, masteranzii, studenții de la Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative o însemnătate deosebită, din motivul că vizează în mod direct statutul nostru de cadru didactic, de savant, de student, problema capacităților și orientărilor noastre în ce măsură ne înscriem în spațiul european al științei politice, în ce măsură ne conformăm științei și imperativelor educaționale moderne.

Importanța fenomenului științei politice în cei 10 ani ai facultății, ține de evoluția lui contradictorie de la neclar la evident, de la aparent la real, de la simplu la complex. Pornind de aici anul 1995 se consideră cu adevărat un an deosebit pentru Universitatea de Stat din Moldova. Anume atunci, conform Ordinului Rectorului USM profesorului universitar Gh.Rusnac din 20 iunie a fost fondată cu începere de la 30 iunie Facultatea de Științe Politice², denumită ulterior (2001) Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative (FRISPA). Aceasta a fost prima instituție de profil politologic din Republica Moldova, pentru care cei 10 ani de existență au transformat-o într-un factor-cheie, sui-generis, nu doar în pregătirea cadrelor didactice de specialitate, ci și în constituirea și dezvoltarea științei politice moldovenești în ansamblu.

Un mare aport în crearea și afirmarea facultății ca centru al științei politice din țară l-au adus profesorii Gh.Rusnac (principalul inițiator și animator al noii instituții), profesorii A.Zavtur, V.Moșneaga, conferențiarul D.Strah (primul decan al facultății), V.Beniuc, D.Ilașciuc, P.Fruntașu și alții. Prin cercetările lor, efectuate mai întâi în cadrul Catedrei de Politologie, ei au stat la în-

² *A se vedea: Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). – Chișinău, USM, 1996, p.391.*

ceputurile instituționalizării științei politice universitare în dimensiuni mai ample – de facultate – au contribuit substanțial la construcția, consolidarea și dezvoltarea ei instituțională de mai departe, antrenând și pregătind noi forțe, inclusiv tinere, de savanți.

Astfel, către 2001, la cinci ani ai facultății, știința politică universitară avea deja format un nucleu de entuziaști (Gh.Rusnac, V.Moșneaga, A.Zavtur, V.Cujbă, V.Saca, C.Marin, C.Solomon, A.Roșca, Iu.Gorincioi, T.Spinei, T.Turco ș.a), care o dezvoltau și o promovau activ atât în alma mater și în țară, cât și peste hotare, avea o bază instituțională și de cadre bine determinată. Atunci corpul profesoral al facultății număra peste 60 persoane, inclusiv 1 membru corespondent al AȘM, 4 doctori habilitați și 22 doctori în științe³. A urmat apoi fenomenul “revărsării” științifice, adică creșterii și lărgirii considerabile a efectivului științific, includerii tot mai active în lumea științei a multor cadre tinere – V.Borș, R.Tanasă, C.Mînăscurtă, A.Peru, A.Margarint, A.Morozan, M.Bulova, E.Anghel ș.a.

Pentru comparație menționăm că la moment, față de situația de acum cinci ani, în cadrul FRIȘPA sunt antrenați în activitatea științifică 147 profesori și cercetători⁴ de la cele 4 catedre – Științe Politice și Administrative, Relații Internaționale, Științe Juridice, Limbi Stăine Aplicate – și de la laboratorul științifico-didactic “Sociologia politică”. Din acest efectiv distingem deja 2 membri corespondenți ai AȘM, 6 doctori habilitați, 36 doctori în științe⁵. Prin concursul lor de zi cu zi știința politică a facultății și universității și a țării în general a făcut un pas calitativ nou în evoluția sa.

Structura personalului științifico-didactic de la FRIȘPA s-a modificat substanțial în direcția creșterii gradului lui de calificare grație instituției doctoranturii, instituției de competitori și cercetărilor de post-doctorat. În această ordine de idei pregătirea cadrelor științifice s-a intensificat odată cu crearea în 1998 pe lângă USM a Consiliului Științific Specializat în domeniul filosofiei și politologiei. Acesta a funcționat pînă la sfîrșitul lui 2003, perioadă în care la specialitatea “Teoria și istoria politologiei; instituții și procese politice” au fost elaborate și susținute 16 teze de doctorat, inclusiv 9 teze de doctor în științe politice și 7 teze de doctor habilitat în științe politice⁶. Din totalul persoanelor cărora li s-a conferit grad științific în perioada respectivă 14 sunt

³ *A se vedea: Cujbă V. Pledoarie pentru libertate și afirmare. // Republica Moldova la începutul mileniului III: realități și perspective. - Chișinău, USM, 2001, p.17.*

⁴ *A se vedea: Arhiva curentă a catedrelor FRIȘPA pentru anul 2005.*

⁵ *Ibidem*

⁶ *A se vedea: Мошняга В., Цуркан В., Руснак Г. Институционализация политологии как учебной дисциплины в Республике Молдова. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXIV. - Chișinău: USM, 2004, p.5-34.*

cetățeni ai Republicii Moldova și 2 – cetățeni străini. În anii 1998-2003 majoritatea specialiștilor în politologie de la FRIȘPA și din USM au susținut tezele de doctorat în consiliul sus-menționat al universității. Dintre acestea în acest Consiliu și-au susținut tezele toți cei 7 doctori habilitați în științe politice din cadrul USM, patru din care revin facultății, în particular Catedrei de Politologie (din octombrie 2004 – catedra de științe politice și administrative).

O nouă etapă în pregătirea cadrelor științifice, inclusiv în domeniul politologiei, vine de la sfârșitul anului 2003 – începutul anului 2004, odată cu reformarea sistemului de evaluare și atestare a lor, cu elaborarea și aprobarea unui nou regulament cu privire la conferirea gradelor științifice și titlurilor științifice și științifico-didactice în Republica Moldova, cu acordarea dreptului senatelor universitare de a institui Consilii Științifice Specializate și de a desemna seminare de profil la specialitățile corespunzătoare. Conform art.6 a Regulamentului, Consiliile Științifice Specializate, ca verigă principală a CSA în atestarea cadrelor științifice, se organizează ad-hoc pentru fiecare teză aparte. Se admite examinarea de unul și același C.Ș.S. (în ședințe aparte) a două teze de doctor ce țin de aceeași specialitate și au teme adiacente⁷. Aceste și alte modificări ale procesului de organizare și susținere a tezelor de doctorat au avut drept scop ridicarea nivelului calității de pregătire și atestare a cadrelor științifice.

Pornind de aici, în temeiul Hotărârii Prezidiului C.S.A. din 25 decembrie 2003, luată în baza demersului Senatului USM din 30 octombrie 2003, avizat de Comisia de experți în politologie, sociologie, filosofie și istorie, Comisia Superioară de Atestare (reorganizată ulterior în Consiliul Național de Acreditare și Atestare) a adoptat la 23 ianuarie 2004 Ordinul nr.58⁸ de instituire în cadrul USM a Consiliului Științific Specializat DH 30-23.00.01-25.12.03 (Președinte – Dl.Gh.Rusnac, secretar științific – Dl.V.Saca) la specialitatea 23.00.01 – Teoria și istoria politologiei: instituții și procese politice, reorganizată pe parcursul anului în “Teoria, metodologia și istoria politologiei; instituții și procese politice”. Tot prin acest Ordin a fost aprobată și componența de bază a Seminarului științific de profil la specialitatea dată (Președinte – Dl.V.Moșneaga, secretar științific – Dna A.Roșca).

Consiliul Științific Specializat și-a desfășurat activitatea într-o strânsă colaborare cu Seminarul științific de profil, cu colaboratorii Catedrei de Științe Politice și Administrative a USM, precum și cu specialiștii de profil de la alte catedre ale USM și de la alte instituții din țară. În anii 2004-2005 pînă la mo-

⁷ *Regulamentul cu privire la conferirea gradelor științifice și titlurilor științifice și științifico-didactice în Republica Moldova. – Chișinău, 2004, p.5.*

⁸ *Arhiva Comisiei Superioare de Atestare a Republicii Moldova*

ment, în Ședințele Consiliului Științific Specializat din cadrul USM, abilitat cu dreptul de a organiza susținerea tezelor de doctorat la specialitatea 23.00.01 – Teoria, metodologia și istoria politologiei: instituții și procese politice, au fost susținute 7 teze de doctor în științe politice și 1 teză de doctor habilitat în științe politice (vezi Tab.1).

Tabelul 1. Susținerea tezelor de doctor și doctor-habilitat în științe politice în Consiliul Științific Specializat din USM, anii 2004-2005⁹.

Nr.	Autorul	Denumirea tezei	Conducător / consultant științific
Teze de doctor			
1.	Peru Aurelia	Promovarea imaginii liderului politic: metode și tehnici (cazul Republicii Moldova)	Roșca A.
2.	Ermolovici Andrei (Belarusi)	Relațiile belaruso-moldave: starea și tendințele dezvoltării (analiza politologică)	Moșneaga V.
3.	Margarint Ana	Elita politică din Republica Moldova: aspecte ale formării și dezvoltării.	Cujbă V.
4.	Morozan Alina	Minoritățile naționale în Republica Moldova: starea și probleme de integrare (analiză politologică).	Moșneaga V.
5.	Bulova Margarita	Spațiul și timpul electoral în condițiile Republicii Moldova: analiza și modelarea parametrilor dinamici.	Saca V.
6.	Anghel Elvira	Reflectarea tranziției în comportamentul politic al maselor (cazul Republicii Moldova).	Cujbă V.
7.	Țurcan Dumitru	Interesele politice și mass-media. Cazul Republicii Moldova.	Moraru V.
Teze de doctor-habilitat			
1.	Sacovici Vasilii (Belarusi)	Antiglobalism: esență, cauze și forme de bază.	Rusnac Gh.

⁹ Arhiva curentă a Consiliului Științific Specializat DH 30.23.00.01-25.12.03

Din cei 8 competitori care au susținut tezele de doctorat 6 sunt cetățeni ai Republicii Moldova (5 din ei activează la FRIȘPA) și 2 – cetățeni străini. Aceștia din urmă (din Belarusi), le revine 1 teză de doctor și 1 teză de doctor habilitat.

Susținerii tezelor la etapa finală, adică la ședința Consiliului Științific Specializat, le-au premers dezbateri aprinse, cu implicări a savanților în cadrul catedrei și Seminarului de profil. Dacă astfel de dezbateri la ședințele catedrei au devenit deja tradiționale (iar la catedra Științe Politice și Administrative de fiecare dată își manifestă acordul sau dezacordul vis-à-vis de valoarea științifică și aplicativă a tezelor tot colectivul, inclusiv profesorii tineri), atunci la Seminarul Științific de profil ele s-au instituționalizat doar acum un an și jumătate. Însă cele 11 ședințe de pînă acum ale Seminarului, prin gradul înalt de activism al membrilor săi, au demonstrat că această formă relativ nouă de dezbateri științifice este nu numai binevenită, ci și necesară în sistemul de evaluare a cadrelor. Însăși ședințele Seminarului de profil la specialitatea 23.00.01 din cadrul USM pot fi considerate un preludiv, o “repetiție generală” a Ședințelor Consiliului Științific Specializat. La ele participă specialiști atît de la facultate, cît și de la alte facultăți ale USM, precum și de la alte instituții din țară, în total 15 persoane: 1 academician al AȘM, 2 membri corespondenți ai AȘM, 6 doctori habilitați și 6 doctori în științe la specialitatea dată¹⁰.

Astfel, în perioada 1998-2005, în Consiliul Științific Specializat din cadrul USM la specialitatea 23.00.01 au fost susținute în total 24 teze de doctorat, din care 16 – de doctor în științe politice și 8 – de doctor habilitat în științe politice. Absoluta lor majoritate revine Facultății de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative. Totodată, unii profesori ai facultății au susținut tezele de doctor în științe politice sau sunt pe cale de a susține în alte instituții din țară (AȘM) și de peste hotare (Rusia, Belarusi, România).

În linii mari avem tot temeiul să credem că știința politică a facultății are deja acumulate anumite tradiții, care, prin activitatea savanților în vîrstă oarecum afirmați și recunoscuți în țară și peste hotare ca cercetători, precum și prin efortul savanților tineri, prin îmbinarea experienței cu elanul juvenil, leagă trecutul cu prezentul ei, dar și constituie un suport solid pentru viitorul ei. În acest context efectul tradiției politologice de la FRIȘPA, găsindu-și expresie în funcționalitatea formelor sale instituționale de organizare, în teoriile și concepțiile elaborate și susținute public la ședințele CȘS, s-a văzut a fi întotdeauna în funcție directă de nivelul capacității noilor generații de cercetători

¹⁰ *Arhiva Seminarului de profil la specialitatea 23.00.01 - Teoria, metodologia și istoria politologiei; instituții și procese politice din cadrul USM, anii 2004-2005.*

de a moșteni și a îmbogăți arsenalul cunoștințelor politice. Pornind de aici e îmbucurător faptul că majoritatea doctorilor și doctorilor habilitați în științe politice sunt astăzi persoane a căror vîrstă nu depășește 50 de ani, iar numărul tinerilor cercetători (doctoranzi și competitori) care în prezent își fac studiile în doctorantura Catedrei de Științe Politice și Administrative alcătuiesc 46 persoane. Acesta este un real potențial al viitorului științei politice universitare și a țării în ansamblu.

Un eveniment științific de importanță majoră legat de maturizarea FRIȘ-PA și de creșterea autorității științei în universitate, a fost fondarea în anii 90 a școlii politologice în frunte cu membru-corespondent al AȘM, profesorul universitar, dr.habilitat Gh.Rusnac. Discipolii dumnealui au devenit deja 8 doctori habilitați (V.Beniuc, V.Moșneaga, V.Moraru, V.Saca, C.Marin, C.Solomon, Ala Roșca și V.Sacovici) și 5 doctori (I.Lipciu, C.Manolache, T.Spinei, R.Tanasă, C.Mînăscuță) în științe politice¹¹. Cercetările lor politologice și interdisciplinare sunt binecunoscute opiniei științifice naționale și internaționale și au tot temeiul de a deveni o bază reală în constituirea unor școli științifice autohtone ce țin de fenomenul migrației, de tranzitologia politică, de interesele și relațiile politice, de conexiunea politologiei și medialogiei ș.a.

Creșterea cantitativă și calitativă a personalului științific al Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative a condus la o diversificare evidentă a domeniilor (direcțiilor) de cercetare. Pe parcursul celor 10 ani de existență a facultății aici s-au conturat mai bine de 30 de domenii științifice. Dintre acestea menționăm în special la Catedra de Științe Politice și Administrative: funcționalitatea partidelor politice și a sistemelor de partid (Gh.Rusnac, V.Moșneaga, V.Cujbă, V.Saca, I.Bucătaru); problematica minorităților naționale (Gh.Rusnac, V.Moșneaga, A.Morozan); dimensiunile politologice ale migrației (V.Moșneaga); teoria și practica democrației politice (V.Cujbă); teoria și practica intereselor și relațiilor politice (V.Saca); problemele actuale ale tranziției democratice (V.Saca); reflectarea tranziției în comportamentul politic al maselor (E.Anghel); problemele actuale ale procesului electoral (V.Moșneaga, R.Tanasă); dinamica timpului și spațiului electoral (M.Bulova); constituirea și dezvoltarea elitei politice în Republica Moldova (A.Margarint, P.Varzari); fenomenul culturii și socializării politice (I.Sandu, V.Stan) ș.a.

În ultimii ani la FRIȘPA se profilează tot mai intens direcțiile științifice legate de procesul politic internațional, de relațiile internaționale, de politica externă. În acest sens putem menționa studiul sistemului internațional de comunicare (Ala Roșca); a paradigmelor securității internaționale (C.Eșanu); a

¹¹ *Arhiva Consiliilor Științifice Specializate ale USM, anii 1998-2005.*

politicii de securitate regională în Europa de Sud-Est (H.Dupouy); a diplomației regionale în lumea globală (E.Ciobu); a organizațiilor internaționale ca formă a relațiilor internaționale (D.Ilașciuc); a relației democratizare-globalizare (R.Gorincioi); a asistenței civice internaționale; a perspectivei integrării europene pentru Republica Moldova; a combaterii terorismului internațional ș.a.

Desigur, direcțiile sus-menționate au evoluat în mod neuniform, divergent, în funcție de anumiți factori (situaționali, relaționali, științifici, sociali, naționali, politici etc.), fapt ce atestă o pondere a lor diferită în câmpul științific al facultății. Unele din ele au fost și continuă a fi obiectul unor studii politologice speciale, fie la nivel de teze de doctor și doctor habilitat în științe politice sau monografii și culegeri tematice, constituind astfel un suport informațional solid, un amplu material teoretico-empiric. Altele, dimpotrivă, rămân deocamdată mai vagi, fiind abordate doar la nivel de articole și rezumate științifice.

În ultimii cinci ani de activitate științifică, profesorii facultății, grație transformării calitative a nivelului lor de pregătire, precum și diversificării tematicii de studiu, au înregistrat rezultate înalte în sfera științei politice (vezi tab.2).

Tabelul 2. Rezultatele activității în sfera științei politice la FRIȘPA, anii 2000-2004¹².

Catedra	Numărul lucrărilor științifice publicate / volum (c.t.)					
	Anii					
	2000	2001	2002	2003	2004	Total
ȘPA	147 (136,95)	132 (570,05)	153 (412,0)	110 (101,0.)	86 (71,55)	628 (1291,55)
RI	30 (49,0)	43 (31,55)	59 (29,95)	45 (42,59)	50 (42,0)	227 (195,09)
Total	177 (185,95)	175 (601,60)	212 (441,9)	155 (143,59)	136 (113,55)	855 (1486,64)

Astfel, în perioada respectivă, prin efortul susținut al personalului științific a Catedrelor de Științe Politice și Administrative și Relații Internaționale au fost publicate 855 de lucrări științifico-metodice cu un volum de 1486,64 coli de tipar. Acest indiciu este cu adevărat impunător dacă ținem cont de faptul că din numărul total de lucrări editate pe parcursul ultimilor cinci ani 13

¹² Arhiva Catedrelor de Științe Politice și Administrative și de Relații Internaționale

sunt monografii, 8 – cursuri de prelegeri, 29 – culegeri științifice. Iar celelalte publicații sunt în majoritatea lor absolută articole, acceptate în Analele Științifice ale USM, în reviste științifice de specialitate și în ediții speciale pe marginea Conferințelor științifice.

Astăzi la cei 10 ani de existență și funcționare a facultății asociem devenirea și maturizarea acesteia cu cele mai cunoscute și apreciate în țară și peste hotare titluri de carte – rod al unei munci colective a colaboratorilor de la facultate și de la alte instituții din țară. Când vorbim despre realizările științifico-didactice de la FRIȘPA avem în vedere mai întâi editarea în anii 1995-1998 a prelegerilor la cursul de Politologie în 4 ediții (coordonator V.Moșneaga). Fiind mult mai diversificate și mai raționalizate ca formă și conținut decât primul curs de lecții la Politologie, elaborat și editat la începutul anilor 90 sub redacția profesorului universitar A.Zavtur, aceste 4 ediții, în pofida dimensiunii de timp ce s-a scurs, își mai păstrează actualitatea și astăzi.

Or, poate că cea mai semnificativă realizare științifică de la FRIȘPA legată de devenirea mai întâi a Catedrei de Politologie, precum și a facultății în ansamblu, este editarea deja mai bine de 10 ani a revistei trimestriale „MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)” (redactor-șef V.Moșneaga), fapt consemnat și în alte publicații de până acum¹³. Fiind în felul său, pe parcursul unui deceniu de căutări științifice, cartea de vizită a Catedrei de Științe Politice și Administrative, mobilul creșterii calitative a efectivului acesteia, revista s-a transformat din 2004 în ediție științifică a facultății. Mai mult ca atât, prin cele 28 de numere ale sale, elaborate până la moment, revista „MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)” a devenit în plan național unica și cea mai prestigioasă în domeniul politologiei, creînd o imagine pozitivă științei politice nu numai din universitate, ci și din întreaga țară. În această ordine de idei subliniem mai cu seamă trei dimensiuni de rol ale revistei.

În primul rând, rol epistemic, științifico-informativ. Adică revista se destinge printr-o analiză amplă și profundă a diferitor aspecte ale vieții politice din Republica Moldova, fiind astfel utilă ca izvor de informație pentru specialiști în domeniu și pentru întreaga opinie științifică din țară ce se interesează de știința politică contemporană. În acest sens pe paginile revistei sunt publicate rezultatele cercetărilor științifice atât a savanților universitari (profesori,

¹³ A se vedea: Saca V., Rusnac Gh. *Cercetare și tradiție politologică: la 10 ani ai MOLDOSCOPIEI (Probleme de analiză politică)*. // *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*. Partea XXI. - Chișinău, 2003, p.148-158; Saca V. *Политическая наука в Молдове: тематическое и инструментальное измерение*. // *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*. Partea XXIV. - Chișinău, 2004, p.35-47.

doctoranzi, competitori, masteranzi) de la FRIȘPA și de la alte facultăți, cât și a unor cercetători din alte instituții din țară și de peste hotare.

În al doilea rând, rol instructiv-didactic, în sens că studenții, masteranzii, doctoranzii, profesorii facultății și a altor instituții de specialitate utilizează materialele revistei în pregătirea de seminare, colocvii, examen; în elaborarea tezelor de licență, de magistru, de doctor în științe; în perfecționarea cursurilor normative și opționale.

În al treilea rând, rol politico-practic, axat pe anumite recomandări ale savantului politolog aduse pe paginile revistei la adresa actorului de putere privind raționalizarea activității acestuia în raport cu societatea civilă, cu opoziția.

Valoarea științifică a revistei „MOLDOSPIE (Probleme de analiză politică)” a crescut și mai mult odată cu înregistrarea ei la 21 iunie 2004 în registrul ISSN, adică cu obținerea cifrului bibliografic internațional, devenind astfel recunoscută pe plan internațional. Acest fapt a condus la noi cercetări științifice, noi eforturi în vederea perfecționării aspectelor de conținut și de formă ale revistei.

La capitolele elaborări și publicații științifice colective pot fi raportate de asemenea o serie de culegeri tematice pregătite de către profesorii Catedrei de Științe Politice și Administrative în baza unor foruri științifice internaționale. Astfel, la tema relațiilor inter-etnice au fost binevenite pentru întreaga comunitate politologică a țării culegerile: Statul național și societatea politică: Moldova în anii 90. – Chișinău, 1997; Identitatea națională și comunicarea (coordonatori V.Moraru, V.Moșneaga). – Chișinău, 1998; Moldova între Est și Vest: identitatea națională și orientarea europeană. (coordonator V.Moșneaga). – Chișinău, 2001; Minoritățile naționale și relațiile interetnice: tradiția europeană și experiența noilor democrații pentru Moldova. V.I-II (coordonator V.Moșneaga). – Iași, 2002.

De un real folos se bucură și materialele consacrate trilateralei lor relații dintre cele țări vecine – Moldova, România, Ucraina. În acest context menționăm următoarele lucrări: Moldova, România, Ucraina: bună vecinătate și colaborare regională. – Chișinău, 1998; Moldova, România, Ucraina: integrarea în structurile europene (coordonator V.Moșneaga). – Chișinău, 2000; Moldova, România, Ucraina: integrarea europeană și migrațiunea forței de muncă (coordonator V.Moșneaga). – Chișinău, 2000.

Totodată, la inițiativa Catedrei de Politologie au fost elaborate și publicate lucrări științifice ce țin de rolul factorului mediatic în contextul politic – Mass-media în societățile în tranziție: realități și perspective (coordonator V.Moșneaga). – Chișinău, 2001; de împlinirea a 10 ani de la proclamarea independenței Republicii Moldova și a 5 ani de la fondarea Facultății de Relații

Internaționale, Științe Politice și Administrative – Republica Moldova la începutul mileniului III: realități și perspective (coordonator V.Moșneaga). – Chișinău, 2001; de rolul societății civile în condițiile tranziției democratice – Organizațiile non-guvernamentale și impactul lor asupra proceselor de transformare (coordonatori V.Moșneaga, V.Teosa). – Chișinău, 2004; de relațiile între putere și opoziție – Puterea și opoziția în contextul managementului politic (coordonatori V.Moșneaga, Gh.Rusnac, Gh.Mohammadifard). – Iași, 2005.

Un aport concret în elaborarea culegerilor științifice l-au adus profesorii Catedrei de Relații Internaționale. Din inițiativa lor au fost publicate următoarele ediții: 11 septembrie 2001: noul concept de securitate internațională (coordonator V.Teosa). – Chișinău, 2002; Conceptul de contribuție civică în contextul pregătirii universitare (coordonator V.Teosa). – Chișinău, 2003; Procesul de globalizare: provocări și soluții (coordonator V.Teosa). – Chișinău, 2004.

E necesar a menționa și implicările în realizările științei politice de la FRIȘPA din partea Catedrelor non-profil: de Științe Juridice și de Limbi Moderne Aplicate. Astfel, Catedra de Limbi Moderne Aplicate a fost organizatorul Conferinței internaționale în problemele globalizării, a căror materiale au fost publicate în culegerea Interconexiuni în contextul globalizării (coordonatori M.Cotlău, Gh.Mohammadifard). – Iași, 2005.

Pe parcurs calitatea științei politice a facultății a crescut substanțial prin elaborarea și editarea unui șir de lucrări de autor: monografii, manuale, dicționare, broșuri. Deosebit de utile pentru studenți, masteranzi, doctoranzi, profesori au devenit următoarele cărți de autor: Rusnac Gh., Beniuc V. Conceptele și noțiunile de bază ale diplomației. Dicționar. – Chișinău, 1998; Rusnac Gh., Frunțaș P. Republica Moldova pe calea democratizării. – Chișinău, 1999; Rusnac Gh. și alții. Republica Moldova: istoria politică (1989-2000). Documente și materiale. Vol. I, II. – Chișinău, 2000; Rusnac Gh., Manolache C. Environmental Security of the State. – Chișinău, 2002; Moșneaga V., Rusnac Gh. Republica Moldova. Alegerile parlamentare (1994) și geografia politică a electoratului. – Chișinău, 1997; Мошняга В. Независимая Молдова и миграция. – Кишинэу, 1999; Saca V. Interese politice și relații politice: dimensiuni tranzitorii. – Chișinău, 2001; Roșca A. Comunicarea politică și democratizarea societății. – Chișinău, 2003; Spinei T. Introducere în politologie. – Chișinău, 2003; Strah D. Istoria gândirii politice. Din antichitate pînă în secolul XVIII. – Chișinău, 1996; Strah D. Istoria gândirii politice. Din secolul XVIII pînă la apariția științei politice contemporane. – Chișinău, 1999; Țurcanu I. Republica Moldova independentă. – Chișinău, 2001; Țurcanu I. Istori-

citarea istoriografică. Observații asupra scrisului istoric basarabean. – Chișinău, 2004.

Printre factorii ce au stimulat și activizat procesul științific al FRIȘPA merită a fi menționată integrarea eforturilor colaboratorilor facultății în comunitatea politologică internațională. S-a aprofundat colaborarea științifică cu diverse centre universitare din Europa și SUA, au fost obținute o serie de granturi. În acest context menționăm granturile: în domeniul predării științe politice – a USM cu Universitatea Rutgers (New-Jersey, SUA, 2001-2004). În anii 2002-2005 la USM funcționează proiectul Internațional CEPO, în 2002 s-au creat Grant of US Embassy și ILO Grant.

La capitolul colaborării internaționale menționăm de asemenea participarea Catedrei de Științe Politice și Administrative împreună cu diferite centre științifice din țările ex-sovietice la realizarea proiectului științific al Institutului de informație în domeniul științelor sociale al Academiei de Științe din Rusia cu privire la dezvoltarea politologiei în spațiul postsovietic. Acest proiect, fiind susținut de Asociația Internațională a științei politice, are drept scop elaborarea culegerii de lucrări științifice „Dezvoltarea științei politice în statele spațiului postsovietic”, mai întâi în limba rusă pentru ca mai apoi, către congresul ordinar al Asociației care va avea loc în Japonia în 2006 să fie tradusă în limba engleză. În această ediție fiecărei țări i s-a oferit un capitol aparte cu un volum de 1,5 c.a. Din partea țării noastre atare capitol, cu denumirea „Dezvoltarea politologiei ca știință și obiect de studiu în Republica Moldova”, a fost pregătit de către doctorii habilitați în științe politice V.Moșneaga și V.Saca.

Colaborarea facultății pe plan internațional se realizează și prin cursurile de prelegeri și conferințe susținute la noi de către profesorii universitari din SUA, Franța, Germania, România, Rusia, Bulgaria etc. Totodată, în ultimii ani unii colaboratori de la FRIȘPA la fel susțin cursuri de prelegeri în fața studenților și masteranzilor din centrele universitare a altor țări – Austria, Estonia, Bulgaria (V.Moșneaga) sau sunt antrenați în stagii științifice (V.Andrieș, Gh.Rusnac – Franța; D.Ilașciuc – România; A.Roșca, V.Teosa – SUA; V.Tăbîrță - Olanda) etc.

În cadrul parteneriatului extern al facultății se înscrie și organizarea și desfășurarea conferințelor, simpozioanelor, seminarelor științifice. Astfel, în perioada 2000-2004 au avut loc mai bine de 30 de manifestări științifice internaționale / naționale cu un număr de circa 380 participări a profesorilor facultății. Absoluta majoritate a participărilor revin la conferințele internaționale.

De rînd cu realizări FRIȘPA se confruntă și cu unele probleme în dezvoltarea științei politice, probleme ce țin în special de deficitul de resurse financiare, de potențial logistic, de reciclarea cadrelor științifice etc. Astăzi savan-

ții politologi de la facultate ca și de la alte instituții din țară sînt evident limitați în posibilități de a-și ridica calificația (lipsește cursuri naționale de reciclare), de a se bucura de stagii științifice.

Dar poate că cea mai serioasă rămîne a fi problema remunerării cadrelor științifice. Pornind de la realitățile statutului social al savantului de azi, de la starea lui materială deplorabilă, desigur că el nu e în stare să asigure, chiar și cu ultimele majorări de salariu, o știință avansată, ca factor decisiv al progresului social.

Nu mai puțin importantă este problema diversificării stimulării activității științifice, îndeosebi a tinerilor savanți. Deficitul pluralismului de stimulente face ca cea mai mare parte a doctorilor conferențieri să renunțe de la teza de doctor-habilitat, iar mulți din tinerii savanți – doctoranzi, competitori – să depășească considerabil termenul de pregătire și finisare a tezei.

O altă problemă în dezvoltarea științei politice ține de calitatea materialelor publicate. Paradoxul principal urmărit în ultimii ani la FRIȘPA este că s-a redus întrucîtva numărul de publicații științifice, fapt ce n-a fost compensat pînă la urmă de creșterea calității lor. În acest sens indicii ce caracterizează calitatea rezultatelor științifice, în special implementarea acestora nu acoperă nivelul cerințelor și posibilităților personalului implicat în cercetare.

Nu este valorificat în deplină măsură potențialul structurilor didactico-științifice și de cercetare a facultății în obținerea și realizarea granturilor internaționale și naționale, ca sursă de menținere și extindere a domeniului științific. În aceste granturi nu de fiecare dată sunt antrenate cele mai calificate forțe științifice, nu există un sistem de evaluare și de concurs (cum de obicei există în multe organizații) a celor ce pretind să participe la realizarea proiectelor și programelor științifice.

Dezvoltarea de mai departe a științei politice la facultate necesită noi măsuri în vederea realizării și raționalizării activității de cercetare.

În primul rînd, desfășurarea activității științifice la FRIȘPA, ca și în alte subdiviziuni ale USM, trebuie să fie adusă în conformitate cu prevederile Codului cu privire la știință și inovare (Legea nr.259-XV din 15 iulie 2004, art. 56). Acest fapt este confirmat și de Decizia Senatului USM din 29 mai 2005¹⁴.

În al doilea rînd, astăzi a devenit oportună o mai puternică orientare a științei universitare spre învățămînt, elaborarea unor criterii de implementare a realizărilor științifice în procesul educațional universitar. În acest sens, intensificarea interacțiunii dintre procesul de cercetare și cel educațional trebuie

¹⁴ A se vedea: *Arhiva curentă a Senatului Universității de Stat din Moldova.*

ajustată la standardele internaționale în conformitate cu cerințele procesului de la Bologna.

În al treilea rând, este necesară reevaluarea organizării cercetărilor științifice la FRISPA prin antrenarea mai activă a cadrelor științifice înalt calificate la concursuri de programe, proiecte, granturi și teme naționale și internaționale.

În al patrulea rând, dat fiind faptul că posibilitățile de reciclare a cadrelor, de utilizare a stagiunilor științifice și pedagogice sînt limitate, trebuie de activizat participarea tuturor profesorilor facultății la lucrările simpoziunelor, conferințelor, seminarelor științifice internaționale la care să fie stabilite contacte cu savanții altor state, pentru a asimila o nouă informație științifică despre procesele politice actuale, despre metodele avansate de cercetare a fenomenului politic.

În al cincilea rând, este necesar de diversificat stimularea activității științifice a tinerilor savanți, a studenților, de investit în știință noi mijloace materiale și morale pentru a ridica rolul statutului social al cercetătorului de azi și de mâine.

Bibliografie

Cu privire la susținerea tezelor de doctor și doctor-habilitat în științe politice în Consiliile Științifice Specializate din Republica Moldova în anul 2004. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). - Chișinău: USM, Nr.1 (XXVIII), 2005, p.28.

Cujbă V. Pleoarie pentru libertate și afirmare. // Republica Moldova la începutul mileniului III: realități și perspective. - Chișinău: USM, 2001, p.15-19.

Istoria Universității de Stat din Moldova (1946-1996). - Chișinău: USM, 1996.

Мошняга В. Политологические исследования в Молдавском госуниверситете: состояние и проблемы. // MOLDOSCOPIE (Проблемы политического анализа). Часть VIII. - Кишинёв: Молд.ГУ, 1997, с.156-172.

Мошняга В., Цуркан В., Руснак Г. Институционализация политологии как учебной дисциплины в Республике Молдова. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXIV. - Chișinău: USM, 2004, p.5-34.

Profesorii Universității de Stat din Moldova (1946-2001). - Chișinău: USM, 2001.

- Saca V., Rusnac Gh. Cercetare și tradiție politologică: la 10 ani ai „MOLDOSCOPIEI (Probleme de analiză politică)”. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXI. - Chișinău: USM, 2003, p.148-158.
- Сака В. Политическая наука в Молдове: тематическое и инструментальное измерение. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXIV. - Chișinău: USM, 2004, p.35-46.
- Saca V. Știința politică în contextul transformărilor postsovietice. // Analele Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumanistice”. V.II. – Chișinău: USM, 2004, p.122-125.

COMPARTIMENTUL
GUVERNAREA POLITICĂ ȘI ADMINISTRAREA
PUBLICĂ

**INSTITUȚIA FUNCȚIONARULUI PUBLIC
DIN REPUBLICA MOLDOVA: ASPECTELE
FORMĂRII ȘI DEZVOLTĂRII¹⁵**

Iurie CHIORESCU
Republica Moldova, Chișinău
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice
Catedra Științe Filosofice
Lector
Competitor la Institutul de Filosofie, Sociologie și Drept
al Academiei de Științe din Moldova

The author of this article makes a theoretical analysis of the institution of civil servants, of the way of enlisting, his functions and his particularities. The given material examines the modifications that have touched the aggregate social and global systems of Republic of Moldova that is a transitional society to the democracy and to the fitting in european structures that didn't let entouched bureaucratic system. A lot of documents were adopted nevertheless that settle the fonctionement of the administratif mechanism, their application in practice is hard.

This thing is caused by two things. The first is our past and his stamps on nowadays biraucracy, and the second some gaps in our low system that stimulate his activity. The control on the transformations of last years, inclu-

¹⁵ Recenzent – doctor în științe politice, conferențiar Valentina STAN

ding the conditions that determine the civil servants to unfold their activity, reveal that these transformations remain to be formally and quantitatively. The substitution of the form not of the content that's was conjugated by social-economical and social-political crises, have catalised the growth of bureaucratic activity.

Bureaucratic administrations is the dominant form of government organization in the contemporary world. It is employed not only in the public sector but also in such private sector areas as commerce, education, and religion. Whether states are democratic or authoritarian, they all employ some form of bureaucratic power. And yet, in contemporary societies bureaucracy is also highly criticized as bringing with it inefficiency, indifference, and red tape.

The respective material has also a practical approach, it gives some recommendations and conclusions of forming a flexible, bureaucratic system. In this way public sphere of our Republic needs an Ethical Code for our civil servants, like a document to complete our legal system.

Conceptul de serviciu public este o achiziție în tehnologia juridică din țara noastră, în perioada sovietică se folosea, pentru acest sens, expresia “serviciu de stat”. În pofida faptului că Declarația de Independența a Republicii Moldova a avut loc în 1991 iar în calitate de obiectiv strategic, crearea unui stat de drept bazat pe valorile democratice, Legea cu privire la serviciul public a fost adoptată abia în 1995. Legea respectivă definește foarte ambiguu în unele momente chiar contradictoriu noțiunile de *serviciu public, funcție publică și funcționar public*. O garanție solidă pentru buna funcționare a instituțiilor publice o constituie instituirea funcțiilor publice și a calității de funcționar public. Numai în cadrul unor servicii publice putem vorbi de funcții publice, de funcționari publici și de statutul juridic al acestora.”¹⁶

Din perspectiva juridică “funcționarul înseamnă persoana care ocupă funcție de stat remunerată și care dispune de ranguri și grade, stabilite în conformitate cu principiile prezentei legi.”¹⁷ Însă ambiguitatea definiției se delegă din definirea unei alte categorii, aparte de persoane cu funcții de “răspundere”. Astfel, “persoană cu funcție de răspundere este funcționarul public investit, cu atribuții în vederea exercitării funcțiilor autorităților publice sau a acțiunilor administrative de dispoziție și organizatorico-economice.”¹⁸

¹⁶ Orlov M. *Drept administrativ*. - Chișinău, 2001, p.81.

¹⁷ *Legea Republicii Moldova privind Serviciul Public. nr.443-XIII. // Monitorul Oficial, 1995, 2 februarie, nr.61, art.1*

¹⁸ *Idem*.

Din acest nefericit joc de cuvinte se poate spune că funcționarul politic “ocupă funcții” doar și “dispune de ranguri și grade”, pe când persoana cu funcții de răspundere mai este “investită cu atribuții în vederea exercitării funcțiilor”. Aceste lacune omit faptul că orice funcție este de răspundere, deoarece se înființează în scopul satisfacerii unui interes public, iar funcționarul public deține o funcție pentru exercitarea anumitor atribuții cu care este investit în mod legal. “Practica ultimilor ani a demonstrat că nu se conturează prea clar o demarcare: cine este funcționar public și cine nu, deși deține o funcție publică.”¹⁹

O intenție a guvernanților este de restrângere a numărului de funcționari, ignorând componentele necesare funcționarului public pentru o activitate eficientă: *stabilitate în funcție, remunerare adecvată, obiectivitate în promovare și garantarea dreptului la carieră profesională*.²⁰ Aceasta conduce la lipsa motivației funcționarilor publici, la reducerea intereselor față de serviciu, a creativității, la performanțele slabe și la pierderea încrederii în posibilitățile de a fi avansat.

O clasificare oficială a funcțiilor publice în Republica Moldova este prevăzută de Legea Serviciului Public. Astfel, art.8. ierarhizează funcțiile publice în trei ranguri²¹:

1. Rangul întâi include “funcționarii de conducere din autoritățile centrale, conducătorii autorităților administrației publice a unităților teritoriale autonome cu statut special – care nu este membru al Guvernului.”

2. Rangul doi include “funcționarii de conducere din unitățile autorităților publice centrale, funcționarii de execuție din aceste autorități și funcționarii de conducere din autoritățile administrației publice locale.”

3. Rangul trei include ceilalți “funcționari din aparatul autorităților administrației publice locale.”

Fiecare rang conține câte trei grade de calificare. Trecerea la un nou grad se face succesiv, în corespundere cu pregătirea profesională a funcționarului, cu rezultatele muncii și ale atestării, efectuate în modul stabilit de legislație.

Din punct de vedere juridic, ocuparea funcțiilor publice se face prin *angajare, numire, alegere și concurs*. *Angajarea* este cel mai des practicat la

¹⁹ Orlov M. *Op. cit.*, p.82.

²⁰ *Vezi: Cojocaru S. Motivarea factor – cheia privind performanțele profesionale ale funcționarilor publici. // Administrarea publică, 2003, nr.1, p.25; Chiorescu Iu. Birocrația în contextul democratizării societății tranzitorii: cazul Republicii Moldova. // MOLDOSCOPIE (probleme de analiză politică). Partea XXIII. – Chișinău, USM, 2003, p.147-152.*

²¹ *Legea Republicii Moldova privind Serviciul Public. nr.443-XIII. // Monitorul Oficial, 1995, 2 februarie, nr.61, art.8.*

angajarea specialiștilor de înaltă calificare. *Numirea* în funcție este o modalitate pe larg folosită în sistemul comunist, se mai păstrează și astăzi în aceeași formulă, fapt care împiedică formarea unui serviciu înalt – profesionist, modern și eficient. Ea se face de regulă, prin concurs, în ordinea descrescătoare a mediilor obținute. Prin *alegere* se evidențiază o altă modalitate de ocuparea a funcțiilor vacante, care este strict determinată în legislație. Astfel, prin alegeri pot fi ocupate funcțiile de: primar, consilier, rectori ai instituțiilor superioare de învățământ. Ordinea de ocupare a funcțiilor vacante prin *concurs*, practic, este cea mai eficientă modalitate și se folosește pe larg în țările democratice. Concursul a fost mai puțin practicat în vechiul regim sovietic, deoarece distribuția planificată a întregii populații în câmpul de muncă făcea să nu existe principala condiție a concursului – mai mulți candidați la una și aceeași funcție, condiție pe care o avem din plin astăzi, prin prezența șomajului, precum și a instituțiilor de învățământ superior de stat și particular, care nu-i repartizează și nu-i asigură cu loc de muncă pe absolvenți.

După o trecere în revistă a aspectelor juridice în definirea instituției funcționarului public, de o importanță imperativă rămâne analiza normelor deontologice ce vizează nemijlocit activitatea funcționarilor publici, deoarece „aceste norme, în pofida cercetărilor făcute, rămân foarte puțin studiate.”²² Astfel, una din problemele actuale în cadrul aparatului birocratic din statul nostru este atitudinea indiferentă a funcționarilor față de normele etice. Aceasta indiferență „ascunde în spatele său două temeri esențiale pentru întreaga societate.”²³

Primul pericol este evident, el rezultă din faptul că funcționarii ocupă funcții publice. Abuzul de autoritate încredințată, încălcările etice și de serviciu, influențează distructiv nu numai asupra sferei economice dar și asupra celei de drept și asupra normelor de conduită din societate. Al doilea pericol rezidă în faptul că degradarea morală este în strânsă legătură cu cea profesională. Este vorba de faptul că atrofierea onestității pune la îndoială restul valorilor etice și calitățile profesionale, deoarece primul și principalul principiu administrativ se bazează pe deservirea intereselor sociale și nu celor proprii.

Reieșind din riscul pe care comportamentul imoral al funcționarului public îl poate cauza, este vitală instituirea unui cod etic al birocrației în Republica Moldova. Etica unui birocraț poate crea tensiuni sau clivaje dintre necesitățile, interesele proprii și cele sociale. Gândirea și acțiunea morală a birocrației poate fi axată pe două dimensiuni: a) idealurile etice; b) standarde și no-

²² Crăciun C. *Deontologia funcției publice. // Administrarea publică, 2002, nr.1, p.63.*

²³ Бойков В. *Профессиональная культура государственной службы. // Социс, 1999, №2, с.76.*

rme ce au un caracter schimbător și în mare parte depind de specificul activității profesionale.

Idealurile etice se formează ca rezultat al atmosferei spirituale din societate, “această atmosferă întruchipează normele și principiile morale după care întreaga societate se conduce și sancționează orice acțiune ce nu le corespunde întruchipând concomitent și normele adoptate de legiuitorul statului.”²⁴ În contextul actual al Republicii Moldova etica neo-nomenclaturistă a devenit mai puțin ideologizată. “Puterea” a rămas unicul criteriu în selectare, depășind criteriu ideologic, religios sau a interesului social”.²⁵

Neînșușirea noilor norme - și standarde, nerecunoașterea responsabilității față de public “neafișarea” aspectelor politice în abordarea problemelor sociale despre necorespondența funcționarului cu funcția îndeplinită. Această situație poartă, un caracter nefast asupra statului deoarece și a imaginii acestuia în rândul populației. Imposibilitatea deținătorilor de putere de a formula și aplica cerințe normative față de activitatea birocratică poartă consecințe nefaste atât pentru stat cât și pentru aparatul birocratic. Lipsa unui cod etic al funcționarului public cauzează bipolarizarea orientării birocratului, ambele distructive pentru morala profesională a angajatului. Pe de o parte sînt cerințele superiorilor, iar pe de altă parte frica, de a fi concediat în cazul nesupunerii.

Deontologia funcției publice este termenul ce întruchipează toate valorile morale pe care un funcționar le respectă pe durata exercitării unei funcții publice. În știința administrativă s-au format mai multe obligațiuni cu caracter moral dintre care unele au dobândit și caracter de obligații profesionale. Respectiv un Cod Etic trebuie să întruchipeze următoarele valori:

Probitate. Corectitudinea de care un birocrat să dea dovadă în îndeplinirea sarcinilor de serviciu. Cu alte cuvinte funcționarul are dreptul de a exercita o funcție publică atîta timp cît înțelege că această funcție este o datorie pentru el.

Demnitate. Foarte mulți neglijează importanța cuvîntului “public” din sintagma “funcție publică”. Acest cuvînt trimite însă direct la sensul demnității pe care o are un funcționar investit cu o astfel de funcție. Sub aspect material birocratul este plătit pentru a-și exercita funcția, iar sub aspect moral el se bucură de autoritate, neavînd dreptul de a degrada pe sine sau funcția sa. În ceea ce privește cumulul de funcții administrative, un funcționar, poate desfășura temporar o activitate remunerată pentru un alt serviciu al administrării publice cu două condiții: a) să se încadreze în limitele plafonului de venituri

²⁴ Соловьев А. Этика бюрократии: постсоветский синдром. // *Общественные науки и современность*, 1995, №4, с.49.

²⁵ *Ibidem*, p.50.

prevăzută de legea salarizării; b) Să aibă acordul autorităților administrației publice pentru care lucrează.

Imparțialitatea. Cu privire la drepturile birocraților de a face parte din partidele politice s-au conturat două opinii contrare: Prima consideră administrarea ca anexa politicului și respectiv acceptă implicarea birocraților în viața politică a statului. A doua consideră că funcționarul trebuie să execute deciziile politice, fără dreptul de a lua parte în adoptarea lor “Absența unui statut al funcționarului public în care să se prevadă limita activității partinice a funcționarului a lăsat posibilitatea “patronajului politic” și implicat posibilitatea corupției”.²⁶

- **Subordonarea** trebuie să prevadă dreptul de a refuza executarea ordinului în cazul în care este vădit ilegal sau prejudiciază drepturile fundamentale ale persoanei.

- **Fidelitatea** este dimensiunea ce presupune executarea sarcinilor de serviciu pentru și în interesul instituției pentru care funcționarul lucrează. Obligatorietatea de fidelitate cuprinde și discreția necesară cu privire la “secretul de serviciu” cu care funcționarul operează.

- **Respectul** față de funcție implică obligația de a respecta funcția și constă în esență în limita de competență. Funcționarul public nu trebuie să depășească atribuțiile de serviciu.

Instruirea unui Cod Etic a funcționarului public este cu atât mai necesară cu cât în Republica Moldova fenomenul corupției erodează în mod constant credibilitatea instituțiilor statului și a reprezentanților acestuia producând o stare de pericol gravă dacă ținem cont de faptul că o mare parte din populație ajunsese să considere aceste, fenomene de corupție drept caracteristici ale economiei de piață și inerente unei vieți politice pluraliste. Punerea semnelor de egalitate între democrație și corupție a constituit și constituie din nefericire, un obstacol serios în calea democratizării. “Un lucru ce ține de moștenirea comunismului este atitudinea pasivă a cetățenilor în raport cu administrarea publică. Or, unul din elementele care favorizează urmările negative ale practicii administrative este și golul existent între administrație publică și cetățeni.”²⁷ Completarea acestui gol precum și schimbarea situației existente în relația dintre politic și administrație ar contribui premizele unei imagini pozitive a birocrației în societatea noastră.

După cum s-a menționat mai sus, în Republica Moldova funcționarii publici nu au un Cod de conduită. Ei se conformează cu și acționează într-un cadru legal, în special Legea cu privire la Serviciul Public și reglementările

²⁶ Profîroiu M., Parlagi A., Crai E. *Etică și corupția în administrarea publică. – București, 1999, p.19.*

²⁷ *ibidem, p.43.*

ministerelor și departamentelor. În caz de încălcări sancțiunile sînt prevăzute de Codul Muncii, Codul Contravențiilor Administrative sau Codul Penal. Sectorul public din țara noastră are urgent nevoie de un Cod de Conduită pentru funcționarii publici ca document completând cadrul legal în materie. Existența practicilor corupte în rândurile funcționarilor publici din Republica Moldova este tot mai des confirmată prin exemple concrete.

“Structura optimală a managementului eticii din sectorul public trebuie să se concentreze să se concentreze asupra elaborării să se concentreze asupra elaborării unui Cod General de Conduită pentru toți funcționarii publici, care ar governa comportamentul lor profesional. Mai ales, acest cod trebuie să servească ca bază pentru adoptarea codurilor etice de către conducătorii diferitor autorități statale cu misiuni, funcții și responsabilități distincte, precum parlamentul, anumite ministere și departamente, administrația fiscală și vamală, poliția și organele de securitate națională, judiciarul, etc.”²⁸

Astfel, sectorul public autohton are nevoie urgent de un Cod de Conduită pentru funcționarii publici care să completeze cadrul legal în materie și care ar governa comportamentul lor profesional și ar garanta premisele unei activități birocratice eficiente. Crearea centrelor ce ar studia problemele cu care se confrunta aparatul administrativ autohton ar fi un pas important în analiza aspectelor ei actuale, a cauzelor ce le determină și a evoluției ulterioare.

Bibliografie

- Beetham D. Birocrații. - București, 1998.
Orlov M. Drept administrativ. - Chișinău, 2001.
Legea Republicii Moldova privind Serviciul Public. nr.443-XIII. // Monitorul Oficial, 1995, 2 februarie, nr.61
Cojocaru S. Motivarea factor – cheia privind performanțele profesionale ale funcționarilor publici // Administrarea publică, 2003, nr.1.
Chiorescu Iu. Birocrația în contextul democratizării societății tranzitorii: cazul Republicii Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), partea XXIII, 2003.
Crăciun C. Deontologia funcției publice. // Administrarea publică, 2002, nr.1.
Бойков В. Профессиональная культура государственной службы. // Социс, 1999, №2.
Соловьев А. Этика бюрократии: постсоветский синдром. // Общественные науки и современность, 1995, №4.

²⁸ Obreja E., Gîscă T. Potîrniche A. *Achizițiile publice și etica publică: viziuni privind combaterea corupției*. - Chișinău, 2002, p.136.

- Profiroiu M., Parlăgi A., Crai E. Etică și corupția în administrarea publică. - București, 1999.
- Obreja E., Gîscă T. Potîrnice A. Achizițiile publice și etica publică: viziuni privind combaterea corupției. - Chișinău, 2002.
- Ciobu E., Rusnac Gh. Birocratismul și consecințele sale sociale. – Chișinău, 1992.
- Capsa T. Politica de personal în serviciul public. Aspecte juridico-conceptuale. // Revista Națională de Drept, 2002, nr.6.

COMPARTIMENTUL SOCIOLOGIA POLITICĂ

IMPACTUL FACTORULUI RUS ASUPRA ALEGERILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA²⁹

Oleg CRISTAL

**Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații Internaționale,
Științe Politice și Administrative,
Catedra Științe Politice și Administrative
Competitor**

The quintessence of this material represents the effect of the Russian factor upon the results of the Moldovan elections, especially upon the Parliamentary poll of 2005. One of the ideas underlined by the author is that, since Moldova got its independence in 1991, the Russian factor has had an direct impact upon the Moldovan politics, as well as upon the elections held in this country. Also, a parallel is being drawn as to the effect of this factor in more countries and regions of the CIS.

Speaking of the Russian facto, the author makes a distinction between the Russian Federation, as a basic element of this, and the non-Romanian-speakers from this country, who, to a great extent, are nostalgic about the Soviet times. During that period „homo sovieticus” very often was identified with „the Russian”, as well as the state, USSR often was called Russia, and Russian used to have a total supremacy before other languages spoken on the vast territory of the Soviet Union.

²⁹ Recenzent – doctor în științe politice Ruslan TANASĂ

The author identifies four triggers of influencing of the Russian factor upon the Moldovan elections. Those are: the break-away Transnistrian region; Moldova's economic dependence upon Russia; the Russian media's influence in this country; the existence of a numerous non-Romanian-speaking minority in Moldova.

One of the most important conclusions of the material is the Russian factor is losing of its importance in the elections in this state, as well as in other CIS countries. This is going on upon a spectacular turn of the Communists Party from Republic of Moldova (PCRM), attained in the last years. If in 2001 PCRM gained an overwhelming victory in elections due to, to a great extent, its conspicuous pro-Russian orientation, in 2005, PCRM got most of the votes despite the harsh critique against Russia, but also due to the involvement of the Russian factor against the Moldovan Communists.

În urma imploziei din 1991, cel mai mare stat de pe Mapamond – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (URSS), s-a divizat în 15 state independente, unul dintre care este Republica Moldova. Dorința Moscovei de a-și păstra influența asupra spațiului ex-URSS, pe de o parte, și neîncrederea în perspectivele de dezvoltare independentă a majoritatea statelor fost-unionale, pe de altă parte, au dus la crearea unei noi forme de uniuni, numite Comunitatea Statelor Independente (CSI). Astfel, pe parcursul anilor 90 ai secolului XX, fosta metropolă unională și-a păstrat primatul față de 12 state independente, membre ale Comunității. În felul acesta, factorul rus a jucat mereu un rol deosebit în politica internă a acestor state, în special în primii ani de după independență. Anii 1990-1992 au fost caracterizați de apariția unor conflicte armate în mai multe state: Republica Moldova, Georgia, Armenia, Azerbaidjan, țări care au încercat să manifeste un grad sporit de independență față de Moscova. Regiunile secesioniste din spațiul ex-URSS, precum și conflictele armate iscate în spațiul csi-st, au avut o contribuție directă din partea Rusiei. Acest fapt îl demonstrează și decizia Curții Europene pentru Drepturile Omului (CEDO) în cazul “Ilașcu și alții vs Republica Moldova și Federația Rusă”. Rusia a fost declarată responsabilă de declanșarea, în 1992, a războiului împotriva Republicii Moldova.³⁰

Factorul rus a jucat o importanță deosebită și în campaniile electorale din statele CSI, dar în ultimii ani importanța acestuia este în scădere. Aceasta au demonstrat-o alegerile din Georgia la sfârșitul anului 2003, când a fost schimbat regimul lui Șevarnadze, loial Moscovei într-o mai mare măsură de-

³⁰ *Unul dintre avocații grupului Ilașcu la CEDO, Alexanru Tănase, declară că aspectul financiar al deciziei este “un aspect mult prea neimportant”, în raport cu cel politic. Chișinău 08.07.04 Info-Prim /ocl. Banda curentă a Agenției “Info-Prim”.*

cât noul președinte Mihail Saakașvili; alegerile din regiunea separatistă Adjara (Georgia) din 2004, cât regimul autoritar al lui Ruslan Abașidze, care a fost o marionetă a Rusiei, a fost schimbat³¹ (la moment Abașidze este refugiat în Rusia, iar averea sa estimată la circa 55 milioane de dolari SUA a fost confiscată de către statul georgian³²); alegerile prezidențiale din toamna anului 2004 din Ucraina, unde Rusia s-a implicat direct în susținerea candidatului Victor Ianukovici, care a pierdut “turul trei” de scrutin în fața candidatului prooccidental Victor Iușcenko. Acest șir poate să continue și cu Moldova, care, la 6 martie 2005 a demonstrat că este ce-l de-al treilea stat din spațiul CSI, unde Rusia pierde în fața Occidentului. Deși Rusia a depus eforturi considerabile pentru a reduce din rating-ul înalt³³ al Partidului Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM), care și-a reorientat politica externă dinspre est, spre vest, PCRM a reușit să acumuleze la scrutinul parlamentar din 6 martie 2005 un număr suficient de mandate – 56 din 101, pentru a forma Guvernul. Această formațiune a acumulat 46,98% din voturi.³⁴ Cu toate acestea, factorul rus a avut un impact considerabil asupra rezultatelor acestui scrutin, PCRM fiind în imposibilitate de a alege de sine stătător președintele țării, pentru ce este nevoie de 61 de voturi.

În continuare vom analiza modul în care mobilul rusesc influențează asupra alegerilor din Republica Moldova, analizând, în special, campania electorală pentru alegerile parlamentare din 2005. În opinia mea, cred că sunt cel puțin *patru elemente defînitorii*, care servesc pentru Rusia drept pârgii pentru influențarea asupra alegerilor din țara noastră. Acestea sunt:

- regiunea separatistă transnistreană;
- dependența economică a Chișinăului față de Moscova;
- impactul resursei media rusești în Moldova;
- existența unei numeroase minorități alolingve (potrivit recensământului din 1989, în Moldova locuiau circa 35% de alolingvi).

De la apariția conflictului de pe Nistru se vorbea despre influența asupra regiunii transnistrene din partea Rusiei. Președintele Dumei de Stat a Federației Ruse, Ghenadie Selezniiov, în octombrie 2002, într-un discurs ținut în fața parlamentarilor moldoveni, a recunoscut că Moscova a susținut Tiraspolul la începutul anilor 90.³⁵ Cu toate acestea, influența Rusiei asupra Transnistriei

³¹ <http://www.rian.ru/politics/20041228/773253.html>

³² <http://www.rian.ru/search/?query>

³³ Dacă duminica viitoare s-ar fi organizat alegeri, PCRM ar fi acumulat 61,6%. Barometrul de opinie publică, realizat la comanda IPP. Februarie 2005.

³⁴ www.alegeri2005.md

³⁵ Președintele Dumei de Stat a ținut un discurs în fața parlamentarilor de la Chișinău. // “Basa-press”. <http://www.azi.md/news?ID=21251>

pentru prima dată a fost recunoscută oficial prin decizia CEDO menționată mai sus (cazul Ilașcu). În acest context pot fi subliniate multiplele vizite la Tiraspol a deputaților ruși. Un astfel de exemplu poate servi și vizita în regiunea secesionistă a unui grup de deputați ruși, care reprezintă toate fracțiunile din Duma de Stat. Aceștia s-au aflat în Transnistria la începutul lunii februarie, în plină campanie electorală pentru alegerile parlamentare din Republica Moldova,³⁶ unde au făcut declarații îndreptate împotriva guvernării comuniste de la Chișinău.

Așa-numita „blocadă economică și diplomatică” a regiunii separatiste din stânga Nistrului a servit drept motiv principal pentru Duma rusească, ce a adoptat un șir de documente, prin care își exprimă intenția de a introduce sancțiuni economice față de țara noastră, precum și a regimului de vize pentru Moldova.³⁷

Statul moldovenesc este dependent de resursele energetice ale Rusiei, în proporție de aproape 100%. Mărirea prețului la gaze naturale de la 80 USD/t, cât plătește la moment Moldova, până la 170 USD/t, promis de Moscova, ar reprezenta o lovitură serioasă asupra economiei noastre. De asemenea, limitarea importului produselor alcoolice moldovenești în Rusia, ar fi avut consecințe extrem de negative asupra economiei Republicii Moldova, ținând cont de faptul produsele de alcool reprezintă principalul export al țării noastre și că majoritatea exportului este orientat spre piața rusă.

Un “argument” și mai important pentru a “convinge” alegătorii moldoveni să facă “alegerea corectă” a fost inițiativa cu introducerea sistemului de vize. Deși nu există date oficiale, se presupune că în Federația Rusă lucrează câteva sute de mii de cetățeni moldoveni, iar introducerea regimului de vize presupune expulzarea acestei armate de gastarbaiteri. Moscova a și trecut la acțiuni concrete, expulzând câteva zeci de cetățeni moldoveni aflați în această țară la muncă ilegal.³⁸

Numeroșii cetățeni de-ai noștri, care lucrează în această țară, au acasă rude, cunoștințe și prieteni, care, eventual, ar reacționa critic față de politica guvernării comuniste în raport cu Rusia și îi va acorda vot de blam la alegeri. Anume aceasta și reprezintă scopul respectivei tehnologii electorale pusă la cale de ruși.

³⁶ <http://www.lentapmr.narod.ru/index1.htm>

³⁷ *Duma de Stat a Rusiei a dispus introducerea unor sancțiuni economice față de Moldova. Chișinău, 18 februarie 2005. Info-Prim /ocl/ Banda curentă a Agenției de Presă “Info-Prim”*

³⁸ *Un grup de moldoveni care lucrau la negru la Moscova va fi expulzat din Federația Rusă. Chișinău, 2 martie 2005. Info-Prim/gln/ Banda curentă a AP “Info-Prim”*

Tot la acest capitol se referă și organizarea, la 19 februarie 2005, la Moscova, a primului congres al moldovenilor aflați la muncă peste hotare, în cadrul căruia s-a constituit Mișcarea “Patria-Moldova”.³⁹ La acest congres au participat vice-președintele Blocului electoral “Moldova Democrată” Dumitru Braghîș și liderul Blocului electoral “Patria-Rodina” Boris Muravschi, fapt care a demonstrat pe cine mizează Moscova.

Utilizând resursele media, Federația Rusă a speculat pe seama elementelor transnistrean și economic. În ultima săptămână a campaniei electorale posturile de televiziune ruse difuzau aproape zilnic știri negative despre conducerea de la Chișinău și despre posibilele consecințe nefaste ale guvernării comuniste. Rușii au mizat și pe faptul că credibilitatea posturilor de televiziune din Rusia la populația moldovenească este foarte înaltă. Rezultatele sondajelor arată că posturile de televiziune ruse se bucură de o credibilitate echivalentă cu cea față de televiziunea națională „Moldova-1”⁴⁰ (dinamica sondajelor arată că a scăzut în ultimii ani credibilitatea posturilor TV ruse). Postul de televiziune rusă “Pervâi kanal” este unul din cele patru canale TV ce difuzează pe întreg teritoriul Republicii Moldova.

Încercând să utilizeze pârgia alolingvilor din țara noastră, Moscova a generat mesaje de genul “PCRM nu a realizat promisiunea dată în 2001, privind acordarea statutului de limbă de stat limbii ruse”, “neinvitarea observatorilor ruși la alegerile parlamentare din Republica Moldova este un fapt fără precedent”⁴¹ etc.

Pentru a amplifica rezultatul utilizării mobilului rusesc, pe segmentul de stânga al eșichierului politic s-au lansat în campania electorală trei concurenți electorali. Este vorba de Blocul electoral “Patria-Rodina”, Mișcarea social-politică republicană “Ravnopravie” și Uniunea Muncii “Patria-Rodina”. Acești trei concurenți electorali au avut un mesaj identic: acordarea statutului de limbă de stat limbii ruse; aprofundarea relațiilor cu Rusia; soluționarea conflictului transnistrean prin punerea în practică a “memorandumului Kozak”.⁴²

³⁹ *Cetățenii moldoveni aflați la muncă peste hotare au criticat politica “regimului Voronin”*. Chișinău, 20 februarie 2005. *Info-Prim /ocl/. Banda curentă a AP “Info-Prim”*.

⁴⁰ *67% din populația Republicii Moldova au “oarecare încredere” sau “deplină încredere” în posturile de televiziune din Rusia. Barometrul de opinie publică, realizat la comanda IPP. Februarie 2005. p.26.*

⁴¹ *Președintele CEC-ului rusesc confirmă că Federația Rusă nu a primit invitație de a participa la monitorizarea alegerilor parlamentare din Republica Moldova. Chișinău, 22 februarie 2005. Info-Prim /ocl/. Banda curentă a AP “Info-Prim”*.

⁴² <http://www.alegeri2005.md/opponents/>

Pentru Blocul electoral "Patria-Rodina" au votat 4,97%⁴³, acest concurent electoral acumulând cele mai multe voturi (peste 50%) în Uniunea Teritorial Administrativă Găgăuzia, unde locuiesc găgăuzi orientați clar spre Rusia. Pentru "Ravnopravie" au votat 2,83%⁴⁴, iar cel mai mult această formațiune a acumulat în Bălți (peste 10%), unde locuiesc un număr foarte mare de alolingvi. Uniunea Muncii "Patria-Rodina" a acumulat 0,92%⁴⁵. Deși nu au atins pragul electoral, în total aceste formațiuni au acumulat 8,72%, care au migrat din partea PCR. Sub influența factorului rus, o parte din electorat și-a dat votul pentru BMD. În felul acesta, baza electorală a PCR s-a erodat cu cel puțin 10%, număr de voturi care i-ar fi permis eventual să acumuleze o nouă majoritate constituțională în parlament.

Impactul mobilului rus ar fi fost mult mai important dacă mass-media din Moldova ar fi reflectat imparțial campania electorală și nu ar fi făcut partizanat în favoarea PCR. Rapoartele de monitorizare a mass-media în campania electorală, realizate de către Coaliția Civică pentru Alegeri Libere și Corecte – "Coaliția 2005" demonstrează că reflectarea campaniei electorale de către posturile radio și TV din Moldova a fost marcată de "partizanat în favoarea partidului de guvernământ și discreditare a partidelor de opoziție"⁴⁶. Contrapunerea informației difuzate de către mass-media națională informației venite prin filiera presei din Rusia a și servit drept frână importantă pentru reducerea electoratului PCR.

Diminuarea efectelor provocate de către Federația Rusă în viața politică moldovenească, dar și din alte state ex-urss, se datorează creșterii importanței factorului occidental în această zonă, pe fundalul amorf al CSI-ului și a politicii ruse cu caracter revanșard. Autoritățile statelor CSI, care au reușit să iasă de sub controlul direct al Moscovei, au declarat drept prioritate a politicii externe și obiectiv strategic integrarea în structurile europene (cum e cazul Republicii Moldova), sau în structurile euroatlantice (cazul Georgiei și Ucrainei).

Pentru a-și atinge obiectivul declarat de integrare europeană, precum și cel nedeclarat, de diminuare a dominației ruse în zonă, Moldova, Ucraina și Georgia intenționează să coopereze mai activ în cadrul organizației sub-regionale GUUAM (Georgia, Ucraina, Uzbekistan, Azerbaidjan și Moldova). La 22 aprilie 2005, la Chișinău este programat summit-ul acestei organizații, la care se așteaptă să fie reformată această structură, în vederea acordării unui important impuls în dezvoltarea acesteia.

⁴³ <http://www.alegeri2005.md/results/bepr/>

⁴⁴ <http://www.alegeri2005.md/results/mspr/>

⁴⁵ <http://www.alegeri2005.md/results/umpr/>

⁴⁶ http://www.ijc.iatp.md/bulmm/Sondaj/electoral2005/raport4_rom.pdf

Realegerea în funcție a președintelui moldovean, Vladimir Voronin, la 4 aprilie curent, de către deputații comuniști, dar și de către deputații creștin-democrați, cunoscuți pentru politica lor „antirusească”, precum și a deputaților social-liberali, cunoscuți ca „exponenți ai Occidentului în Republica Moldova”, dă de crezut că orientarea proeuropeană a Moldovei este una ireversibilă.

Bibliografie

Cetățenii moldoveni aflați la muncă peste hotare au criticat politica „regimului Voronin”. // Chișinău, 20 februarie 2005, Info-Prim /ocl/. Banda curentă a AP “Info-Prim”.

Barometrul de opinie publică, realizat la comanda IPP. Februarie 2005.

Duma de Stat a Rusiei a dispus introducerea unor sancțiuni economice față de Moldova. // Chișinău, 18 februarie 2005. Info-Prim /ocl/. Banda curentă a Agenției de Presă “Info-Prim”.

Președintele CEC-ului rusesc confirmă că Federația Rusă nu a primit invitație de a participa la monitorizarea alegerilor parlamentare din Republica Moldova. // Chișinău, 22 februarie 2005 Info-Prim /ocl/. Banda curentă a AP “Info-Prim”.

Președintele Dumei de Stat a ținut un discurs în fața parlamentarilor de la Chișinău. // “Basa-press”. <http://www.azi.md/news?ID=21251>

Unul dintre avocații grupului Ilașcu la CEDO, Alexanru Tănase, declară că aspectul financiar al deciziei este “un aspect mult prea neimportant”, în raport cu cel politic. // Chișinău, 8 august 2004 Info-Prim /ocl/. Banda curentă a Agenției “Info-Prim”.

Un grup de moldoveni care lucrau la negru la Moscova va fi expulzat din Federația Rusă. // Chișinău, 2 martie 2005. Info-Prim /gln/. Banda curentă a AP “Info-Prim”.

<http://www.alegeri2005.md/opponents/>

<http://www.alegeri2005.md/opponents/bemd/program/>

<http://www.alegeri2005.md/opponents/bepr/program/>

<http://www.alegeri2005.md/opponents/mspr/program/>

<http://www.alegeri2005.md/opponents/pcrm/program/>

<http://www.alegeri2005.md/opponents/ppcd/program/>

<http://www.alegeri2005.md/results/bepr/>

<http://www.alegeri2005.md/results/mspr/>

<http://www.alegeri2005.md/results/umpr/>

http://www.ijc.iatp.md/bulmm/Sondaj/electoral2005/raport4_rom.pdf

<http://www.lentapmr.narod.ru/index1.htm>

<http://www.rian.ru/politics/20041228/773253.html>

COMPORTAMENTUL ELECTORAL AL GĂGĂUZIEI ÎN CADRUL ALEGERILOR NAȚIONALE PARLAMENTARE DIN REPUBLICA MOLDOVA⁴⁷

*Natalia GAȚMANIUC
Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații Internaționale,
Științe Politice și Administrative
Catedra Științe Politice și Administrative
Lector, magistrul în științe politice*

This article discusses the problem of cultural and ethnic background in the framework of election behavior of Gagauzia. We intend to describe the Gagauzian minority attitude toward the election process from the Republic of Moldova. Actual tendencies of Gagauzian electors could be appreciated as an increase of political absence. This way of behavior proves that the Gagauzian do not pay any interest for the states political live.

The author will try to explain the basic reasons that caused these negative changes upon the Gagauzian election segment. Therefore, Gagauzian registered the most active participation at the election from 1994 and 1998, while beginning with 2001 until present (2005) they record the highest rate of absence.

Republica Moldova este un stat cu o structură polietică variată. Pe teritoriul său, de rînd cu națiunea titulară, locuiesc reprezentanții etniilor ruse, ucrainene, găgăuze, bulgare, evreiești, țigănești etc. Funcționarea principiilor democratice, a consensului etnic în orice societate depinde, într-o mare măsură, - atât de *stat*, care este obligat să asigure și să garanteze existența unui cadru juridic de reglementare a relațiilor interetnice; - de *atitudinea* tolerantă a populației majoritare față de minorități; - dar și mai mult de gradul de *identificare* a acestor *minorități naționale* cu statul în care trăiesc. Alegerile libere și echitabile, ca principiu de bază a societăților democratice (sau în proces de democratizare) sînt practic unica posibilitate în care cetățenii unei țări (adică atât majoritatea, cît și minoritățile naționale) pot realiza dreptul lor de partici-

⁴⁷ Recenzent – doctor-habilitat în științe politice, profesor Valeriu MOȘNEAGA

pare la guvernarea societății sau de a-și manifesta atitudinea față de puterea politică.

În prezentul articol intenționăm să analizăm modul de manifestare, opțiunile politice, gradul de participare a minorității etnice găgăuze la alegerile parlamentare naționale din Republica Moldova. Cercetarea acestui aspect se face a fi necesară și oportună în virtutea următorilor factori:

a) Găgăuzia dispune în structura administrativă a Republicii Moldova de un statut juridic special de autonomie. Acest statut i-a fost atribuit în 1995, ca urmare a soluționării conflictului etnic apărut în această regiune. Cadrul juridic ce reglementează bazele funcționării legale a Unității Teritoriale Administrative (în continuare U.T.A.) Găgăuza, îl constituie în primul rând Constituția Republicii Moldova⁴⁸, Legea Republicii Moldova cu privire la statutul juridic special al Găgăuziei⁴⁹, Regulamentul Găgăuziei (Gagauz-Yeri)⁵⁰ adoptat la 14 mai 1998 de Adunarea Populară a Găgăuziei (organul ei legislativ);

b) În spectrul social-politic al Republicii Moldova a avut loc un clivaj cultural-etnic al societății, fapt ce a evidențiat actualitatea și importanța identității naționale. Aceasta influențează puternic politica electorală a pieții politice a Moldovei.⁵¹ Reieșind din considerentele segmentării electoratului Republicii Moldova pe principii etnice, teritoriul din sudul republicii pe care îl ocupă compact minoritatea etnică găgăuză (cu atât mai mult că găgăuzii sînt al treilea după număr grup etnic) ne oferă posibilitatea să realizăm obiectivele propuse inițial;

c) Totodată, un motiv nu mai puțin important urmează a fi următorul. Modul de manifestare în procesul electoral republican a alegătorilor din Găgăuzia a suferit metamorfoze curioase și consistente, atât în ceea ce privește dimensiunea participativă (adică trecerea de la activism la absenteism politic accentuat în ultimii ani), precum și vectorul opțiunii politice propriu-zise.⁵²

⁴⁸ *Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova. – Chișinău, 1994, nr.1.*

⁴⁹ *Legea Republicii Moldova cu privire la statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri), nr.345-XII din 23 decembrie 1994. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, ianuarie 1995.*

⁵⁰ *Regulamentul Găgăuziei (Gagauz-Yeri), adoptat la 5 iunie 1998. // Veștile Găgăuziei. – Comrat, 1998, nr.38-39.*

⁵¹ *Bulova M., Saca V. Particularitățile identității naționale în contextul procesului electoral din Republica Moldova (anii 1991-2001). // Moldova între Est și Vest: identitatea națională și orientare europeană. – Chișinău, CAPTES, 2001, p.25.*

⁵² *În cadrul acestei carcerări ne propunem de a analiza, în special, comportamentul electoral al găgăuzilor în cadrul alegerilor parlamentare naționale, pe cînd alegerile prezidențiale, locale și regionale (adică a Adunării Populare (Gagauz Topl-*

Pentru a realiza aprecierea și evaluarea obiectivă, veridică și eficientă a manifestării populației găgăuze la alegerile parlamentare, considerăm plauzibil de a face o viziune retrospectivă de ansamblu a procesului electoral din Republica Moldova.

Alegerile parlamentare din 1994. Alegerile parlamentare din 1994 au fost determinate în cazul populației găgăuze de doi factori (pozitiv-mobilizator și negativ-inhibitor). Primul (aspect național) se referă la faptul că cetățenii republicii au debutat la votarea organului legislativ în noul format. Al doilea factor (aspect regional) ține de conflictul etnic găgăuz și relațiile tensionate între autoritățile de la Comrat și Chișinău. La aceste alegeri parlamentare populația autoproclamatei republici Găgăuze a participat în ultimul moment la scrutin. Autoritățile din Chișinău și din Comrat au găsit un limbaj comun și au convenit de a deschide oficial puncte pentru alegeri în localitățile din Găgăuzia, iar populația găgăuză fiind timp îndelungat îndepărtată de procesul politic din Republica Moldova, și-a expus poziția, participând și la alegerile parlamentare și la sondajul republican.⁵³ Cetățenii Republicii Moldova au participat la scrutin în număr de 79,31%, iar locuitorii din Găgăuzia s-au prezentat la urnele de vot în măsură de 73,62% din numărul alegătorilor înscriși în liste. Comparând rezultatele acestui scrutin cu cele ale alegerilor parlamentare de mai târziu, putem afirma că gradul de activism electoral pentru această regiune a Moldovei a fost cel mai înalt. Adică, faptul că s-au desfășurat primele alegeri parlamentare în condițiile edificării unui stat democratic a fost unul de natură dominantă și mobilizatoare, atât pentru populația titulară, cât și pentru minoritățile național-etnice.⁵⁴

Alegerile parlamentare din 1998. La alegerile din 1998 au participat 15 formațiuni politice și 59 candidați independenți. În Parlament au intrat patru formațiuni politice: Partidul Comuniștilor din Republica Moldova, Blocul Electoral "Convenția Democrată din Moldova", Blocul Electoral "Pentru o Moldovă Democratică și Prosperă" și Partidul Forțelor Democratice, care au acumulat respectiv câte 30,02%: 19,42%:18,16%:8,84%. De această dată se constată un regres al activismului cetățenilor republicii, prezența la urnele de vot fiind de 69,12%. Pe când în cazul Găgăuziei gradul de participare a fost de 70,59%. Deși activismul găgăuzilor a scăzut în comparație cu 1994, totuși, s-a determinat a fi mai mare decât media generală de participare pe republică.

șu) și a Guvernatorului (Bașcanului) Găgăuziei) vor servi ca temă de cercetare a unei alte publicații.

⁵³ A se vedea: Moșneaga V., Rusnac Gh. *Republica Moldova. Alegerile parlamentare (1994) și geografia politică a electoratului.* – Chișinău, USM, 1997.

⁵⁴ A se vedea: *Electorală '94. Documente și cifre. Ediție a Comisiei Electorale Centrale.* – Chișinău, TISH, 1994.

În ceea ce privește preferințele politice ale acestui segment electoral, ele se axează într-o măsură mare doar în limitele unei singure formațiuni politice. Adică 70,20% din electoratul găgăuz și-au dat votul pentru Partidul Comunităților din Republica Moldova.⁵⁵

Alegerile parlamentare din 2001. În Găgăuzia populația a participat la alegerile din 2001 în număr de 58,06% din numărul total al alegătorilor cu drept de vot, ceea ce reprezintă cu 9,44% mai puțin decât media participării electoratului pe țară. Realizând analiza rezultatelor generale ale alegerilor în toate județele Republicii Moldova, distingem că gradul de participare a minorității găgăuze a înregistrat o descendentă considerabilă. Găgăuzia începe să se încadreze în rîndul localităților cu cel mai accentuat absentism, adică mun. Chișinău și or. Bălți. În această ordine de idei, Chișinăul a înregistrat participarea la vot de 57,77%, ceea ce reprezintă cu 0,29% mai puțin decât în U.T.A. Găgăuzia.⁵⁶

Studiind însă, datele alegerilor anterioare, am observat că electoratul capitalei dintotdeauna a manifestat dezinteres față de alegeri, pe cînd Găgăuzia a cunoscut această ascendență de participare, în special la alegerile din acest an. Nu ne putem explica fenomenul dat decât prin următorul raționament: populația Găgăuziei se distanțează pe timp ce trece de la viața politică a Republicii Moldova și ea devine tot mai dezinteresată de problemele generale ale societății moldovenești, de faptul cine va ajunge să guverneze țara. La aceeași concluzie ajungem comparînd rezultatele obținute în toate județele republicii. Astfel, municipiul Chișinău și U.T.A. Găgăuzia, au înregistrat cel mai mic indice al participării, pe cînd județul Bălți a participat în măsură de 66,61%, adică cu 8,55% mai mult decât în Găgăuzia și cu 0,91% decât media pe țară.

Totodată, un lucru curios este că cel mai activ au participat la votare locuitorii județului Taraclia, numărînd 77,11% din numărul total al alegătorilor cu drept de vot ai județului, ceea ce reprezintă cu 9,59% mai mult decât media pe republică și cu 19,05% mai mult decât în Găgăuzia. Ce reprezintă un interes este faptul că două minorități etnice amplasate cu traiul în aceeași zonă geografică a republicii manifestă o atitudine diferită față de procesul electoral republican. Pe teritoriul Județului Taraclia locuiesc preponderent bulgari⁵⁷. La rîndul lor bulgarii au avut și ei tendințe de a obține un statut de autonomie

⁵⁵ *A se vedea: Electorala '98. Documente și cifre. Ediție a Comisiei Electorale Centrale. – Chișinău, TISH, 1998*

⁵⁶ *Gațmanic N. Rolul factorului etnic în determinarea comportamentului electoral (cazul Găgăuziei). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.1 (XXV). – Chișinău, USM, 2004, p.135-136.*

⁵⁷ *Minoritatea bulgară reprezintă 2% din totalul populației Republicii Moldova.*

teritorială care s-au soldat cu insucces. Iar rezultatele alegerilor din 2001 vorbesc despre un proces asimetric comparativ cu găgăuzii. Ei (bulgarii) au demonstrat un exemplu elocvent de participare politică activă și interes față de viața politică a țării.⁵⁸

Dacă e să facem o analiză generală, mai putem menționa că la alegerile prezidențiale din 1996, turul II, populația găgăuză a participat în număr de 70,45%, iar la cele parlamentare din 1998 în număr de 70,59%. Deci în decurs a trei ani de zile indicele participării electoratului găgăuz la vot a scăzut cu circa 12%. Acesta constatare de fapte ar trebui să ne pună în gardă, deoarece ascendența numărului de absenteiști în această regiune este impunătoare.

Alegerile parlamentare din 2005. La campania electorală din 6 martie 2005 au participat în calitate de concurenți electorali – 11 formațiuni politice și – 12 candidați independenți. Gradul de participare a alegătorilor pe republică reprezintă 63,71%, adică cu 3,81 la sută mai puțin decât la alegerile parlamentare din 2001. Ca și la alegerile din anii trecuți cel mai puțin active localități au rămas să fie mun. Chișinău - 54,61%, or. Bălți - 57,% (două dintre urbele cele mai mari ale țării) și U.T.A. Găgăuzia - 58,72%.⁵⁹ Absenteismul politic al primelor două localități poate fi explicat printr-o trăsătură deja caracteristică centrelor urbane. Cauza ar fi însăși stilul de viață urban. Aici se rup relațiile tradiționale existente în comunitatea rurală, iar „în condițiile mediului urban, relațiile între oameni poartă, în linii generale, un caracter funcțional.”⁶⁰ Orașenii sînt social mai pasivi, mai închiși în sine (lipsa de spațiu). Aceasta duce practic la diminuarea rolului conformismului, a acțiunii normelor și obiceiurilor ca factor ce influențează participarea la alegeri. Pentru locuitorii Chișinăului, prin „apropierea” sa de instituțiile centrale ale statului, puterea se depreciază, nu mai are caracter sacral ca în cazul populației rurale.⁶¹

În ceea ce privește Găgăuzia, scăderea gradului de participare politică a cetățenilor a început să se înregistreze la alegerile parlamentare din 2001,

⁵⁸ *A se vedea: Electorala '2001. Documente și cifre cu privire la alegerile Parlamentului Republicii Moldova. / Comisia Electorală Centrală. – Chișinău, Centrul Republican de Informatică, 2002.*

⁵⁹ http://www.cec.md/ComisiaCentrala/main.aspx?dbID=DB_Rezultate125.

⁶⁰ *Матяш С. Человек в городе: Социологические очерки. – Киев, Политиздат Украины, 1990, p.273, după Tănăsă R. Specificul comportamentului absenteist al electoratului Republicii Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVIII. – Chișinău, CAPTES, 2001, p.169.*

⁶¹ *Tănăsă R. Specificul comportamentului absenteist al electoratului Republicii Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVIII. – Chișinău, CAPTES, 2001, p.169.*

cînd ea s-a plasat pe al treilea loc după gradul de neparticipare. Totuși, la aceste alegeri (2005) nu putem vorbi despre descendența gradului de participare a găgăuzilor, ci despre o menținere a aceleiași situații, sau poate chiar o creștere foarte neînsemnată de 0,66% comparativ cu 2001. Și dacă la capitolul activism politic Găgăuzia nu ne mai comunică nimic curios și nou, atunci, în ceea ce privește preferințele și opțiunile electorale, devotamentul pentru o anumită formațiune politică situația s-a schimbat radical. Dacă e să urmărim rezultatele alegerilor parlamentare observăm că atât în 1998, cît și în 2001 populația găgăuză a demonstrat o simpatie covârșitoare față de Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM). Cifrele sînt foarte generoase și însușmează cca 70,20% în 1998 și 82% în 2001. Chiar în aspect comparativ cu alte localități indicele preferinței PCRM de această regiune a Moldovei este printre cele mai înalte. Și iată că la alegerile din acest an s-a întîmplat ceva deosebit. PCRM a suferit un eșec în U.T.A. Găgăuzia, deoarece numărul simpatizanților lui a scăzut considerabil. Adică de la 70-80% s-a coborît pînă la cifra de 30,75% din alegătorii cu drept de vot⁶².

Ceea ce prezintă interes este că deși comuniștii au pierdut fidelitatea și încrederea acestui segment electoral, totuși unele forțe politice găgăuze, precum ar fi Mișcarea „Edinaia Găgăuzia” se declară a fi nemulțumite de rezultatul „prea mare” al comuniștilor în Gagauz-Yeri. Tot ei consideră că „alegerile din 6 martie au fost falsificate de partidul de guvernămînt care nu a asigurat condiții egale pentru toți concurenții electorali.”⁶³ Mihail Furmuzal, președintele acestei Mișcări a exprimat părerea că PCRM a pierdut alegerile în Găgăuzia, în pofida faptului că a utilizat resursele administrative în campania electorală.⁶⁴

Astfel, conchidem că comuniștii au pierdut atât sprijinul populației de rînd, cît și cel al unor reprezentanți ai autorităților publice din U.T.A. Găgăuzia. Apare întrebarea: care sînt cauzele, factorii ce au determinat ca cea mai „roșie pată” a Moldovei să-și schimbe orientările și preferințele politice: - comuniștii nu și-au onorat promisiunile făcute în campania electorală trecută, (acordarea limbii ruse statutul limbii adoua de stat; integrarea în Uniunea Rusia-Belarusi), în special cele ce vizau direct interesele minorităților naționale; - ba chiar mai mult comuniștii și-au schimbat brusc și radical direcția de orientare politică. Au distorsionat relațiile de „bună prietenie” cu Rusia și optează pentru alte priorități cum ar fi, integrarea în Uniunea Europeană; lărgirea formatului de negocieri în soluționarea diferendului transnistrean, pre-

⁶² http://www.cec.md/ComisiaCentrala/main.aspx?dbID=DB_Rezultate125.

⁶³ *Obiectiv*. // „Glasul Națiunii”, 2005, nr. 12, p. 4

⁶⁴ *Ibidem*.

cum și, au abandonat ideea de soluționare a acestui conflict pe calea federalizării statului.

Datele cu privire la rezultatele alegerilor ne aduc la cunoștință că favoritul cursei electorale în Gagauz-Yeri a fost Blocul Electoral „Patria-Rodina”. El a avut un succes considerabil (cel mai mare pe țară) în această zonă a republicii. Pentru Mișcarea social-politică „Ravnopravie” și Blocul Electoral Uniunea Muncii „Patria-Rodina” au votat respectiv - 5,48% și 2,05%. Toate aceste trei formațiuni au utilizat un mesaj electoral identic, care se axa în special pe opțiunea de edificare a unei politici externe, în care Rusia să fie partenerul strategic al Moldovei. Deasemenea, ele au determinat apariția pe arena politică a Republicii Moldova a opoziției de stînga, critica partidului de guvernămînt fiind forța motrice a politicii lor de antipropagandă. Iată de ce cele trei formațiuni au acumulat peste 59% din voturile alegătorilor Gagauz-Yeri, pe cînd la nivel de țară ele au înregistrat împreună nu mai mult de cca 8%. Deși, bulgarii din Taraclia, deasemenea, au susținut acești candidați electorali, procentul acumulat a fost puțin peste 20 la sută din voturi. Toate aceste constatări ne ajută să facem următoarele concluzii:⁶⁵

- susținerea anterioară a PCRM se datora cel mai mult faptului că inițial era un partid de orientare filorusă, utilizînd unele lozinci electorale deosebit de atractive pentru alolingvi. Acestea proclamau următoarele priorități ale politicii sale de guvernămînt: acordarea limbii ruse statului de a doua limbă de stat; integrarea Moldovei în alianța Rusia-Belarusi; soluționarea conflictului transnistrean;

- identificarea civică și electorală a găgăuzilor cu statutul de cetățean al Republicii Moldova devine un proces tot mai anevoios și mai puțin prezent;

- acordarea statutului de autonomie minorității etnice găgăuze (deși acesta este doar în număr de 3,5% din totalul populației Moldovei) a determinat ca aceasta să se îndepărteze foarte mult de la viața politică națională și a devenit un factor determinant în stoparea, blocarea procesului de identificare a găgăuzilor cu statul în care locuiesc.

Situația etnopolitică creată azi în stat, cîmpul electoral al Republicii Moldova oferă două aspecte fundamentale asupra cărora trebuie de pus accentul: analiza comportamentului electoral al minorităților naționale vis-a-vis de cel al națiunii titulare, pentru că într-o anumită măsură ele diferă. O astfel de situație dihotomică se observă îndeosebi în spațiul exsovietic. Un atare deviaționism apare în condițiile în care interesele politice nu sînt clar exprimate, iar deosebirea etnoculturală devine criteriu de delimitare ideologică și social-politică între națiunea titulară și cea minoritară. Este clar că coexistența diferitor

⁶⁵ http://www.cec.md/ComisiaCentrala/main.aspx?dbID=DB_Rezultate125

identități etnice este însoțită de multiple probleme de ordin social și politic. Dar identitatea culturală, cât și cea electorală determină caracterul monolit al statului, deaceia ele trebuie cultivate.⁶⁶

Considerăm că un rol aparte în determinarea comportamentului electoral în direcția identificării electorale a populației unui stat îl au partidele politice. Acestea pot reuși să întregreze o societate plurietnică prin realizarea funcțiilor sale de articulare și agregare a intereselor cetățenilor, prin promovarea unor idei politice de importanță generală la nivelul întregii societăți.

Bibliografie

- Bulova M., Saca V. Particularitățile identității naționale în contextul procesului electoral din Republica Moldova (anii 1991-2001). // *Moldova între Est și Vest: identitatea națională și orientarea europeană*. – Chișinău, CAPTES, 2001.
- Bulova M. Cîmpul electoral în contextul interacțiunii națiunii titulare și minorităților naționale. // *Minoritățile naționale și relațiile interetnice: tradiția europeană și experiența noilor democrații pentru Moldova. Volumul I*. – Iași, Pan Europe, 2002.
- Gațmanic N. Rolul factorului etnic în determinarea comportamentului electoral (cazul Găgăuziei) // *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*. Partea I (XXV). – Chișinău: USM, 2004.
- Moșneaga V., Rusnac Gh. Republica Moldova – 1994. Alegerile parlamentare (1994) și geografia politică a electoratului. – Chișinău, USM, 1997.
- Tănasă R. Specificul comportamentului absenteist al electoratului Republicii Moldova // *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*. Partea XVIII. – Chișinău, USM, 2002.
- Булова М. Электоральное пространство Республики Молдова в этнополитическом измирении. // *Национальные образы мира: Единство – Разнообразие - Справедливость. Материалы международной научно-практической конференции (22-23 октября 2003 г.)* – Кишинев, Бизнес-Элита, 2003.
- Василик М.А., Вершинин М.С. Политология. - Москва: Гардарики, 2001.

⁶⁶ *A se vedea: Bulova M. Cîmpul electoral în contextul interacțiunii națiunii titulare și minorităților naționale. // Minoritățile naționale și relațiile interetnice: tradiția europeană și experiența noilor democrații pentru Moldova. Volumul I. – Iași, Pan Europe, 2002, p.73-74*

TENDINTE ȘI STRATEGII DE IMAGINE ÎN ELECTORALA-2005 (CAZUL REPUBLICII MOLDOVA)⁶⁷

Aurelia PERU

Republica Moldova, Chișinău

Universitatea de Stat din Moldova

Facultatea Jurnalism și Științe ale Comunicării

Catedra Comunicare,

Doctor în științe politice, lector

Le thème majeure de l'Électorale 2005 a été déterminé par l'intention d'adhésion de la Moldavie à l'UE, le message pro-européen de principaux concurrents électoraux – le Parti Communiste, le groupement politique Moldova Démocratique et le parti Populaire Crétien Démocratique. Tout cela renforce l'idée que la stratégie de l'offre unique a constitué un attribut spécifique de la campagne. Le Parti au pouvoir a créé son image de campagne selon le principe des trois „I”: indépendance, intégrité, intégration. L'article contient une analyse des conjonctures qui ont déterminé les thèmes majeures et les tempéraments de la campagne électorales du 6 mars 2005. Les principaux facteurs qui ont influencé les stratégies de campagne électorale en Moldavie ont été: le facteur externe, „l'importation” de la révolution orange; l'ingérence directe ou indirecte de la Russie et des États Unis, ainsi que le facteur de la criminalité (a corrélation entre le monde interlope et les élites politiques).

Competiția pentru accederea în cel de-al cincilea for legislativ în Republica Moldova a constituit un nou exercițiu al democrației și al maturității politice a actorilor angrenați în Electorală – 2005. Referindu-ne la partidele și blocurile electorale, oferta acestui sezon politic a fost exprimată de cei 11 concurenți electorali, înregistrați la Comisia Electorală Centrală:

- *Partidul Comuniștilor din Republica Moldova;*
- *Partidul Popular Creștin Democrat;*
- *Blocul Electoral „Moldova Democrată”;*
- *Partidul Social Democrat din Moldova;*
- *Blocul Electoral ”Patria-Rodina”;*
- *Partidul Uniunea Muncii ”Patria-Rodina”;*
- *Partidul Dreptății Social Economice;*

⁶⁷ Recenzent – doctor-habilitat în științe politice, profesor Valeriu MOȘNEAGA

- *Uniunea Centristă din Moldova;*
- *Partidul Țărănesc Creștin Democrat;*
- *Partidul Republican din Republica Moldova;*
- *Mișcarea Social-Politică „Ravnopravie”.*

Temele majore ale Electoralei-2005 au fost următoarele - prioritățile politicii externe ale statului moldovenesc, securitatea socială, lupta împotriva corupției și crimei organizate, soluționarea crizei transnistrene.

Strategiile de imagine adoptate în campania electorală au fost influențate de mai mulți factori cu impact decisiv asupra comportamentului electoral al societății civile. În principal, putem distinge doi factori ce-au determinat tonalitatea, temperamentul și conținutul mesajelor politice ale concurenților electorali – factorul extern și așa-numitul factor al criminalității.

Dimensiunea **factorului extern**, în contextul competiției electorale, a coincis cu extinderea elementului cromatic al revoluțiilor opoziției democratice din statele vecine – Ucraina și România. Totodată, acreditarea ideii - valorificate în acest spațiu geopolitic - de transfer al puterii politice și de succesiune a elitelor politice – de la generația liderilor epocii sovietice la o nouă generație de lideri-revoluționari pro-occidentali a inspirat atât principalii reprezentanți ai opoziției democratice din Moldova, cât și potențialii lor votanți. Astfel, mitul Revoluțiilor Oranj, ca o perpetuare a Revoluțiilor de Catifea și a Primăverii de la Praga⁶⁸, mitul Revoluției Trandafirilor din Georgia a impulsionat dinamica și mesajele opoziției pro-occidentale din Moldova. Mai mult, unii lideri de la Chișinău au fost tentați de dorința de a se poziționa pe piața politică autohtonă prin imaginea strategică a animatorilor revoluțiilor oranj, care s-au manifestat în spectacolul competițiilor electorale ca urmare a unor ample exerciții ale democrației funcționale.

Așadar, unul din specificul strategiilor de imagine, aplicate în Electorala-2005 a fost exploatarea elementului cromatic cu efect persuasiv și mobilizator. În context, galbenul a devenit în acest sezon politic culoarea de poziționare a Blocului electoral „Moldova Democrată” (BMD). Oranjul opoziției democratice din Ucraina și România a fost „importat” în Moldova electorală de membrii și simpatizanții Partidului Popular Creștin Democrat (PPCD). Concurentul electoral Partidul Social-Democrat din Moldova (PSDM) s-a poziționat pe piața cromatică a politicului autohton prin culoarea albă. Ce simbolizează, deci, elementul non-verbal cromatic în limbajul publicității politice?

⁶⁸ *Delson Ch., Maslowski M., Nowicki J. Mituri și simboluri politice în Europa Centrală. - Chișinău, Cartier, 2003, p.190-198.*

În primul rând, culorile folosite în afișajul electoral, vestimentația agitatorilor electorali, a obiectelor promoționale exteriorizează anumite emoții. Unii specialiști în domeniu comunicării non-verbale au încercat chiar să propună un tablou al relației culoare / emoție⁶⁹.

Portocaliul (oranjul) simbolizează triumful, valoarea, pasiunea, dominația și sacrificiul.

Galbenul simbolizează bogăția, excelența, inteligența, cunoașterea, distincția, încrederea, inteligența.

Albul simbolizează inocența și puritatea.

Codul cromatic în Electorală-2005 a diversificat și a înviorat etica comunicării politice în spațiul politic moldovenesc. Această tactică a confirmat, totodată, oportunitatea și viabilitatea momentului persuasiv în actul comunicării dintre elitele politice și masele electorale. De remarcat că, persuasiunea este considerat un instrument esențial utilizat pentru atragerea de noi adepți, pentru a schimba ideile oamenilor și a-i motiva în ultimă instanță pe suporterii mișcării să contribuie la realizarea scopurilor acesteia⁷⁰.

Devenim astfel martorii unei tranziții de tactici în gestionarea dialogului dintre lideri politici și adepți (potențiali adepți). Manipularea mai des aplicată în regimurile politice totalitare, cedează în fața fenomenelor persuasive. În context, rolul elementelor cromatice cu impact persuasiv a fost de a influența modalitatea de receptare a mesajelor și a platformelor electorale ale concurenților.

În altă ordine de idei, unii actori politici au apelat la elementele cromatice ca mijloc de legitimare a autorității politice. O încercare de auto-legitimare ca „afiliați” politici ai conducătorilor revoluțiilor oranj din regiune le aparține liderilor PPCD, care s-au poziționat pe piața politică din perioada concurenței electorale ca „importatori” și „distribuitori” unici ai valorilor revoluțiilor oranj în Republica Moldova. Această strategie confirmă o dată în plus conceptul de „produs” în marketingul politic ca domeniu al științelor politice.

Strategia de asociere adoptată de staff-ul electoral al PPCD, și anume, mediatizarea apropierei dintre cei doi lideri V.Iușcenko – Iu.Roșca, fotografia acestora împreună amplasată în prima pagină a ziarului „Flux”, sosirea la Chișinău a consilierului de imagine a nou-investitului președinte ucrainean, - toate acestea au avut un singur scop - de a construi succesul electoral pe fazele preliminare ale revoluției oranj. Prezența lui Iu.Roșca alături de V.Iușcenko – în campania mediatică – a constituit o stratagemă folosită în vederea ob-

⁶⁹ Stoiciu A. *Comunicarea politică. Cum se vând idei și oameni.* - București, Humanitas, 2000, p.80-82.

⁷⁰ Larson Ch. *Persuasiunea – receptare și responsabilitate.* - București, Polirom, 2003, p.319.

ținerii în mod automat a notorietății liderului revoluției de la Kiev. Creștin-democrații nu au avut propria strategie de gestionare a culorii politice, ei au perpetuat oranjul politic legitimat de ucraineni. Acesta a fost unul din specificul alegerilor parlamentare din 6 martie 2005 – tendința de **legitimare a noii generații de politicieni**, inspirată de triada M.Saakașvili – V.Iușcenko – T.Băscescu.

Vom remarca, în context, că elementul cromatic a facilitat faza penetrării subiecților electorali pe piața politică. Este un exemplu concludent și pentru Blocul electoral „Moldova Democrată”. Galbenul politic – Soarele electoral - a reușit să declanșeze o mobilizare entuziastă a simpatizanților respectivului actor politic, facilitând poziționarea colectivă a partidelor politice din componența blocului (Alianța „Moldova Noastră”, Partidul Democrat și Partidul Social-Liberal) și creând impresia de „unitate” în ochii publicului electoral. Sarcina elementului cromatic, în acest context, a fost una de camuflare, de minimalizare a divergențelor serioase dintre subiecții blocului atât sub aspectul trecutului lor politic, cât și a unor strategii de politică externă. Sintetizând, vom menționa faptul că aplicarea elementului cromatic în Electorala-2005 a contribuit efectiv la organizarea „spectacolului” politic electoral, adică la dramatizarea competiției electorale după unele tendințe ale comunicării politice moderne și anume una persuasivă. A fost un exercițiu de și un model de democratizare a societății. Totodată, culorile politice au jucat un rol de agitator non-verbal în mediul electoral moldovenesc.

Un alt simbol al unificării forțelor democratice de pe centrul, centrul-dreapta și centrul-stânga politicii moldovenești l-a constituit **strategia lansării liderului național**:

„Blocul „Moldova Democrată” a unit cele mai semnificative forțe democratice și reformatoare. BMD are un lider național, Serafim Urechean, un politician hotărât și consecvent, care și-a demonstrat pe deplin calitățile în funcția de Primar General al capitalei. Victoria BMD înseamnă alegerea lui Serafim Urechean în calitate de președinte al Republicii Moldova.”

Astfel, **persoana-flag, insigna**⁷¹ a BMD devine primarul Chișinăului. Conform modelului comunicațional în campaniile electorale elaborat de John Bowers, motivul selectării unor astfel de persoane este acela de a rezuma liderul absolut, care devine în consecință simbolul cel mai ușor de recunoscut a ceea ce mișcarea sau partidul politic urmărește. Persoana-flag personifică problema, dezideratele prioritare. În altă ordine de idei, identificarea persoanelor-flag contribuie la **polarizarea** electoratului. Polarizarea obligând electo-

⁷¹ Bowers J., Ochs D., Jensen R. *The rhetoric of agitation and control*. - Illinois, Waveland, Prospect Heights, 1993.

ratul să aleagă între „noi” și „ei”, adică stimulează determinarea comportamentului electoral și decizia de vot a alegătorului.

Impactul factorului extern a fost marcat și prin amestecul direct sau indirect al subiecților politicii internaționale - SUA și Rusia. Astfel, Duma de Stat din Federația Rusă a dat de înțeles, că promovarea în elita politică de la Chișinău a formațiunilor care ar elabora o politică incompatibilă cu cea acceptată de Moscova va avea consecințe drastice asupra schimburilor comerciale dintre cele două state, în special, exportul de produse vinicole și de tutungerie pe piața din răsărit, cât și legitimarea unui regim de vize pentru cetățenii Moldovei.

Mesajul SUA către electoratul moldovean a fost unul mai diplomat, mai echilibrat, dar bine formulat. Într-un discurs ținut în centrul capitalei slovace, Bratislava, președintele SUA, George W. Bush, a declarat că „cetățenii Republicii Moldova și ai Republicii Belarus trebuie să utilizeze șansa ce li se oferă la alegerile parlamentare să facă pasul spre libertate.” Bush a evidențiat reușitele „revoluției portocalii” trăită de Ucraina în decembrie 2004 și ale „revoluției trandafirilor” care în noiembrie 2003 a schimbat radical soarta Georgiei, exprimându-și încrederea că această tendință va continua în alegerile parlamentare pe care Republica Moldova le va desfășura la 6 martie. „Peste 10 zile cetățenii Republicii Moldova de asemenea vor beneficia de șansa de a-și capitaliza potențialul democratic, când vor merge la secțiile de votare”⁷².

Un alt factor care a marcat evoluția competiției electorale pentru forul legislativ l-a constituit așa-numitul *factor al criminalității*. „Cazul Bulgaru”- a confirmat dispoziția elitelor politice moldovenești de a pune în aplicare pe ultima sută de metri în campaniile electorale *strategia de creare a imaginii negative* în raport cu principalul rival politic.⁷³

Astfel, publicația moscovită „Komsomoliskaia pravda” a publicat în 24 februarie un interviu cu Grigori Karamalak, cunoscut în Moldova drept „hoț în lege”. Acesta declară că „a luat asupra sa toate cheltuielile în campania electorală din 2001 a Partidului Comuniștilor”. Pentru necesitățile partidului Karamalak a oferit o sumă de 500 de mii de dolari. Mai mult, i-a acceptat în calitate de acționari pe principalii susținători ai lui V. Voronin – membrii PCRM - V. Mișin, P. Șoșev, P. Dimitrov.”

Fiind amplu mediatizată de presa rusă, inclusiv Canalul de Televiziune ORT, implicarea unui asemenea personaj cu reputație dubitabilă, urmărea drept scop discreditarea comuniștilor, care pe durata mandatului de guvernare de la 2001-2005 au încercat să-și creeze imaginea de luptători intransigenți

⁷² „Timpul”, 2005, nr.15 (40), 1 martie, p.2

⁷³ *idem*.

împotriva corupției și crimei organizate. În cele din urmă, această strategie a avut efectul bumerangului. Concurentul principal al BMD – Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM) – a făcut publică în scurt timp după aceste dezvăluiri senzaționale și scandaloase deopotrivă „colaborarea „ financiar-electorală între același Karamalak și subiecții electorali – Blocul Electoral „Patria-Rodina” și BMD. Acest personaj, alături de unul din liderii BMD, D.Braghiș, a participat la lucrările Congresului gasterbeiterilor moldoveni din Rusia, care a avut loc la Moscova cu două săptămâni până la desfășurarea scrutinului. În consecința acestor acuzații pe dublu sens a fost compromisă și imaginea comuniștilor, și imaginea democraților. În cazul celor dintâi – acest eveniment mediatic a avut un impact mai sumar. Drept argument vom invoca comportamentul „nucleului dur” de votanți ai Partidului Comuniștilor, reprezentanții generației de vârstă a treia, asupra cărora mass media are un impact limitat chiar din considerentul că rar apelează la ele.

Concluzionând, putem afirma că astfel de stratageme electorale pot genera un fenomen negativ atestat în timpul campaniilor electorale – absenteismul la urnele de vot. Confruntările de imagine în maniere indecente în contextul campaniilor negative decepționează și derutează corpul electoral, compromițând astfel prezența acestora la urnele de vot.

În altă ordine de idei, de remarcat faptul că este pentru prima dată în contextul politic autohton, când electoratul s-a lovit de așa-numitul *fenomen al ofertei unice (strategia ofertei unice)*. Acesta poate fi interpretat în două sensuri - pozitiv și negativ. Aspectul pozitiv constă în faptul, că în astfel de cazuri este identificată și promovată o temă unică, majoră a campaniei. Astfel de strategii suprapun campania de promovare a unui lider cu campania de promovare a unui subiect. Tema majoră a Electoralei -2005 a fost năzuința de aderare a Moldovei la Uniunea Europeană. Ea fiind expusă ca obiectiv strategic al politicii externe promovate de principalii concurenți electorali – PCRM, PPCD, BMD.

Din platforma electorală a PCRM:

2005-2009. Integrarea europeană presupune:

- *Transformarea Moldovei într-un stat al standardelor europene;*
- *Circulația liberă, fără vize, a cetățenilor Moldovei;*
- *Promovarea unei susțineri moderne sigure a populației;*
- *Consolidarea bunelor relații cu vecinii noștri – Ucraina și România.*

De remarcat, în context, că întreaga campanie electorală a Partidului Comuniștilor, implicit, campania de imagine a președintelui Voronin a decurs sub insemnul celor trei „I”: independență, integritate, integrare. Strategia triadei „I” repetă într-un fel strategia de consolidare a imaginii partidului de

guvernământ, adoptată în 2001 cu schimbarea direcției vectorului de integrare: 2001- Uniunea „Rusia – Belarus”.

Din platforma electorală a PPCD:

- *DA pentru Integrare în Uniunea Europeană și NATO;*
PPCD propune inițierea negocierilor de asociere cu Uniunea Europeană și depunerea cererii de aderare la Uniunea Europeană.

Din platforma electorală a BMD:

- *Integrarea Europeană este posibilă doar cu o nouă guvernare!*
- Victoria BMD înseamnă alegerea lui Serafim Urechean în calitate de președinte al Republicii Moldova. Aceasta va permite salvarea Moldovei de sărăcie și dezastru, relansarea economică, integrarea în Uniunea Europeană.

Dezideratele extrase din platformele electorale ale principalilor concurenți electorali confirmă lipsa de identitate a actorilor politici evocați. Campania electorală în ansamblu desfășurându-se după strategia ofertei unice, adică a unui și aceluiși mesaj electoral. O asemenea conjunctură pre-electorală generează situații de confuzie și incertitudine în mediul potențialilor votanți. În acest sens, PPCD s-a desprins ușor de mesajul „omogen” al „troicai” electorale. În platforma electorală a PPCD fiind stipulat:

„PPCD este unicul partid care pledează pentru integrare în NATO, ca singură cale reală de integrare în Uniunea Europeană.

Un alt moment important în evoluția PPCD pe scena politică a Electoraliei-2005 îl constituie așa-numitul *fenomen al majoratului politic*. Pentru prima dată, după alegerile parlamentare din 1994, 1998 și 2001, PPCD a pus miza pe propriul lider pentru accesarea în forul legislativ. Amintim că, în Electoralia-1994 în calitate de *lider-flag* al formațiunii a evoluat eroul-martir din celula de la Hlinaia, deținutul politic al regimului separatist de la Tiraspol Ilie Ilașcu. (Partidul Popular Creștin Democrat a obținut 7,53% din sufragii și respectiv 9 mandate în legislative). În alegerile parlamentare din 1998, alături de formațiunea politică a ex-președintelui Republicii Moldova, Mircea Snegur, PPCD a participat la constituirea Convenției Democratice, în componența căreia a și parcurs pragul electoral de 4%. (Blocul “Convenția Democrată din Moldova” a obținut 19,42% sau 26 de mandate în legislative). Rolul de lider-locomotivă revenindu-i lui M.Snegur. În Electoralia-2001 liderul-flag, siglă al PPCD a fost binecunoscutul în mediul electoral generalul Alexei. (PPCD obține 8.34% sau 11 mandate în forul legislativ).

Prin urmare, în alegerile parlamentare din 2005 Roșca renunță la ideea acreditării liderului „magnific.” În acest rol producându-se deja personal. Este un argument al încrederii în potențialul său politic și a influenței personale în mediul electoral, adică s-a produs un majorat politic.

Mai mult, dezbaterile electorale, desfășurate în cadrul Companiei publice „Teleradio-Moldova” au scos în vileag un nou model de imagine politică – narcisizmul politic, adică aroganță, egoism, agresivitate și sensibilitate la critică.⁷⁴ Încrederea exagerată în sine a fost exprimată de Roșca printr-un mesaj cu impact manipulator în mediul votanților, cum ar fi: „Nu votați partidele mici. În următorul parlament vor ajunge două partide – PCRM și PPCD și, poate, BMD...”

Un alt atribut al electoralelor moldovenești, confirmat și în această competiție, este comportamentul electoral conservatist, reticent față de formațiunile politice nou apărute. Acest fapt este și o reflectare a culturii politice a electoratului autohton. În consecință, doi subiecți electorali, care și-au gestionat campania de imagine-poziționare după toate criteriile marketingului politic, într-o manieră modernă și corectă, nu s-au bucurat de sprijinul electoratului. Este vorba de Partidul Creștin Național Țărănesc și Partidul Social-Democrat din Moldova.

*Efectul Bendwagon*⁷⁵ a caracterizat conștiința și comportamentul majorității segmentelor electorale. Iar declarațiile manipulative au servit drept instrument de valorificare a acestui efect. Interpretarea conceptului îi aparține lui Paul Lazarsfeld și constă în faptul că oamenii doresc să fie de partea câștigătorului. Din acest considerent, partidele suplă nu au șanse de victorii electorale în spectrul politic autohton.

Un alt moment vulnerabil al Electoralei-2005 l-a constituit *fenomenul listelor electorale*. PCRM a promovat pe lista sa electorală persoane neangajate politic, fără de partid, dar cu viziuni pro-europene, pro-democratice. Această tactică a favorizat nu numai „întinerirea”, dar și „democratizarea” candidaților de pe lista partidului comunist. Persoane cu prestație performantă, în acest sens, au fost prim-ministrul Vasile Tarlev și ministrul Economiei Marian Lupu, de asemenea V.Țurcan, ambasadorul Republicii Moldova la Moscova.

În această conjunctură electorală este deosebit de important să constatăm crearea unor premise favorabile pentru constituirea unei noi clase politice în Moldova – fenomen gestionat de partidul puterii PCRM. Sunt dejucate astfel două fațete ale acțiunii politice întreprinse de comuniști – în primul rând, interesele înguste, egoiste de partid care pot fi reduse la obiectivul de racolare a unui număr impresionant de votanți; secundo, egoismul de partid cedează în fața voinței politice care coincide cu interesul național de selectare și pregă-

⁷⁴ Почепцов Г. Теория коммуникаций. - Киев, Ваклер, 2001, с.254.

⁷⁵ Dobrescu P. Mass media și societatea. - București, SNSPA, 2001, p.127.

tire a unei noi elite politice, una tehnocrată, competitivă și compatibilă cu elita politică internațională.

PPCD și-a structurat lista după principiul alternanței de sexe: bărbat – femeie - ca o confirmare a egalității în drepturi și de promovare a femeii în viața politică:

1. *Roșca Iurie;*
2. *Chiriac Adriana;*
3. *Secăreanu Ștefan;*
4. *Leahu Angela.*

Opinia publică a fost focalizată și consternată, însă, de principiul de structurare a listei concurenților electorali a BMD. Subiecții care au constituit BMD având doctrine, opțiuni și un trecut politic destul de eterogen. Oponenții politici au lansat din start o campanie de denigrare a imaginii blocului politic, influențând astfel și opinia publică. Liderului BMD, S.Urechean, i s-a imputat faptul, că pe listele electorale au fost incluse numele unor persoane, aflate în urmărire generală (cazul lui A.Țurcanu, ex-vice primar al municipiului Chișinău și al lui V.Colța, ex-primar or. Hîncești).

Un alt moment vulnerabil l-a constituit, de asemenea, promovarea pe lista electorală a persoanelor afectate de așa - numitul fenomen al migrațiunii politice. A fost o replică la fragilitatea „Alianței Braghiș” din componența fostului legislative. Câțiva reprezentanți ai fracțiunii au părăsit-o adjudecându-și statutul de deputați independenți; mai târziu unii dintre ei au fost promovați în funcții de stat de către partidul de guvernământ – V.Pleşca, ministru al Apărării, M.Camerzan, vicepreședinte al Parlamentului, candidat pe lista electorală a PCRM în alegerile din 2005, etc.

În concluzie, vom constata nivelul înalt, profesionist de gestionare a campaniilor de imagine adoptate în Electorala-2005. Strategiile promovate de cei trei principali concurenți au fost, deopotrivă, spectaculoase și mobilizatoare. În altă ordine de idei, în această campanie și-au confirmat maturitatea politică și competitivitatea incontestabilă doi concurenți – PCRM și PPCD. În timp ce centrul politic moldovenesc s-a profilat ca fiind încă în proces de consolidare și de selectare. Totodată, este important să menționăm exercițiul voinței politice, pe care l-a soluționat segmentul democrat al politicii autohtone, renunțând temporar la egoismul politic al liderilor partidelor politice, constitutive ale BMD. Centrul politic rămâne, însă, deocamdată, un teren sensibil, mișcător în spectrul politicii moldovenești.

P.S. Componența Parlamentului Republicii Moldova în urma scrutinului din 6 martie 2005: Partidul Comuniștilor din Republica Moldova – 56 mandate; Blocul „Moldova Democrată” – 34 mandate (26 – Blocul „Moldova

Democrată”; 8 – Partidul Democrat); Partidul Popular Creștin Democrat – 11 mandate.

Bibliografie:

- Bowers J., Ochs D., Jensen R. The rethoric of agitation and control. - Illinois, Waveland, Prospect Heights, 1993.
Delson Ch., Maslowski M., Nowicki J. Mituri și simboluri politice în Europa Centrală. - Chișinău, Cartier, 2003.
Dobrescu P. Mass media și societatea. - București, SNSPA, 2001.
Larson Ch. Persuasiunea – receptare și responsabilitate. - București, Polirom, 2003.
Почепцов Г. Теория коммуникаций - Киев, Ваклер, 2001.
Stoiciu A. Comunicarea politică. Cum se vând idei și oameni. - București, Humanitas, 2000.
„Timpul”, nr.15 (40) 2005, 1 martie.

**IDEOLOGIA PARTIDELOR POLITICE
MOLDOVENEȘTI⁷⁶**

Rodica RUSU

***Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea Relații Internaționale,
Științe Politice și Administrative,
Catedra Științe Politice și Administrative,
Doctorand***

This article is about the ideology of political parties of Republic of Moldova. The author analyses the process, which take place in the political-ideological spectrum, especially the ideologic aspect of the political parties represented in the Parliament after the elections from 6 March 2005. It is focused on the importance of theirs ideological programmes and doctrines, which influences the identity of the political parties. The author examines in this study the role of political ideology in the activity of the parties, the differences between their adopted programmes and their declarations or actions. This is a comparative study, analyses the ideologies like communism, social-democracy, christian-democracy and social-liberalism and their patterns and inadvertences in the postcommunist space, including the Republic of Moldova. The author describes the degree of assimilation of these ideologies from

⁷⁶ Recenzent – doctor în științe politice, conferențiar Tudor SPINEI

the political parties and the function of the party system, the ideological configuration of the Parliament of the Republic of Moldova, especially a comparison between the new Parliament of 2005 and the last of 2001. This article presents a classification of the political parties on the political spectrum using ideological criteria from right to left side and their characteristics. The problem of political parties ideology has never been studied in the scientific literature in our country, this research contains some recommendation for the political parties referring to their programmes and their ideological attitudes.

O identitate doctrinară clară permite partidelor politice să-și formuleze un mesaj politic distinct, ideologia politică reprezentând un semn de identificare și clasificare a partidelor politice în cadrul eșichierului politic. O primă condiție a unui sistem de partide instituționalizate este existența unui pluralism real al ofertei doctrinare prin aceasta urmărindu-se stabilirea pluralismului de idei în detrimentul monismului ideologic.

Dacă e să analizăm din perspectivă ideologică legislativul Republicii Moldova, atunci în primul parlament 1990-1993 au fost două forțe majore care-și disputau una altelea înțietatea - Frontul Popular și Mișcarea „Unitate – Edinstvo”. Prin urmare, sistemul politic purta pecetea unui bipartism extrem de polarizat ideologic pe două continuuuri cardinale: comunism versus anticomunism și naționalism versus cosmopolitism⁷⁷.

În perioada celei de-a doua legislaturi 1994-1998 Partidul Democrat Agrar (PDAM) și socialiștii au avut posibilitatea de a lua decizii fără vre-o barieră limitativă. Începând cu al treilea legislativ 1998-2001 s-a evoluat spre un pluralism polarizat, în condițiile în care era foarte dificil de a menține o coaliție stabilă sau de a forma o majoritate parlamentară, apar și alte teme supuse dezbaterilor ideologice ca corupție / anticorupție, Europa / CSI, privatizare / naționalizare. Pe parcursul celui de-al patrulea legislativ 2001-2004 în care Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM) a deținut o majoritate absolută, în opoziție cu acesta, dar și cu poziția doctrinară comunistă s-au situat „Alianța „Moldova Noastră” (AMN) și Partidul Popular Creștin Democrat (PPCD).

Parlamentul format în urma alegerilor din 6 martie 2005 urmează coloratura politico-ideologică a precedentului legislativ, în care au fost prezente același PCRM (partid de stînga, care s-a deplasat ușor spre centru); de AMN (în prezentul prin Blocul „Moldova Democrată”, de centru-dreapta) și de

⁷⁷ Ciurea C. *Instituționalizarea partidelor în Republica Moldova. // Pluripartidismul în Moldova: esența și specificul formării.* - Chișinău, CAPTES, USM, ISPRI, 2000, p.32

PPCD (partid de dreapta). Deși la prima vedere se pare că nimic nu e nou, totuși sunt evidente unele modificări în programul acestor partide, din 2001 de la legislativul precedent, cât și unele modificări în platformele electorale de la alegerile din 2005.

În acest mod observăm un grad de stabilitate în plan ideologic în ce privește partidele reprezentate în parlament. Este vorba oare de stabilirea aceluși pluralism ideologic autentic prezent în sistemul politic din țările democratice?

Din noul parlament fac parte cele mai instituționalizate partide politice, și anume PCRM, PPCD, Partidul Democrat (PD) și AMN (ultimele două plus Partidul Social Liberal (PSL) au constituit blocul electoral „Moldova Democrată” BMD). Totodată, aceste partide sunt și cele mai personalizate, electoratul nefiind în stare să-și imagineze PCRM fără Vladimir Voronin sau PPCD fără Iurie Roșca. Aceasta se explică prin faptul că în interiorul partidelor din țările în curs de dezvoltare personalizarea puterii la nivelul liderului politic se prezintă, în principiu, mai accentuată decât în alte țări ale lumii, deoarece structurile partidiste apar ca fiind formate în jurul unui om.

În activitatea pe care orice partid o desfășoară, un loc important de regulă îl deține elaborarea și promovarea ideologiei sale politice, a concepției proprii cu privire la organizarea socială și politică în stat și, pe această bază, îmbogățirea politică a doctrinei specifice, fundamentarea programului politic. Funcția de elaborare de programe și ideologie asigură coeziunea de opțiuni în interiorul partidului, contribuie la o simplificare și stratificare a obiectivelor politice pentru facilitarea orientării alegătorului. Totodată, absența nuanțelor doctrinare sau de program ar putea dezorienta pe unii cetățeni și ar face dificilă constituirea guvernelor de coaliție; faptul că documentele de program ale partidelor politice se aseamănă, nivelează într-o oarecare măsură însăși natura acestor partide, reduce posibilitatea lor de a se auto-identifica. În societate nu s-a ajuns încă la conturarea ideologică de către partide a intereselor grupurilor sociale conform criteriilor parlamentare, competitive, iar atitudinea alegătorului față de candidați și lideri politici întemeindu-se pe principiul încrederii.

În preferințele politice ale alegătorilor criteriul ideologic se mai limitează la simple constatări de tipul distribuției tradiționale a liderilor politici în „democrați” și „antidemocrați”, precum și la gradul de populism practicat de aceștia. Oricum, dacă anterior alegătorul se orienta spre valori care pe axa definitorie cuprindeau „filoromânismul” și „pro-europeismul” (pentru partidele de dreapta) și „rusofilismul” sau „pro-CSI-smul” (pentru partide de stînga), acum ca urmare a susținerii vectorului european de către majoritatea partidelor politice, apar noi criterii de disociere doctrinară a principalelor partide

pe principiile: anticommunism - autoritarism, național - antinațional, creștin-democrație - liberalism, social-liberalism - social-democrație - socialism; drept urmare apare în evidență ideologia de partid.

Procesul de consolidare a sistemului pluripartidist moldovenesc a scos în evidență existența a patru centre de atracție doctrinară:

- creștin-democrat, cu nuanță națională: PPCD, Partidul Reformei (PRM), Partidul Țărănesc Creștin Democrat din Moldova (PȚCDM), Partidul Național Român (PNR), Noul Partid Național Moldovenesc (NPNM).

- social-liberal: PAMN, PSL.

- social-democrat: (ce contestă trecutul comunist) Partidul Social Democrat (PSDM), PD, Partidul Republican (PR), Uniunea Centristă din Moldova (UCM).

- socialist: (ce pornesc de la trecutul comunist) PCRM, Partidul Socialist din Moldova (PSM), PDAM (Partidul Democrat Agrar din Moldova), Uniunea Muncii (UM), PDSEM (Partidul Dreptății Social-Economice din Moldova), Mișcarea Politică „Speranța -Nadejda”, Mișcarea Social-Politică Republicană „Ravnopravie”.

Din cadrul partidelor de dreapta fac parte partide conservatoare și liberale care de regulă, pledează pentru neintervenția statului în viața economică, pentru inegalitatea economică. În cadrul acestei grupări există partide politice de orientare centru-dreapta și până la cele de extremă-dreapta. În Republica Moldova acestea ar fi: PNR, PPCD, PR, PȚCDM, NPNM, PSL, PAMN. În categoria partidelor de stînga se înscriu partidele socialiste, social-democrate, comuniste. Militează pentru justiție socială și egalitarism economic. Pot fi de centru-stînga și extremă-stînga (partidele comuniste de tip marxist-leninist). În Moldova acestea sunt: MSP «Ravnopravie », PSM, PCRM, MP «Speranța-Nadejda», UM, PSRM, PAM, PRM, PDSEM, PSDM. Drept partide de centru care adoptă o poziție intermediară, în Moldova sunt: PDM, UCM, Partidul Ecologic din Moldova și Alianța Verde (PEMAVE), MSP „Forța Nouă”.

Deși este vorba de o deplasare de la pluralismul polarizat (unde pozițiile doctrinare ale partidelor sunt situate la o distanță substanțială una față de alta), spre un pluralism moderat, pe scena politică moldovenească avem un partid dominant (care și-a confirmat poziția în urma alegerilor din 2005). Putem vorbi despre un multipartitism cu partid dominant care poate fi de stînga sau de dreapta, dar niciodată de centru; astfel cînd partidul dominant se află la dreapta, celelalte ocupă spațiul de la centru la stînga și invers.

Pe de altă parte, în opinia unor politologi, în țările din centrul și estul Europei multipartitismul „este încă foarte precar, manifestîndu-se tendințe de evoluție spre multipartitismul pur (în care nici un partid nu obține mai mult de 15-20% din sufragii; tendințele ideologice ale partidelor variînd de la con-

servatorism, democratism-creștin, liberalism pînă la socialism și comunism). Ei caracterizează sistemul de partide ca „multipartidism cu defect”⁷⁸.

V.Saca afirmă că deși în parametrii geocronologici pînă acum ai multipartidismului polarizat s-au manifestat partide cu orientări dintre cele mai variate - comunistă, socialistă, radical-unionistă, radical-separatistă, social-democrată, social-liberală, creștină, conservatoare, etc. ce condiționează vibrații între pluralismul extrem și cel moderat, tendința generală dominantă în continuul transformărilor partinice a fost una prioritar de extremă⁷⁹.

Dacă la sfîrșitul anilor '80 începutul anilor '90 în spectrul politic în ce privește atitudinea partidelor față de problemele statale interne, dar și de politică externă, pe eșichierul de dreapta erau situate formațiuni politice pro-România și care priveau independența țării drept o etapă premergătoare Unirii. Pe eșichierul de stînga erau grupate mișcări politice de orientare pro-Rusia, iar forțele centriste optau pentru independența Republicii Moldova⁸⁰.

În prezent, peste mai bine de 10 ani de independență, se observă o uniformitate în cadrul spectrului politic față de problemele menționate mai sus, atît partidele de dreapta cît și cele de centru, dar și cele de centru-stînga au formulat drept obiectiv strategic în programele lor integrarea europeană (cu excepția stîngii extreme-MSPR „Ravnopravie”, UM „Patria-Rodina”). Este prima dată în cadrul alegerilor parlamentare ca majoritatea partidelor să adopte poziții pro-europene. De altfel, conform Barometrului de Opinie Publică 46,9% din populația Republicii Moldova consideră că trebuie să ne integrăm în Uniunea Europeană (poate din această cauză partidele au luat sloganuri pro-europene), 30,4% - că trebuie să rămînem în CSI, 2,2% - nu facem parte din nici o alianță sau uniune; iar 20,5% nu au știut sau nu au dorit să răspundă⁸¹.

O problemă acută reprezintă faptul că multe partide nu și-au definit încă identitatea sub aspect conceptual, iar majoritatea lor nu dispun de programe socio-economice elaborate pe principii doctrinare (iar dacă acesta și este, lipsește descrierea mecanismului de implementare a lui). Ideologiile partidelor politice au o geneză extrem de contradictorie; mai întîi, într-un termen destul

⁷⁸ Voicu G. *Pluripartidismul: o teorie a democrației*. - București, ALL, p.296

⁷⁹ Saca V. *Transformări politico-partinice în dimensiuni de sistem: reflecții asupra societății moldovenești*. // *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*. Nr.1 (XXV). - Chișinău, 2004, p.101

⁸⁰ Мошняга В. *Партийно-политическое развитие Молдовы за десять лет независимости: политологический анализ*. // *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*. Partea XIX. - Chișinău, 2001, p.33

⁸¹ *Barometrul de Opinie Publică: 1998-2004 / Institutul de Politici Publice Chișinău*

de redus s-a format sistemul multipartidist și apoi partidele au început să-și caute propria bază socială, propriul interes și propriul electorat.

Un paradox referitor la ideologia politică și cea de partid se manifestă prin următoarele: dacă ideologia politică își găsește actualitate în cadrul politicii electorale, permițând alegătorului să identifice programul, ideile de bază ale unui sau altui partid într-o perioadă mai scurtă de timp; pe de altă parte, se pare că ideologia trece pe loc secundar, deoarece are loc formarea alianțelor, blocurilor anume cu concurenți puternici, charismatici pentru a obține mandate în parlament. Și iarăși, aceste coalizări se fac nu atât în jurul programelor, ideilor, cât a persoanelor.

Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM) este cel mai instituționalizat partid politic la momentul actual. În urma evenimentelor din august 1991, Prezidiul Parlamentului de la Chișinău a decis să suspende activitatea PCM⁸², făcându-l responsabil de complicitate cu grupul pucist de la Moscova. Chiar din ziua interzicerii lui, liderii MSP „Unitate-Edinstvo” au calificat acest act drept un atentat la interesele unei minorități etnice, decît un act de voință politică în scopul eradicării ideologiei comuniste⁸³. La mijlocul anului 1993, noul Prezidiu al Parlamentului în frunte cu Petru Lucinschi adopta o hotărîre prin care se legaliza activitatea comuniștilor în Moldova. Decizia de reabilitare a PCM atesta faptul că acest partid reprezintă „altul, decît cel care fusese interzis în 1991”⁸⁴, fondatorii lui considerînd că decizia anterioară de suspendare a activității lui purtase un caracter ilegal, neconform cu valorile statului de drept. În programul PCRM cu modificările din 11 decembrie 2004, nu este specificată legătura de drept cu Partidul Comunist din Moldova (perioada sovietică). Dacă e și să acceptăm o anumită continuitate, atunci doar din punct de vedere politic, dar nu juridic.

Procedând la repunerea în legalitate a PCRM, liderii majorității parlamentare agrariano-socialiste intenționau să atingă două obiective: primul, să-și asigure un flanc intermediar de stînga, de natură să consolideze centrismul pozițional al PDAM-ului; iar pe de altă parte - să accentueze deosebirea esen-

⁸² *Decretul Președintelui Republicii Moldova Privind suspendarea activității structurilor organizatorice ale partidelor politice, organizațiilor obștești și mișcărilor de masă în organele de stat, instituțiile și organizațiile republicane, nr.164, 22 august 1991. // Monitorul Oficial, 1991, nr.11,12, art.133; Hotărîrea Prezidiului Parlamentului Republicii Moldova Cu privire la Partidul Comunist din Moldova nr.683-XII, 23 august 1991. // Monitorul Oficial, 1991, nr.11,12, art.138*

⁸³ „Edinstvo”, 1996, 28 decembrie

⁸⁴ Munteanu I. *Obsesii comuniste. // „Arena politicii”, 1997, nr.1(13) septembrie, p.23*

țială între noua și precedenta conducere a parlamentului⁸⁵. Liderii PCRM au afirmat că reprezintă un partid nou, curățat de elementele colaboraționiste, care au trădat interesele comuniștilor simpli în favoarea intereselor particulare. Această stipulare conținea, implicit, renunțarea legală a PCM la proprietățile deținute de oligarhia comunistă înainte de 1991 și promisiunea de a rămâne în câmpul juridic al Republicii Moldova. PCRM – noua denumire a partidului după 1993, nu a participat la alegerile parlamentare din 1994, deoarece urma să-și recapete segmentul electoral tradițional, încăput între timp pe mâinile socialiștilor și interfrontiștilor. Stabilindu-și un program–minimum, puternic orientat spre revendicări cu caracter politic și economic, PCRM a dorit să păstreze continuitatea doctrinală cu PCUS (Partidul Comuniștilor Uniunii Sovietice), și totodată să se autodefinească drept o formațiune renovată „curățată de oameni întimplători”.

Prima victorie importantă în alegerile locale din aprilie 1995, când obține aproximativ 20% din numărul total al mandatelor de consilieri și primari, înregistrează o schimbare sensibilă a accentelor în cadrul politicii de partid, se afirmă tot mai insistent tendința de reintegrare a unui nou nucleu sovietic. Un următor pas în evoluția pe scena politică – înaintarea candidaturii lui V.Voroinin (liderul PCRM), la alegerile prezidențiale din 1996, la care a obținut locul trei în primul tur de scrutin, cu aproape 10,23%, depășindu-l vizibil pe A.Sangheli (9,47%), favoritul partidului majoritar, și pe liderul PFD – V.Matei (8,90%)⁸⁶. Deși au obținut victorie la alegerile parlamentare din 1998 (30,01% voturi, 39,60 mandate 40 din 101 locuri în parlament)⁸⁷.

Această victorie a comuniștilor este susținută și de alegerile parlamentare din 2001, unde reușita electorală este mai mult o reprezentare, o formă de protest din partea alegătorilor față de cei aflați la putere pînă atunci; PCRM obținînd 50,07% din voturi, 70,30% mandate, 71 din 101 locuri în parlament, devenind partid dominant. Astfel, la peste 10 ani de cînd a fost interzis, PCRM se convertește din nou în partid al puterii. Este marele paradox al evoluției valorilor democratice în spațiul politic moldovenesc⁸⁸. Aceasta fiind voința electoratului, într-o societate compromisă printr-o pauperizare ascen-

⁸⁵ *Ibidem p.25*

⁸⁶ *Мошняга В. Молдова-96: президентские выборы, политические партии. – Кишинев, Молд.ГУ, 1997*

⁸⁷ *Мошняга В. Парламентские выборы и укрепление демократии в Молдове. // Молдова-98: Политические реалии и парламентские выборы. – Кишинев, East West Parliamentary Practice Project, 1998, с.60-98*

⁸⁸ *Belostecinic A., Peru A. Confruntări de imagini politice în parlamentara-2001: performanțe și eșecuri. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVI. – Chișinău, 2001, p.5*

dentă vis-a-vis de proliferarea economiei tenebre și a coruperii guvernărilor⁸⁹.

După victoria comuniștilor la alegerile parlamentare anticipate din februarie 2001, la Plenara a V-a a PCRМ a fost lansată ideea modificării programului partidului de guvernământ de către președintele țării și al partidului – V.Voronin. De obicei, programul politic al unui partid este o expunere scrisă a principiilor, scopurilor politice, sociale, culturale etc. Partidele doctrinare care se bazează pe un set de principii verificate în mod științific își dezvoltă programul politic reeșind din evaluarea trecutului societății, analizei stării de fapt a acesteia și desemnarea viziunilor și etapelor de dezvoltare de mai departe. Astfel, pentru acest gen de partide doctrina trebuie să fie principalul centru de atracție pentru aderenții cu convingeri apriorice care, de fapt, sunt fondatorii partidelor. La rândul lui, programul politic este menit să reflecte opțiunile de dezvoltare a societății prin prisma setului de valori prestabilit de doctrină. Partidele care nu împărtășesc o anumită doctrină întâmpină anumite dificultăți în exprimarea viziunilor lor, suferind de pe urma unui grad de eclecticism. În același timp, acest gen de partide poate fi mai flexibil în abordarea unor probleme de maximă importanță pentru societate. Ele își construiesc programele politice axându-se în mod preponderent asupra modalităților de rezolvare a acestor probleme, afirmând în același timp că împărtășesc valori general-umane și pledând pentru o structură statală și o modalitate eficientă de guvernare.

Doctrina PCRМ reprezentând comunismul, în program se menționează că baza teoretică a PCRМ este învățătura marxist-leninistă. În contradicție cu spiritul doctrinar vine politica promovată de către elita de partid prin adoptarea unei viziuni economice destul de liberale, chiar de la inaugurarea în postura de președinte a Republicii Moldova în 2001 a dlui V.Voronin, care a declarat că „trebuie de terminat odată cu împărțirea societății în clase” (pe când în programul politic al PCRМ chiar de la prima frază se spune că „PCRМ este partidul clasei muncitoare, țăranilor și intelectualității”)⁹⁰.

Un alt argument ar fi că în timp ce V.Voronin a declarat că nu are de gând să construiască nici comunismul, și nici socialismul⁹¹, unul din principalele scopuri ale PCRМ (indicat în program) este socialismul. Revizionismul liderilor comuniști nu este un rezultat al schimbării convingerilor, ci un rezultat al constrângerii de a promova o politică oportunistă de conformare la conjunctura politică internă și internațională. Drept cauze au servit în primul rând

⁸⁹ Heliade-Rădulescu I. *Echilibru între analize*. - București, 1997, p.404

⁹⁰ www.parties.e-democracy.md/parties/pcrm/program

⁹¹ Boțan I. *Reperete teoretice ale comuniștilor din Moldova*. / www.e-democracy.md/comments/political/20021028/index.shtml

faptul că liderii comuniști au recunoscut că aflându-se în opoziție nu au avut capacitatea de a aprecia amploarea schimbărilor care s-au produs în lume și în Republica Moldova în ultimul deceniu și jumătate, îngrijindu-se doar de agitarea spiritelor nostalgice ale cetățenilor.

În al doilea rând, mișcările de protest timp de 4 luni consecutiv (în 2002), au avut efect supunerea Republicii Moldova unei monitorizări mai minuțioasă din partea Consiliului Europei. În al treilea rând, mișcările comuniste din fostele republici sovietice, mai ales în Rusia și Ucraina, au suferit înfrângeri covârșitoare. O altă cauză ar fi dependența de comportamentul organizațiilor financiare internaționale în problema creditării Republicii Moldova și achitarea datoriilor externe a constrâns partidul de guvernământ să promoveze o politică economică coordonată cu aceste instituții.

În sensul revizuirii programului politic al PCRМ, în campania electorală pentru alegeri parlamentare din 2005 în platforma PCRМ o prioritate strategică a devenit integrarea europeană⁹². Spre comparație amintim că în programul electoral al PCRМ din 2001 la capitolul politică externă drept obiective erau „dezvoltarea relațiilor reciproc avantajoase cu toate țările lumii, înții de toate, cu statele CSI. Să examineze chestiunea cu privire la aderarea Moldovei la Uniunea Rusiei și Belarusiei”⁹³.

Deși PCRМ calificat drept partid politic de stînga, evoluează spre centru prin reformele adoptate afit în interiorul partidului, cît și în ce privește activitatea în plan politic intern și extern (schimbarea orientărilor pro-CSI-iste cu una pro-UE). Prin anunțarea acestei priorități de integrare europeană, PCRМ „a riscat, dar și a pierdut” o parte din electorat ce împărtășea viziuni pro-ruse, care au trecut de partea partidelor MSP „Ravnopravie”, UM „Patria-Rodina”.

Pragmatismul în comportamentul partidelor politice presupune abandonarea radicalismului ideologic, PCRМ încercînd să se detașeze de lozincile revanșarde și o adaptare la exigențele social-democratice contemporane și la cele ale eurocomunismului. Aceasta are loc deoarece partidele politice prin participarea la alegeri și de a cîștiga un segment electoral semnificativ renunță la utilizarea unui limbaj politic extremist, ideologizat și radicalizat.

Promovarea unei politici oportuniste este una din cauzele ce au dus la aceea că în alegerile parlamentare din martie 2005 PCRМ a obținut 45,98% din voturi, 56 mandate, 56 din 101 locuri în parlament; iarăși observăm o detașare vizibilă de celelalte partide politice concurente (BMD acumulînd 28,53%, 34 mandate și PPCD – 9,07%, 11 mandate). Deși au obținut mai puține locuri în parlament decît în 2001, această scădere ușoară nu influențează

⁹² *Platformele concurenților electorali. Alegeri parlamentare 6 martie 2005. // ADEPT, 2005*

⁹³ „Comunistul”, 2001, nr.1, 12 ianuarie

caracterul sistemului cu un partid majoritar, deoarece acesta are posibilitatea de a forma guvernul fără a coaliza cu alte partide parlamentare.

În prezent se impune o revizuire a programului PCRМ pentru a evita discrepanța evidentă dintre „zis” și „făcut”, V.Voronin la Congresul de pe 17 decembrie 2004, în calitate de președinte de partid a lăsat să se înțeleagă că membrii partidului trebuie să fie pregătiți pentru a face față unor schimbări calitative pe viitor⁹⁴. O nuanță ce ține de doctrina partidului și de momentul organizatoric ar fi faptul că pe listele PCRМ au candidat la alegerile parlamentare din 2005 și persoane care nu sunt membri de partid; adică se renunță la dogmatizarea ideologică la numirea persoanelor la funcții de conducere în favoarea tehnocraților, fapt confirmat de numirea lui Marian Lupu (nefiind membru de partid) la funcția de președinte al Parlamentului⁹⁵.

Conform politologului V.Saca, PCRМ este o forță bine integrată în societate, în general, și în sistemul de partide, în particular. El, spre deosebire de partidele succesore din țările Europei Centrale și de Est, care deja împărtășesc doctrina și valorile social-democrate, este fidel tradiției marxiste (cu unele tendințe evazive de a recunoaște și îmbrățișa ideea social-democrată), fapt ce-i aduce susținerea substanțială a majorității electoratului, care își leagă speranța la o viață mai bună de partidul comunist. Acesta, deținând pîrghiile guvernării, își consolidează resursele sociale, economice, informaționale, etc., devenind astfel mai funcțional decât oricare alt partid. Or, atitudinea lui neadecvată față de opoziție, dezacordul frecvent între declarații și faptă vis-avis de democratizarea societății, inclusiv cea partinică, va conduce în extremis, la criza funcționalității acestui partid⁹⁶.

O problemă ce prezintă interes este relația lider – partid, care în cazul PCRМ este destul de controversată (în sensul primordialității). V.Voronin este președintele Republicii Moldova (al doilea mandat consecutiv), este cel mai popular om politic din Republica Moldova⁹⁷, și fondatorul PCRМ. În acest sens, autoritatea liderului acoperă forța structurală a partidului, pe de altă parte, PCRМ este un partid cu un pronunțat caracter de masă și o putere organizațională destul de înaltă. În cazul în care se vehiculează ideea că V.Voronin va fi înlocuit în funcția de președinte al PCRМ (la un viitor Cong-

⁹⁴ „Comunistul”, 2004, nr.45, 17 decembrie

⁹⁵ Постановление об избрании Председателя Парламента №.3-XVI 24 марта 2005 года. // Monitorul Oficial, 25 martie, 2005, nr.46-50 art.168

⁹⁶ Saca V. Fenomenul transformăției partinice în societatea post-sovietică: cazul Republicii Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXI. – Chișinău, 2003, p.99

⁹⁷ Barometrul de Opinie Publică: 1998-2004. / Institutul de Politici Publice Chișinău

res al acestuia), credem că aceasta va influența popularitatea și va scădea ratingul partidului.

La moment, în special la nivelul prevederilor de program, comuniștii monopolizează aripa stîngă a eșichierului politic, dar prin acțiunile întreprinse atît în plan economic intern, dar și extern, aceștia se deplasează spre centrul politic al eșichierului (variante social-democrată), segmentul de stînga (stînga extremă) fiind ocupată de Partidul Socialist din Moldova, UM „Patria-Rodina”, MSPR „Ravnopravie”. Navigînd spre centru PCRМ se apropie de PSDM, care deși au căpătat o popularitate anumită și au avut investigații financiare masive, au suferit eșec la alegerile parlamentare recente (acumulînd 2,92%).

Asistăm la o schimbare de accente în relațiile dintre partidele politice⁹⁸. Activitatea politică comună în cadrul forului legislativ provoacă și permit diverselor forțe politice, prin intermediul fracțiunilor parlamentare, ce le reprezintă să țină cont și să se ghideze nu doar de interese ideologice, ci în primul rînd de cele politice. Are loc o schimbare de stiluri comunicative, de la cel ideologic (principlal) la cel politic (pragmatic). Este un factor pozitiv și benefic pentru funcționarea sistemului de partide în ansamblu, renunțîndu-se la rigiditatea ideologico-doctrinară a unor programe politice de partid. Drept exemple ar servi demiterea guvernului Sturza (de orientare politică de centru-dreapta) prin coalizarea forțelor de orientări politice opuse, contradictorii – comuniștii și creștin-democrații (parlamentul 1998-2001), dar și recentul caz cînd fracțiunile parlamentare ale PPCD, PSL și PD motivînd că au de realizat obiective comune: integrarea europeană și liberalizarea economică, au susținut candidatura lui V.Voronin la președenție, cît și numirea de către V.Voronin a lui I.Roșca la funcția de vice-speaker al Parlamentului⁹⁹.

Blocul „Moldova Democrată” (BMD) creat special în ajunul alegerilor parlamentare din 2005 reprezenta o contrapunere comuniștilor, a acumulat 28,53% din voturi, 34 mandate în parlament. Din acest bloc electoral făceau parte Partidul Democrat (PD, lider – D.Diacov), Partidul „Alianța „Moldova Noastră” (PAMN, co-președinți – D.Braghiș, V.Untilă, S.Urechean) și Partidul Social-Liberal (PSL, lider – O.Serebrian). Deși în plan doctrinar au fost cumulate doctrine social-democrate (PD) și social-liberale (PAMN, PSL), această simplificare a spectrului politic-ideologic a derutat o parte a electoratului, iar din alt punct de vedere a facilitat opțiunea votanților. Pentru compa-

⁹⁸ Мошняга В. Политические партии и партийная система Республики Молдовы: трансформационный контекст. // *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*. Nr.1 (XXV). - Chișinău, 2004, p.3-67

⁹⁹ Hotărîre pentru alegerea unui vicepreședinte al Parlamentului nr.15-XVI, Chișinău, 8 aprilie, 2005 // *Monitorul Oficial*, nr.59-61, 15 aprilie 2005

rație, pe poziții centriste în parlamentul din 2001 s-a situat „Alianța Braghiș”, care a avut un suport administrativ din partea organelor centrale și locale, pe cînd BMD centrist a atacat conducerea comunistă din primele zile de la fondare. BMD s-a dovedit a fi o alianță de foarte scurtă durată pe timpul campaniei electorale și a distribuirii mandatelor parlamentare (PD – 8 mandate, PAMN – 23 mandate și PSL – 3 mandate).

PAMN s-a constituit la 19 iulie 2003 prin fuziunea Alianței Social-Democratice din Moldova (ASDM), Partidul Liberal (PL) și Alianța Independenților din Moldova (AIRM)¹⁰⁰. PSL a inclus în componența sa Liga Creștin-Democrată a Femeilor (LCDF – constituită în 1990), Liga Națională a Tineretului din Moldova (LNTM – fondată în 1991) și Partidul Forțelor Democratice (PFD) fuzionare realizată la 1 decembrie 2002¹⁰¹.

În această ordine de idei trebuie menționată părerea conform căreia așa-numitul „centru” în politicul moldovenesc este astăzi reprezentat nu de partide de calibru de orientare de centru-dreapta sau centru-stînga, ci de grupare ad-hoc care a mimat centrul politic, eliminînd din joc veritabilii protagoniști ai eșichierului politic de centru¹⁰². Centrismul în politica moldovenească înseamnă nu atît o cale de reformare a sistemului politico-economic¹⁰³, nu atît o anumită politică socială, cît una de politică externă, de poziționare geostrategică, un mod de a răspunde la dilema orientării între Est și Vest.

Centrismul reprezintă de fapt o nehotărîre ...hotărîtă, o pretinsă „șmecherie” țărănească de a „nu supăra” pe nimeni, determinat mai curînd de reflexe, de „obișnuințe”, decît de ideologie. Ca orice fenomen „natural”, lipsit de structură ideologică bine definită ... centrismul moldovenesc este prea nestatornic, schimbător. Centriștii moldoveni sunt potențialii transfugi, ei regăsindu-se în tabăra proeuropenilor, cît și în cea a rusofililor; și invers, mulți din politicienii de dreapta și de stînga au emigrat spre partide centriste¹⁰⁴.

¹⁰⁰ Мошняга В. Политические партии и партийная система Республики Молдова: трансформационный контекст. // *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXIII.* – Chișinău, 2003, p.41

¹⁰¹ Serebrian O. PSL – o alternativă politică pentru Republica Moldova. // „*Contrafort*”, 2001, nr.7-8 (81-82), iulie-august

¹⁰² Belostecinic A., Peru A. Confruntări de imagini politice în parlamentara-2001: performanțe și eșecuri. // *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică) Partea XVI.* – Chișinău, 2001, p.8

¹⁰³ Zavtur A. Centrismul politic și exonenții lui în Republica Moldova. // *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea IV.* – Chișinău, 1994, p.163

¹⁰⁴ Negru N. Sfîrșitul centrismului moldovenesc. // «*Jurnal de Chișinău*», 2004, 1 octombrie.

De la început BMD, prezentându-se drept o formațiune masivă, chiar dacă au fost opinii că nu are șanse de a câștiga alegerile și a obține un suport din partea electoratului¹⁰⁵, a prezentat un pericol real, cel puțin teoretic, pentru ceilalți doi concurenți – comuniștii și creștin-democrații. Aripa națională și proeuropeană a BMD, reprezentat de liberalii lui V.Untilă și social-liberalii lui O.Serebrian planează și deasupra electoratului pe care PPCD pretinde că este numai a lui. Cealaltă aripă, social-democrată, reprezentată de partidul lui D.Diacov și D.Braghiș, ar putea acoperi un segment important din electoratul pe care și-l revendică comuniștii¹⁰⁶.

După retragerea din BMD, D.Diacov (liderul PD) a declarat că „separarea de „Moldova Democrată” nu înseamnă refuzul de a colabora cu acest grup parlamentar, ci doar faptul că are un mesaj social-democrat propriu”¹⁰⁷. Să însemne oare acest pas conștientizarea aspectului ideologic sau este doar o manevră caracteristică centriștilor? Totodată, acest partid nu dispune de o poziție doctrinară sigură în spectrul politic (în ciuda afirmațiilor anterioare balansînd de la stînga la dreapta în dependență de situație, în căutarea mandatelor). Această lacună erodează procesul de instituționalizare propriu-zis al partidului; un alt dezavantaj reprezentînd faptul că forța partidului este în dependență direct proporțională de personalitatea liderului, care este și fondatorul acestuia, PDM fiind numit și „partidul lui Diacov”. Deși la alegerile din 2001, sigla electorală a PD nu a fost D.Diacov, ci ex-premierul I.Sturza (acumulînd 5,2% deoarece a candidat singur, netrecînd în parlament).

PAMN fondată în 2003 are de depășit momentele ce țin de instituționalizare, și anume cele de ordin organizatoric (unificarea doctrinară și administrativă a numeroaselor organizații teritoriale, înlocuirea triumviratului cu conducerea unui singur lider – factor ce s-a evidențiat prin liderul BMD a fost declarat S.Urechian), și doctrinar (crearea și lansarea unui mesaj politic clar, concis și coerent, identificarea unei poziții sigure în cadrul sistemului de partide moldovenesc). În programul PAMN se stipulează că „partidul se va baza pe conceptul doctrinar al social-liberalismului contemporan, care reprezintă astăzi, rezultatul convergenței curentelor liberale și a celor social-democrate pe direcția îmbinării principiilor libertății individuale cu solidaritatea socială,

¹⁰⁵ Сака В. Трансформация между властным и оппозиционными интересами: молдавский вариант. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.3 (XXVIII). - Chișinău, 2005, p.129

¹⁰⁶ Butnaru V. Ochiul critic – 2. // «Jurnal de Chișinău», 2004, 24 septembrie

¹⁰⁷ PD este unica forță din actualul parlament care promovează valorile social-democratice și colaborează activ cu Internaționala Socialistă și Partidul Socialiștilor European și partidele surori din mai multe țări. //www.alegeri2005.md/docs/bemd/20053241/

implicări minime din partea statului și responsabilitatea statului pentru respectarea necondiționată și egală a legilor, primatul proprietății private, liberei concurențe și a liberei inițiative cu o protecție socială ridicată.”¹⁰⁸. În contextul situației create în legislativul prezent (susținerea comuniștilor din partea PPCD, PD și PSL), AMN se situează într-o opoziție evidentă, numită de unii obstructionistă, iar PPCD, PD și PSL – o opoziție constructivistă.

PSL deși este un partid tânăr (fondat în 2001, lider O.Serebrian), are șanse reale de a fi instituționalizat (deși este în minoritate numerică reprezentat în parlament) printr-un program politic bine încheiat bazat pe doctrina social-liberală și prin crearea organizațiilor de partid în teritoriu, printr-o structură organizațională înaltă.

PPCD este o formațiune politică care a monopolizat dreptul la succesiune vizavi de Mișcarea Democratică din Moldova (MDM, 1988-1989) și Frontul Popular din Moldova (FPM, 1989-1992). Din această cauză drept moment de fondare nu poate fi considerat anul 1992, când s-a constituit Frontul Popular Creștin-Democrat (FPCD) la Congresul al treilea al FPM; ci anul 1989 – fondarea FPM. Dreptul la succesiunea FPM era revendicat în anii ’90 (secolul XX) și de PFD. Alegerile în sovietul Suprem al RSSM din 1990 FPM a obținut 130 de mandate, situându-se în opoziție cu PCM, influențând procesele naționaliste care se desfășurau în acea perioadă. Odată cu constituirea FPCD a fost adoptat un program unionist (se prevedea unirea cu România) care și-a pus amprenta asupra identificării doctrinei a partidului. Deși mai târziu PPCD a renunțat la ideile unioniste, (această idee rămîne a fi un argument la alegeri).

Dacă la Congresul al doilea al FPM (1990) a fost adoptată o platformă univoc anticomunistă și antisovietică, la Congresul al treilea a fost formulată deschis opțiunea unionistă a FPCD¹⁰⁹. De exemplu, în programul politic al PPCD se menționează că „PPCD rămîne atașat ideii de unitate națională, care trebuie acceptată ca un dar și ca o condiție primordială a păcii în regiune”¹¹⁰, în platforma electorală din 2005 la capitolul politică externă PPCD pledează pentru realizarea unui parteneriat strategic cu România de preaderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană.

La primele alegeri democratice din 1994¹¹¹ Alianța FPCD alcătuită din trei formațiuni: FPCD, Organizația Tineretului Creștin-Democrat (OTCD) și

¹⁰⁸ www.parties.e-democracy.md/parties/pamn/program

¹⁰⁹ Enciu N. *Frontul Popular*. // «Arena Politicii», 1997, nr.1 (13) septembrie, p.10

¹¹⁰ www.parties.e-democracy.md/parties/ppcd/program

¹¹¹ Moșneaga V., Rusnac Gh. *Alegerile parlamentare și consolidarea sistemului politic pluripartidist în Republica Moldova*. // *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*. Partea IV. – Chișinău, 1994, p.173

Mișcarea Voluntarilor a obținut 7,53%. În 1998 în urma alegerilor parlamentare la care FPCD a candidat pe listele blocului „Convenția Democrată” acumulând 37 mandate, iar între timp FPCD a schimbat denumirea în PPCD și a candidat în 2001 independent la alegeri obținând 8,24%, care i-au adus 11 mandate în parlament¹¹². La alegerile din 2005 PPCD a înregistrat o ușoară creștere - 9,07% (11 mandate, locuri în parlament), marcând o anumită stabilitate și „rigiditate” a suportului electoral, consecvența cu care apără principiile creștin-democrate generând o simpatie constantă din partea unui electorat stabil (în special tineret).

O problemă ar fi marginalizarea partidului, care fiind mereu în opoziție riscă să se transforme în unul limitat (se pare că în noul parlament lucrurile se vor schimba din acest punct de vedere). Devine cert faptul că creștin-democrații se identifică cu stilul de conducere, comportamentul liderului lor – I.Roșca. Forța partidului în mare parte se suprapune potenței politice a liderului. PPCD a monopolizat mesajul național (integraționist românesc) ceea ce îi permite să conteze pe un anumit electorat chir în cazul schimbului de elite.

PPCD reprezintă cazul clasic când denumirea partidului coincide cu poziția doctrinară, cu valorile și idealurile promovate, aspectul ideologic fiind bine delimitat. Democrația-creștină spre deosebire de doctrina liberală și conservatoare, care se concentrează pe aspectele private ale vieții sociale, își orientează programele spre primatul colectivităților, spre diminuarea individualismului¹¹³. Principalele aprecieri și opțiuni se referă la demnitatea umană și proprietatea privată, solidaritatea dintre oameni și păături sociale, familia ca nucleu natural, statul ca garant al binelui comun; obiective care sînt prioritare și în programul PPCD.

Dacă e să analizăm dreapta politică moldovenească, creștin-democrații reprezintă formațiunea care în rezlutatul consolidării sistemului de partide, ar putea „coopta” Partidul Reformei, Partidul Țărănesc Creștin Democrat din Moldova, Partidul Național Român, Noul Partid Național Moldovenesc. Pe segmentul de centru-dreapta AMN posedă o ambiguitate în plan doctrinar, de partid social-liberal, iar gradul de instituționalizare apare destul de problematic.

Oricare schimbări vor avea loc pe eșichierul politic moldovenesc, partidele politice urmează să-și consolideze forțele începînd în primul rînd cu revizuirea programelor lor politice (ca în cazul PCRM), revederea pozițiilor ideologice promovate, a ideilor de bază și ajustarea acestora la doctrinele uni-

¹¹² Мошняга В., Руснак Г. Парламентские 2001 выборы в Республике Молдова: специфика, результаты, электоральные стратегии и технологии. // MOLDO-SCOPIE (Probleme de analiză politică) Partea XVI. – Chișinău, 2001, p.73

¹¹³ Măgureanu V. Studii de sociologie politică. - București, ALBATROS, 1997, p.268

versale (PD). Ideologia partidului (mai ales în Republica Moldova) rămîne a fi esențială, deși se afirmă că ideile și programele au rol important doar la etapa incipientă de formare a partidului politic¹¹⁴, deși se vehiculează ideea promovării unui pragmatism politic accentuat și o deideologizare conștientă¹¹⁵. Indiferent de măsurile luate, în această ordine de idei, amintim că ideologia partidului politic reprezintă în primul rînd esența politicii promovate, include idei și valori, obiective care delimitează și identifică pe fiecare partid în parte.

Bibliografie

- Barometrul de Opinie Publică: 1998 – 2004 / Institutul de Politici Publice Chișinău
- Belostecinic A., Peru A. Confruntări de imagini politice în parlamentara-2001: performanțe și eșecuri. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVI. – Chișinău, 2001
- Boțan I. Reperele teoretice ale comuniștilor din Moldova. / www.e-democracy.md/comments/political/20021028/index.shtml
- Butnaru V. Ochiul critic – 2. // «Jurnal de Chișinău», 2004, 24 septembrie
- Ciurea C. Instituționalizarea partidelor în Republica Moldova. // Pluripartidismul în Moldova: esența și specificul formării. – Chișinău, CAPTES, USM, ISPRI, 2000
- «Comunistul», 2001, nr.1, 12 ianuarie
- „Comunistul», 2004, nr.45, 17 decembrie
- Decretul Președintelui Republicii Moldova Privind suspendarea activității structurilor organizatorice ale partidelor politice, organizațiilor obștești și mișcărilor de masă în organele de stat, instituțiile și organizațiile republicane, nr.164, 22 august 1991. // Monitorul Oficial, 1991, nr 11,12, art.133;
- Дюверже М. Политические партии - Москва, 2000
- „Edinstvo», 1996, 28 decembrie
- Enciu N. Frontul Popular. // «Arena Politicii», 1997, nr.1 (13), septembrie
- Heliade-Rădulescu I. Echilibru între analize. - București, 1997
- Hotărîrea Prezidiului Parlamentului Republicii Moldova Cu privire la Partidul Comunist din Moldova nr. 683-XII, 23 august 1991. // Monitorul Oficial, 1991, nr.11,12, art.138
- Hotărîre pentru alegerea unui vicepreședinte al Parlamentului nr.15-XVI, Chișinău, 8 aprilie, 2005. // Monitorul Oficial, nr.59-61, 15 aprilie 2005

¹¹⁴ Дюверже М. Политические партии. - Москва, 2000, с.22-37, 41-45

¹¹⁵ Малинова О. Партийные идеологии в России: атрибут или антураж? // ПОЛИС, 2001, №5, с.105

- Малинова О. Партийные идеологии в России: атрибут или антураж? // ПОЛИС, 2001, №5
- Măgureanu V. Studii de sociologie politică. – București, Albatros, 1997
- Мошняга В. Партийно-политическое развитие Молдовы за десять лет независимости: политологический анализ. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XIX. - Chișinău 2001
- Мошняга В. Молдова–96: президентские выборы политические партии. – Кишинев, Молд. ГУ, 1997
- Мошняга В. Парламентские выборы и упрочение демократии в Молдове. // Молдова-98: Политические реалии и парламентские выборы. - Кишинев, East West Parliamentary Practice Project, 1998
- Мошняга В. Политические партии и партийная система Республики Молдова: трансформационный контекст. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXIII. – Chișinău, 2003
- Moșneaga V., Rusnac Gh. Alegerile parlamentare și consolidarea sistemului politic pluripartidist în Republica Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea IV. - Chișinău, 1994
- Мошняга В., Руснак Г. Парламентские 2001 выборы в Республике Молдова: специфика, результаты, электоральные стратегии и технологии. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVI. – Chișinău, 2001
- Munteanu I. Obsesii comuniste. // «Arena politicii», 1997, nr.1(13) septembrie
- Negru N. Sfirșitul centrismului moldovenesc. // «Jurnal de Chișinău», 2004, 1 octombrie
- Platformele concurenților electorali. Alegeri parlamentare 6 martie 2005. // ADEPT 2005
- Постановление об избрании Председателя Парламента. №3-XVI Кишинэу 24 марта 2005 // Monitorul Oficial, 25 martie, 2005, nr.46-50 art.168
- Saca V. Transformări politico-partinice în dimensiuni de sistem: reflecții asupra societății moldovenești. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea 1(XXV). - Chișinău, 2004
- Saca V. Fenomenul transformăției partinice în societatea post-sovietică: cazul Republicii Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXI. – Chișinău, 2003
- Сака В. Трансформация между властным и оппозиционными интересами: молдавский вариант. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.3 (XXVIII). - Chișinău, 2005
- Serebrian O. PSL – o alternativă politică pentru Republica Moldova. // «Contrafort», 2001, nr.7-8 (81-82), iulie-august

Voicu G. Pluripartidismul: o teorie a democrației. - București, ALL, 1998
Zavtur A. Centrismul politic și exonenții lui în Republica Moldova. // MOL-
DOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea IV. – Chișinău, 1994
www.parties.e www.parties.e-democracy.md/parties/pamn/program
www.parties.e-democracy.md/parties/ppcd/program
www.parties.e-democracy.md/parties/pcrm/program

CÂMPUL SIMBOLISTIC (POLITIC) MOLDOVENESC 2004-2005¹¹⁶

Bogdan ȚÎRDEA
Republca Moldova, Chișinău
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”
Catedra științe politice și social-economice
Lector

This article analyses the basic image characteristics of the most important political actors in the Republic of Moldova: Serafim Urechean and Vladimir Voronin. The author points out the phases of the evolution of the image pattern of leaders, shows the conditions and factors that entailed some image characteristics. The symbolical space that accompanies the image of political leaders is being paid particular attention to, especially to the political myths, political symbols, political rites, that have one purpose - to strengthen the image characteristics of the above mentioned leaders, to wake up some memories, some representations within the collective unconsciousness in order to favor these political actors. Political archetypes used by the Moldavian political class denote strong archaic and mythical components, the orientation to irrational factors, with a very strong manipulative component, with often appeals to Christian rhetoric. These facts favor political class to preserve the paternalist practices, to use symbolical violence as a mechanism of political legitimating

Câmpul simbolistic din Republica Moldova este puternic marcat de prezența elementelor culturii arhaice cu o sesizabilă intercalare a elementelor sacrale. În acest context, fiecare actor politic conștient sau mai frecvent inconștient este marcat de prezența acestor matrice culturale, arhetipuri sociale care-l încorsetează într-un set de roluri politice și comportamente sociale. În consecință, mulți actori politici fiind prinși în anumite tipaje imagologice sunt

¹¹⁶ Recenzent – doctor în științe politice, conferențiar Cezar MÎNĂSCURTĂ

nevoiți să urmeze anumite scenarii care le sunt dictate fie de conjunctura politică concretă, fie de mitul, povestea, basmul din care acest tipaj este preluat.

În acest studiu noi venim cu ipoteza că principalii lideri protagoniști ai scenei politice moldovenești au trecut prin câteva etape în evoluția „tipajelor” de imagine fapt care a influențat puternic evoluția unor fenomene politice din Republica Moldova. Cel mai interesant în acest context ar fi analiza evoluției imaginii lui S.Urechean și V.Voronin. Atât în campania electorală din 1999 cât și cea din 2003, Serafim Urechean mergea pe arhetipul gospodarului.

Sunt interesante în acest sens câteva pasaje din ziarul „Săptămâna” care încearcă proiectarea componentelor de imagine specifice gospodarului: ”primarul orașului vorbește puțin, din simplu motiv că nu are timp pentru vorbe. E ocupat cu munca, fără zile de odihnă și fără concedii. Pe tot parcursul anilor cât a fost primar doar un an și-a permis să tragă o fugă pentru două săptămâni la un sanatoriu din Truscaveț, și atunci la insistența categorică a medicilor”.¹¹⁷

Desigur, un gospodar se manifestă în primul rând prin acțiunile sale pentru comunitate ca efect citim: „Ar fi bine ca unii să privească și la sfântul lăcaș din centrul capitalei, Catedrala „Nașterea Domnului”, renovată și dăruită cu noua clopotnița, datorită străduinței și trudei personale ale lui Serafim Urechean; la Centrul de Cultură și asistență didactică „Casa Limbii Române”, la cele noi biblioteci, cele 2 colegii municipale - teatral și sportiv, dar și la cele trei teatre municipale: „Satiricus”, „Guguță”, „Al unui singur actor”, la studioul „Bucium”, la Centrul academic „Mihai Eminescu”, la aspectul reamenajat al Grădinii Publice Centrale; un număr impunător de monumente sculpturale consacrate unor personalități de seamă ale neamului”.¹¹⁸

Un gospodar bun în imaginarul colectiv moldovenesc este și un bun credincios ca efect: ”Primarul este acel, care asigură sărbătorile de suflet Îndeozebi se evidențiază cele trei, care ar trebui să constituie o Sfântă Treime: Ziua Independenței, Sărbătoarea Limbii, Hramul Orașului. Primarului se oferă așa calificative ca bun organizator și diriguitor”.¹¹⁹ Gospodarul este pașnic, trăiește bine cu vecinii, rudele, este un om ca toți oamenii cu plusurile și minusurile sale.

Ca efect, același ziar menționează: ”Serafim Urechean nu face parte din partida războiului. Se arată a fi un om al păcii și al bune înțelegeri. Nu pricep

¹¹⁷ Cibotaru M. *Curajul de a lucra pentru neam. Serafim Urechean, gospodarul care vorbește puțin și face mult.* // ”Săptămâna”, 2005, 11 februarie.

¹¹⁸ *idem.*

¹¹⁹ *idem.*

de ce dar e ținut mereu sub focul încrucișat de mitraliere, iar păcatele lui mici, sunt umflate la maximum.¹²⁰

Urechean este prezentat ca un individ al acțiunii: pe fonul clopotniței, pe fonul unor linii de troleibuze instalate cu concursul său nemijlocit, pe fonul unor străzi reamenajate. Urechean ca și omologul său rus Iurii Lujcov este înfățișat pe mai multe poze, chiar afișe în casca de zidar, implicit făcându-se asocierea cu un zidar, faur, cel ce creează. De fapt acest arhetip al gospodarului a mai fost caracterizat de cercetătorul ucrainean Gh.Почепцов ca „tipaj partinic” sau tipaj „al gospodarului”(типаж хозяйственика)¹²¹.

Liderul partinic este un tipaj cu o față simplă, figură solidă, și o calitate pronunțată-incapacitatea de a vorbi public. Acesta a trecut prin toate nivelurile gospodăriei naționale. Deținerea puterii îi este specifică pe parcursul întregii cariere, și cei mai interesant, el e în continuă dinamică ascendentă, atât în condițiile trecutului, cât și a prezentului. La acest tip se raportează în viziunea lui Gh.Почепцов atât B.Elțin, V.Cernomîrdin, I.Lujcov, cât și opoziția comunistă din Duma Rusiei: G.Ziuganov și G.Selezniiov.¹²²

Deși în viziunea noastră, acest arhetip al gospodarului are anumit specific local e clar că provenința partinică îi asigura lui Urechean integrarea ideală în acest arhetip, îl făceau ușor memorabil, perceptibil și principal recunoscut în în conștiința de masă. Primarul ușor intra în contact cu elitele administrative, economice, politice, fapt care-i asigura resursul financiar, uman și administrativ necesar pentru a se menține în structurile puterii.

Acest fapt s-a văzut în ușurința cu care Urechean a fost susținut atât de Snegur, apoi și de P.Lucinschi în lupta pentru primărie în 1995, 1999. Dar imaginea unui lider este condiționată nu doar de tipul resurselor disponibile, adepți, dar și de un context politic anume. Ori, în 2001 contextul politic s-a schimbat radical, la putere venind un partid „antisistemic” sau mai corect „din afara sistemului „în care se consacrase actualul primar ca lider politic. Noua putere va modifica drastic regulile de joc, în care primarul gospodar nu era figura chee.

Ca efect, după o perioadă de șovăieli îndelungate, Serafim Urechean la un miting de protest, a etalat cătușele prin care dădea direct de înțeles că are de gând să le îmbrace pe președintele țării¹²³. De fapt acest gest la prima ve-

¹²⁰ Mihail V. Gînduri spuse cu glas tare la aniversare. // „Săptămâna”, 2005, 4 februarie.

¹²¹ Почепцов Г. Имиджеология. - Москва, 2001, с.408.

¹²² idem, с.408.

¹²³ Prisăcaru I. Liderul Opoziției, Serafim Urechean, îi arată cătușele lui Voronin. // „Timpul de dimineață”, 2004, 24 decembrie. I.Prisăcaru scrie: „Liderul Blocului Moldova Democrată, Serafim Urechean, l-a chemat pe președintele Voronin la

dere disperat semnifica o schimbare radicală a tipajului imaginii-de la gospodarul calm și liniștit, la imaginea, Eroului-salvator a celui care provoacă puterea la duel pentru cauza poporului. Să nu uităm că aceasta a fost pregătit inițial prin non acțiunea lui Urechean, prezentarea lui inițială în calitate de martir, prigonit de putere.¹²⁴ (sau erou martir)

Se pare că această tactică a confruntării a fost reușită: aceasta și din cauza că puterea utilizând principiul polarizării, practic la poziționat pe Urechean ca lider al opoziției.

Pentru erou, politica este un câmp de luptă fiindcă **Eroul este înainte de toate, un luptător împotriva răului de orice fel** consideră cercetătorul Ivan Evseev¹²⁵. În aria romanească, pe lângă eroii din basm de tipul lui Făt-Frumos, avem eroii baladei, de tipul lui Mistriceanu, Toma Alimoș, eroii civilizatori (Traian, Decebal) sau eroii culturali (Meșterul Manole) eroi salvatori ai neamului (M. Viteazul, Ștefan cel Mare, Horia, Iancu)¹²⁶; eroi care sunt investiți de imaginația populară cu toate atributele binelui.¹²⁷

În acest sens devine inteligibil sloganul „Venim să facem bine” Meta-morfoza lui Urechean de la gospodar la Erou poate fi surprinsă în mas-media „Ultimii ani au adus în prim-planul vieții politice de la Chișinău duelul dintre Vladimir Voronin, ca șef de stat și lider al partidului de guvernământ, și Serafim Urechean, în calitate sa de primar al capitalei și lider al Opoziției. În aceasta strânsă, dar crâncenă luptă a ieșit mereu victorios Urechean”¹²⁸.

Printre victoriile lui Urecheanu, se enumeră alegerile locale 2003, păstrarea postului de primar în pofida tentativelor de-al discreditat, funcțio-

luptă dreaptă, adică la o confruntare televizată. Să discutăm față în față, cu argumente concrete și să aflăm cine și ce a făcut în ultimii patru ani. Să ne lămurim odată și odată. Cine controlează miliarde de lei? Cine și câte palate are, conturi în bancă, bănci, firme, uzine”.

Răsare Soarele. Jos comuniștii (discursul președintelui BMD la Reuniunea națională de lansare la Chișinău). // „Timpul de dimineață”, 2004, 24 decembrie. „Începem o nouă etapă în activitatea noastră politică - ieșim la o confruntare deschisă cu forțele, care și-au bătut joc de viața noastră timp de 4 ani. Până aici, tovarăși”.

¹²⁴ *Сорокин В. Урекян остается невыездыным. // „Молдавские Ведомости”, 2004, 23 июня. „Lui Urechean i s-a refuzat plecarea peste hotare în Croația la conferința „Investițiile în economia orașelor: probleme și perspective”, mai devreme în Minsk, Elveția, și în Moscova”.*

¹²⁵ *Evseev I. Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale. - Timișoara, 1994, p.56.*

¹²⁶ *idem, p.57.*

¹²⁷ *Frigioiu N. Imaginea publică a liderilor și instituțiilor politice. - București, SNSPA, 2003, p.12.*

¹²⁸ *Armașu V. Urecheanu l-a învins pe Voronin. // „Timpul de dimineață”, 2005, 4 martie.*

narea normală a organismului municipal în pofida sabotajului atât a consilierilor cât și a puterii centrale, întredederea avută cu T.Băescu chiar dacă au existat piedici serioase din partea puterii centrale.¹²⁹ E interesant și faptul că imaginea care se proiecta era amplificată de unele texte: „Soarele a intrat în țară. Cel care vine”¹³⁰ evident lăsându-se de înțeles că Cel care vine e Urechean. Construcția cel care vine poate lăsa o impresie de legătură cu niște teme biblice, dacă nu mesianice¹³¹, știindu-se prea bine că soarele simbolizează în simbolistica creștină pe Dumnezeu-Tată¹³², fie este un simbol al lui Cristos, simbolică care apare din cartea profetului Malahia (4,2): ”Soarele adevărului și vindecarea e în razele sale”¹³³. ”Isus ni se înfățișează „ca un soare care răspândește dreptate” scrie Hesyclus din Batos, adică întocmai soarelui spiritual sau inimii lumii¹³⁴.

Dar Eroul se deosebește de alte arhetipuri prin prezența unor puternice elemente mistice, invocarea unor principii supreme pentru comportamentele sale, apelul la valori supra-umane sau supra-individuale.¹³⁵ Ca efect, primarul este prezentat și ca un bun creștin și credincios¹³⁶ pe fonul unor icoane din Catedrală din centrul orașului, este prezentat alături de Mitropolitul Vladimir.¹³⁷ Mai mult pe fonul unei poze în fața Catedralei sunt înserate cuvintele „Cu mine e dreptatea, cu mine-i Dumnezeu!” pe aceeași pagină a revistei. Ori această frază trezește în imaginarul colectiv asocierea cu „Eu sunt calea, adevărul și viața. Nimeni nu vine la Tatăl decât prin Mine.”¹³⁸

Anume astfel poate fi explicată și retorica justițiară a BMD, demascarea politicii sociale inechitabile a PCR. În revista “Săptămâna” este analizată etimologia cuvântului Serafim. „Cuvântul Serafim coboară dintr-o altă mitologie, din cea creștină. Serafimii sunt niște îngeri ai lui Dumnezeu. Sânt îngeri de prim rang în ierarhia cerească, situându-se între arhangheli și heruvi-

¹²⁹ *idem*.

¹³⁰ *Soarele a intrat în țară. // „Săptămâna”, 2005, 4 februarie.*

¹³¹ „Vegheați dar, căci nu știți ziua, nici ceasul în care va veni Fiul omului” - Matei, 25,13. *Noul Testament, The Gideons International, p.36.*

¹³² *Тресидер Д. Словарь символов. - Москва, 2001, с.350.*

¹³³ *Энциклопедия символов, знаков, эмблем. Сост.: В.Андреева, В.Куклев, А.Ровнер. - Москва, 2000, с.465.*

¹³⁴ *Chevalier J. Gheerbrant A. Dicționar de simboluri. vol.III - București, 1995, p.238*

¹³⁵ *Teodorescu B. Marketing politic și electoral. - București, 2001, p.229.*

¹³⁶ *Loc de închinăciune și de rugăciune. // „Săptămâna”, 2005, 4 februarie.*

¹³⁷ *Mitropolitul Vladimir îl va sprijini în alegeri pe Serafim Urechean. // ”Săptămâna”, 2005, 11 februarie.*

¹³⁸ *Ioan 14;6, Noul Testament, The Gideons International, p.135.*

¹³⁹ *Guvernul acunde adevărul despre restanțele salariale - comunicat de presă a BMD. // «Jurnal de Chișinău», 2005, 8 februarie.*

mi. Serafic - înseamnă pur, candid, nevinovat, inocent, angelic, sfânt, cast, neîntinat, neprihănit, nepîngărit.”¹⁴⁰

Astfel, Urechean exploatează imaginea „Celui care vine”. Dar dacă cel care vine, e Mesia, Christos sau prototipul imagologic, arhetipic al acestora, atunci cine este oponentul său? Oponentul său nu poate fi altcineva decât Antihristul. Ori, cel puțin așa impresie se creează la o lecturare a ziarelor de opoziție.¹⁴¹

Se oferă citate din opera Sfântului Nil Atonitul, care-l descrie astfel pe Antihrist: ”la început se va arăta blând, ca să plece popoarele la înșelăciunea lui și să-l pună împărat. De asemenea se va arăta cu pace și smerenie ca să-i i se închine toți, fiindcă hrana lui Antihrist este tulburarea oamenilor; căci când se vor tulbura oamenii, atunci el se va bucura”. Dar și sfârșitul luptei este interesant nu mai puțin decât desfășurarea ei. În ziarele de opoziție vor apărea titluri de tipul „Cine va fi Iuda”, sau cele de tipul „Și tu, Brutus”¹⁴² în care Urechean este prezentat ca fiind trădat de discipoli.

Aceste articole practic reînvie scenele biblice de trădare a Mântuitorului, numele Iuda fiind relevant în acest sens. Este interesant și felul în care Urechean își motivează plecarea de la primărie: Voi acumula și voi propaga, inclusiv în mediul extraparlamentar, o altă experiență politică față de cea demonstrată de politicienii noștri de până acum. Voi face totul pentru a mobiliza deputații fracțiunii noastre la monitorizarea modului în care actuala guvernare va realiza imperatiivele integrării europene. Și, fără îndoială, voi rămâne un apărător al intereselor alegătorilor, al societății civile și al au-

¹⁴⁰ *De ce oamenii politici de azi trebuie să cunoască mitologia greacă de ieri? // „Săptămîna”, 2005, 28 ianuarie. „Nu zicem ba, am fi socotiți de hop-pe-o-parte dacă am susține că Serafim Urecheanu e cast și inocent sau chiar e nevinovat absolut de nimic. Și totuși, față de Iuda de la televizor, e înger domnule președinte.”*

¹⁴¹ *Nu alegeți pe Antihrist. // „Timpul de dimineață”, 2005, 4 martie. „Atât Voronin cât și alți capi ai comuniștilor sunt – chiar și ei sau declarat - atei. Cu toate că nu crede în Cel de Sus, Voronin se arată cel mai bun creștin, ajutând biserici și mănăstiri (Căpriană), aprinzând lumânări la icoane. Ori aceasta poate să o facă doar Antihrist, ca să amăgească lumea, gândindu-se că nu va fi pedepsit de Dumnezeu pentru înșelăciune”.*

¹⁴² *Tănase C. Și tu, Brutus? // „Timpul de dimineață”, 2005, 25 martie. „Urecheanu și-a asumat riscul să vină în fruntea unui bloc anticomunist, într-o perioadă și situație deloc simple pentru el. Când toată lumea îi presa pe politicieni să se unească, Urecheanu i-a unit. Atunci, toți îi jurau credință, îl asigurau că vor merge împreună până la moartea comunismului... Și, în timp ce Urecheanu era batjocorit fără nici o regulă de Televiziunea lui Voronin, de "Fluxul" lui Roșca, de "Rezonans"-ul lui Kostea Starîș, colegii lui beleau purceaua la bloc, nederanjați de ni-meni...”*

torităților publice locale, inclusiv al viitorului primar al municipiului Chișinău.¹⁴³

„Decizia lui Urechean (de a pleca de la primărie – B.Ț.) ar mai putea să însemne că el are caracter, că dorește să se ia la trântă cu Voronin în alegerile municipale și în cele parlamentare din 2009”- scrie analistul Nicolae Negru¹⁴⁴. Plecarea lui Urechean din primărie este și ea un act eroic: ”dacă eu aș căuta pentru mine un loc călduț, aș fi rămas în fotoliul de primar deși acesta de departe nu este atât de călduț și comod cum se crede. Totuși, el e legat de anumite avantaje, pe care eu în parlament nu le voi avea, de exemplu, calitatea de membru a Congresului Consiliului Europei. Aici, în oraș, mecanismul deja este pus pe picioare, dar în parlament totul trebuie de început de la zero. Dar de lucru este mult: e necesar de a crea o fracțiune care realmente va reprezenta interesele alegătorilor. Și în partid probleme sunt destule”¹⁴⁵

Deja după campania electorală, întrebat dacă va fi victorios războiul purtat de el, Urechean oferă un răspuns clar dar neașteptat: ”Noi nu avem de gând să declarăm război, dar să muncim civilizat, vom monitoriza activitatea organelor de conducere ale statului, vom propune propriile proiecte de legi, vom apăra interesele alegătorilor și vom urmări cum își îndeplinește promisiunile partidul de guvernământ”.¹⁴⁶

De fapt aici Urechean se reîntoarce la gospodarul clasic, care-i este mai simplu, și mai aproape pentru el. Acest lucru se confirmă și de intențiile de a rămâne în primărie motivate de necesitatea ”redresării infrastructurii sociale”, restabilirii unor localități din care au plecat 50% populație, soluționarea problemei privind legea despre statutul municipiului Chișinău, fiindcă puterea comunistă nu dorește să slăbească verticala puterii.¹⁴⁷

Intenții de la care mai apoi tot el refuză, dar apoi își reiterează speranța că nu exclude că va mai candida la primărie. De fapt grijile lui Urechean sunt preponderent administrativ gospodărești, mai puțin politice. Oricum și plecarea sa este un act de suprem sacrificiu „în numele celor 450 mii care au votat BMD”.

Ne pare, totuși, că până la urmă, trădat de toți, Urechean își trădează el singur arhetipul, se dezice de la „natura divină” în folosul celei lumești. De ce totuși Urechean alege acest tipaj arhetipic?

¹⁴³ Lozinschi R. Urechean a ales. // «Jurnal de Chișinău», 2005, 19 aprilie.

¹⁴⁴ Negru N. Despre GUUAM, Putin și Urechean. // «Jurnal de Chișinău», 2005, 19 aprilie.

¹⁴⁵ Урекян С. Я никогда не подводил своих избирателей. // „Аргументы и Факты”, 2005, апрель, №17.

¹⁴⁶ *idem*.

¹⁴⁷ *idem*.

Eroul frecvent are o proveniență nobilă fapt care-i permite să aibă pretenții la putere, dar și-i asigură legitimitatea necesară în ochii poporului. Vezi, istoria lui Romulus și Remus, vezi Chengis-Han, vezi Ștefan cel Mare. Toți provin din familii nobile, apoi sunt nevoiți să ia drumul pribegiei, se întorc și distrug dușmanul încoronat nelegitim.

Urechean a deținut funcții înalte în nomenclatura comunistă, a fost instructor CC al PCM, secretar al Comitetului raional Briceni a PCM, președinte al executivului raional Anenii Noi. A fost lider sindical în perioada guvernării agrariene, apoi primar¹⁴⁸

Ca efect, anume el are dreptul la tron considerând „proveniența nobilă”. Ori, la funcția de președinție a Republicii Moldova toți acești ani au fost doar reprezentanți vechii nomenclaturi comuniste, ceea ce semnifică că în ochii poporului anume ei se bucură de legitimitatea necesară pentru a deține aceste poziții superioare de conducere a statului.

Imaginea proiectată de PPCD și PCRM:

PPCD a încercat să-l lege pe Urechean strâns în capcana mitului „conspirației”. Urechean este prezentat că „încorsetat de interese economice și politice”, fiind dependent de structuri financiare și politice rusești, este un agent „care urma să destabilizeze situația din țară în folosul Moscovei”¹⁴⁹, fiind o marionetă a lui Lucinschi. Este „în cârdășie periculoasă cu criminalul Smirnov” în scopul federalizării Republicii Moldova, fiind în plus un nomenclaturist sovietic care a încremenit în epoca lui Brejnev. Urechean este un tip „nedelicat, arogant, nediplomatic”¹⁵⁰ uitînd că a devenit primar datorită voturilor PPCD. „Urechean face pact cu Rusia care este o crimă. Un act de înaltă trădare. O conspirație antinațională și antioccidentală”¹⁵¹

De fapt PPCD a încercat de mai multe ori să asocieze imaginea lui Urechean de cea a lui Brejnev. Poate straniu, dar după campania electorală a derulat filmul Brejnev la canalul rus ORT, în care Brejnev este umanizat, prezentat ca un tip energic, cu simțul umorului, mare amator al „femeilor” și a vânătorii, ofițer care a trecut prin toate greutățile războiului, bun conducător adică un individ ca mulți alții. Lupta dintre Urechean și Voronin se desfășoară în realitate pentru „susținerea milionarului Birștein”¹⁵².

Normal pentru conspirație că „**din surse anonime am aflat** că la Odesa a avut loc o **întâlnire secretă** a lui Serafim Urechean cu Igor Smirnov, orga-

¹⁴⁸ *Cartea neagră a trădării. - Chișinău, 2005, p.102.*

¹⁴⁹ *Bogatu P. Urechean este dat la o parte. // „Flux”, 2005, 19 aprilie.*

¹⁵⁰ *Burciu I. Nedelicat, arogant, nediplomatic - adică Serafim Urechean. // „Flux”, 2004, 14 septembrie.*

¹⁵¹ *Bogatu P. Dominația rusească moare urît. // „Flux”, 2005, 29 aprilie.*

¹⁵² *Rusu A. Voronin îl sapă pe Urechean. // „Flux”, 2004, 7 aprilie.*

nizată de Petru Lucinschi, care asigură contactul între Urechean și Smirnov și coordonează cu Moscova acțiunile concertate ale celor doi.¹⁵³ ”Sursele anonime, și întâlnire secretă sunt componentele care trebuie să ofere conspirației trăsăturile distinctive, componentele malefice fiind accentuate prin principiul propagandistic al asocierii cu „criminalul Smirnov” și numele Lucinschi, atât de demonizat de opoziția de dreapta.

Dar care este scopul trădării? Aceeași sursă afirmă că la 17 septembrie 2004 la întrevederea cu Putin, „Serafim Urechean a menționat că prioritățile postelectorale ale actualei opoziții prorusești vor fi:

- federalizarea țării după modelul Kozac;
- legalizarea prezenței militare rusești;
- aderarea la structurile militare și de securitate colective din CSI;
- neadmiterea extinderii influenței euroatlantice în Republica Moldova.”¹⁵⁴

Același argument al „servirii intereselor naționale pentru a nu permite destabilizarea situației din exterior”, „pentru a nu compromite viitorul european al Moldovei” a fost invocat de liderul PPCD când sa decis votarea lui V.Voronin în funcția de președinte.¹⁵⁵

În esență demonizarea lui Urechean avea ca scop să-l prezinte ca un conspirator contra independenței, intereselor naționale. Or, conspirația uneltită de el, care reprezintă forțele malefice a fost prevenită de forțele binelui (PPCD și PCRM), între care se pare că exista o înțelegere preelectorală.¹⁵⁶ Fapt confirmat de liderii ambilor formațiuni cu diferite prilejuri¹⁵⁷. Cât nu e

¹⁵³ Olaru V. *Axa Moscova - Tiraspol - Chișinău pecetluită la Odesa*. // „Flux”, 2004, 19 august.

¹⁵⁴ *Lucrătură în culisele Kremlinului. Întrevedere secretă Putin - Urechean*. // „Flux”, 2004, 20 septembrie.

¹⁵⁵ Roșca Iu. *Ne aflăm într-un moment politic de o importanță excepțională*. // „Flux”, 2005, 8 aprilie.

¹⁵⁶ „În 2003 după multe ezitări și convulsii, în preajma summitului OSCE de la Maastricht când ni se impunea din afară așa numita federalizare, **Memorandumul Kozac a determinat în definitiv solidarizarea Puterii și Opoziției în numele intereselor naționale ale țării și pentru respingerea planurilor de lichidare a independenței Moldovei**. Atitudinea noastră față de problema Transnistriei a devenit una comună. Din acel Puterea din Republica Moldova a reorientat radical politica externă a țării spre integrarea europeană” (Roșca Iu. *Ne aflăm într-un moment politic de o importanță excepțională*. // „Flux”, 2005, 8 aprilie)

¹⁵⁷ Урекян С. *Я никогда не подводил своих избирателей*. // „Аргументы и Факты”, 2005, апрель, №17. „Апроро, zilele astea la una din emisiunile televizate populare comentînd colaboraerea sa neașteptată cu Roșca, V.Voronin, printre altele

de straniu, dar mitul „conspirației” va fi utilizat și de PCR, de data asta în proporții mult mai mari. Partidul de guvernământ a operat cu așa noțiuni ca „revoluția popușoiului” fiind sigur că „după 6 martie opoziția se va activa cu o răfuială a popușoiului” fenomen calificat de V.Voronin drept „criminalitate ordinară”¹⁵⁸.

Un caz aparte au fost așa zisele „3 cutii cu sticle cu cocteilul Molotov”, care au fost depistate la 21 februarie 2005 în Chișinău de către poliție. Pe loc existau și inscripții a unui partid anume, planul parlamentului, guvernului etc. Reprezentanți oficiali s-au grăbit să facă publice existența unor planuri de atac terorist. De fapt este limpede că conform scenariului, Urechean era persoana care trebuia să „destabilizeze situația”.

Astfel „forțele benefice” au reușit să neutralizeze potențialul revoluționar existent în societate pe de o parte prin preluarea culorilor portocalii¹⁵⁹, pe de altă parte prin vizitele lui Iușenco, Saacașvili, poziționându-l pe Urechean în rolul structurilor vechi, „dușmanului intern”, „conspiratorului.” Urechean nu a reușit să se încadreze în viziunea noastră integral în imaginea Eroului Salvador și să obțină dividendele politice maxime din câteva considerente:

Lipsa unui context, situații politice care ar fi insurprinzătoare și ar solicita prin definiție acest tipaj arhetipic; lipsa unui electorat stabil orientat spre acest tipaj, știindu-se bine că mulți alegători de centru dreapta, centru stânga sunt peste hotare; lipsa carismei (sau cel puțin a unor calități retorice și volitive) la candidații care sunt de obicei reclamate de acest arhetip, unele greșeli ale specialiștilor în imagine¹⁶⁰, lipsa unității de acțiune a echipe și a unui mesaj unic

a spus o frază la care puțini au atras atenția. Păcat. Iat-o „Noi colaborăm din 2002”. De ce argumente mai e nevoie?”

¹⁵⁸ Anghel A. Voronin atacă furios opoziția. // „Timpul de dimineață”, 2005, 11 februarie. „Rolul deosebit în organizarea puciului electoral îl joacă „Coaliția 2005” care fiind finanțată de sponsori occidentali, irosește banii în cîrdășie cu Opoziția și cu Tiraspolul. Scenariul puciului care place atât de mult unor politicieni de la Chișinău, este culmea prostiei și iresponsabilității”.

¹⁵⁹ Цепляев В. Как закрашивают мозги избирателя. // „Аргументы и Факты”, 2005, апрель, №17. „Oranjul - este un iritant puternic, el excită masele. Drapelul, panglica oranj se văd de departe, consideră Vasiliu Filin, directorul centrului moscovit „Videoekologia”. Oranjul hipnotizează, atrage atenția. El chiar provoacă intensificarea bătăilor inimii. Creează senzația de bunăstare și veselie. Dar la o expunere de durată poate apărea oboseala și chiar amețea, consideră I.Ogneva, directorul centrului de psihologie practică”.

¹⁶⁰ Astfel M.Cibotaru afirmă că Urecheanu în permanență, spre deosebire de oponenți nu fugea de lucruri grele zicînd ”o să încercăm. Poate izbutim ceva” („Săptămâna”, 2005, 11 februarie). Ori, în metalimbaj ”a încerca zic persoanele care de obicei nu duc lucrurile până la capăt”. Același lucru se vede și în alt pasaj din

coerent, prezența unor personaje cu reputație dubioasă în anturajul imediat al „Salvatorului” care au respins o parte a electoratului, și accesul limitat la resursul mediatic, în special televiziune care ar fi putut mediatiza imaginea.

V.Voronin: Revoluționarul, Ștefan cel Mare, Tată al Națiunii?

Vladimir Voronin a evoluat prin trei tipaje de imagine: revoluționarul sau luptătorul contra sistemului, Ștefan cel Mare și Tată al Națiunii. În perioada 1994-2002 Voronin se legitimează din tradiția marxistă, se prezintă ca un urmaș a lui Lenin, utilizat și în calitate de simbol. În 1999, Voronin era individul care dorea să apere Rusia de tancurile NATO și considera tricolorul drapel fascist.¹⁶¹ În 1996, în ziarul „Comunistul”, V.Voronin afirma că „Esența și conținutul reformelor, care sunt dirijate de statele imperialiste, au un singur scop-de a distruge baza relațiilor de producție socialiste, și de a transforma republica noastră într-o colonie a Occidentului. Pentru a atinge aceasta sunt adecvate toate metodele-și privatizarea pe care noi o privim ca cea mai mare minciună, realizată contra poporului, a unui stat întreg în secolul XX, lichidarea colhozurilor, distrugerea științei, culturii, sistemului educațional”¹⁶²

De fapt acest text fără mari dificultăți se suprapune cu cunoscutul „Imperialism - ultima fază a dezvoltării capitalismului” scris de același Lenin. Și nu contează că spre deosebire de Lenin, Voronin pledează pentru participarea în lupta parlamentară, fiindcă „a refuza de luptă, înseamnă a fugi de răspundere pentru situația din țară”¹⁶³, pentru „echilibru puterilor”¹⁶⁴ – motivată prin necesitatea păstrării democrației dar și a partidului. Contează amploarea, caracterul nestandard, leninist al deciziilor, interpretarea „creativă”, „dialectică” a învățăturii marxiste.

Lenin vine cu idei nestandard: ideea revoluției într-un stat aparte, veriga cea mai slabă a imperialismului, critică proprietatea privată și relațiile de producție burgheze ca spre sfârșitul vieții să demareze Politică Economică Nouă (PEN – НЭП). Același lucru e realizat de Voronin: construcția socialismului

„Săptămâna”, 2005, 4 februarie. „Serafim Urecheanu, liderul incontestabil al Blocului „Moldova Democratică”, e om de cuvânt”. „În cazul dat „incontestabil, ridică mari dubii, semnificând mai degrabă contestabil.”Pe unele afișe Urechean e prezentat cu o mână în buzunarul de la pantaloni - ceea ce poate fi interpretat ca lipsă de sinceritate”.

¹⁶¹ Cheianu C. Speranța ca un păcat. // «Jurnal de Chișinău», 2005, 19 aprilie.

¹⁶² Партия Коммунистов Республики Молдова. Прорыв. – Кишинев, 2003, c.43.

¹⁶³ idem, c.47

¹⁶⁴ idem, c.51

într-un stat aparte care presupune tranziția prin PNE¹⁶⁵, critica proprietății private (1995-2001), critica statelor imperialiste occidentale ca apoi să asistăm la o întorsătură de 180 de grade.

Mai târziu, președintele va explica deslușit motivația acțiunilor sale. La Congresul II (XIX) extraordinar al PCR, la 20 august 1996 convingându-și colegii să facă un pas extraordinar, care putea distruge fizic partidul și anume, încetarea tratatelor despre crearea alianței cu PDAM și susținerea candidaturii lui Lucinschi (întocmai ca Lenin înaintea semnării tratatului de pace de la Brest-Litovsk) Voronin afirmă: „Aceasta este, tovarăși, politica. Iar în politică, trebuie să reieși din situația reală, raportul real de forțe și scopurile concrete. Și clar, în caz de necesitate să-ți înțelegi manevra politica, arta căruia, amintesc, o posedă la perfecție Lenin”¹⁶⁶.

Voronin, deja în 1995 vine cu un discurs mobilizator în care este clar arătat dușmanul de clasă (intern și extern) care a destabilizat situația din țară; în viziunea sa, ruina URSS, criza PCUS erau nu doar un act de trădare survenit din partea lui Gorbaciov și a unei minorități partinice susținute de Occident; problema constă în distanțarea PCUS de la popor, de la interesele clasei muncitoare fapt datorat transformării ei într-un partid al aparatului cu mult înainte de criza din 1991. Un alt factor: dezmățul birocrăției și samovolniciile nomenclaturii de stat și partid care au denaturat esența democratică a socialismului, fundamentată de Lenin în octombrie 1919.¹⁶⁷ Salvarea este una: construirea unui partid comunist vital, apropiat de popor și care ar exprima interesele și voința acestuia. Acest partid și trebuie să aducă oamenii muncii la societatea socialistă nebirocratică.¹⁶⁸

Astfel se explică depunerile anuale de flori la monumentul lui Lenin, cu ceremonia de primire a noilor pioneri și comsomoliști dar și cu înmânarea carnetelor de partid. Deși declară integrarea europeană ca obiectiv de bază Voronin nu uită să depună flori la monument și la 22 aprilie 2005,¹⁶⁹ tocmai în ziua convocării summitului GUUAM.

¹⁶⁵ *idem*, c.58 „Socialismul în țara noastră îl pot construi doar comuniștii. E altceva, ce fel de socialism va fi acesta. E clar că noi nu vom chema poporul la socialismul de ieri, deși vom prelua multe de acolo. În primul rând, mecanismul protecției sociale, organizarea sistemului educațional, științei, sănătății, etc. Astăzi nouă ne este clar că în calea spre socialismul real noi vom avea de trecut și printr-o nouă etapă a NEP-ului contemporan”.

¹⁶⁶ *idem*, c.53

¹⁶⁷ *idem*, c.35

¹⁶⁸ *idem*, c.36

¹⁶⁹ Voronin fidel tradiției. //”Jurnal de Chișinău”, 2005, 26 aprilie.

Ori, nu puțini au fost acei care au rămas confuzionați, văzând o neconcordanță simbolică dintre dorința de democratizare și integrarea europeană cu omagierea lui Lenin¹⁷⁰, părintele sistemului totalitar sovietic, „ideologul „terorii și războiului civil” a celui care a înființat lagărele de concentrare și care nu se referea la democrația liberală (burgheză) decât cu dispreț”¹⁷¹? În aceeași linie logică se înscriu tentativele de menținere a unui spațiu simbolic sovietic: acțiunile de restabilire a monumentelor lui Lenin la Bălți, restabilirea monumentelor sovietice,¹⁷² rolul atribuit sărbătorilor de 1 mai, 9 mai etc

Dar care era motivația acestor acțiuni? Problema e în faptul că multe lozinci, sărbători, texte comuniste sau infiltrat în inconștientul colectiv. Depersonalizarea lui V.Ulianov care a decedat în 1924, a dizolvat chipul unui om real care a trăit cândva până la starea de prim strămoș, legătura cu care se menținea prin intermediul unor texte, date biografice, sărbători, mitinguri, demonstrații, ritualuri politice care aveau ca scop identificarea individului cu arhetipul. Acest proces de identificare făcea parte dintr-un proiect mai vast cel de creare a „omului nou”, care ar fi o copie a arhetipului.

Procesul de naștere a lui Lenin (identificare a individului cu Lenin) în interiorul individului se desfășura ani de zile fiind însoțit de ritualurile de consacrare în câteva etape: octombrel, pioner, comsomolist, candidat, membru de partid. De altfel, fiecare consacrat parcă își trăia nu doar propria viață, dar și viața exemplară a Arhetipului, apropiindu-se de el tot mai mult și mai mult. Nu e de mirare de ce sacerdoții cultului afirmă sus și tare că „Lenin și astăzi e cel mai viu dintre cei vii”- și aceasta era adevărul pur.¹⁷³

Astfel, raportarea la sărbătorile comuniste, la unele texte leniniste au ca scop „resuscitarea motivației votului de identificare”, în cazul dat identificarea individului care la interiorizat pe Lenin cu actualul președinte a țării!

Voronin – Ștefan cel Mare, Tată al Națiunii.

¹⁷⁰ Bogatu P. Președintele trebuie să aleagă. // „Flux”, 2005, 29 aprilie. „Dacă se consideră creștin, șeful statului are dreptul să rătăcească oricât îi poștește inima, încercând să slujească în același timp și pe Dumnezeu și pe Mamona. Dacă, din contra șeful statului continuă să-l venereze pe Lenin, el are tot dreptul să se amăgească și să dea crezare speculațiilor ateiste ,potrivit cărora Hristos ar fi fost primul comunist de pe pământ. A fi un președinte al tuturor, după cum își dorește acum Voronin, nu înseamnă a căuta tuturor în coarne. Va trebui până la urmă să aleagă. Ori la biserică, ori la Lenin. Ori încrederea în viitorul european, ori nostalgia după trecutul comunist”.

¹⁷¹ Negru N. Un GUUAM de ziua lui Lenin . // „Jurnal de Chișinău”, 2005, 26 aprilie.

¹⁷² Țărani vor plăti pentru readucerea idolilor de tipul lui Pavlic Morozov. // „Timpul de dimineață”, 2004, 22 septembrie.

¹⁷³ Энциклопедия символов, знаков, эмблем. Сост.: В.Андреева, В.Куклев, А.Ровнер. - Москва, 2000, с.384.

Începând cu 2002, președintele va construi paralel în viziunea noastră mitul lui Ștefan cel Mare și Mitul Tatălui, între aceste două neexistând nici o contradicție în spațiul românesc. Aceasta din considerentul cum am mai spus, că Ștefan cel Mare ca mit îmbracă toate miturile instituționale, deci și pe cel al Tatălui. Pe de altă parte, în spațiul rus exista mitul „царь-батюшка”, în spațiul moldovenesc-mitul regelui bun care este suprapus peste cultura paternalistă, când puterea este privită ca un tată, părinte grijuliu. În acest caz, Ștefan cel Mare fiind asociat în imaginarul colectiv cu un Tată. Ambele mituri se amplifică reciproc asigurând un surplus de legitimitate „simbolică”.

Începând aproximativ cu anul 2002 Vladimir Voronin va depune eforturi susținute pentru a se contopi cu mitul lui Ștefan cel Mare, moment care în viziunea noastră i-a reușit perfect, detaliu observat imediat de unii actori politici care urmăresc de ani de zile același scop dar cu mai puțin succes.¹⁷⁴ Noi deja am descris această componentă a imaginii președintelui, deaceia aici vom reflecta doar unele momente mai semnificative. Vizitele făcute la mănăstirile Vatopedi, Căpriana, comemorarea anului lui Ștefan cel Mare, difuzarea unor filme în plină campanie electorală despre activitatea lui Ștefan cel Mare aveau ca scop resuscitarea unor amintiri care ar stabili analogii între Marele domnitor și președinte.

Cum consideră politologul român Bogdan Teodorescu, principala trăsătură a lui Ștefan cel Mare a fost impunerea unei acțiuni unice (astăzi am putea spune consens sau liniște) în interiorul țării. Ștefan cel Mare care a impus „consensul intern” cu destulă violență este unul din rarele argumente în favoarea idealului de armonie interioară a țării. O a doua trăsătură a personajului – cea a expansiunii maxime a statului, i se adaugă gloria militară, armata de răzeși și credința creștină dovedită de numeroase ctitorii. Ștefan cel Mare întrunește astfel germenii tuturor miturilor instituționale.¹⁷⁵

În timpul campaniei electorale a fost derulat un film despre activitatea lui Ștefan cel Mare, prezentat de C.Stariș. Este interesantă analiza filmului oferită de către oficiul guvernamental “Независимая Молдова”, unde practic avem o suprapunere de imagine cu activitatea lui Voronin.¹⁷⁶

„El (Ștefan - nota B.Ț.) a venit la putere într-un stat ruinat, înconjurat de dușmani puternici (la fel și Voronin, într-un stat fărâmițat, înconjurat de duș-

¹⁷⁴ Burciu I. Scărbos. //”Flux”, 2004, 6 aprilie. „Eu înțeleg că imaginea gloriosului domnitor este extrem de tentantă în perspectiva alegerilor parlamentare din 2005, dar nu comuniștii sunt în drept să o folosească. Poate să se autoproclame Voronin de o mie de ori urmaș a lui Ștefan cel Mare, că tot bolșevic îi e căutătura”.

¹⁷⁵ Teodorescu B. op.cit, p.224.

¹⁷⁶ Семенова Ю. Повесть о настоящем человеке. // „Независимая Молдова”, 2005, 28 января.

mani: România imperialistă, Ucraina, etc?). Pentru a câștiga timp și a-și concentra forțele el a fost nevoit să-și calce pe orgoliu și să jure credință de vasalitate regelui polonez (SUA, Uniunea Europeană?). Paralel, el a fost nevoit să plătească bir anual turcilor - 2000 galbeni (FMI, Banca Mondială - datoria externă?), promise cotropitorilor de către ucigașul tatălui lui Ștefan, Petru Aron (Petru Lucinschi?). Și să lupte cu dușmanul intern - boierimea (nomenclatura veche, frontistiții?) care folosindu-se de cei 25 de ani de haos intern (din 1985?) la tronul domnesc, și-a amplificat influența întratit, că a devenit cea mai puternică forță în stat. Ștefan a început represiile (Pasaț, Mostovoi, Șerban, Colța, Josan¹⁷⁷?) Și vă puteți imagina câtă ură ascunsă se auzea în cuvintele măgulitoare ale anturajului său, câte blesteme cădeau pe capul său. Dar el era destul de inteligent pentru a nu vedea și a nu auzi nimic. Posibil, el în ceva se îndoia. Și despre ceva îi părea rău. Dar despre aceasta nimeni niciodată nu va afla. Ștefan continua cu îndârjire să emită noi hotărâri pentru stimularea producției și comerțului, prezentând privilegiile țăranilor, ridicând noi cetăți și reformând armata. El lupta, nimicind fără milă inamicul, capturând prada acestuia, ca spre exemplu trofeile armate moldovenești acaparate de la polonezi în octombrie 1497, care au fost cărate pe 6000 de care acoperite (monedele de argint transnistrene, acaparate recent de poliția moldovenească, care apropo tot veneau din Polonia - B.Ț.) El ardea orașe întregi. El câștiga bătălii care se părea, că e imposibil să le câștigi. Și jertfa bani grei pentru construcția mănăstirilor¹⁷⁸. El înțelegea că păcatele trebuie răscumpărate. Iar biserica - este fundamentul statului.¹⁷⁹

În acest scurt pasaj se observă că până și hotărârile din perioada medievală sunt dedicate „sporirii producției”, „acordarea privilegiilor pentru țăranii.”

Voronin - Tată al Națiunii

¹⁷⁷ Hadîrcă N. *A fost reținut Anatol Josan. Cine e următorul?*. // „Timpul de dimineață”, 2005, 19 aprilie. *„Săptămâna trecută un grup de oameni de cultură și artă a adresat o scrisoare deschisă lui Vladimir Voronin prin care-i cer să intervină în fața organelor de drept pentru eliberarea imediată a cunoscutului mecenat Anatol Josan”*.

¹⁷⁸ *Святогеоргиевская церковь Кэприянского монастыря будет освящена 6 мая, заявил президент Владимир Воронин в ходе вчерашнего выездного заседания, посвященного реконструкции этого комплекса.* // „Независимая Молдова”, 2005, 30 март.

¹⁷⁹ Семенова Ю. *Повесть о настоящем человеке.* // „Независимая Молдова”, 2005, 28 январа.

Părintele, sau Tatăl, ca mit politic are două sub-tipuri: Întemeitorul (Romulus, Iisus, Mahomed, Negru-Vodă) și Păstrătorul, pentru care cel mai exact exemplu este Moise. Moise are misiunea de a conduce poporul peste un deșert. El va vedea limanul dar va dispărea în momentul atingerii acestuia.¹⁸⁰

În acest sens, devin clare eforturile lui Voronin de a se poziționa ca un „tată al națiunii”. Or tată al națiunii este de obicei creator de sistem. Ca efect, Voronin avea nevoie de un sistem nou sau cel puțin de un partid nou.¹⁸¹ Astfel, se explică modificările în structura guvernului prin comasarea unor departamente cu ministerele, care vor fi 15 la număr.¹⁸² Vladimir Voronin înaintază proiecte grandioase: „Satul moldovenesc”, „Capitala moldovenească”¹⁸³, ideea edificării unui „oraș al vinului”¹⁸⁴

Dar un sistem nou poate fi construit și prin distrugerea celui vechi fapt care e tangibil doar prin intermediul revoluției. Venirea lui Saacașvili în Moldova, vizita lui Voronin în Kiev și întâlnirea sa cu Victor Iușcenco în plină campanie electorală semnifică un singur lucru: revoluția este Voronin. Dar revoluția presupune violență, jertfe¹⁸⁵, dușmani interni.¹⁸⁶ Nu este foarte greu de identificat care sunt obiectivele revoluției, contra cui ea este orientată.

Pe de o parte, contra unor state¹⁸⁷ care se amestecă abuziv în procesele electorale din zonă (adică Rusia), pe de altă parte contra vechilor structuri po-

¹⁸⁰ Teodorescu B. *op.cit.*, p.226.

¹⁸¹ Воронин больше не игрок. // „Аргументы и факты” 2005, март, №13. „Președintele a menționat că în ultimul timp partidul comunist condus de el a trecut prin transformări evolutive, care vor avea loc și în continuare. V.Voronin a menționat că prin acțiunile sale PCRМ amintește mai mult de un partid social-democrat”.

¹⁸² Noua variantă de guvern. // „Timpul de dimineață”, 2005, 19 aprilie. „Reprezentantul președinției, Artur Reșetnicov, a explicat operării acestor modificări prin reorganizarea și eficientizarea activității guvernului, propusă de președintele țării.”

¹⁸³ Prisăcaru I. „Războiul’ răși s-o terminat.” // „Timpul de dimineață”, 2005, 16 mai.

¹⁸⁴ Anghel A. O inițiativă lansată la beție. // «Timpul de dimineață», 2005, 20 aprilie.

¹⁸⁵ Hadîrcă N. În Republica Moldova sunt judecați doar moldovenii. Proeuropeanul Voronin a transformat justiția într-o mașină de tocat moldoveni. // „Timpul de dimineață”, 2005, 20 aprilie.

¹⁸⁶ Ракеты по сниженным ценам. // „Аргументы и факты”, 2005, март, №13. „Procuratura generală a înaintat o nouă acuzație contra lui Valeriu Pasat, - depășirea prerogativelor de serviciu de o persoană care ocupă un post înalt. Ex-ministrul apărării este învinuit că a comercializat sisteme de luptă reactive „Uragan” și rachete pentru ele la preț redus”.

¹⁸⁷ Țurcanu A. Ce a căutat Saacașvili la Voronin. // „Timpul de dimineață”, 2005, 4 martie. „Liderul de la Tbilisi și-a exprimat încrederea că Republica Moldova va urma pe calea democratizării pe care au pornit Gruzia și Ucraina. Totodată, Saacașvili s-a arătat indignat de amestecul, șantajul, și presiunile anumitor forțe agre-

litice criminale care sub paravanul democrației au indus țara la pragul prăpăstiei. Este o luptă a noului cu vechiul, a valorilor europene contra celor asiatice. Președinte Tată al națiunii, în condițiile Republicii Moldova înseamnă că nu statul, ci individul devine elementul central al sistemului politic. Revoluția înseamnă și integrare europeană. Ideea de integrare europeană exploatează un alt tipaj mitic comunist ”mitul viitorului luminos” în care poporul va fi adus de partidul comunist, avangarda integrării europene¹⁸⁸ (de fapt integrarea europeană a suplasat ideea de comunism).

În acest scop președintele la una din întâlnirile cu guvernul în aprilie, 2005, cere de la guvern „saltul revoluționar”. „Calea primordială pentru evoluția accelerată de mai departe o reprezintă restructurarea structurală a economiei dezvoltarea ramurilor și a infrastructurii înalt informatizate și științifice, comercializarea cunoștințelor, adică mărirea în PIB a cotei valorii adăugate”.¹⁸⁹

De fapt ceea ce vedem aici este nu altceva decât ideea unui salt din societatea agrar-industrială, care nu a trecut efectiv peste modernism în societatea postindustrială! Eșecul construcției comunismului într-un stat luat aparte îi face pe ideologii comuniști să se dezică de mitul comunismului prin schimbarea lui prin ideea de integrare europeană care tot se integrează ideal în „structura mitică a viitorului luminos”.

În postura de Tată Voronin este nevoit să accepte, cei drept odată cu plecarea lui Urechean din primărie-ideea conlucrării organelor puterii centrale cu puterea locală declarând cu acest prilej „că războiul rece s-a terminat”¹⁹⁰. În discursul său din 17 mai 2005 la Consiliul Europei Voronin afirmă că a reușit integrarea societății, obținerea consensului social (dacă Urechean a unit partidele, V.Voronin a unit societatea - B.Ț.). În plus, se văd marile reforme și realizări ale lui V.Voronin - declarația parlamentului privind parteneri-

sive din afară asupra campaniei electorale din Republica Moldova. Cei doi au semnat o declarație contra separatismului, cea de a doua declarație – „Cu privire la supremația valorilor și principiilor europene.”

¹⁸⁸ Roșcovanu E. Poziția PSDM privind situația postelectorală. // ”Săptămîna”, 2005, 29 aprilie, N17. ”Astfel se încearcă formarea mitului viitorului luminos prin metode binecunoscute din fosta URSS. Și iarăși partidul comunist pretinde la rolul “avangardei” dar deja a procesului de integrare europeană a Republicii Moldova.”

¹⁸⁹ Нестерова О. От правительства потребовали «революционного накала». // „Экономическое обозрение”, 2005, 29 апреля.

¹⁹⁰ Chirtoacă D. „Război și pace” - noua strategie electorală a comuniștilor. // ”Jurnal de Chișinău”, 2005, 17 mai.

atul politic pentru realizarea obiectivelor integrării europene, implementarea Planului de Acțiuni “Republica Moldova - Uniunea Europeană”.¹⁹¹

Ca tată al națiunii Voronin este obligat să reconstruiască mănăstiri, să deschidă noi clădiri, conducte de gaz¹⁹², să fie un președinte al tuturor: rușilor, găgăuzilor, moldovenilor, pedagogilor, intelectualilor, etc.

Ca președinte al tuturor, Vladimir Voronin este nevoit să ofere „Ordinul Republicii” lui P.Lucinschi, pentru a arăta că este mai presus de micile răzmerițe, că conduce statul în Uniunea Europeană, că el este liderul portdrapel al integrării europene¹⁹³. Ca efect, în discursul său inaugural Voronin vorbește despre necesitatea „realizării saltului economic”, al „integrării în Uniunea Europeană”.

În aceeași ordine de idei se înscrie și desemnarea lui Tarlev în calitate de prim-ministru pe al doilea termen. Cum afirmă unii analiști „Președintele a avut grijă pe semne, să amortizeze sperietura moldovenilor șocați de iminenta „străpungere economică” și de „marele salt postindustrial”, pe care le anunța previzionar, în speech-ul său de investitură.¹⁹⁴

Șeful statului, în pretenția de Tată al Națiunii, are nevoie de o persoană docilă în asemenea poziție, care nu iar disputa autoritatea și care ar executa cu exactitate ordinele indiferent de conținutul acestora. Ori, astfel se întărește autoritatea tatălui. În momentul în care „supusul” adică prim-ministrul se apropie în autoritatea sa de „rege”, el este distrus din punct de vedere politic (destituit). În acest sens sunt notorii cazurile lui V.Cernomîrdin din Rusia, destituit de B.Elțin din motivul că avea o escortă aproape atât de mare ca și cea a lui Elțin. În cazul în care supusul supravețuiește, el îl poate distruge pe

¹⁹¹ *Vom consolida în mod statornic principiile și valorile noastre general-europene comune. (Alocuțiunea președintelui Republicii Moldova, Vladimir Voronin, la prima sesiune "Unitatea Europeană - Valorile Europene" din cadrul celui de-al III-lea summit al Consiliului Europei). // "Moldova Suverană", 2005, 18 mai.*

¹⁹² *Три в одном. // "Независимая Молдова", 2005, 28 января. "Trei evenimente s-au petrecut concomitent ieri la Ungheni. A fost dat în exploatare o casă de locuit, în care au primit apartamente pedagogi și medici. A fost deschis Centrul pentru reabilitarea și integrarea socială a oamenilor în etate. Iar preadolescenții pentru prima dată s-au adunat pentru lecții la Centrul regional al tineretului. La manifestațiile oficiale a participat și Președintele Republicii Moldova Vladimir Voronin."*

¹⁹³ *В знак признания заслуг перед государством. // "Независимая Молдова", 2005, 28 января. „Ex-președintele Republicii Moldova a menționat despre rolul lui V.Voronin în atingerea consensului național în așa problemă importantă pentru destinele Moldovei ca integrarea europeană. De la noi, cetățenii Republicii Moldova se cere să depunem fiecare efortul necesar în sfera sa de activitate."*

¹⁹⁴ *Ciobanu V. Опозиція конструктивна sub presiune. // «Jurnal de Chișinău», 2005, 26 aprilie 2005.*

Rege, cum de exemplu s-a întâmplat cu Ion Iliescu, zdrobit de propriile pro-
genituri: A.Năstase și M.Geoană.¹⁹⁵

Poate fi o simplă coincidență, dar mitul țarului bun și a boierilor răi este
exploatat și de PPCD, dar în măsura în care să-i aducă capital politic lui Vo-
ronin. Astfel, boierii merg cu poclon la țarul rus pentru a unelti contra rege-
lui. Urechean, Braghiș și Diacov sunt surprinși mergând cu poclon la Mosco-
va, la 3-4 septembrie, 2004, unde au avut întâlniri cu B.Grîzlov, președintele
Dumei, S.Baburin, vicepreședintele Dumei, etc. Ei au fost asigurați că vor
primi tot sprijinul necesar.¹⁹⁶

La 17 septembrie, Urechean deja se întâlnește cu V.Putin. De fapt însăși
sintagma „poclon” vrea să menționeze trădarea, conspirația contra regelui
bun. Dar de ce țarul cel mare nu dorește guvernarea lui Ștefan (Voronin?) În
viziunea „Fluxului,” Vladimir Putin a subliniat că Voronin este un partener
nesigur pentru Rusia, drept confirmare fiind ne semnarea memorandumului
Kozac, respingerea negocierilor cu Igor Smirnov, și actualului format de ne-
gocieri, neparticiparea acestuia la ultimul summit CSI din Kazahstan. În opi-
nia lui Putin, președintele moldovean a adus grave prejudicii statului rus în
regiune, pentru care nu poate fi iertat.¹⁹⁷

Nelipsită de valoare simbolică este și refuzul lui Voronin de a participa
la celebrarea sărbătorilor de 9 mai la Moscova. Motivația a fost „dorința de a
sărbători acest eveniment acasă”. Iurie Roșca califică acest gest în felul
următor: „Voronin a procedat corect. Aceasta era o intenție tâmpită a
președintelui Putin de ai alinea pe toți liderii statelor postsovietice, ca pe sub-
alternii săi. Și e foarte bine că Voronin a refuzat să participe la aceasta.”¹⁹⁸

De fapt, în acest pasaj se vede clar atitudinea elitei politice afiliată la
moment președinției, care ar vedea în asemenea acțiuni o diminuare a imagi-
nii, a statului președintelui Tată, care trebuie să fie vertical în toate raporturile
politice, inclusiv externe pentru a nu-și știrbi din „aura” părintească, deși este
clar că motivațiile au fost preponderent de ordin geopolitic, astfel plătindu-se
tribut celor care au consimțit la preservarea puterii de către actuala guvernare.
Deci după campania electorală din 2005 la președintele țării apar elemente

¹⁹⁵ Mircea Geoană îl bate pe Ion Iliescu. // „Jurnal de Chișinău”, 26 aprilie
2005. „Mircea Geoană este noul președinte al PSD. Adrian Năstase a fost ales
președintele executivei.»

¹⁹⁶ Cartea neagră a corupției, op.cit., p.38-39. Anterior, „Fluxul” povestește despre
plecarea lui D.Diacov și D.Braghiș la Moscova, vezi: Putinismul ca sursă de beție
politică la Chișinău. // «Flux», 2004, 9 aprilie.

¹⁹⁷ Lucrătură în culisele Kremlinului. Întrevedere secretă Putin – Urechean. //
„Flux”, 2004, 20 septembrie.

¹⁹⁸ A se vedea: „Молдавские ведомости”, 2005, 29 апреля.

noi: orientarea spre consens, refuzul de războiul rece, oferirea generoasă a accesului la mass-media a opoziției parlamentare. Deci, se văd elementele “tatălui milostiv” care e mai sus de micile răzmerițe interne, care a atins toate caracteristicile tipajului. Riscul e în altceva-ca tatăl bun să nu devină un “bunel”, ori bunelul, indiferent dacă e Elțin sau Iliescu, nu mai este un jucător politic de temut deci și considerat.

Concluzii

1. Vladimir Voronin și Serafim Urechean au evaluat în imaginea lor. V.Voronin - a evoluat de la imaginea unui luptător-revoluționar urmaș a lui Lenin până la un tată al națiunii, urmaș a lui Ștefan cel Mare, ba chiar o re-materializare a lui Ștefan cel Mare. S.Urechean evoluează de la gospodar, la eroul martir prigonit de putere, apoi eroul salvator, luptător contra comunismului și antihristului.

2. Lupta imagologică a exploatat componentele sacrale ale culturii politice cu rădăcini puternice în mitologia creștină dar și cea populară. Analizele noastră au depistat un întreg panteon: Dumnezeu - Christos, Antihrist, Iuda, dar și construcții mitice politice: regele bun-boierii răi.

3. Fiecare din cei 2 actori politici sunt înconjurați cu un set întreg de simboluri și ritualuri care au ca scop să amplifice, să nuanțeze unele aspecte ale imaginii; Voronin - monumentul lui Lenin, depuneri de flori la Lenin, sărbătorile de 1 mai, 9 mai, orașul vinului, vizitele făcute la Vatopedi, Izrael, Urechean - poze pe fonul clopotniței, participarea la slujbe alături de Mitropolitul Moldovei, etc.

4. Utilizarea cu mai mult sau mai puțin succes de către actorii politici a unor tipaje de imagine și mituri politice a fost dictată de o serie întreagă de factori: resurse politice, contextul politic, specificul adeptilor, imixtiunea unor actori externi, calitățile personale ale subiecților.

Bibliografia

- Anghel A. O inițiativă lansată la beție. // «Timpul de dimineață», 2005, 20 aprilie.
- Anghel A. Voronin atacă furios opoziția. // „Timpul de dimineață”, 2005, 11 februarie.
- Armașu V. Urecheanu l-a învins pe Voronin. // „Timpul de dimineață”, 2005, 4 martie.
- Bogatu P. Dominația rusească moare urât. // „Flux”, 2005, 29 aprilie.
- Bogatu P. Președintele trebuie să aleagă. // ”Flux”, 2005, 29 aprilie.
- Bogatu P. Urechean este dat la o parte. // ”Flux”, 2005, 19 aprilie.

Burciu I. Nedelicat, arogant, nediplomatic - adică Serafim Urechean. // „Flux”, 2004, 14 septembrie.

Burciu I. Scărbos. // „Flux”, 2004, 6 aprilie.

Cartea neagră a trădării. - Chișinău, 2005.

Cheianu C. Speranța ca un păcat. // « Jurnal de Chișinău», 2005, 19 aprilie.

Chevalier J. Gheerbrant A. Dicționar de simboluri. Vol.III - București, 1995.

Chirtoacă D. „Război și pace” - noua strategie electorală a comuniștilor. // „Jurnal de Chișinău”, 2005, 17 mai.

Cibotaru M. Curajul de a lucra pentru neam. Serafim Urechean, gospodarul care vorbește puțin și face mult. // „Săptămîna”, 2005, 11 februarie.

Ciobanu V. Opoziția constructivă sub presiune. // «Jurnal de Chișinău», 2005, 26 aprilie.

De ce oamenii politici de azi trebuie să cunoască mitologia greacă de ieri? // „Săptămîna”, 2005, 28 ianuarie.

Evseev I. Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale. -Timișoara, 1994.

Frigioiu N. Imaginea publică a liderilor și instituțiilor politice. - București, SNSPA, 2003.

Guvernul acunde adevărul despre restanțele salariale-comunicat de presă a BMD. // «Jurnal de Chișinău», 2005, 8 februarie.

Hadîrcă N. A fost reținut Anatol Josan. Cine e următorul? // „Timpul de dimineață”, 2005, 19 aprilie.

Hadîrcă N. În Republica Moldova sunt judecați doar Moldovenii. Proeuropenul Voronin a transformat justiția într-o mașină de tocat moldoveni. // „Timpul de dimineață”, 2005, 20 aprilie.

Loc de închinăciune și de rugăciune . // „Săptămîna”, 2005, 4 februarie.

Lozinschi R. Urechean a ales. // «Jurnal de Chișinău», 2005, 19 aprilie.

Lucrătură în culisele Kremlinului. Întrevedere secretă Putin – Urechean. // „Flux”, 2004, 20 septembrie.

Mihail V. Gînduri spuse cu glas tare la aniversare. // „Săptămîna”, 2005, 4 februarie.

Mircea Geoană îl bate pe Ion Iliescu. // “Jurnal de Chișinău”, 26 aprilie.

Mitropolitul Vladimir îl va sprijini în alegeri pe Serafim Urechean. // ”Săptămîna”, 2005, 11 februarie.

Negru N. Despre GUUAM, Putin și Urechean. // «Jurnal de Chișinău», 2005, 19 aprilie.

Negru N. Un GUUAM de ziua lui Lenin. // „Jurnal de Chișinău”, 2005, 26 aprilie.

Noua variantă de guvern. // „Timpul de dimineață”, 2005, 19 aprilie.

Noul Testament.The Gideons International.

Nu alegeți pe Antihrist. // „Timpul de dimineață”, 2005, 4 martie.

Olaru V. Axa Moscova - Tiraspol - Chișinău pecetluită la Odesa. // „Flux”, 2004, 19 august.

Prisăcaru I. Liderul Opoziției, Serafim Urecheanu, îi arată cătușele lui Voronin. // „Timpul de dimineață”, 2004, 24 decembrie.

Prisăcaru I. Războiul răși s-o terminat. // „Timpul de dimineață”, 2005, 16 mai.

Putinismul ca sursă de beție politică la Chișinău. // «Flux», 2004, 9 aprilie.

Răsare Soarele. Jos comuniștii (discursul președintelui BMD la Reuniunea națională de lansare la Chișinău). // „Timpul de dimineață”, 2004, 24 decembrie.

Roșca Iu. Ne aflăm într-un moment politic de o importanță excepțională. // „Flux”, 2005, 8 aprilie.

Roșcovanu E. Poziția PSDM privind situația postelectorală. // „Săptămâna”, 2005, 29 aprilie.

Rusu A. Voronin îl sapă pe Urechean. // „Flux”, 2004, 7 aprilie.

Soarele a intrat în țară. // „Săptămâna”, 2005, 4 februarie.

Tănase C. Și tu, Brutus? // „Timpul de dimineață”, 2005, 25 martie.

Teodorescu B. Marketing politic și electoral. - București, 2001.

Țărani vor plăti pentru readucerea idolilor de tipul lui Pavlic Morozov. // „Timpul de dimineață”, 2004, 22 septembrie.

Țurcanu A. Ce a căutat Saacașvili la Voronin. // „Timpul de dimineață”, 2005, 4 martie.

Vom consolida în mod statornic principiile și valorile noastre general-europene comune. // „Moldova Suverană”, 2005, 18 mai.

Voronin fidel tradiției. // „Jurnal de Chișinău”, 2005, 26 aprilie.

В знак признания заслуг перед государством. // „Независимая Молдова”, 2005, 28 января.

Воронин больше не игрок. // „Аргументы и факты” 2005, март, №13. „Молдавские ведомости”, 2005, 29 апреля.

Нестерова О. От правительства потребовали «революционного накала». // „Экономическое обозрение”, 2005, 29 апреля.

Партия Коммунистов Республики Молдова. Прорыв. – Кишинев, 2003.

Почепцов Г. Имиджеология. - Москва, 2001.

Ракеты по сниженным ценам. // „Аргументы и факты”, 2005, март, №13.

Семенова Ю. Повесть о настоящем человеке. // „Независимая Молдова”, 2005, 28 января.

Сорокин В. Урекян остается невыездным. // „Молдавские Ведомости”, 2004, 23 июня.

Тресидер Д. Словарь символов. - Москва, 2001.

Три в одном. // „Независимая Молдова”, 2005, 28 января.

- Урекян С Я никогда не подводил своих избирателей. // „Аргументы и Факты”, 2005, апрель, №17.
- Цепляев В. Как закрашивают мозги избирателя. // „Аргументы и Факты”, 2005, апрель, №17.
- Энциклопедия символов, знаков, эмблем. Сост. В.Андреева, В.Куклев А.Ровнер. - Москва, 2000.

“LIMBA DE LEMN” LA NIVELUL DISCURSULUI POLITIC¹⁹⁹

Eugenia BOGATU
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea Asistență Socială, Sociologie și Filosofie
catedra Sociologie și Filosofie
doctorand

This article analyses the syntagm “the wooden tongue” both on the level of political speech and within different social realities.

The wooden tongue that is the wooden language was representative especially for the soviet ideology. The purpose of the language as a tool of communication is to exert a major influence on masses. From this prospect, words as individual units of the wooden language constitute an effective way to manipulate the masses. Any kind of manipulation has as ultimate objective – to mask the true reality. Language as an expressive way of thinking is the most relevant way of cultural production in socialism/communism. Through diverse propagandistic means ever used they have attempted and managed to transform the general language into a particular one. The process has followed the rules leading to these transformations. Besides these rules there can be the rule of constraint and the rule of word hierarchy.

Discursul ideologic este disimulant, deoarece slujește la mascarea substratului „mistic” al politicii: lupta pentru câștigarea și exercitarea puterii. Atunci când invocă binele comun sau interesul general, oamenii politici ascund faptul că acțiunile lor publice au drept mobil major satisfacerea unor interese personale sau de grup. Datorită caracterului său disimulant, discursul ideologic are și o semnificativă dimensiune rațională. Conceput ca alternativă preferabilă a mijloacelor coercitive, discursul ideologic trebuie să aibă o forță

¹⁹⁹ *Recenzent – doctor în științe politice Aurelia PERU*

de seducție fundată nu numai pe elemente de ordin afectiv, ci și pe argumente logic-plauzibile. În sfârșit, nu trebuie pierdut din vedere faptul că discursul ideologic este chemat să servească puterii politice, oricare ar fi ipostaza sub care aceasta apare: militară, economică, tehnocratică, informațională, birocratică. În pofida aparențelor, discursul politic este, în primul rând, un mijloc de exercitare a puterii politice (în scopul satisfacerii unor interese particulare) și doar în al doilea rând un instrument de informare sau instruire a cetățenilor.

Consensul intersubiectiv se obține în cazul oricărei ideologii nu atât pe baza adevărului propozițiilor avansate, ci datorită presiunilor exercitate de mijloacele de propagandă; repetiție și condiționare, orientare polarizată, schematizare stereotipă pînă la clișeu sau slogan, stigmatizarea poziției contrare, reducerea ei la o caricatură, amenințarea fizică și psihică. Sprijinindu-se pe o reprezentare mentală, ideologicul este o strivire a fantasmei pentru că proiectează în absolut, o reduce și o limitează. Forța unei ideologii politice rezidă, în principal, în eliminarea oricărei concepții alternative din câmpul psiho-social în care evoluează indivizii.

Ideologia transpusă în termenii experienței personale și de grup devine, prin intermediul propagandei, reprezentare socială. Datorăm lui S. Moscovici teoretizarea și explicitarea difuzării teoriilor științifice în public sub forma reprezentărilor sociale, conceptele ideologice fiind supuse aceluiași procese. În definirea conceptului, reținem că reprezentarea socială este un „corpus organizat de cunoștințe”, compus din noțiuni, valori și practici relative la obiecte, aspecte sau dimensiuni ale mediului social. Este totodată rezultatul uneia dintre activitățile prin care oamenii redau realitatea fizică și socială inteligibilă, se inserează într-un grup sau un raport cotidian de schimburi, eliberînd puterea imaginației lor. Ca modalități de reflectare, de proiecție în mintea noastră a unor fenomene sau evenimente externe, reprezentările sociale se răsfrîng neîncetat în percepție în organizarea cognitivă a mediului – și în comportarea oamenilor, dobîndind o valoare funcțională.

Ca modalitate de integrare și funcționare a limbii la nivel individual, limbajul operează cu un sistem de semne (cuvintele) care au o latură fizică (succesiune de sunete / elemente grafice) și una semantică, informațională. În semn operează, devine decisivă semnificația. În esență, reprezentarea socială este semnul, dublura unui obiect sau unei valori și are o funcție constitutivă a realității. În raport cu ideologia, reprezentările sociale pot fi definite ca imagini mentale ale realității sociale care întrunesc consensul unui grup. Reprezentările sociale constituie o „organizare psihologică”²⁰⁰, o formă de cunoaș-

²⁰⁰ vezi: Moscovici S. *Psihologia socială sau Mașina de fabricat zei*. – Iași, Polirom, 1997

tere specifică societății noastre, ireductibilă la oricare alta. În formarea reprezentărilor sociale datorate ideologiei se insistă și asupra realizării unei intenții, prin transpunerea unei semnificații dintr-un plan în altul, astfel fiind creat un dublu al realului perceput. Această transpunere este posibilă prin intermediul propagandei.

Dacă în prima etapă a ei reprezentarea socială are un scop, în a doua etapă, ea devine un mijloc, un instrument de acțiune. În timp ce alte forme de comunicare (informarea, de exemplu) servesc doar la formarea de atitudini, propaganda conduce la ceea ce poate fi numit un răspuns-acțiune. Procesele psihologice, cognitive sau afective, implicate în stabilirea unei conexiuni imediate între stimuli și răspuns, trebuie să conducă în acest caz la formarea unui stereotip. Condiția formării sale este definirea situației de așa manieră încât să nu permită decât două soluții posibile. Dualitatea aceasta corespunde, în parte, naturii stereotipurilor care pun în joc două răspunsuri: fie adeziunea fără rezerve a subiectului, fie refuzul total.

Prin rolul său de vehicul și totodată componentă a reprezentărilor sociale propaganda contribuie la: a) întărirea participării sociale – cu ajutorul ei se diferențiază frontierele organizației sociale implicate, iar concepția membrilor grupului cu privire la o anumită chestiune dobândește unitate; b) producerea stereotipurilor; c) indicarea conduitelor (acțiunilor) adecvate. Astfel, putem evidenția două funcții importante ale propagandei: funcția ordonatoare care se traduce prin afirmarea și prin încercările de restabilire a identității grupului și funcția organizatoare ce implică o elaborare adecvată a conținutului comunicărilor. Reprezentarea socială devine astfel prin intermediul propagandei ceea ce se numește „instrument de acțiune”.

Trecerea de la reprezentarea-expresie la reprezentarea-instrument de acțiune se face prin procesele cognitive care au ca suport limbajul. Însuși procesul de ancorare al reprezentării sociale este unul de elaborare al mediatorilor verbali fără de care reprezentarea nu se poate dezvolta, nici reține. În consecință, studiul unei reprezentări sociale înseamnă și analiza limbajului său. Prin urmare, pentru a deveni parte a vieții cotidiene, teoriile științifice și ideologia suferă transformări.

Atunci când analizăm perioada post-sovietică observăm că oamenii par a fi obsedați de ideea de negare a timpului în care au trăit. Deși moștenesc un mare bagaj de deprinderi, stereotipuri și clișee de gândire și comportamentale, vehiculate cu ajutorul limbajului însușit în decursul anilor de instaurare ai puterii sovietice și impus spre imitare în toate celelalte țări ale lagărului socia-

list. În ceea ce privește istoria, „comunismul se termină într-un fel de neant”²⁰¹.

Se mențin însă pentru multă vreme mentalități și practici exprimate într-o limbă calchiată după modificările survenite în varianta limbajului utilizat de „omul nou” sovietic. Ca modalitate și expresie a gândirii, limba este mijlocul de producție culturală cel mai important în socialism. Prin toate mijloacele de propagandă utilizate s-a încercat și reușit transformarea limbajului general într-un limbaj particular. Procesul a respectat regulile care conduc la aceste transformări printre care *regula selecției, regula constrîngerii și regula ierarhiei cuvintelor*.

Discursul oficial sovietic desemnat prin sintagma „limbă de lemn” are ca și precursor acea dubovîi iazîc (limbă de stejar), cum era denumit stilul greoi întrebuițat de administrația țaristă din secolul XVIII. Regimurile comunist și nazist au oferit apoi multe exemple de voluntarism lingvistic ce pot fi desemnate prin genericul „limbii de lemn”. Știut fiind de experții propagandei politice că limitările experienței lingvistice și culturale ale unei persoane îi pot restrînge acesteia accesul la anumite idei sau distorsiona aprecierea unor realități, discursul politic a vizat înainte de toate, adoptarea unui anumit comportament sau declanșarea unei acțiuni în rîndul auditoriului – noi nu vorbim pentru a spune ceva, ci pentru a obține un anumit efect – reprezintă intențiile de manipulare lingvistică ale discursului nazist. În raport cu nazismul și fascismul, amploarea și durata celui alt tip de totalitarism din secolul nostru, comunismul, a avut ca rezultate de excepție în construcția, impunerea și exploatarea distorsiunilor „limbii de lemn”.

„Limba de lemn” a tins să înlocuiască limbajul natural în comunicarea personală, metoda propagandistică a discuției „de la om la om” fiind o practică relevantă în contextul acestei aspirații. Nucleul procesului de construcție a „omului nou” au fost departamentele de propagandă care controlau ideologia difuzată în școli, administrație, întreprinderi. Ele dispuneau de o armată de propagandiști situați pe mai multe nivele. Însuși Platon în „Cratylos” a dat o „lecție despre limbi” în care arăta că instrumentele de guvernare sunt *limbajul, legea și pedagogia*. La originea limbajului este întotdeauna un „legiuitor” care vede nemijlocit „adevărul” pe care-l comunică.

T.Slama-Cazacu²⁰² descrie „limba de lemn” ca „subsistem al unei limbi, desemnînd mai ales elemente lexicale dar și unități frazeologice, cu caracter de expresii fixe, de clișee încremenite, cu sens determinat în contextul unei

²⁰¹ vezi: Furet F. *Trecutul unei iluzii. Eseu despre ideea comunistă în secolul XX*. - București, Humanitas, 1996

²⁰² Slama-Cazacu T. *Stratageme comunicaționale și manipularea*. - Iași, Editura Polirom, 2000

anumite „autorități”, în mare măsură utilizate stereotip-dogmatic, ca exprimare a unei ideologii”. Menirea reală a acestui limbaj este de a impune autoritatea, de a se împiedica altă modalitate de gândire. Prin intermediul lui se ascunde și se maschează adevărata realitate.

Mecanismul minciunilor funcționează atât în societățile democratice, cât și în cele totalitare, ca un element necesar al coeziunii sociale, reglându-se și reproducându-se, cu implicarea, mai mult sau mai puțin eficientă, a puterii politice decidente. În societățile democratice, se recurge la împrumuturi din alte limbi vorbite, dar mai ales prin transformarea propriei limbi, ceea ce face ca sensul cuvintelor să fie nesigur. Se impun termenii generici și cuvintele abstracte, care cresc ambiguitatea ideilor.

Frecvența schimbare a referențialelor unor termeni generici, precum *libertate, democrație, economie de piață, tranziție, integrare europeană* facilitează exprimarea rapidă și convingătoare a minciunilor conceptuale ca adevăruri incontestabile și sprijinite pe valorile consacrate. Autorul minciunii politice are avantajul de a ști dinainte ceea ce dorește auditorul să audă, iar minciuna este mult mai ispititoare pentru rațiunea acestuia decât realitatea. Disimularea este utilizată la nivel ideologic și politic de către partidele și organizațiile politice care intenționează perpetuarea propriilor interese și justificarea existenței lor în câmpul politic.

Orice discurs politic trebuie, totuși, pentru a fi credibil, să respecte normele elementare ale raționalității și să aducă în discuție fapte verosimile. Numai astfel el poate fi convingător. Orice locutor politic știe că denaturarea realității nu poate fi oricât de amplă, întrucât ea nu poate acoperi imensa sferă a realului. Cu totul altfel se petrec lucrurile, însă, în societățile totalitare, când limbajul ajunge să nu mai descrie nimic, primind denumirea de „limbă de lemn”.

Limba de lemn este o particularitate lingvistică existentă în orice dogmă, ideologie devenită dogmă sau societate ori Putere care simte nevoia de a se impune și prin strategii de mascare a unor realități mai puțin favorabile. Dar în „comunism”, ca doctrină concretizată în totalitarism, ia forme extreme, devine o armă a manipulării maselor, o stratagemă de conducere volens-nolens a unei populații care trebuie să fie supusă. Bibliografia științifică asupra limbii de lemn nu este vastă, a rămas încă o temă destul de puțin discutată.

Lacuna principală a acestor studii constă în faptul că, limitînd limbajul de lemn la regimul „comunist” sau cel mult la regimuri dictatoriale, totalitare nu s-a mai observat nici caracterul universal posibil al limbii de lemn, nici faptul că ea poate constitui un real pericol în calea comunicării și a comportamentelor libere în orice regim, prin urmare că se poate reflecta în orice limbă și moment istoric. Limba de lemn este și un fenomen de ștergere a diferen-

țelor de limbaj. O cauză a limbii de lemn a fost și încercarea de a se anihila gândirea maselor. Limba de lemn a putut juca și rolul de înșirare de cuvinte hipnogene, care nu numai că mințeau, nu numai că mascau realitatea dar manipulau printr-un fel de adormire hipnotică, însoțită de monotonia vocabulelor repetate, cu o frecvență care nu mai aducea nici o informație nouă, deci nu mai cereau nici măcar să le înțelegi, să le interpretezi, să le asculți ca sunete umane.

Manipularea prin comunicare, ca proces psihologic în mecanismele de inducere a ei, și mai departe, a reacțiilor pe care le poate declanșa în individul manipulat, poate fi explicată în diverse moduri. Și anume, de la căile psihoanalitice de acțiune asupra subconștientului sau chiar a căilor hipnotice, pînă la unele intervenții educative, dar și prin ceea ce se numește „căi insidioase”, de introducere în psihicul individului a unor idei, convingeri, fără voia ori știrea lui.

Se vorbește despre „socializarea” prin educație, ca proces socio-cultural prin care societatea face să se interiorizeze, adică să se asimileze și să se admită, de către indivizi, normele, sentimentele, credințele, valorile, atitudinile, srereotipele, conduitele, limbajul care sunt ale sale. Socializarea se realizează în primul rînd prin folosirea limbajului pentru structurarea lumii cognitive a individului, punîndu-se accent pe plasticitatea persoanei în raport cu influența din partea societății.

Însă nici chiar copilul nu imită nediscriminativ și nu se lasă influențat de oricine, numai unele persoane fiind luate drept model. Cu atît mai mult, se pune problema cum pot fi influențate „grupurile sociale” prin comportarea politică. S-a descoperit, însă, încă de mult, dar vorbindu-se mai puțin despre aceasta, o cale incomparabil mai facilă de influențare a individului și a grupului social, fără să observe aceștia: *manipularea*.

De ce se recurge, în definitiv, la această manipulare și în ce constă? Orice Putere (de orice natură ori nivel: politică, economică, financiară, religioasă, ideologică devenită dogmatică) are nevoie, mai întîi, să se instaureze și să se consolideze. Acțiunile ei sunt marcate prin verbe mobilizatoare pentru adepți sau pentru mase, prin epitete – adjective caracterizante – care să scoată în relief, mai mult decît simplele „nume” (substantive), calități pozitive, chiar superlative, totodată punînd în inferioritate prin caracterizări negative defectele „părții opuse” și mai ales recurgînd la cuvinte cu sens modificat, la altele noi care să nu aibă sensul prea clar, să fie utilizate și ca stereotipe-clîșeu, prin care realitatea existentă să poată fi ascunsă.

Rostul lor provine din faptul că nu întotdeauna acțiunile sunt reușite și, de asemenea, este nevoie să se supraliciteze (hiperbolizeze lingvistic) cu privire la unele aspecte pozitive, se simte nevoia acută a oferirii unei „imagini”

negative a „oponenților” (într-o lume manicheistă); de aici ascunderea realității, prin mascarea ei, iar limbajul oferă acest mijloc. Mascarea este deci instrumentul de bază al manipulării prin limbaj-comunicare. Prin acestea se pot transmite și conținuturi cognitive, dar calea este rațională numai în aparență – conștientizarea fiind anihilată. Folosirea limbajului pentru înșelarea adresantului face parte din complexa stratagemă comunicatională a „puterilor” care fac apel la dogme, la impunere relativ forțată a lor, insidioase subjugări ale maselor.

Manipularea prin comunicare a destinatarului unui mesaj se poate realiza prin ceea ce pot părea „strategii” benigne ale limbajului și care sunt în cea mai mare parte stratageme: de distorsionare ori de malversațiuni ale comunicării. Uneori este vorba despre obligarea la comunicare (de fapt la receptarea unui mesaj, destinatarul fiind împiedicat să „răspundă”, să aibă „drept la replică” – regulă subliniată de Sociolingvistica americană) sau despre refuzul la comunicare. Stratagema pe plan lexical, dar și gramatical include cuvinte-cliseu, folosire stereotipă, repetată în contextul Puterii interesate, utilizare de cuvinte necunoscute destinatarului, eliminări „strategice” de cuvinte, de părți ale frazei, învățuri semantice, scoaterea din context sau omiterea contextului care ar arăta modificarea sensului sau evocarea altui context.

Omiterile, eliminările sunt uneori însoțite și de fluvii verbale, cu pretextul de bunăvoință întru a comunica ori de explicare a unor decizii și care în realitate răpesc timpul sau fac imposibilă reversibilitatea reacției. „ În „limba de lemn” există o singură cerință de adecvare: cuvintele se plasează în conformitate cu un ritual prestabilit, cunoscut de toți. Unele discursuri „înfierea-ză”, altele laudă, altele îndeamnă. În fiecare caz, atitudinea publicului este dinainte cunoscută. Stilul rămâne identic, oricine ar fi autorul și oricare ar fi tema”²⁰³.

A dispărut „Limba de lemn” ca vechi forme sau chiar ca fenomen odată cu încercarea de înlocuire a vechilor structuri? Evident că nu. Multe comportamente, stereotipii de gândire, practici, chiar principii economice, politice, morale, ca și instituții și promotori ai vechiului s-au menținut. Unele forme și mecanisme de expresie dispar, însă atât fenomenul ca atare cât și anumite modalități concrete de realizare a lui persistă sub unele forme noi, cu o geneză în care pot acționa și alți vectori. „Limba de lemn” a devenit în genere un mijloc de anihilare a gândirii, de introducere a unor structuri de gândire din afara individului.

²⁰³ Betea L. *Comunicare și discurs în “limba de lemn” a regimului communist. // Argumentum. Caietele Seminarului de Logică discursivă, Teoria argumentării și Retică. - Iași, Editura Fundației Academice AXIS, octombrie 2004*

Prin aceasta, individul poate deveni pasiv: altul gîndește pentru el. Scopul este evident, chiar dacă nu întotdeauna și nu toți cei care creează o „Limba de lemn” sunt, la început, conștienți de rolul ei. „Limba de lemn” este de obicei instrumentul unei ideologii care, ca atare, se formulează în principii, iar acestea pot deveni stereotipii de gîndire, exprimate în clișee.

Iar cînd ideologia tinde să devină sau a devenit o „Putere”, de obicei aceasta caută să apară într-o lumină favorabilă, ba chiar să ascundă adevărul, mai ales dacă este creatoare de condiții generale nu prea favorabile pentru indivizi luați în parte sau pentru colectivitate. „Ideologiile totalitare intră în conflict cu realitatea, rezultatul fiind respingerea acesteia ca neconformă. Realitatea ajunge să nu mai existe decît prin evenimentele care confirmă acest tip de ideologii. Istoria este rescrisă, trecutul însuși ajungînd să fie adaptat intereselor politice prezente, prin eliminarea tuturor faptelor care contrazic „principiile” ideologiei totalitare”²⁰⁴.

Discursul politic totalitar este subordonat „*limbii de lemn*”, un subsistem lingvistic ce conține unități frazeologice „cu caracter de expresii fixe, de clișee încremenite, cu sens determinat în contextul unei anumite „autorități”, utilizate stereotip-dogmatic ca exprimare a unei ideologii imitate, dar și impuse de puterea politică”²⁰⁵. Aceste expresii sunt repetate frecvent, intenția reală a locutorului politic fiind de a impune o anumită modalitate de gîndire sau chiar anihilarea acesteia și de a masca adevărata realitate, dacă aceasta nu este favorabilă ideologiei promovate.

„Limba de lemn” este alcătuită în întregime din elemente împrumutate din limba naturală. Ideologia încearcă să compenseze pierderea sensului prin imaginarea unui alt univers semnificativ, structurat analog limbajului. Această lume este complet inteligibilă și are drept scop să facă uitat faptul că nu are sens, căci elementele constituente nu au corespondent în realitate. „Limba de lemn nu comunică nici un gînd nou și nu descrie nimic”²⁰⁶.

În „limba de lemn”, pronumele „eu” a dispărut iar pronumele la persoana a II-a nu apare niciodată. În schimb, „noi” este inserat la fiecare rînd dar trimite totdeauna la același referent discursiv: unitatea poporului, partidului sau guvernului. Acest „noi” se află, de obicei, în opoziție simetrică cu „ei” care semnifică forțele reacțiunii. *Limba de lemn* apare sub două modalități:

- o modalitate deschisă, exprimată prin limbajul editorialelor de presă și al discursurilor oficiale;

²⁰⁴ Arsith M. *Semiotica discursului politic*. - Iași, Editura „Ștefan Lupașcu”, 2005, p.113

²⁰⁵ Slama-Cazacu T. *op.cit.*, p.71

²⁰⁶ Thom F. *Limba de lemn*. - București, Editura „Humanitas”, 1993, p.81

- o modalitate ascunsă, exprimată în literatura științifică și în celelalte forme de manifestare publică.

Substantivarea, care se traduce, mai ales, prin reculul coordonatelor circumstanțiale, sistematic înlocuite de substantive precedate de o propoziție.

Construcțiile pasive și impersonale („s-a făcut”, „a fost exprimat”).

Predilecția pentru comparative (ex. „mai profunde”, „mai vaste”, „tot mai mult”, „tot mai important”); caracteristic este și faptul că în construcțiile lexicale unde sunt folosite, complementul nu este exprimat.

Modul imperativ, exprimat cel mai adesea prin sintagma „trebuie să...” sau simplu „să...”.

Un discurs devine pragmatic eficient numai atunci când, contruindu-și mesajul pe care dorește să-l transmită, emitenții se gîndește în permanență la receptor și la particularitățile acestuia. Limbajul și realizarea sa în discurs permit găsirea acordului, a compromisului. Michel Foucault apreciază discursul ca fiind o entitate ce posedă o putere promejdioasă, o sursă de neliniște, generată de intuirea „sub această activitate – în fond cenușie și cotidiană – a unor puteri și pericole pe care de-abia le putem imagina”²⁰⁷.

M.Foucault identifică trei tipuri de interdicții care se intersectează și se susțin reciproc: 1) *tabu-ul obiectului*, 2) *ritualul circumstanței*, 3) *dreptul privilegiate și exclusiv al subiectului vorbitor*.²⁰⁸ Aceste interdicții demonstrează relațiile discursului cu dorința și cu puterea. Dacă ne referim la discursul politic argumentativ, putem afirma că, în societățile moderne și democratice, intervențiile discursive nu se pot angaja în orice moment, de către oricine, sau despre orice subiect. Argumentarea politică se poate manifesta doar dacă actorul politic dobîndește dreptul de a lua cuvîntul pentru a apăra sau pentru a justifica o anumită poziție, în anumite condiții, reglementate social și juridic, ce îngăduie ca dezbateră să fie deschisă.

Rezumăm că politica este un univers de forțe dar și un univers de semne care au nu numai o eficacitate cognitivă sau expresivă, ci și o eficacitate socială. Structurile discursului pot fi relaționate cu proprietățile structurilor și proceselor politice. Rostirea unui discurs presupune interferența mai multor niveluri de manifestare a oratorului. După cum afirma E.Coșeriu, „putem spune, prin urmare, că dacă dimensiunea politică a limbajului este limba, dimensiunea politică a limbii este limba comună, care reafirmă și consolidează coeziunea comunității corespunzătoare limbii istorice”²⁰⁹.

²⁰⁷ Foucault M. *Ordinea discursului*. - București Editura „Eurosong & Book”, 1998, p.15

²⁰⁸ *Ibidem*, p.16

²⁰⁹ Coșeriu E. *Limbaj și politică. // Identitatea limbii și literaturii române în perspectiva globalizării*. / O.Ichim, F.-T.Olariu (coord.). - Iași, „Trinitas”, 2002, p.31

Faptul de a vorbi o limbă este un act politic implicit, deoarece exprimă adeziunea la anumite tradiții și la o anumită comunitate istorică, cel puțin virtual-opusă altor comunități. A comunica prin limbaj presupune posedarea unor competențe necesare elaborării mesajului și sensului atribuit acestuia. Competențele lingvistică și paralingvistică, ideologică și culturală îi permit acestuia codificarea mesajului, iar aceleași competențe, deținute de receptor fac posibilă decodarea aceluiași mesaj.

Bibliografie

- Moscovici S. Psihologia socială sau Mașina de fabricat zei. - Iași, Editura Polirom, 1997.
- Furet F. Trecutul unei iluzii. Eseu despre ideea comunistă în secolul XX. – București, Humanitas, 1996.
- Slama-Cazacu T. Stratageme comunicaționale și manipularea. - Iași, Editura Polirom, 2000.
- Arsith M. Semiotica discursului politic. – Iași, Editura „Ștefan Lupașcu”, 2005.
- Thom F. Limba de lemn. - București, Editura „Humanitas”, 1993.
- Foucault M. Ordinea discursului. - București, Editura „Eurosong & Book”, 1998.
- Identitatea limbii și literaturii române în perspectiva globalizării. / O.Ichim, F.-T.Olariu (coord.). - Iași, „Trinitas”, 2002.
- Hobsbawm E.J. Națiuni și naționalism. - Chișinău, Editura Arc, 1997
- Karnouh C. Cronica unui sfârșit de secol. Trad. M.Boiangiu. - Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1999
- Betea L. Comunicare și discurs în “limba de lemn” a regimului communist. // Argumentum, Caietele Seminarului de Logică discursivă, Teoria argumentării și Retorică, Nr.3, 2004/2005. - Iași, Editura Fundației Academice AXIS, octombrie 2004
- Devitt M., Sterelny K. Limbaj și realitate. Trad. R.Dudău. - Iași, Editura Polirom, 2000

**INSTITUTUL DE PARTENERIAT SOCIAL: STRATEGII
INTERNATIONALE ȘI IMPLICAȚII NAȚIONALE
(CAZUL MOLDOVEI)²¹⁰.**

Tudor MANCAȘ
Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații Internaționale,
Științe Politice și Administrative
Catedra Științe Politice și Administrative
Magistru în științe politice,
Lector-stagier

The passage to market economy through promotion of some radical and rapid reforms affected the social cohesion of majority central and east-european states, among them the Republic of Moldova. In these conditions, passing through a crucial process of political, economical and social transition, a particular importance obtains the using of some efficacious international strategies to promote and impliment in national political practice the political mecanism of the tripartit social partnership institutions, as an important component of general political process of democratization in the labour market.

The institute of social partnership, as an effective political mechanism, is a contemporary model indispensable for any democratic society that ensures the partnership between state, employers and employees. Thus, through the importance and the political influence of its strategies, is present the only example of tripartite cooperation at the mondial level - the International Labour's Organisation (ILO). Its strategies ensures an evolutionist and reformator character to the economical and social changes, especially in the transitionaly societies. ILO's strategical principles are: to respect the main rights in the labour sphere, dignified conditions of engagement and payment, the social ensurance of all citizens, the consolidation of tripartite cooperation and the social dialogue, the solving of a lot of problems like gender inequality, poverty, etc.

Obviously the success of these implications are different from case to case. In Republic of Moldova, as in the most countries of the world, the „social

²¹⁰ Recenzenți – doctor în științe filosofice, conferențiar Valentina TEOSA; Director General al Institutului Muncii al Confederației sindicatelor din Republica Moldova Dumitru ȘANDRU.

concerting” of these actors tends to become an effective political mechanism of social consolidation, thanks to humanitarian mission of ILO's strategies. Republic of Moldova ratified the majority of ILO's main Conventions and Recommendations. The experience of previous decades put the bases of the political mechanism of cooperation between state, employers and employees. The specialists appreciate the modifications made in the law plane as positive. It works a national body of social dialog system - the National Committee for Collective Negotiations, and a lot of laws favouring the most representative employers and employees organisation's activity. Republic of Moldova must, as all others, try and fail in order to realise social peace within the frames of a world that is in an intense rhythm of globalisation.

Trecerea la economia de piață prin promovarea unor reforme radicale și rapide au afectat coeziunea socială din majoritatea statelor central și est-europene, printre care și Republica Moldova. În aceste condiții, trecând printr-un proces de tranziție crucial din punct de vedere economic, politic și social, o importanță deosebită o capătă utilizarea unor strategii politice eficiente în promovarea și realizarea echilibrului în relațiile sociale de muncă, coordonarea civilizată a pozițiilor subiecților relațiilor de piață²¹¹. Este evident faptul că principiile libertății, pluralismului și cooperării între părți în luarea deciziilor ce stau la baza democrației sunt o caracteristică indispensabilă unei economii de piață²¹². Ca rezultat al transferării valorilor democratice în domeniul relațiilor de muncă, apare mecanismul politic de funcționare a institutului de parteneriat social.

Globalizarea și transformările profunde a sistemului tehnologiilor de producție deschid noi perspective în dezvoltarea relațiilor sociale de muncă, generând totodată și noi probleme, volens-nolens implicând toți „actorii” sociali în scopul atingerii păcii sociale²¹³.

În ciuda existenței unor tradiții naționale diverse referitor la echilibrul dintre elementele individualiste și cele de corporație în cadrul sistemului politic sau, mai exact, noțiunea de „parteneriat social”, rolul statului și autonomia dată patronatelor și sindicatelor în reglarea pieței muncii, s-au dezvoltat forme variate de dialog social.

Filosofia și ideologia parteneriatului social apare la sfârșitul sec.XIX – începutul sec.XX, ca rezultat al multitudinii de încercări de a colabora a an-

²¹¹ *Vezi: Teosa V. Evoluția mecanismului parteneriatului social în Republica Moldova: esența și problemele funcționării. // Analele științifice ale USM. Vol.II. - Chișinău, 2002, p.153.*

²¹² *Ghidul pentru dialog social și parteneriat din România. - București, 1997, p.7.*

²¹³ *ibidem, p.14.*

gajaților, întreprinzătorilor și statului²¹⁴. Fiind primul model de funcționare a mecanismului institutului de parteneriat social, Organizația Internațională a Muncii (OIM – fondată în anul 1919) rămâne a fi și unicul exemplu de cooperare tripartită la nivel mondial, importanța ei fiind cu atât mai evidentă, cu cât tot mai multe probleme de ordin național capătă caracter global. Ca urmare numărul țărilor - membre ale acestei instituții specializate a ONU a crescut de 42 – în anul 1919, la 175 – în 2005²¹⁵.

Parteneriatul social reprezintă sistemul de raporturi stabilite între patroni, salariați (reprezentanții acestora) și organele administrației publice și locale în procesul determinării și realizării drepturilor și intereselor lor social-economice și de muncă.²¹⁶ Este sistemul care maximalizează șansele acceptului popular pentru o anumită decizie și diminuează puterea și dimensiunile conflictelor sociale inevitabile, specifice economiei de piață.²¹⁷

Actori ai parteneriatului social-statul, patronii și angajații - sunt reprezentați la nivel internațional de mai multe structuri alcătuite din cele mai reprezentative organizații ale lor, la nivel național. O cooperare tripartită la nivel mondial nu întâlnim decât în cadrul Organizației Internaționale a Muncii. Armonizarea la nivel regional este o idee mult mai recentă și care nu a fost pusă în practică în afară decât prin exemplul Comunității Europene, dezvoltarea ulterioară a unor grupuri regionale urmînd să dea o nouă actualitate acestei acțiuni.

Singura organizație mondială autorizată să reprezinte interesele patronilor în toate problemele privind aspectele sociale și cele legate de muncă, la nivel internațional, este Organizația Internațională a Patronilor (OIP, fondată în anul 1920). Cea mai reprezentativă organizație patronală pe orizontală la nivel european este UNICE (Uniunea Confederațiilor din Industrie și a Patronatelor din Europa, fondată în anul 1958) – pentru patronatele private, și CEEP – pentru patronatele publice. Principalul interlocutor al UNICE este Comisia Europeană. La nivel sectorial patronatele sunt reprezentate de FEBI (Federations Européennes par Branches d'Industrie) și EEN (Rețeaua Europeană a Patronatelor), precum și de alte organizații: COPA (sectorul agricol), CEFIC (industria chimică), FIEC (costrucții), etc.

²¹⁴ Веселов Ю. Идеология социального партнёрства. Роль и место её в современном профсоюзном движении. // Труд. Профсоюзы. Общество, №1. - Минск, 2003, p.12.

²¹⁵ Костин Л. Профсоюзы России и МОТ: развитие сотрудничества. // Труд и социальные отношения, №1/25. - Москва, 2004, p.26.

²¹⁶ Mesagerul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei al Republicii Moldova, №3. - Chișinău, 2004, p.11.

²¹⁷ Ibidem, p.7.

Sindicatul este reprezentat în principal de Confederația Europeană a Sindicatelor (ETUC fondată în anul 1973), dar și de Confederația Europeană a Staff-ului de Management (CEC), Confederația Europeană a Sindicatelor Independente (CESI).²¹⁸ Statul este și el reprezentat prin intermediul structurilor sale, fiind totodată și principalul mediator în aceste negocieri.

Strategiile OIM asigură un caracter evoluționist, reformator schimbărilor ce au loc în economie și societate în general – model contemporan specific societăților democratice de politică socială în sfera muncii. Experiența politică reflectată în practica istorică a tripartismului ne demonstrează că doar prin colaborare (fie uneori conflictuală) și cedări reciproce, cele două grupuri sociale mari: angajatorii și angajații, vor ajunge la un compromis politic, ulterior la o colaborare social-economică reciproc avantajoasă.

Reieșind din acestea, una dintre cele mai importante și actuale probleme se prezintă a fi rolul OIM în asigurarea coeziunii sociale, misiunea umanitară a strategiilor sale. Implementarea lor necesită acceptarea, susținerea și implicarea tuturor grupurilor sociale, respectarea anumitor reguli care ar transforma institutul de parteneriat social într-un mecanism politic cât mai efektiv de consolidare socială, acțiuni coordonate care să joace un rol pozitiv în derularea procesului politic de transformări social-economice.

Influența substanțială a strategiilor OIM asupra vectorului politico-social de dezvoltare într-o mare parte din țările lumii este o temă pe larg cercetată în majoritatea dintre acestea, cu atât mai mult în estul și sud-estul Europei, unde „socialul” este culoarea unor transformări profunde și vertiginoase. Și în Republica Moldova s-a conștientizat necesitatea cercetării acestei probleme, ca argument fiind apariția mai multor lucrări îndeosebi în ultima perioadă. Astfel s-au remarcat prin importanța lucrărilor lor mai mulți cercetători: Potîngă A., Romîndaș N., Negru T., Teosa V., Tăbîrța S., Roșca M., Dimitriev R., Scorțescu C. și alții.²¹⁹

²¹⁸ *Ibidem*, p.66.

²¹⁹ Ромындаш Н. Социальное партнерство в сфере труда: нормативные акты Республики Молдова. // *Administrarea Publică*, №1/2. - Chișinău, 2004, p.66-70; Negru T. Parteneriatul social (în sfera muncii). // *Legea și viața*, №4. - Chișinău, 2003, p.11-14; Teosa V. Munca neprotejată și tactica sindicatelor. // *MOLDOSCOPIE (Problemele de analiză politică)*. Partea XIV. - Chișinău, 2000, p.204-206; Teosa V., Tăbîrța S. Evoluția mecanismului parteneriatului social în Republica Moldova: esența și problemele funcționării. // *MOLDOSCOPIE (Problemele de analiză politică)*. Partea XIV. - Chișinău, 2000, p.153-157; Teosa V., Roșca M. Sistemul gestionării resurselor umane în Republica Moldova. // *MOLDOSCOPIE (Problemele de analiză politică)*. Partea XIV. - Chișinău, 2000, p.129-142, etc.

Date fiind condițiile situației la etapa actuală în Republica Moldova dar și în celelalte țări ale lumii, în realizarea normelor parteneriatului social o importanță deosebită o capătă principiile fixate în Convențiile OIM, instituție funcțională pe baza de tripartism, cele peste 370 de Convenții și Recomandări ale sale cuprinzând cele mai variate domenii din sfera politico - socială a muncii. Un model de conduită a participanților în relațiile colective de muncă și o concepție ideologică – bipartismul și tripartismul – sunt funcționabile datorită mai multor acte ale OIM. Conform Recomandărilor nr.94 și 129 – despre normele de colaborare între întreprinzători și salariați la nivel de întreprindere statul adoptă un set de măsuri necesare asigurării consultațiilor și colaborării dintre aceștia asupra problemelor de interes comun, care nu sunt prevăzute în procedura de colaborare colectivă sau alte proceduri acceptate la angajare.

Fiecare stat-membru, conform Convenției nr.50, poate analiza anumite sfere ale politicii sale naționale de muncă, ca fiind situații reglementabile pe calea negocierilor directe dintre asociațiile de întreprinzători și salariați. Este o prevedere destul de importantă, datorită căreia în anumite sfere are loc transferul unor funcții specifice statului către organizațiile non-guvernamentale, în special sindicate și uniuni patronale (mai puțin în cazul Moldovei).

Organizațiile salariaților și angajatorilor urmează să creeze în cadrul întreprinderilor un sistem politic și comunicațional de relații sociale între administrație și personal în scopul formării unei atmosfere de înțelegere și încredere reciprocă, care va avea efecte benefice asupra creșterii efectivității întreprinderii și nivelului de viață al angajaților săi. Aceste prevederi sunt fixate în Recomandarea nr.129, care prevede și volumul de informație care trebuie să ajungă regulat la angajați, în scopul menținerii acestei atmosfere de încredere mutuală și a unui climat psihologic benefic în cadrul întreprinderii. Acest sistem comunicațional nu trebuie să limiteze dreptul angajaților, garantat prin Constituția Republicii Moldova²²⁰ și prevederile legislației statului moldovenesc²²¹, de a se asocia, sau să dificulteze activitatea sindicatelor sau a altor reprezentanți ai salariaților. Informația urmează să fie cât mai amplă și obiectivă, iar ca mijloc de eficientizare a sistemului comunicațional bipartit pot servi întâlnirile în cadrul întreprinderii, cu schimbarea de păreri și informații, anumite anunțuri făcute pentru diferite grupuri de salariați, jurnale și reviste, diferite alte canale care oferă salariaților posibilitatea de a face propuneri și de a-și exprima opinia asupra problemelor legate de activitatea întreprinderii.

²²⁰ *Vezi: Constituția Republicii Moldova (cu modificările din 15 iulie 2003). – Chișinău, 2004.*

²²¹ *Vezi: Codul Muncii (adoptat la 1 octombrie 2003); Legea Sindicatelor (7 iulie 2001); Legea despre protecția muncii (2 iulie 2001), etc.*

În scopul asigurării colaborării dintre organele puterii de stat, organizațiile reprezentative ale salariaților și cele ale întreprinzătorilor, Recomandarea nr.113 a OIM propune statelor-membre să stimuleze consultațiile și colaborarea tripartită nu doar la nivel național dar și ramural și regional. Astfel sunt studiate în comun probleme de interes comun și se ajunge la aceea că organele competente ale puterii de stat să ceară și părerea organizațiilor salariaților și întreprinzătorilor, expertiza socială a anumitor legi în construirea planurilor de dezvoltare social-economică. Procedurile de colaborare trilaterală în vederea implementării normelor de muncă internaționale sunt stabilite prin prevederile mai multor acte ale OIM, printre care Convenția nr.144 și Recomandarea nr.152, care servesc drept bază juridică pentru organizarea efectivă a sistemului de parteneriat social funcțional la nivel național²²².

Prin intermediul strategiilor și structurilor sale, OIM îndeplinește o serie de funcții diverse printre care: organizarea discuțiilor la nivel internațional asupra problemelor cardinale legate de calitatea muncii; conclucrarea cu toate părțile – subiecți ai dialogului social în rezolvarea problemelor specifice trecerii la economia de piață și adaptării la condițiile globalizării economice; susținerea relațiilor constructive și reciproc avantajoase cu sponsorii și cu cele mai importante organizații din regiunea respectivă. Astfel, în afară de Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei al Republicii Moldova, Confederația Națională a Patronatului din Moldova și cele două Confederații Sindicale Naționale (CSRM și CSLRM „Solidaritate”) ca reprezentanți ai statului, patronilor și, respectiv, a salariaților, care alcătuiesc modelul clasic de desfășurarea al negocierilor, sunt atrași și alți parteneri precum Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Justiției, Ministerul Învățământului, Ministerul Economiei și Finanțelor, etc. din fiecare țară-membru. Chiar dacă deciziile adoptate de către OIM (convențiile și recomandările sale) poartă un caracter consultativ-recomandativ, aceștia se implică tot mai activ în susținerea și chiar apărarea prevederilor date.

Tot mai activ se implică și organele regionale și municipale, astfel în Italia și Spania birourile respective au stabilit contacte și au purces la implimentarea unor noi strategii de consolidare a relațiilor parteneriale netradiționale cu instituții și regiuni autonome neimplicate anterior. Pasul a însemnat mobilizarea unor resurse financiare substanțiale datorată, în cazul stabilirii parteneriatului cu „Italia Lavoro” de exemplu, faptului că s-au obținut cedări im-

²²² Стаценко В. Социальное партнёрство: основные международно-правовые принципы и их реализация в законодательстве Республики Беларусь. // Труд. Профсоюзы. Общество, №1. - Минск, 2003, p.23.

portante din partea Guvernului italian, benefice realizării mai multor proiecte ale OIM²²³.

Prin intermediul multiplelor întâlniri organizate la nivel înalt, OIM urmărește influențarea părerii celor mai importante personalități politice care sunt chemați să acorde o atenție mai mare schimbărilor sociale datorate globalizării. Strategiile OIM sunt orientate și spre influențarea și atragerea cercurilor academice, menținerea unei colaborări strânse în continuare cu Organizația de Colaborare Economică și Dezvoltarea și cu Consiliul Europei (CE), crearea unor noi structuri (precum Consiliul Economic și Social „Asociația Franceză pentru Colaborare cu OIM”). Începând cu anul 2002 s-a stabilit întâlnirea anuală la nivel înalt a reprezentanților OIM și CE, iar în 2004 Directorul General al OIM și Comisarul CE semnează un acord de parteneriat strategic în domeniul dezvoltării și acordării de ajutor umanitar.

Alt aspect important al strategiilor OIM constă în mărirea volumului și numărului de sponsorizări de proiecte de colaborare, alături de tradiționalii sponsori din cele peste 20 de țări (SUA, Germania, Franța, Italia, etc.) care acordă surse financiare importante apar și sponsori noi (Polonia, Ungaria, Republica Cehă). OIM este îndeosebi interesată în soluționarea a patru sarcini strategice: respectarea principiilor de bază și a drepturilor din sfera muncii; a condițiilor demne de agajare și salarizare; a asigurării sociale a tuturor cetățenilor și consolidării pozițiilor tripartismului și dialogului social; soluționarea unor probleme cum ar fi egalitatea gender și eradicarea sărăciei.

Destul de benefică a fost influența strategiilor OIM și în rezolvarea diferitor probleme specifice (cazul Lodzi, Polonia) sau crearea, în urma Conferinței Miniștrilor Muncii (București, 2003) de exemplu, a unui comitet permanent de nivel înalt în scopul trecerii în revistă a politicilor naționale din sfera ocupării forței de muncă. Ulterior astfel de proiecte au început să fie realizate și în Albania, Croația, Azerbaidjan, Kîrgîstan, Kazahstan și alte țări; au fost elaborate mai multe strategii regionale în sfera ocupării forței de muncă (Lodzi, Polonia) și a crescut potențialul țărilor-membre în domeniul statisticilor și informației despre piața muncii.

Datorită mai multor proiecte precum „Ocuparea și integrarea socială a tineretului în Kosovo”, programul „TREE” (Kazahstan), „Leonardo da Vinci” (Polonia), „Socrate” (Bulgaria), și altele, s-a realizat ridicarea nivelului calificațional al diferitor pături sociale. La fel, o latură importantă a strategiilor OIM este atenția acordată reabilitării profesionale a invalizilor (2003 – Anul invalizilor), colaborării cu întreprinderile mici și mijlocii în scopul creării de

²²³ *Деятельность МОТ в 2001-2004 годы. Сотрудничество в условиях перемен. Том I. - Женева, 2005, с.17.*

noi locuri de muncă, dezvoltării microfinanțării (Bulgaria, România, Serbia) și cooperativelor (Recomandarea nr.193, din 2002). Prin activitatea și prevederile actelor sale OIM impulsionează inițiativele locale de dezvoltare economică (Croația, Bosnia, Serbia, Armenia), restructurarea social orientată a întreprinderilor mari în majoritatea țărilor est-europene. Au fost ratificate mai multe convenții ale OIM, printre cele mai importante fiind cele referitoare la munca minorilor (Convențiile nr.182/1999 și nr.138/1973), munca forțată (Convențiile nr.29/1930 și nr.105/1957), discriminarea gender (Convenția nr.111/1958), libera asociere (Convențiile nr. 87/1948 și nr. 98/1949), etc.

La începutul anilor '90, în special în țările Europei Centrale și de Est au început a fi întreprinse eforturi concrete de creare a institutelor de dialog social și, datorita implementării eficiente în mare parte a strategiilor OIM, după un deceniu și jumătate putem vorbi de obținerea unor rezultate satisfăcătoare. Îndeosebi seria de conferințe organizate spre sfârșitul anilor '90, în mai multe țări-candidate la integrarea în uniunea europeană (Praga – 2001, Alma-Ata - 2002, Bișkek – 2002, Malta – 2003, Varșovia – 2003, etc.) au influențat benefic procesul de perfecționare a legislației muncii, elaborarea prevederilor legale referitor la organizațiile angajatorilor (fondarea Forumului Angajatorilor din Europa de Sud-Est, în Republica Moldova Legea Patronatelor din 11 mai 2000), întărirea pozițiilor organizațiilor patronilor și salariaților, etc.²²⁴.

Republica Moldova a ratificat majoritatea convențiilor de bază ale OIM, conformându-se acestor acte, inclusiv Convențiilor nr.144 din 1976, nr.154 din 1981, și Convențiilor de la Varșovia (1995) și Geneva (2000). Cazul Republicii Moldova este unul specific, cu anumite caracteristici atât la capitolul „parteneri sociali”, cât și la mecanismul de conlucrare dintre ei.

Actori ai institutului de parteneriat social sunt la nivel național Guvernul Republicii Moldova - ca reprezentant al statului, Confederația Națională a Patronatelor din Moldova (CNPM) - ca reprezentant al patronilor, Confederația Sindicatelor din Republica Moldova (CSRМ) și Confederația Sindicatelor Libere din Republica Moldova (CSLRМ “Solidalitate”) - ca reprezentanți ai salariaților. Ei conlucrează în cadrul Comisiei Republicane pentru Negocieri Colective (CRNC), componenta căreia este aprobată prin Decretul Președintelui Republicii Moldova №152, din 20 mai 1994. Ia naștere astfel organul sistemului de dialog social la nivel național, care-și va exercita activitatea în conformitate cu mai multe acte ale OIM (Convențiile №87, 98, 144, 154, etc.). Comisia e condusă de Prim-vice-prim-ministrul Republicii Moldova, ca Coordonator Principal și Ministrul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Pre-

²²⁴ *Деятельность МОТ в 2001-2004 годы. Сотрудничество в условиях перемен. Том I. - Женева, 2005, с.42.*

ședințele General al CNPM, Președinții CSRM și CSLRM “Solidaritate” – ca Coordonatori.

Fiecare dintre părți are dreptul de a sesiza Secretarul Comisiei asupra anumitor probleme și dreptul de a cere convocarea ei. Practica ne arată însă că comisia dată este convocată doar cu acordul Coordonatorului Principal.

Potențialul democratic de funcționare al acestui organ va crește immanent așa cum s-a sesizat deja ca fiind inacceptabil unei societăți democratice contemporane faptul că structura unui astfel de organ este hotărâtă prin Decretul Președintelui (adică al unei singure persoane) și că nu are loc “rotația”, cum ar fi normal, la funcția de Coordonator Principal a reprezentanților patronilor și salariaților. De-jure, membrii CRNC declară neangajarea lor politică. Ei se angajează să reprezinte interesele membrilor organizațiilor respective dar, de-facto, cel puțin reprezentanții statului susțin ideologia partidului de guvernământ.

După adoptarea Codului Muncii-2003, CRNC este transformată și capătă denumirea de Comisia Națională pentru Negocieri Colective (CNNC). Schimbarea nu constă doar în substituirea, necesară de altfel, a termenului de “republican” prin “național”, dar și altor aspecte precum semnarea Convenției Naționale în locul tradiționalului Contract Colectiv de Muncă. Comisia s-a întrunit de 9 ori în 2002²²⁵, de 11 ori în 2003²²⁶ și de 9 ori în 2004. CNNC își începe activitatea din 2 octombrie 2003, principalele sale direcții constând în abordarea celor mai actuale probleme la nivel național prin încheierea de Convenții Naționale în două sfere:

- I-a Convenție Națională din 3 februarie 2004, referitoare la plata salariilor angajaților în bază de contract individual de muncă;
- a II-a Convenție Națională din 9 iulie 2004, referitoare la timpul de muncă și de odihnă.

Una din strategiile OIM privind funcționarea mecanismului institutului de parteneriat social constă în observarea și influențarea permanentă a procesului de consolidare a pozițiilor organizațiilor patronilor în țările din centrul, estul, sud-estul Europei și CSI. Astfel au fost adoptate legi speciale în acest sens în România, Ucraina și Republica Moldova care sunt, să spunem, cu un pas înainte în comparație cu alte țări în care nu avut loc încă adoptarea unor astfel de legi (Macedonia, Serbia, Slovenia)²²⁷. Până la elaborarea Legii Pat-

²²⁵ *Достижения Конфедерации Профсоюзов Республики Молдова в 2002 году. // Информационный бюллетень CSRM «Синдинфо», №2. - Кишинев, 2003, р.4.*

²²⁶ *Конфедерация Профсоюзов Республики Молдова в 2003 году. // Информационный бюллетень CSRM «Синдинфо», №2. - Кишинев, 2004, р.2.*

²²⁷ *Деятельность МОТ в 2001-2004 годы. Сотрудничество в условиях перемен. Том I. - Женева, 2005, с.44.*

ronatelor organizațiile respective au fost implicate ca „parte” a sistemului tripartit de dialog social, parcurgând însă o perioadă de „vid” din punct de vedere legislativ (până atunci ele activând în conformitate cu Legea cu privire la asociațiile obștești). Funcționalitatea CNNC din păcate nu ne permite încă o comparație cu situația din România și, cu atât mai mult, cu „modelul belgian”, decretul Președintelui din 20 mai 1994 cu privire la crearea ei fiind deja „consumat”.

Aceste prevederi necesită a fi revizuite, proces prin intermediul perspectivelor căruia Confederația Națională a Patronatelor din Moldova tinde la optimizarea funcționalității sale - transferul către acestea a unor funcții pe care le îndeplinesc anumite organe (Consiliul Economic, de exemplu) și crearea mai multor condiții favorabile consolidării organizațiilor reprezentative ale patronilor în Republica Moldova. Situația precară creată în jurul organizațiilor patronale le-a făcut să se unească „sub umbrela” unei singure confederații – Confederația Națională a Patronatelor din Moldova (CNPM)²²⁸. Sindicatele sunt reprezentate la nivel național de cele două confederații (CSRM și CSLRM „Solidaritate”), dar nu putem încă spune că ele ar ocupa poziții foarte și foarte consolidate.

Prevederile actelor OIM presupun „dorința de a dialoga” și colaborarea dintre aceste părți. În Republica Moldova avem o colaborare conflictuală sau, mai degrabă, o confruntare caracterizată de prezența insuficientă a „mitului compromisului”. Despre contrapunerea cu normele internaționale în general, și cu cele ale OIM în particular ne vorbește și comportamentul destul de netradițional (în special în perioada de până la 2000) în concertarea socială a acestor „actori” (greve, comportament pe alocuri violent, etc. în locul metodelor tradiționale), de unde și motivația statului de a avea dubii în cedarea posibilă a anumitor funcții ale sale către acestea. De conlucrarea constructivă dintre Patronat și Sindicate depinde asigurarea păcii sociale, adică „realizarea echilibrului dintre ceea ce este economic posibil și echitabil pentru social”²²⁹.

Rolul strategiilor OIM în asta și constă – în consolidarea organizațiilor reprezentative ale patronilor și salariaților și asigurarea eficienței mecanismului de conlucrare a „părților” – stat, patronate, sindicate și alte organizații. Slăbirea pozițiilor acestora este o caracteristică nu doar a Republicii Moldova, ci și a majorității statelor est - europene la sfârșitul sec.XX – începutul sec.XXI, prezentând mai multe aspecte:

²²⁸ *Materialele Conferinței Naționale Tripartite „Tripartismul și dialogul social în Moldova”*. - Chișinău, 1997, p.5.

²²⁹ *Ghidul pentru dialog social și parteneriat din România*. - București, 1997, p.14.

- situația economică dificilă, care a restrâns simțitor spațiul de manevră atât al patronilor, cât și al angajaților, și le-a luat practic guvernanților posibilitatea de a acorda primilor avantaje financiare;
- globalizarea economiei, intensificarea concurenței internaționale și creșterea rolului corporațiilor transnaționale;
- transformarea substanțială a modurilor de producție;
- diversificarea crescândă a pieței muncii, ca consecință a celorlalte transformări.²³⁰

Guvernul, ca exponent al statului, se poate manifesta fie în prim-planul dialogului social, fie se poate limita la o acțiune indirectă în ansamblu dialogului social. În procesul de transformare actuală Guvernul organizează și conduce activități ce vizează instaurarea unui sistem democratic și a economiei de piață. Acest proces ar trebui să avanseze mai rapid prin descentralizarea puterii, privatizarea întreprinderilor de stat și adoptarea reglementărilor specifice, etc.²³¹

Experiența țărilor din Occident ne dovedește că dialogul social tripartit contribuie în mod decisiv la parcurgerea reformelor într-un climat de pace socială. Guvernul ca autoritate publică are ca scop fundamental realizarea interesului național. El guvernează sub imperiul unui pact cu societatea civilă, care consfințește și instituționalizează parteneriatul dintre instituțiile publice și societatea civilă, asociază în forme de cooperare mutuală sectorul public cu cel privat și dă noi garanții de stabilitate.

Încercările Republicii Moldova, ca și a altor țări aflate în tranziție, de concertare socială reușită – în sensul atingerii păcii sociale – sunt încă destul de hiper-monopolizate din punct de vedere al implicării statului. Nici “importarea” unor sau altor modele “reușite” (modelul suedez)²³² nu constituie niște condiții suficiente și reale în asigurarea realizării echilibrului social.

Condițiile unei concertări parteneriale social-autentice și durabile ar putea fi îndeplinite odată cu înlăturarea cauzelor principale, precum slăbiciunea vădită a organizațiilor reprezentative patronale și sindicale, descentralizarea puternică a negocierilor colective, absența de tradiții în promovarea unor relații ordonate și constante între părți, necesitatea asigurării anumitor măsuri de securizare socială, etc. și s-ar ajunge la realizări concrete, nu doar la niște măsuri și acorduri care adesea sunt doar o parte de retorică.

²³⁰ *Ibidem*, p.21.

²³¹ *Ibidem*, p.217.

²³² *Cojocaru Gh. Calea a treia sau modelul suedez al statului bunăstării sociale. // Arena politicii, №2. - Chișinău, 1996, p.17.*

Bibliografie

- Cojocaru Gh. Calea a treia sau modelul suedez al statului bunăstării sociale. // *Arena politicii*, №2, august. - Chişinău, 1996, p.17-19.
- Constituţia Republicii Moldova (cu modificările din 25 iulie 2003). – Chişinău, 2004.
- Ghidul pentru dialog social şi parteneriat din România. - Bucureşti, 1997.
- Materialele Conferinţei Naţionale Tripartite „Tripartismul şi dialogul social în Moldova”. – Chişinău, 1997.
- Mesagerul Ministerului Muncii, Protecţiei Sociale şi Familiei al Republicii Moldova, №3. – Chişinău, 2004, p.11-14.
- Negru T. Parteneriatul social(în sfera muncii). // *Legea şi viaţa*, №1/2. – Chişinău, 2003, p.11-14.
- Teosa V. Evoluţia mecanismului parteneriatului social în Republica Moldova: esenţa şi problemele funcţionării. // *Analele ştiinţifice ale USM. Vol.II.* – Chişinău, 2002, p.153-157.
- Teosa V. Munca neprotejată şi tactica sindicatelor. // *MOLDOSCOPIE (Problemele de analiză politică). Partea XIV.* - Chişinău, 2000, p.204-206.
- Teosa V., Roşca M. Sistemul gestionării resurselor umane în Republica Moldova. // *MOLDOSCOPIE (Problemele de analiză politică). Partea XIV.* - Chişinău, 2000, p.129-142.
- Веселов Ю. Идеология социального партнёрства. Роль и место её в современном профсоюзном движении. // *Труд. Профсоюзы. Общество*, №1. – Минск, 2003, с.12-17.
- Деятельность МОТ в 2001-2004 годы. Сотрудничество в условиях перемен. Том I. - Женева, 2005.
- Достижения Конфедерации Профсоюзов Республики Молдова в 2002 году. // *Информационный бюллетень CSRM «Синдинфо»*. №2. – Кишинев, 2003, с.4-5.
- Конфедерация Профсоюзов Республики Молдова в 2003 году. // *Информационный бюллетень CSRM «Синдинфо»*. №2. - Кишинев, 2004, с.2-3.
- Костин Л. Профсоюзы России и МОТ: развитие сотрудничества. // *Труд и социальные отношения*. № 1/ 25. - Москва, 2004, с.26-29.
- Стаценко В. Социальное партнёрство: основные международно-правовые принципы и их реализация в законодательстве Республики Беларусь. // *Труд. Профсоюзы. Общество*, №1. – Минск, 2003, с.23-26.

ПРОФСОЮЗНОЕ ПРОСТРАНСТВО МОЛДОВЫ: ОСОБЕННОСТИ И СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ²³³

Валентина ТЕОСА

*Республика Молдова, Кишинэу
Молдавский государственный университет
Факультет международных отношений,
политических и административных наук
Кафедра международных отношений
Доцент, доктор философских наук,
заведующая кафедрой*

Валерий МОШНЯГА

*Республика Молдова, Кишинэу
Молдавский государственный университет
Факультет международных отношений,
политических и административных наук
Кафедра политических и административных наук
профессор, доктор-хабилитат политических наук,
заведующий кафедрой*

Георгий РУСНАК

*Республика Молдова, Кишинэу
Молдавский государственный университет
профессор, доктор-хабилитат исторических наук,
член-корреспондент Академии Наук Молдовы
ректор*

Профсоюзам Молдовы 100 лет.²³⁴ Путь, пройденный за этот период, обозначен историческими вехами (съезды, конференции²³⁵), насыщен событиями, биографиями людей, достижениями и потерями. Жизнь страны на всех ее драматических этапах, в полной мере, отражена в ис-

²³³ Рецензент – доктор философских наук, доцент Думитру СТРАХ.

²³⁴ Возникновение первых профессиональных союзов на территории Молдовы историки относят к 1905 году. См. подробнее: Молдавская советская энциклопедия. Т.6. – Кишинев, 1976, с.208

²³⁵ Профсоюзы Молдовы: от съезда к съезду. – Кишинев, 1987; Конгресул X ал синдикателор дин Молдова. – Кишинэу, 1988; Профсоюзы Молдовы от съезда к съезду. Кишинев, 1987; Moraru A., Ivanov D. Istoria sindicatului educației și științei din Republica Moldova. - Chișinău: 2005.

тории профсоюзного движения, такой же сложной, неоднозначной и противоречивой. (Приложение 1)

Законодательные основы деятельности профсоюзов Республики Молдова составляют Конституция Республики Молдова (ст.42), Трудовой кодекс Республики Молдова (5 ст.), Законы о профсоюзах, о патронате, о социальном диалоге, о механизме трехстороннего сотрудничества и Республиканской комиссии по трехстороннему сотрудничеству (национальный уровень) и другие национальные нормативные акты (более 10), устанавливающие право работников стать членом профсоюза для защиты своих прав, а также определяющих механизм осуществления конституционных прав профсоюзов.

В соответствии со ст.2 Конституции Республики Молдова в основу Закона о профсоюзах от 7 июля 2000 года²³⁶ были положены принципы профсоюзных прав и свобод, которые провозглашаются в Декларации Прав Человека, в международных соглашениях (2), конвенциях МОТ, принятых Парламентом Республики Молдова (23)²³⁷ и внутренних нормативных актах²³⁸ (Приложение 2).

Паспорт профсоюзов Республики Молдова. В Молдове профсоюзное движение переживает типичную для многих постсоветских стран тенденцию к уменьшению численности и дроблению структуры. Причины данного процесса носят объективно-субъективный характер и, несомненно, кроются в политике переходного периода и во многом являются как следствием социально-экономических процессов, так и реализации стремления к разделу профсоюзной собственности, а также личностных амбиций и претензий на лидерство. Первая серьезная потеря численности профсоюзов Республики Молдова была следствием профсоюзного раскола 1990 года, последующих политических событий: Приднестровского конфликта и формирования «непризнанной ПМР». Таким образом, на территории Республики Молдова с 1990 года де-факто действовали две профсоюзные организации: в правобережье – официально зарегистрированная Всеобщая федерация профсоюзов (ВФПМ), на левобережье Днестра - незарегистрированная в Республики Молдова Фе-

²³⁶ Конституция Республики Молдова в редакции Закона N351-XV от 12 июля 2001 года; Трудовой кодекс (1 декабря 2003 года).

²³⁷ Закон о профсоюзах. // Мониторул Официал ал Републиций Молдова N130-132 от 19 октября 2000 года.

²³⁸ Устав Конфедерации профсоюзов Республики Молдова // www.csrn.md

дерация профсоюзов Приднестровья, объединившая значительную часть всех членов профсоюзов с левого берега Днестра.²³⁹

До ноября 2000 года в республике существовала единая Всеобщая федерация профсоюзов (ВФПРМ), объединявшая 26 отраслевых комитетов профсоюзов. К январю 2005 года в Республики Молдова зарегистрированы Конфедерация профсоюзов Республики Молдова (CSRМ), объединяющая 9 отраслевых профсоюзов с общей численностью, более 400 тыс. членов и Конфедерация свободных профсоюзов Республики Молдова КСПРМ) «Солидаритате» - 25 отраслевых профсоюзов с численностью до 250 тыс.членов профсоюзов.

Особенностью современного профсоюзного пространства Республики Молдова является существование внутреннего деления «де-юре» на Конфедерацию Профсоюзов Республики Молдова и Конфедерацию Свободных Профсоюзов Республики Молдова «Солидаритате» и «де-факто» на 3 отряда: Конфедерация Профсоюзов Республики Молдова, Конфедерация Свободных Профсоюзов Республики Молдова «Солидаритате» и Конфедерация профсоюзов Приднестровья (КПП), представляющая 11 отраслевых профсоюзов левобережья Днестра с численностью до 140 тысяч членов, выполняющих на основе собственных уставов представление и защиту интересов работников на различных уровнях: отраслевом, региональном, политическом. Различие состоит в уровнях институционализации политической роли действующих на единой территории Республики Молдова профсоюзов.

С другой стороны, противоречивым и неоднозначным является определение в реалиях Республики Молдова самого понятия «альтернативные профсоюзы». На рубеже 80-х - 90-х годов на I съезде профсоюзов страны произошло перерождение организации и в течении последующих 10 лет шел сложный процесс формирования новых демократических профсоюзов, что не отвечало идеологическим подходам отдельных лидеров. По мере того как набирала силу настоящая партия власти, четко вырисовывались и внутри профсоюзные противоречия, выплеснувшиеся в дискуссиях на III съезде профсоюзов Республики Молдова в октябре 2000 года. До прихода к власти в стране партии коммунистов в январе 2001 года оставалось несколько месяцев.

²³⁹ См. *Профсоюзы Молдовы: от съезда к съезду.* – Кишинев, 1987, с.4-5. По статистическим отчетам численность профсоюзов на 1 января 1986 года составляла 2127816 членов профсоюза, к 1990 года на учредительном съезде уменьшение составило – более чем 130 тысяч человек. Согласно данным на 1 января 2004 года в 11 регионально-отраслевых комитетах профсоюзов Приднестровья состоят на учете около 140 тыс.человек.

Думается, форсирование создания «альтернативных» профсоюзов в октябре-декабре 2000 года, завершившегося 14 декабря 2000 года на Учредительном съезде Конфедерации Свободных Профсоюзов Республики Молдова «Солидаритате», было частью единого политического процесса в стране. Таким образом, определение данного процесса как возрождение коммунистических профсоюзов, в определенной степени, оправдано вследствие тесного сотрудничества данных профсоюзов с партией власти.²⁴⁰

Профсоюзное пространство Республики Молдовы отражено в таблице 1 (см. Приложение 3). Следует отметить, что, несмотря на существенное уменьшение общего количества в составе Конфедерации Профсоюзов Республики Молдова (с 25 до 9) национально-отраслевых центров (в Конфедерации Свободных Профсоюзов Республики Молдова «Солидаритате» их 25), общая численность членов профсоюза в составе Конфедерации Профсоюзов Республики Молдова более чем на 60% превышает численность Конфедерации Независимых Профсоюзов Республики Молдова «Солидаритате», а количество первичных организаций - более чем в 3,5 раза. Причина кроется в отраслевой структуре соответствующих профсоюзных конфедераций: за счет сохранения аграрного и бюджетного секторов в составе Конфедерации Профсоюзов Республики Молдова.

Таким образом, на профсоюзном пространстве Молдовы по данным 2004 года объединены в составе двух национальных конфедераций (Конфедерация Профсоюзов Республики Молдова, Конфедерация Свободных Профсоюзов Республики Молдова «Солидаритате») около 650.000 членов и более 6200 первичных организаций, т.е. каждый второй работающий является членом профсоюза, а с учетом и региональной организации (КПП) – общая численность достигает 790000 членов профсоюза и 8357 первичных организаций.

Легальные основы деятельности Конфедерации Профсоюзов Республики Молдова. Конфедерации Профсоюзов Республики Молдова действует на основе Устава, который был принят III Конгрессом профсоюзов Всеобщей Федерации Профсоюзов Республики Молдова (ВФНПРМ) 27 октября 2000 года и содержит 9 разделов:

²⁴⁰ Manea L. *Negocierile presupun nu numai revendicări, dar și propuneri concrete: [interviu cu L. Manea, președinte Confederației Sindicatelor Libere "Solidaritate"] / consemnare: Vasile Odoleanu. // „Moldova suverană”, 2003, 2 decembrie; Суручану Н. Солидарности крепнуть: [интервью с лидерами профсоюзного сообщества "Солидаритате" Николае Суручану, Анной Селиной и Ионом Пыргару] / подготовила Нелли Сливенко. // «Кишиневские Новости», 2003, 1 мая.*

Общие положения; Цель Конфедерации Профсоюзов Республики Молдова; Члены Конфедерации, их права, обязанности и ответственность; Полномочия Конфедерации; Руководящие органы Конфедерации; Ревизионная комиссия Конфедерации; Имущество и финансовая деятельность конфедерации; Реорганизация, ликвидация Конфедерации; Заключительные положения.

В соответствии со ст.1 Устава: Конфедерация Профсоюзов Республики Молдова (CSRM) является некоммерческой организацией, объединяющей на добровольных началах профсоюзные центры на национально-отраслевом уровне. В дальнейшем на всех языках будет применяться аббревиатура CSRM. Конфедерация является правопреемником Всеобщей Федерации Профсоюзов Республики Молдова.²⁴¹

Руководящими органами Конфедерации являются:

а) Съезд; б) Конференция; в) Совет; г) Исполнительный Комитет.

CSRM: количественный и качественный состав. (Приложение 2)

Как следует из таблицы, снизился процент женщин с 73,8% в 2002 году до 51,2% в 2004 году; уровень молодежи колеблется 22-25%. Увеличение территориальных профцентров связано с изменением с 2003 года административно-территориального деления и переход от уездов к районам, что вызвало структурное дробление существовавших прежде центров в регионах. Остальные все показатели логичны в динамике.

Организационная структура CSRM: централизованно-демократическая, федеративная, региональная и территориально-отраслевая.

Таблица 2. Организационная структура²⁴²

²⁴¹ Устав Конфедерации профсоюзов Республики Молдова. // www.csr.md

²⁴² www.csr.md



CSRМ: структура аппарата профсоюза.²⁴³ В 5 департаментах и 11 подразделениях (дирекциях) аппарата CSRМ работают 43 должностных лица из них Президент - 1, заместителей - 2, 15 – руководители департаментов и подразделений, 13 – специалистов по направлениям, из которых со стажем работы в профсоюзах от 10 до 30 лет – 8 человек (25,8%), от 5 до 10 лет – 6 (19,3%), до 5 лет – 17 человек (54,8%). Также в аппарате CSRМ работают более 16 технических работников. Из общего количества работающих в возрасте до 30 лет – 10 (23,8%) и женщин – 12 человек (28,6%).

Тенденция изменения структуры, содержания и количества, прежде всего, вследствие финансовых проблем просматривается в сторону сокращения подразделений и работников аппарата, соответственно, качественный состав по возрасту и гендеру не может быть объективно отслежен.

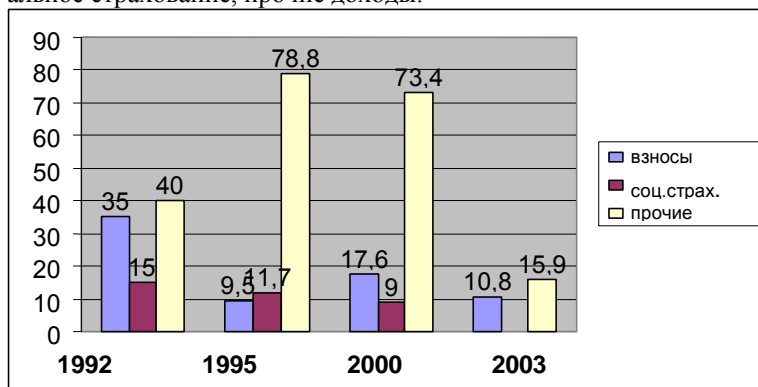
CSRМ: ресурсы, размеры, потоки доходов профсоюзов. К вопросам о перспективах деятельности профсоюзного движения Молдовы, несомненно, принадлежит и проблема финансирования, являющаяся одним из сложнейших аспектов для исследования вследствие закрытости данной темы и сложности реальной финансовой ситуации современного профсоюзного движения.²⁴⁴

²⁴³ Список телефонов аппарата CSRМ. – Кишинэу, CSRМ, 2005.

²⁴⁴ В настоящем исследовании приводятся примеры из анализа финансовой деятельности CSRМ.

Данный вопрос ежегодно рассматривается на заседаниях Президиума / Исполкома CSRМ в плане подведения итогов исполнения и перспектив финансовой деятельности. В ходе настоящего исследования проведен анализ доходов по состоянию на 1 января 1992 года, 1 января 1996 года, 1 января 2001 года и 1 января 2004 года согласно соответствующим протоколам заседаний Исполкома CSRМ. Предлагаемый анализ представлен не в абсолютных цифрах, но в процентном соотношении к совокупным доходам / расходам. Целью является выделение основных статей по доходам/расходам и динамики финансового процесса.

График 1. Динамика доходов по основным статьям: взносы, социальное страхование, прочие доходы.



В статью «прочие» включены доходы фонда имущества, аренда, от вычислительного центра, дивиденды от финансово-коммерческой деятельности, от Правительства по оздоровлению детей и т.д. Особо необходимо отметить доход от Правительства по оздоровлению детей в 1995 года было получено – 15,1%, а в отчете за 2000 год и последующие годы эти компенсации отсутствуют.

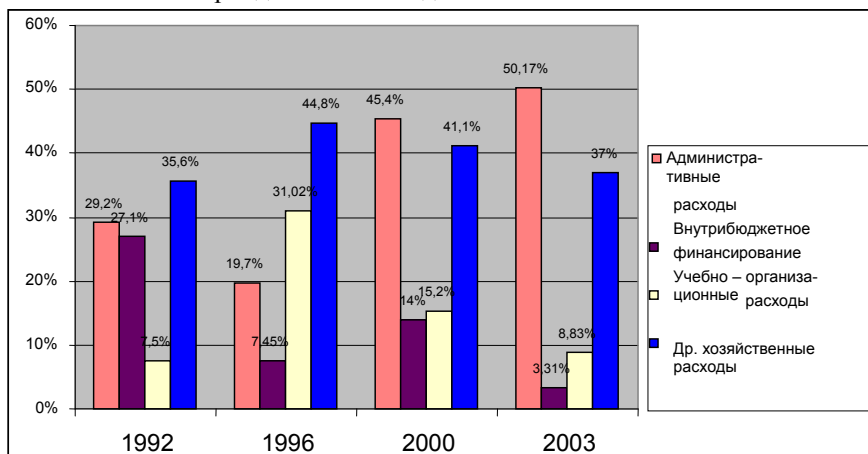
После III съезда ФНПРМ проблема эффективности финансово-хозяйственной деятельности встает с новой остротой. Исполком CSRМ принимает Постановление №7-45 от 1 марта 2001 года «Об оплате членских взносов», которое отражает поиск новых подходов в системе распределения взносов и в определении доходов CSRМ. Прежде всего, отчисление на счет конфедерации планируется в конкретной сумме ежеме-

сячно в расчете на каждого отдельного члена профсоюза и предусматривает ежегодное отчисление также в конкретной сумме в расчете на каждого отдельного члена профсоюза.

В 2004 году, несмотря на то, что финансовая ситуация, по словам нынешнего президента Конфедерации CSRM, чрезвычайно сложная, удалось добиться общего политического решения о следующем распределении взносов: 40-70% - остаются в первичной организации, по ее усмотрению; 3% - должны отчисляться в фонд конфедерации; остальная часть – направляется на содержание территориальных и отраслевых комитетов.

Образцы расходов профсоюзов. Анализ представляется на основе сравнительного изучения протоколов заседаний исполкома CSRM, рассматривавших годовые отчеты о доходах и расходах по состоянию на начало 1992 года, 1996 года, 2000 года, 2003 года.

График 2. Сравнительная динамика расходов по основным статьям в период 1992-2003 годы.



Некоторое условное обобщение статей расходов позволяет увидеть сравнительную динамику расходов по основным статьям в период: 1992-2003 годы: значительное уменьшение ресурсов на внутрибюджетное финансирование, резкое возрастание сравнительных административных и хозяйственных расходов отражает общее существенное снижение абсолютных доходов.

В административные расходы входят зарплата, налоги, материальная помощь членам профсоюза (аппарату и активу); в учебно-организа-

ционные – проведение семинаров, командировки по изучению опыта, финансовая поддержка деятельности молодежной, женской организаций, затраты на организационные заседания всех уровней; внутрибюджетное финансирование включает расходы на издание газеты, методических и информационных материалов, медиатизацию деятельности, поддержку деятельности профсоюзных подразделений (Республиканская профсоюзная библиотека, Республиканский дворец культуры профсоюзов); хозяйственные расходы учитывают затраты на содержание здания, транспорта, телефонов, медпункта, канцтовары.

Как показал проведенный анализ, в зависимости от акцентов деятельности и финансовой ситуации в разные годы изменялось распределение по статьям расходов. Значительно сократились объемы расходов в 2003 году по сравнению с 2000 годом по таким статьям, как административные расходы – за счет сокращения аппарата, внутрибюджетные – за счет урезания средств на 70%; но увеличились по разделу учебно-организационные расходы и культурно-массовая работа – почти в 2 раза.

Особенностью деятельности профсоюзов в условиях независимой Молдовы, как показывают аналитические исследования, являются использование старого опыта, наработка нового и, наконец, отказ от устаревших подходов в традиционных направлениях. На основе данной методологии CSRМ осуществляет развертывание деятельности, направленной на решение совершенно незнакомых прежде проблем (право на труд и занятость), поиск адекватных условиям рыночных отношений стратегий (диалог с работодателем на всех уровнях). Повышению эффективности профсоюзной тактики способствует использование потенциала демократии в продвижении межпрофсоюзного (по горизонтали) и внутрисоюзного (по вертикали) диалога, опыта международного профсоюзного движения (защита и легализация неформально труда, гендерная, молодежная политики), наконец, привлечение и использование науки, информационно-технического ресурса, средств массовой информации в ежедневной профсоюзной практике.

Право на труд и занятость трудоспособного населения как ядро политики профсоюзов CSRМ.²⁴⁵ Из-за трудностей, существующих на рынке рабочей силы, а также исходя из создавшегося положения в данной области, на отдельном заседании Совета CSRМ был рассмотрен воп-

²⁴⁵ Конфедерация профсоюзов Республики Молдова в 2003 году. / Информационный бюллетень CSRМ «СИНДИНФО». – Кишинэу, 2004, №2(56), с.8; Достижения Конфедерации профсоюзов Республики Молдова в 2002 году. Информационный бюллетень CSRМ «СИНДИНФО». – Кишинэу, 2003, с.15-16.

рос о ходе реализации резолюции III Съезда ВФПРМ «О ситуации на рынке труда». Принятое Советом постановление было направлено социальным партнерам для принятия необходимых мер по улучшению положения на рынке труда. Были рассмотрены и выдвинуты конкретные предложения по проектам Национальной программы занятости населения на 2003-2005 годы; Концепции по профессиональной ориентации и профессиональной подготовке в области развития людских ресурсов.²⁴⁶ Представители CSRМ работают в составе трехсторонних комиссий при административных советах Национального и территориальных агентств занятости.

Традиционным и важным направлением социально-экономической защиты работников в условиях формирующихся рыночных отношений является деятельность по *обеспечению здоровья и безопасности труда*, в которой главный упор делается на *совершенствование системы социального страхования*, приведение ее в соответствие с современными реалиями рынка труда. В Резолюции III съезда Всеобщей федерации профсоюзов Республики Молдова сформулированы требования CSRМ в целях обеспечения социального страхования, охраны труда и здоровья своих членов.²⁴⁷

Эти подходы учитываются также при ежегодном мониторинге проектов Закона о государственном бюджете (в соответствии со ст.9 и 26 Закона «Об охране труда») и экспертизе проектов других законодательных актов.

Под давлением профсоюзов в 2001 году был принят Закон об Инспекции труда и созданы структуры Инспекции труда (республиканский и территориальный уровни), с которыми профсоюзы стремятся наладить совместную работу по защите труда.

*Защита доходов работников*²⁴⁸ - другое чрезвычайно актуальное направление деятельности CSRМ в условиях сложнейшей социально-экономической ситуации, практикующихся задержках выплат заработной платы. В период с 2001 года по 2004 год были проведены десятки акций протеста, приняты обращения в адрес правительства и президента, подготовлены экономические обоснования десятков обращений для рассмотрения в НКПМ.

²⁴⁶ *Постановление Правительства №224 от 1 марта 2003 года; Постановление Парламента Республики Молдова №253 от 19 июня 2003 года.*

²⁴⁷ *Резолюции III съезда Всеобщей федерации профсоюзов Республики Молдова.*
// www.csrmd.ru/doc/

²⁴⁸ *Там же, с.3-4; 6-11.*

Однако, надо признать, что существенно переломить ситуацию в уровне оплаты труда в стране и приблизить ее к критериям достойной оплаты профсоюзам не удалось: уступки, на которые периодически идет правительство, не привели среднюю заработную плату выше 40-60% минимальной потребительской корзины. Более того, на этом рубеже обнаружилось серьезные противоречия между CSRM и Конфедерацией «Солидаритате»: последние зачастую блокируют требования CSRM о повышении заработной платы работникам бюджетной сферы (в Конфедерации «Солидаритате» нет «бюджетников») и поддерживают правительство.

*Экспертиза проектов законов и других нормативных актов социально-экономического характера, юридическая защита и поддержка.*²⁴⁹ В целях защиты профессиональных, экономических и социальных прав и интересов членов профсоюзов CSRM участвовала в процессе разработки и экспертизы проектов законов и других нормативных актов в области социального страхования, оплаты труда, здравоохранения и других сфер социально-экономического развития.

Так, в 2002 году Управление социальной защиты Исполкома CSRM внесло предложения по улучшению более 20 законодательных и нормативных актов, а в 2003 году осуществило экспертизу 36 проектов законодательных и нормативных актов, выдвинув при этом конкретные предложения по их улучшению.

Новыми видами активности профсоюзов в условиях наступления рынка на уровень жизни работников и их социально-экономические права становится *деятельность CSRM по защите отечественного производителя.*²⁵⁰ Профсоюзную тактику в отношении роста тарифов и цен CSRM выстраивает на основе положения Конвенции №117 МОТ, ратифицированной Парламентом Республики Молдова как составляющей борьбы за благосостояние населения.²⁵¹

Деятельность по разработке проектов Закона о государственном бюджете ежегодно представляет собой систему работы специалистов

²⁴⁹ Там же, с.9-12, 16-20

²⁵⁰ В 2002-2004 годы вносятся предложения по налогообложению в аграрно-промышленном секторе, проводятся акции солидарности с аграриями, выступающими за свои права.

²⁵¹ Заявление с изложением позиции Конфедерации в связи с повышением с 15 марта 2003 года цен на хлеб; Заявление CSRM в связи с повышением с 1 февраля 2003 года тарифов на телефонные услуги; Заявление протеста в связи с повышением, начиная с 1 июля 2003 года, тарифов на электроэнергию и природный газ и др.

различных направлений (экономистов, юристов и т.д.). К примеру, при обсуждении проекта закона на 2003 год было внесено около 30 предложений по улучшению данного документа, в результате переговоров руководства CSRМ по выдвинутым предложениям с Министерством финансов (22 августа 2002 года) и с премьер-министром Республики Молдова (4 сентября 2002 года и 16 сентября 2002 года) 17 из них были приняты.

При рассмотрении проекта Закона о государственном бюджете на 2004 год было выдвинуто около 15 предложений. Соответствующие заключения были направлены в Министерство финансов, Правительство Республики Молдова и Парламент страны.²⁵² Было принято 7 предложений, выдвинутых CSRМ.

*Актуализация организационной работы и подготовки / переподготовки профсоюзных лидеров в деятельности CSRМ.*²⁵³ В Концепции развития профсоюзного движения в Республики Молдова, принятой Советом ФНПРМ (№8-2 от 14 марта 2000 года) особое место уделяется организационному укреплению и оптимизации структуры профсоюзного движения.

С этой целью CSRМ выстраивает систему работы с молодежью, направляет усилия на создание новых профсоюзных организаций на всех уровнях²⁵⁴, укрепление деятельности региональных (АТО Гагаузия, муниципия Кишинэу), территориально-отраслевых (уездным), отраслевых организаций, рекрутированию новых членов профсоюза. На решение этих задач были направлены проводимые совещания и круглые столы, заседания рабочих групп и оргкомитетов, семинары для профактива. (См. Приложение 2) На этом направлении CSRМ и отраслевые федерации активно сотрудничают с международными партнерами, привлекают экспертов из международных организаций, братских профсоюзов (Греции, Румынии, Бельгии, Голландии, Швеции, Украины, России и т.д.).

CSRМ предпринимает усилия по информационно-издательскому

²⁵² Там же, с.4-6, с.12-14

²⁵³ Информационный бюллетень CSRМ «СИНДИНФО»: Расширенное заседание Исполкома CSRМ от 24 июня 2004 года. – Кишинэу, 2004, с.6-13; Постановление Исполком от 26 апреля 2002 года о создании молодежной организации CSRМ.

²⁵⁴ 19 декабря 2002 года учрежден Профсоюз работников торговли, общественного питания, потребительской кооперации, сферы услуг, ресторанного и гостиничного хозяйства; в 2003 году - 2 национально-отраслевых профцентра: Профсоюз транспортников (520 человек, Учредительный съезд: 12 ноября 2003 года) и Объединение профсоюзов энергетики (2140 человек, Учредительный Съезд – 12 декабря 2003 года).

подкреплению организационно-учебной работы, осуществляя издание информационных материалов в виде буклетов: «Профсоюзы необходимы», «Если давит реформы груз, прочь сомнения - вступай в профсоюз!», издание календарей с эмблемой CSRМ, а также при международной поддержке МКСП, проекта ТАСИС, Департамента по культуре Посольства США в Республике Молдова, Департамента по международному развитию Великобритании.

Как эффективные формы работы CSRМ практикует заслушивание итогов обучения в системе профсоюзного образования²⁵⁵, добивается включения финансирования обучения в коллективные договоры на различных уровнях с выделением средств в размере не менее 2% из фонда заработной платы. Такого понимания и, соответственно, соглашения удалось достигнуть как на уровне отраслевых комитетов, так и в некоторых территориях: в районе Дрокия подписано соглашение о том, что пароны выделяют 3% на обучение работников и профсоюзного актива.²⁵⁶

В информационной записке «Об итогах 2003 / 2004 учебного года» отмечается, что всего было обучено в системе профсоюзного образования 22521 человек, включая 288 – на семинарах, организованных CSRМ, остальные были слушателями семинаров на отраслевом и территориальном уровнях.

Деятельность CSRМ на национальном уровне по созданию профсоюзной науки и выработке новых стратегий.

Особенностью деятельности CSRМ после III Съезда (2000 год) стала развернутая деятельность на национальном уровне по созданию профсоюзной науки на базе открытого в августе 2000 года Института Труда, привлечение академической науки к объективному и независимому исследованию проблем рынка труда, современных трудовых отношений, что позволило на протяжении этих лет направлять внимание и деятельность профсоюзных организаций на наиболее актуальные проблемы.

Научно-теоретические исследования рынка труда и социального развития Молдовы, проведенные Институтом Труда (2000-2004 годы).²⁵⁷,

²⁵⁵ См.: Решения Исполкома CSRМ №35-312 от 2 октября 2003 года «Об итогах 2002 / 2003 учебного года», №51-388 от 24 июня 2004 года «Об итогах 2003 / 2004 учебного года» и т.д.

²⁵⁶ Информационный бюллетень CSRМ «СИНДИНФО»: Расширенное заседание Исполкома CSRМ от 24 июня 2004 года. – Кишинэу, 2004, с.10-11

²⁵⁷ Gender, Poverty and Employment: Moldova National Study. - Budapest, ILO-CEET, 2001. Republica Moldova în secolul XXI: viziunea tinereții. / Materialele conferinței științifico-practice din 31 mai 2002. – Chishinău, 2002; Republica Mol-

проведенные по заказу профсоюзов (CSRМ) и при поддержке МОТ, Института труда Греции, не только включали исследования острых проблем рынка труда, но и предлагали новые профсоюзные стратегии. Получили артикуляцию и воплотились в конкретные программы деятельности CSRМ гендерная и молодежная политики, политика в сфере занятости, в социальном диалоге. Все это обобщалось и доносилось до слушателей системы профсоюзного образования на различных уровнях.

По-новому профсоюзы взглянули на проблему *охраны и безопасности труда* после проведенного исследования Институтом труда по заказу МОТ «*ВИЧ/СПИД ситуация и рынок труда Республики Молдова*». Главный инструмент и гарант *в защите прав работника в связи с ВИЧ/СПИДом*, по мнению профсоюзов, коллективный договор.

*Особым и новым объектом воздействия профсоюзов Молдовы стала неформальная экономика и незащищенный труд.*²⁵⁸ CSRМ, опираясь на проведенное Институтом труда исследование трудовых отношений в стране, политику и принципы МОТ в отношении неформального сектора, определила стратегию деятельности профсоюзов CSRМ по защите прав трудящихся в сфере незащищенного и неформального труда.

Эти вопросы получили широкое обсуждение на семинарах (2003), круглых столах (2001, 2003), научно-практических конференциях, воплотились в отраслевые программы (Федерация профсоюза «Агроиндсинд» на 2003-2004 годы) и, наконец, в *инициативу CSRМ 2005 года: о национальной профсоюзной акции*²⁵⁹, материалы которой были обсуждены на семинаре «Легальный труд – тебе и стране», проведенном для представителей средств массовой информации, патроната, министерств и ведомств.²⁶⁰

Таким образом, CSRМ приобрела реальный опыт привлечения науки к исследованию актуальной профсоюзной тематики, перевода полу-

dova – 2000: Piața muncii și dezvoltarea socială. / 1-ul Anuar economic și social. – Chișinău, 2000; Анализ демографической и социально-трудовой ситуации в Республике Молдова (аспекты соотносительности с проблемами ВИЧ-СПИДа) – Budapest, ILO-CEET, 2001.

²⁵⁸ *Munca neprotejată: strategia și tactica sindicatelor: materialele conferinței științifico-practice. 24-25 octombrie 2002. – Chișinău, 2002.*

²⁵⁹ *Muncă legală - bogăție în țară: material informativ pentru participanții la activitățile din cadrul Campaniei CSRМ de diminuare a economiei informale „Muncă legală – bogăție în țară”. - Chișinău, 2004, p.6-9.*

²⁶⁰ *Вырлан М. Правительство, патронат, профсоюзы: равносторонний треугольник? // «Бизнес Молдовы», 2005, 22 марта, с.5*

ченных выводов на язык алгоритмов профсоюзного действия и информатизации / медиатизации своей программы по защите и легализации неформального труда на национальном уровне. Данная деятельность CSRМ получила широкий отклик в электронных и других СМИ, также поддержку МКСП и МОТ. Над работой в этом направлении под давлением CSRМ вынуждены задумываться социальные партнеры и другие профсоюзные конфедерации страны.

Информационная политика CSRМ. Данный вопрос ежегодно рассматривался на заседаниях Исполнительного Комитета CSRМ.²⁶¹ Было обеспечено широкое освещение деятельности Конфедерации по социально-экономической защите работников на странице WEB CSRМ, в информационном бюллетене SIND INFO, также во всех видах СМИ (в 2002 году - более 100, в 2003 году по национальному радио было передано 170 информации, а по национальному телевидению и другим телевизионным каналам - свыше 30 репортажей). Большой резонанс имеют пресс-конференции и передачи в прямом эфире (в 2002 году - 4, в 2003 году - 3).

Активизировалась данная работа в первой половине 2004 года, когда была развернута широкая кампания в защиту прав профсоюзов, против давления государства на профсоюзы: по различным телевизионным каналам прошло 34 репортажа о ходе борьбы профсоюзов, в том числе 10 по национальному телевидению; более 50 информации на радио, 19 заявлений для прессы. Полное освещение деятельности и проблем профсоюзов осуществляется на страницах газеты CSRМ «Голос народа».

С целью заинтересовать журналистов в отражении профсоюзной тематики в 2003 году был объявлен конкурс: были отмечены 14 самых активных журналистов. Совершенствуются методы по эффективному использованию сети Интернет и Игранет, создана и задействована система по отбору, обработке и размещению на странице WEB CSRМ оперативной информации о текущей деятельности Конфедерации CSRМ и ее членских организациях. Информация готовится на румынском, русском и английском языках.²⁶²

²⁶¹ *Постановление Исполкома CSRМ «О мерах по реализации постановления Совета CSRМ от 12 декабря 2002 года» (27 февраля 2003 года) «О ходе выполнения Резолюции III Съезда ВФПРМ «Информационная политика профсоюзов» (24 июня 2004 года, №51-386)*

²⁶² *См. Информация О ходе выполнения решения Исполкома CSRМ от 27 февраля 2003 года, от 12 декабря 2002 года по выполнению Резолюции III Съезда ФНПРМ «Об информационной деятельности профсоюзов»: Информацион-*

Среди проблем данного направления следует выделить недостаток финансирования технического обеспечения, отсутствие возможности издания электронной версии газеты CSRМ «Голос народа», не удалось создать стабильную систему оперативной электронной связи с региональными, местными, первичными профсоюзными организациями. Обобщая исследование основных направлений деятельности CSRМ, следует отметить, что на протяжении прошедших 15 лет действительно не только пересматривались прежние направления и методы работы, но и нарабатывался в сотрудничестве с наукой и международными организациями принципиально новый опыт деятельности профсоюзов в условиях демократии и рыночной экономики.

В соответствии с Законом о профсоюзах и, исходя из Устава, а также Концепции развития профсоюзного движения, CSRМ определяет свою политическую стратегию, опираясь на такие основополагающие принципы: сохранение политической независимости; сотрудничество с социальными партнерами; возможность кооперации с политическими партиями для достижения профсоюзных целей; возможность лоббирования собственных интересов, как в ходе предвыборных кампаний, так и в законодательных и административных органах; возможность поддержки тех или иных политических сил в ходе предвыборных кампаний; возможность принимать участие для членов профсоюза на индивидуальном уровне в деятельности различных партий и в ходе предвыборных кампаний.

Альтернативные профсоюзы: Конфедерация свободных профсоюзов Республики Молдова «Солидарность».

Конфедерация Свободных профсоюзов Республики Молдова «Солидаритате» (КСПРМ) была создана 14 декабря 2000 года на основе объединения 14 Национально-Отраслевых Профсоюзных Центров. На протяжении 2001-2004 годов еще 6 национально-отраслевых профсоюзных центра присоединились к Конфедерации Свободных Профсоюзов Республики Молдова «Солидаритате». Также было создано 3 новых Национально-Отраслевых Профсоюзных Центра.²⁶³

На 1 января 2005 года в состав Конфедерации Свободных профсоюзов Республики Молдова «Солидаритате» входят 25 Национально-Отраслевых Профсоюзных Центра, около 1500 первичных профессиональ-

ный бюллетень CSRМ «СИНДИНФО»: Расширенное заседание Исполкома CSRМ от 24 июня 2004 года. – Кишинэу, 2004, с.17-25

²⁶³ *Tezele privind unele rezultate obținute de Confederația „Solidaritate” în perioada decembrie 2001 - ianuarie 2004. // Solidaritate. Buletin informativ al CSLRM, 2004, nr.4 (11), p.3*

ных организаций, включающие около 250 тысяч членов и молодежная организация КСПРМ.

Консолидация КСПРМ проходила поэтапно. 2001 год стал годом первичных профсоюзов. На данном этапе была рассмотрена деятельность более 90 процентов первичных профсоюзов. 2002 год был посвящен отраслевым организациям. Более эффективным стал 2003 год, когда укрепились отношения между первичными, отраслевыми, республиканскими организациями и конфедерацией.

Легальный статус профсоюзов и их легальные права: зарегистрирована как юридическое лицо в Министерстве юстиции Республики Молдова под №1641 от 21 января 2001 года, действует на основании Устава и Концепции профсоюзного движения .

КСПРМ «Солидаритате» заявляет о себе как об организации, независимой от существующей власти, политических партий, организаций патрона и любых других организаций. Главные принципы: демократия, равенство, транспарентность и солидарность и цели: защита на всех уровнях интересов и прав своих членов; организация и координирование действий организаций-членов КСПРМ «Солидаритате» для защиты социально-экономических интересов и прав; защита и гарантирование профсоюзных демократии и свободы действий; консолидация и развитие социального диалога.

Особенностью нового этапа стало наступление на права профсоюзов и подчинение деятельности части профсоюзного движения идеологии и политике партии власти. В такой ситуации просматривается определенная опасность подмены социальных ценностей и целей на политические, корпоративные, и, как следствие, отвлечение деятельности профсоюзов от решения актуальных задач защиты прав работающих на межпрофсоюзные дебаты и отношения.

В новой политике профсоюзов в 2001-2004 годы стали применяться методы *активного давления на политическую власть, успешно использовать массовые акции* для достижения социально-экономических требований работников, против вмешательства в дела профсоюзов, защиты прав профсоюзов.²⁶⁴ Демократические политические силы страны высказались в защиту конституционных прав работников на свободу объединений, против выдавливания профсоюзов. Международные профсоюзные организации, МОТ оценили данный процесс как фактор ослабления влияния профсоюзов в механизме трехстороннего сотрудниче-

²⁶⁴ Кирияк П. Требуем независимость и реальный социально-экономический рост: выступление П.Кирияк, президента CSRM на митинге протеста 26 февраля 2004 года. // «Голос народа», 2004, 5 марта, с.5.

ства и настаивают на проведение политики сохранения целостности профсоюзного движения Республики Молдова.²⁶⁵

Однако, сегодняшние профсоюзы Молдовы, оказавшись впервые за всю историю профсоюзного движения страны разделенными идеологическими, политическими и личными барьерами, еще не научились их преодолевать в интересах защиты работников, укрепления влияния и авторитета профсоюзов, что подтверждает отсутствие взаимопонимания, сотрудничества и межсоюзного диалога по многим важным для единства профсоюзов вопросам на уровне Конфедерации CSRМ – Конфедерация «Солидаритате». По-прежнему не снят актуальный для Конфедерации «Солидаритате» вопрос о разделе имущества профсоюзов. В то же время CSRМ неоднократно выходила с инициативой на встречах с Конфедерацией «Солидаритате» о заключении с государством конвенции о намерении невмешательства в дела профсоюза, но достичь согласия в этом важном для профсоюзов вопросе до настоящего времени не удалось.

С другой стороны, CSRМ уже делает в таком важнейшем направлении, как *профсоюзное национальное сотрудничество* первые шаги. Успешным примером этого является сотрудничество CSRМ с Конфедерацией профсоюзов Приднестровья по проведению совместных семинаров и конференций, поддержанное международными организациями. Отмечается также присутствие межпрофсоюзных связей на уровнях отраслевых первичных организаций, несмотря на принадлежность к различным конфедерациям, что может являться основой будущих единых профсоюзных стратегий.

В заключении следует отметить особую актуальность для Республики Молдова на современном этапе выработки механизма профсоюзного партнерства как фактора успеха в трехстороннем социальном диалоге. В условиях формирования демократических механизмов и становления

²⁶⁵ Камбьер Х. Вмешательство в деятельность CSRМ: что отметила миссия МКСП: [Материалы брифинга Х.Камбьер, руководителя миссии МКСП]. // «Голос народа», 2004, 19 марта, с.3; Урекян С. Разрушение профсоюзов осуществляется в интересах существующего режима: декларация С.Урекяна, политического лидера блока «Демократическая Молдова» в связи с нарушениями прав профсоюзов. // «Capitala», 2004, 12 января, с.1; Кирияк П. Требуем независимость и реальный социально-экономический рост: выступление П. Кирияк, президента CSRМ на митинге протеста 26 февраля 2004 года. // «Голос народа», 2004, 5 марта, с.5; Chiriac P. Independența nu poate fi obiect de tocmeală politică: (din alocuțiunea președintelui CSRМ, P.Chiriac, la Congresul V al VKP din 26 martie 2004). // „Vocea poporului”, 2004, 16 aprilie.

рыночной экономики в Республике Молдова, стоит задача сохранения профсоюзного движения как действенного и реального актора социальной политики на рынке труда Республики Молдова, полноправного участника рыночных социально-трудовых отношений, представляющего интересы наиболее массовой части – работников.

Библиография

- Анализ демографической и социально-трудовой ситуации в Республике Молдова (аспекты соотнесенности с проблемами ВИЧ-СПИДа). // Budapest, ILO-СЕЕТ, 2001.
- Барбэнягрэ В. Профсоюзное членство: (Учебное пособие для профсоюзных преподавателей и актива). – Chişinău, CSRM, Institutul Muncii. 2003.
- Барбэнягрэ В. Профсоюзы и неформальная экономика. // «Независимая Молдова», 2003, 11 марта.
- Biroul Executiv al FNSAA "Agroindsind". Declarația Biroului Executiv al FNSAA "Agroindsind" în legătură cu crearea Sindicatului din industria alimentară și prelucrătoare: [2 iulie 2004, Chişinău] // „Jurnal de Chişinău”, 2004, 6 iulie.
- Камбьер Х. Вмешательство в деятельность CSRM: что отметила миссия МКСП: [Материалы брифинга Х.Камбьер, руководителя миссии МКСП]. // «Голос народа», 2004, 19 марта.
- Кирияк П. Конфедерации профсоюзов Республики Молдова – открытая организация: интервью с П. Кирияк, президентом CSRM. // «Голос народа», 2004, 6 февраля.
- Кирияк П. Для нас 2004 год будет еще труднее, так как это предвыборный год: интервью с П.Кирияк, президентом CSRM. // «Голос народа», 2004, 16 января.
- Кирияк П. Требуем независимость и реальный социально-экономический рост: выступление П.Кирияк, президента CSRM на митинге протеста 26 февраля 2004 года. // «Голос народа», 2004, 5 марта.
- Chiriac P. Mondializarea și responsabilitatea socială a sindicatelor. // Probleme regionale în contextul procesului de globalizare: Simpozion Internațional (9-10 oct. 2002). – Chişinău, 2002.
- Chiriac P. Nu putem negocia cu un partener social surd: [relații sindicate – guvern: interviu cu preș. Confederației Sindicatelor din Republica Moldova] / consemnare: Gheorghe Copoț // „Vocea poporului”, 2003, 1 august.

- Chiriac P. Independența nu poate fi obiect de tocmeală politică: (din alocuțiunea președintelui CSRM, P.Chiriac, la Congresul V al VKP din 26 martie 2004). // „Vocea poporului”, 2004, 16 aprilie.
- Chiriac P. Rolul și locul sindicatelor în domeniul relațiilor de muncă: (din raportul prezentat Consiliului CSRM de P.Chiriac, președinte CSRM, în cadrul ședinței în plen din 22 aprilie 2004.) // „Vocea poporului”, 2004, 23 aprilie.
- Codul muncii al Republicii Moldova. / Federația Sindicatelor Angajaților din Serviciile Publice din Rep. Moldova. – Chișinău, 2003.
- Конгресул X ал синдикателор дин Молдова. – Кишинэу, 1988.
- Confederația Sindicatelor din Republica Moldova. Declarația Confederației Sindicatelor din Republica Moldova în legătură cu actele de ingerință a autorităților publice în activitatea sindicatelor: [13 noiembrie 2003, Chișinău] // „Vocea poporului”, 2003, 14 noiembrie.
- Конфедерация профсоюзов Республице Молдова в 2003 году. Информационный бюллетень CSRM «СИНДИНФО». – Кишинэу, 2004, №2 (56).
- Достижения Конфедерации профсоюзов Республики Молдова в 2002 году. Информационный бюллетень CSRM «СИНДИНФО». Кишинэу, 2003.
- Gender, Poverty and Employment: Moldova National Study. - Budapest, ILO - CEET, 2001.
- Информационный бюллетень CSRM «СИНДИНФО»: Расширенное заседание Исполкома CSRM от 24 июня 2004 года. – Кишинэу, 2004.
- Лютов А. Труд по кодексу: новый Трудовой кодекс. // «Кишиневский обозреватель», 2003, 2 октября.
- Manea L. Negocierile presupun nu numai revendicări, dar și propuneri concrete: [interviu cu L.Manea, președinte Confederației Sindicatelor Libere "Solidaritate"] / consemnare: Vasile Odoleanu. // „Moldova suverană”, 2003, 2 decembrie.
- Молдавская советская энциклопедия. Т.6. - Кишинев, 1976.
- Moraru A., Ivanov D. Istoria sindicatului educației și științei din Republica Moldova. - Chișinău: 2005.
- Морозов А. Совсем иной профсоюз: [интервью с инициатором учреждения профсоюза нового типа "Спектр"]. // «Коммерсант plus», 2003, 4 июля.
- Muncă legală - bogăție în țară: material informativ pentru participanții la activitățile din cadrul Campaniei CSRM de diminuare a economiei informale „Muncă legală – bogăție în țară”. - Chișinău, 2004.

- Munca neprotejată: strategia și tactica sindicatelor: Materialele conferinței științifico-practice. 24-26 octombrie 2002. – Chișinău, 2002.
- Porcescu Gh. Viitorul mișcării sindicale în Republica Moldova – unitate și consolidare: interviu cu Gh. Porcescu, președintele Federației Naționale a Sindicatelor din Agricultură și Alimentație "Agroindsind". // „Jurnal de Chișinău”, 2004, 6 iulie.
- Порческу Г. Профсоюзы в защиту сельских рабочих-мигрантов. // «Независимая Молдова», 2003, 9 июля.
- Профсоюзное обучение – веление времени. / CSRМ, Inst. Muncii; сост.: А.Симионикэ, Г.Слэнинэ. Пер. с рум. Л.Скокова. – Кишинэу, 2003.
- Профсоюзы Молдовы: от съезда к съезду. – Кишинев, 1987.
- Republica Moldova în secolul XXI: viziunea tineretului. / Materialele conferinței științifico-practice. 31 mai 2002. – Chișinău, 2002.
- Republica Moldova – 2000: Piața muncii și dezvoltarea socială. / I-ul Anuar economic și social. – Chișinău, 2000.
- Rolul sindicatelor în societate / Роль профсоюзов в обществе. – Chișinău, 2002.
- Romândaș N. Parteneriatul social în sfera muncii. // Administrarea Publică, 2004, Nr.1/2.
- Соглашение между Правительством Республики Молдова и CSRМ: об улучшении социально-экономического положения работников бюджетной сферы. // «Голос народа», 2003, 22 августа.
- Суручану Н. Солидарности крепнуть: [интервью с лидерами профсоюз. сообщества "Солидаритате" Николаем Суручану, Анной Селиной и Ионом Пыргару]. // «Кишиневские новости», 2003, 1 мая.
- Teosa V. Социальное партнерство: концептуальные подходы и особенности становления в Республике Молдова. // Annale științifice a USM. - Chișinău, 2001.
- Teosa V. Relatiile de munca pe piata muncii a Republicii Moldova: viziunea sociologica. // Munca neprotejata: strategia si tactica sindicatelor. – Chișinău, 2002.
- Трудовая миграция и защита прав гастарбайтеров: практика посткоммунистических стран. / Отв. ред. Ж.Зайончковская, В.Мошняга, В.Теоса. - Кишинэу, Молд.ГУ, 2003.
- Урекян С. Разрушение профсоюзов осуществляется в интересах существующего режима: декларация С.Урекяна, политического лидера блока «Демократическая Молдова» в связи с нарушениями прав профсоюзов. // «Capitala», 2004, 12 января.

Приложение 1.

Основные этапы истории профсоюзов Молдовы

<i>Этапы</i>	<i>Определяющий признак</i>	<i>Главное содержание</i>	<i>Основные события</i>
1905 год Кишинев	Зарождение профсоюзного движения	возникновение разрозненных профессиональных организаций, союзов	В Кишиневе организованы свыше 20 самостоятельных профсоюзов.
1925 год г.Балта	I Все молдавский Съезд профессиональных союзов МАССР	Избран первый республиканский руководящий орган – Молдавский Совет Профсоюзов.	Организационная работа в первичных профсоюзных организациях
октябрь 1948 года, Кишинев	Первая Межсоюзная Конференция	Образован Совет профсоюзов Молдавии.	19 отраслевых профсоюзов - 2147 комитетов, 148977 членов
50-е – 80-е годы XX века	I Съезд (1958 г.) профсоюзов Молдовы - X Съезд (1987 г.) профсоюзов Молдовы	Проведено 10 съездов, Профсоюзы – часть тоталитарной системы	на 1 января 1986 года в профсоюзах Молдовы – 2127816 членов
1990 –1996 годы	I Учредительный I Съезд ФНПРМ (1990 г.): принято 11 постановлений по основным структурно-организационным и политическим вопросам	Курс на демократизацию; опыт законотворчества; зарождение механизма социального партнерства	создание ФНПРМ; выход профсоюзов левобережья: создание Федерации Профсоюзов Приднестровья (КПП)
1996-2000 годы	II Съезд ФНПРМ (1995 г.): принято 11 постановлений по основным политико-организационным вопросам	Формирование механизма социального партнерства	Массовые выступления членов профсоюза за социально-экономические права
2000 год – по настоя-	III Съезд ФНПРМ (2000 г.): принято 9	Создание CSRМ и КНПРМ «Солидарита-	Борьба против давления прави-

щее время	постановлений и 15 резолюций по направлениям деятельности. Раскол в профсоюзном движении	те»; открытие Института труда: проведение 5 национальных исследований рынка труда	тельства на профсоюзы и за сохранение демократических профсоюзов
-----------	--	---	--

Приложение 2.

Законодательные основы профсоюзной деятельности²⁶⁶

<i>Название</i>	<i>Дата принятия</i>
I. Международные соглашения, принятые Парламентом Республики Молдова:	
Международный договор по экономическим, социальным и культурным правам от 16 декабря 1966 года	28.07.1990
Международный договор по гражданским и политическим правам от 16 декабря 1966 года	28.07.1990
II. Конвенции МОТ, ратифицированные Парламентом Республики Молдова	
Конвенция №29, принудительном труде	01.10.1999
Конвенция №47 о сорокачасовой рабочей неделе	26.09.1997
Конвенция №81 об инспекции труда	26.09.1995
Конвенция №87 о свободе ассоциации и защите права на организацию	26.09.1995
Конвенция №88 об организации службы занятости	26.09.1995
Конвенция №95 об охране заработной платы	26.09.1995
Конвенция №98 о праве на организацию и на ведение коллективных переговоров	26.09.1995
Конвенция №100 о равном вознаграждении мужчин и женщин	01.10.1999
Конвенция №103 об охране материнства	15.10.1996
Конвенция №105 об упразднении принудительного труда	10.09.1991
Конвенция №111 о дискриминации в области труда и занятий	26.09.1995
Конвенция №117 об основных целях и нормах социальной политики	26.09.1995

²⁶⁶ *Rolul sindicatelor în societate (Роль профсоюзов в обществе)*. – Chişinău, 2002, p.78 (www.csrmd)

Конвенция №122 о политике в области занятости	26.09.1995
Конвенция №127 о максимальном грузе	26.09.1995
Конвенция №129 об инспекции труда в сельском хозяйстве	26.09.1997
Конвенция №131 об установлении минимальной заработной платы	01.10.1999
Конвенция №132 об оплачиваемых отпусках	26.09.1997
Конвенция №135 о представителях трудящихся	26.09.1995
Конвенция №138 о минимальном возрасте	15.07.1999
Конвенция №144 о трехсторонних консультациях (международные трудовые нормы)	26.09.1995
Конвенция №154 о коллективных переговорах	15.10.1996
Конвенция №155 «О безопасности и гигиене труда»	24.12.1999
Конвенция №158 «О прекращении трудовых отношений»	15.10.1996
Протокол к Конвенции об инспекции труда	24.12.1999
III. Законодательные и нормативно-правовые акты Республики Молдова:	
Конституция Республики Молдова (в редакции Закона N351-XV)	12.07.2001
Трудовой Кодекс	01.10.2003
Закон о профсоюзах	07.07.2001
Закон о занятости и социальной защите лиц, находящихся в поиске работы	13.03.2003
Постановление правительства (№832) о реорганизации государственной службы занятости	14.07.2003
Закон о защите труда	02.07.2001
Закон об Инспекции труда	10.05.2001
Постановление Правительства (№675) «Об утверждении положения о Республиканской Комиссии по коллективным переговорам и типового положения об организации и функционировании отраслевых и территориальных комиссий по переговорам и социальному диалогу»	11.06.2000
Декрет Президента «О гарантиях прав профсоюзов в социальном диалоге»	15.12.1992
Закон о Коллективном трудовом договоре (национальный уровень)	25.04.1993
Закон о разрешении индивидуальных конфликтов	24.02.1993
Закон о разрешении коллективных конфликтов	24.02.1993
Закон о коллективных трудовых контрактах	25.02.1993
Закон об организации и проведении собраний	31.10.1995

Устав Конфедерации Профсоюзов Республики Молдова (CSRM)	27.10.2000
Устав Конфедерации Свободных Профсоюзов Республики Молдова	14.12.2000

Приложение 3.

Таблица 1. Профсоюзное пространство Республики Молдова 1990-2005 годы.²⁶⁷

Название профсоюза: количество комитетов / общая численность	Уровень легализации	Территория распространения деятельности	Участие в социальном диалоге	Уровни национального сотрудничества / партнеры	Членство в МКСП
ФНПМ – CSRM: - 9 отраслевых - 5749 первичных - до 400 000	Министерство юстиции Республики Молдова 1990, 2000	Правобережье Республики Молдова	НК по ТП Республики Молдова	В составе НК по ТП Республики Молдова / КНП Республики Молдова	да
КНПМ: «Солидаритате»: - 25 отраслевых – 1500 первичных - до 250 000	Министерство юстиции Республики Молдова 2000	Правобережье Республики Молдова	НК по ТП Республики Молдова	В составе НК по ТП Республики Молдова /CSRM	Нет, - участие в отдельных программах - да
КПП: - 11 отраслевых - 1108 первичных - до 140 000	Не легализованы в Республике Молдова; действуют с 1990 года на основе Министерства юстиции непризнанной ПМР	Левобережье Республики Молдова	НК по ТП ПМР	Система образования / CSRM	Нет, - участие в отдельных программах - да

²⁶⁷ Tezele privind unele rezultate obținute de Confederația „Solidaritate” în perioada decembrie 2001 - ianuarie 2004 // Solidaritate. Buletin informativ al CSLRM, 2004, nr.4 (11), p.3.

COMPARTIMENTUL
RELATII INTERNATIONALE

INTERESUL NAIONAL AL REPUBLICII MOLDOVA
ÎNTRE UNIUNEA EUROPEANĂ ȘI COMUNITATEA
STATELOR INDEPENDENTE²⁶⁸

Svetlana CEBOTARI
Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea Relații Internaționale,
Științe Politice și Administrative,
Catedra Științe Politice și Administrative,
doctorandă

During more than a decade of independence, the Republic of Moldova, being geographically situated in the center of Europe, has hardly defined its national interest, seeking an advantageous position on the international political arena. The interest of the middle term state found itself in a tortuous process of development, in search of its own identity. This article is an analysis of the national interest position is an analysis of the national interest position of the Republic of Moldova between the Community of Independent States and the European Union. The recent parliamentary elections of March 6 as well as those presidential of April 4, 2005 marked the irreversible character of the country's national interest, that of joining the European Union, a big continent of universal values, of economic freedom, of interethnic and political tolerance and of a increasingly important social responsibility. For the first time a competitive process brought a compromise between political opponents, who become committed to following the path of European integration and alienation from the Russian "orbit", because the CIS has no chances to be reduced to what has always been in reality – a now-functional structure with no perspectives.

Pentru multe țări a devenit un reper în politica externă o frază rostită de Margaret Thatcher, potrivit căreia Marea Britanie nu are prieteni și dușmani, ci are doar interese.

Interesul național din perspectiva „realizmului politic”, reprezentat de H.Morghenthau, R.Tucher și de savanții contemporani W.Lippman, H.Kissi-

²⁶⁸ Recenzent – doctor in științe istorice, conferențiar Dinu ILAȘCIUC

nger, W.Rostow și D.Bolle, este un complex ideal și normativ de scopuri sau, desemnat prin termenul forței, este fenomenul central în peisajul politicii internaționale.²⁶⁹ În opinia „subiectiviștilor” (R.Snyder, H.Forward) purtătorul „interesului național” este grupul restrâns de lideri politici și funcționari care se află la putere, iar mai exact, acei ce iau decizii politice.²⁷⁰

Către sfârșitul anilor '90, odată cu evoluțiile social politice ale tranziției postcomuniste, cu intensificarea relațiilor externe, are loc o oarecare modificare a viziunilor asupra interesului național. Actualmente conceptul de interes, inclusiv de „interes național”, capătă noi semnificații generate de procesele integrative și dezintegrative ce au loc pe continentul european.

Astfel, prin interes național se subînțelege totalitatea complexă și neuniformă de însușiri obiective și subiective, legate de factorul necesității, utilului, avantajului, scopului comunităților sociale sau al individului care influențează substanțial comportamentul și acțiunile lor social-semnificative²⁷¹.

O astfel de abordare a problemei a fost inacceptabilă pentru Republica Moldova, deoarece, pe parcursul a mai multor ani noi nu am cunoscut care au fost interesele veridice ale politicii externe ale țării și cum le realiza diplomația moldovenească.

Pe parcursul a mai bine de un deceniu de independență, Republica Moldova, situată geografic în centrul Europei, cu greu și-a definit interesul național, căutându-și un loc mai avantajos pe arena politicii internaționale. Acest interes fundamental al țării în tranziție, poate că mai mult decât al oricărui alt stat, s-a aflat într-un proces anevoios de devenire, în căutarea propriei identități.

Fostele țări comuniste, intrate în tranziție, au evoluat în direcții diferite, cu rezultate tot atât de diferite. Unele state au reușit deja să-și consolideze funcționalitatea și mecanismele economiei de piață, au reușit într-un fel să-și „occidentalizeze” societatea suficient pentru a fi admise în NATO și au avut mari șanse pentru integrarea în Uniunea Europeană (cazul Lituaniei, Letoniei, Estoniei).

Alte țări postcomuniste (Republica Moldova, Belarusi) s-au împotmolit într-o tranziție paralizantă cu perspective modeste de a ieși din subdezvol-

²⁶⁹ A se vedea: Gorceac S., Dumitraș T., Rusandu I. *Conceptul interes național în geopolitică. // Economica. Supliment. Ed. Academiei de Studii Economice, Chișinău, 1977, p.19-24. Morghenthau H.J. Politics Among Nations. The struggle for Power and Peace. - New-York, 1955, p.3-12.*

²⁷⁰ *Ibidem, p.28.*

²⁷¹ *Saca V. Interese politice și relații politice. Dimensiuni tranzitorii. - Chișinău, USM, 2001, p.75.*

tarea cronică și din sărăcie.²⁷² Republica Moldova nu a putut și nu a știut să formuleze astfel de obiective, preferînd prin așa-zisa politică multivectorială să balanseze între Est și Vest.

Dacă lipsa unor priorități clare în politica externă în perioada incipientă a dezvoltării noastre ca stat independent poate fi explicată prin lipsa de experiență, de informații pertinente despre procesele ce se desfășurase pe continentul european, menținerea aceleiași situații de incoerență și inconsistență este greu de lămurit. Deși s-a pronunțat în favoarea dezvoltării unor relații mutuale avantajoase pe toate planurile, conducerea de la Chișinău nu a reușit să formuleze o viziune clară de ancorare a interesului național într-un sistem de repere și valori care ar fi permis țării noastre să depășească rapid și eficient perioada dificilă de tranziție prin crearea unor condiții externe benefice pentru reformarea cu succes a țării.²⁷³

Moldova devine stat-membru al CSI prin semnarea la 8 decembrie 1991 la Minsk a Acordului privind crearea Comunității Statelor Independente și a Protocolului de la Alma-Ata din 8 aprilie 1994. Pe parcursul acestor ani putem evidenția cîteva principii de bază care au determinat politica Republicii în cadrul CSI: accentul pe relațiile economice, neutralitatea militară și neparticiparea la structurile militare din CSI, accentul fiind pus pe relațiile bilaterale cu statele-membre. Respectarea majorității acestor principii nu este consfințită în documente oficiale, dar reiese mai curînd din asumarea faptului că ele corespund cel mai bine principiului de suveranitate și intereselor naționale ale statului.

În plan economic, Moldova are relații cu Rusia, Ucraina, Belarusi. Comerțul cu alte state ale Comunității este aproape inexistent. Relațiile economice cu partenerii din Est se dezvoltă mai curînd în cadrul relațiilor bilaterale dintre state, decît în cadrul organizației. Pentru țara noastră este importantă reducerea dependenței de importurile și de piețele de desfacere estice (14027399 mln USD, dintre care 593376,2 mln USD revin spațiului CSI, iar 398076,1 mln USD – UE și 240895,0 mln USD – ECE), precum și optimizarea structurii exportului, în sensul majorării proporțiilor produselor finite (Pentru perioada anului 2003 exportul Republicii Moldova a constituit 790023,6 mln USD, dintre care 423632,6 mln USD – CSI, 184400,0 mln

²⁷² A se vedea: Golea A. *Republica Moldova între Est și Vest*. // „De facto”, 2001, 21 august; Uglov D. *Particularitățile orientării naționale sau dilema între integrarea Europeană și politica estică*. // *Profit*, 2001, N3; Filipescu N. *Occidentalizarea postcomunistă*. - Iași, POLIROM, 2002, p.13.

²⁷³ Leancă I. *Evoluția realităților externe*. // *Tranziția. Retrospective și perspective*. - Chișinău, Adept, 2002, p.362.

USD – UE și 123715,4 mln USD – ECE).²⁷⁴ Printre factorii care vor diminua din coeziunea economică a CSI este și participarea Moldovei, Georgiei și a Kîrghizstanului la Organizația Mondială a Comerțului (OMC). Din această perspectivă, cât și din alte cauze nu mai puțin importante cum ar fi diversitatea politică, economică, socială, culturală, regională a intereselor și metodelor de dezvoltare alese de către ex-republicile unionale, edificarea unui veritabil spațiu economic comun (după modelul UE) în CSI nu este și puțin probabil că se va transforma vreodată într-un veritabil organism integraționist, în care s-ar respecta interesele fiecărui stat.

Cu cea mai mare certitudine se poate afirma că, sunt ultimii ani de aflare a Republicii Moldova în cadrul Comunității Statelor Independente. Situația e de o așa natură, că dacă CSI nu se va destrăma totalmente, Moldova, ca și Turkmenistanul, îl va ignora. Acest fapt a fost confirmat și prin declarația președintelui țării V.Voronin din cadrul summitului de la Ialta, din septembrie 2003, în care a afirmat despre o posibilă ieșire a Republicii Moldova din CSI, învinuind Rusia de „ocuparea militară” a statului.²⁷⁵ Strategia Rusiei față de țările din spațiul post-sovietic, aplicată pe parcursul a mai multor ani, bazată pe utilizarea conflictelor interne în scopul atragerii la „concupinaj” forțat nu a dus la rezultatele scontate.

Rezultatele acestei politici sunt evidente în Moldova și în Georgia, unde Moscova a susținut prin toate mijloacele, inclusiv prin acordarea sprijinului militar separatismul din Transnistria, Osetia de Sud și Abhazia.

În urma politicii autoritariste a președintelui rus V.Putin și a descensiunilor apărute în ceia ce privește ratificarea Tratatului privind Forțele Armate Convenționale din Europa și retragerea bazelor militare din Moldova și Georgia, i-a determinat pe guvernanții de la Chișinău să adopte o nouă retorică proeuropeană și antirusă, refuzînd să recunoască Rusia în calitate de mediator în conflictul transnistrean.²⁷⁶

Unii analiști consideră că, interesul național și actuala orientare „proeuropeană” a Republicii Moldova, este o dispoziție antirusă legată nu doar de „Memorandumul Kozak”. CSI s-a micșorat de facto cu o treime (dacă e să considerăm izolarea Turkmenistanului, Georgiei) în rezultatul revoluției „rozelor” și schimbarea bruscă geopolitică a Kievului în rezultatul revoluției „portocalii”, cât și a divergențelor dintre Republica Moldova și Federația Rusă. Chiar dacă Moldova, ca Georgia și Ucraina mai continuă să se afle formal în componența CSI, ea nu rareori afirmă că Comunitatea este o organizație

²⁷⁴ *Anuarul Statistic al Republicii Moldova pentru anul 2004. - Chișinău, 2005, p.574.*

²⁷⁵ *В новый год без СНГ? // „Экономическое обозрение”, 30 декабря, 2004, с.8.*

²⁷⁶ *A se vedea: Retrospectiva anului/inspectiva anului. // „Democrația”, 2004, 28 decembrie; Putin, fiasco în spațiul CSI. // „Flux”, 2005, 25 ianuarie.*

nonfuncțională și că a rămas pur și simplu un club al statelor care au făcut parte cândva din ex-URSS²⁷⁷.

Efectuînd o analiză retrospectivă a relațiilor Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste, se observă o vădită contradicție între interesul național vis-à-vis de integrarea europeană și de integrarea în CSI.

Relațiile Republicii Moldova cu statele membre ale Uniunii Europene (UE) numără deja 15 ani, dar evoluția lor a fost cu mult mai lentă decît în cazul altor state europene, iar primii 7 ani au fost caracterizați de lipsa unei strategii ample din ambele părți. Motivul principal al acestei stări de lucruri a fost probabil lipsa unor obiective clare pe care Chișinăul și le-ar fi propus să le realizeze în raport cu statele membre ale UE. Totodată unele acțiuni întreprinse de Executivul de la Chișinău nu au fost în măsură să stimuleze interesul cancelarilor vest-europene pentru Republica Moldova.

La rîndul lor, nici statele vest-europene și respectiv UE ca organizație nu au elaborat o strategie de angajare a Republicii Moldova, plasînd-o într-un context geopolitic cu țările din arealul postsovietic (excepție statele Baltice)²⁷⁸, stat din cadrul Comunității și nu din Europa. Au fost mai multe cauze care au stopat acest proces:

- ponderea regională nesemnificativă (teritoriu și populație mică);
- încetinirea reformelor;
- lipsa unor companii importante occidentale care ar fi generat și interesul politic al capitalelor europene;
- vulnerabilitatea statalității și incertitudinea privind viitorul cauzat de conflictul transnistrean și prezența trupelor rusești pe teritoriul țării;
- relațiile puțin „înghețate” cu statele vecine Ucraina și România.

Toate acestea au dus la ceia, că, pe de o parte, Moldova a rămas cu mult în urmă față de alte state din Europa de Est și de Sud-Est în raporturile cu Uniunea Europeană.

Integrarea Republicii Moldova în structurile internaționale constituie un element fundamental al proceselor integraționiste din Occident. În acest scop au fost desfășurate mai multe activități și inițiative, cele mai recente fiind aderarea la Pactul de Stabilitate în Europa de Sud-Est (8 iunie 2001) și la Organizația Mondială a Comerțului (18 mai 2001), cît și aprobarea Planului Individual de Acțiune UE - Republica Moldova din 23 februarie 2005, care va fi valabil pe parcursul a trei ani.

²⁷⁷ Voronin V. *Integrarea în structurile europene nu necesită ieșire din CSI. // "Moldova Suverană", 2004, 16 septembrie.*

²⁷⁸ Leancă I. *Evoluția relațiilor externe. // Tranziția. Retrospective și etrospective și - Chișinău, Adept, 2002, p.373-374.*

Planul nu reprezintă o politică de extindere a UE. Potrivit oficialilor europeni este o ofertă substanțială și concretă de colaborare, parteneriat și integrare în programele și politicile Uniunii Europene, în cadrul căruia Republica Moldova este invitată să dezvolte relații politice, economice, probleme de securitate și culturale. Unul din obiectivele planului este sprijinul acordat de UE în vederea găsirii unei soluții viabile pentru soluționarea conflictului din regiunea nistreană, obiectiv formulat ca prioritate primordială din cadrul Planului.

De asemenea, printre alte priorități sunt: întărirea instituțiilor garantate ale democrației și statului de drept, asigurarea unor alegeri parlamentare democratice, asigurarea libertății de exprimare și a libertății presei, întărirea capacității administrative și judiciare.

Problema imigrației de asemenea se regăsește în Document, planul propunând inițierea unui proces de readmisie a cetățenilor moldoveni, aflați ilegal pe teritoriul statelor membre ale UE.²⁷⁹

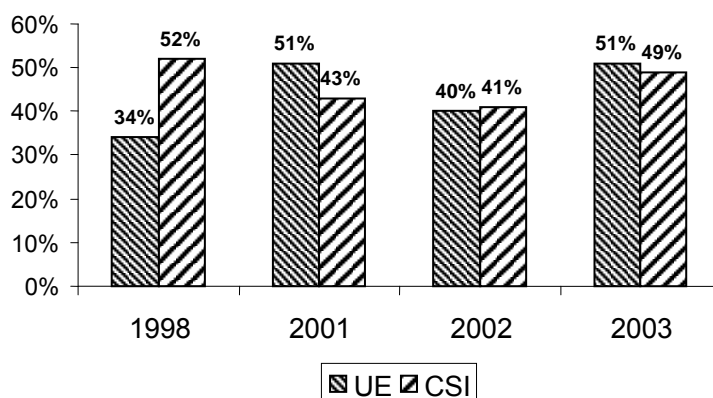
Acest Plan, însă, nu ne oferă și calitatea de membru al UE. Republica Moldova a rămas de una singură în centrul Europei. Ea nu-și așteaptă rîndul să fie admisă în Uniune, ceia ce face Bulgaria și România, ea nu trăiește cu speranțe temeinice ca Turcia și Macedonia.

Pe parcursul ultimilor ani s-a constatat o evoluție semnificativă a percepției de către cetățenii Republicii Moldova a alternativelor de integrare internațională. În rezultatul sondajului sociologic realizat în martie 1996, majoritatea populației (52%) se pronunță mai mult pentru legăturile economice cît mai pronunțate cu statele membre ale CSI, actualmente există însă un interes crescînd față de integrarea europeană. Majoritatea participanților la sondajul de opinie din noiembrie 2003 s-au pronunțat pentru integrarea în Uniunea Europeană.

Diagrama 1. Evoluția opiniilor de integrare internațională a Republicii Moldova (1998-2003)²⁸⁰

²⁷⁹ *A se vedea: Uniunea Europeană va prezenta un plan special pentru Moldova // "Flux", 2005, 23 februarie; Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Moldova. // „Moldova Suverană”, 2005, 25 februarie.*

²⁸⁰ *Raportul Național al Dezvoltării Umane. Republica Moldova, 2003. Guvernare responsabilă pentru dezvoltarea umană. - Chișinău, 2004, p.40-41.*



Actualmente în Republică se observă două tendințe specifice regiunii din care aceasta face parte: cea a tinerii generații de deschidere pentru UE și cea a generației mai în vârstă, nostalgică pentru trecut, de apropiere de Moscova.²⁸¹

Tînăra generație conștientizează diferența dintre UE care se extinde tot mai mult (de la 15 state – la 25 prin aderarea la 1 mai 2004 a 10 state – Polonia, Ungaria, Slovenia, Slovacia, Cehia, Estonia, Letonia, Lituania, Malta, Cipru) și CSI care, după cum declară liderii ei, e pe cale să se dezintegreze și, că aceste două organisme au evoluții inverse.

În timp ce cetățenii statelor membre a Uniunii se deplasează liber, în cadrul CSI se introduce regimul de vize. În UE devine tot mai liberă circulația forței de muncă, a bunurilor, serviciilor și capitalelor, s-a trecut la moneda unică – euro; Rusia, însă tot mai încearcă să impună rubla ca monedă unică în Comunitatea economică euro-asiatică.

Un lucru similar poate fi constatat și la nivelul formațiunilor politice din cadrul celor mai recente alegeri parlamentare din 6 martie 2005. Din platformele electorale se observă că majoritatea partidelor, printre care se numără și Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM), consideră drept prioritate a politicii externe integrarea în structurile Uniunii Europene. Principala

²⁸¹ *România trebuie să contribuie la întărirea democrației în Moldova // „Flux”, 2005, 26 ianuarie.*

surpriză a actualelor alegeri este schimbarea la față a PCRM, care a mers în campanie cu lozinci, care puțin se deosebesc de cele ale PPCD-ului, de exemplu. Integrarea europeană, incriminarea Rusiei pentru nerespectarea termenului de retragere a armatei a 14^a și lupta împotriva regimului Smirnov sunt teze care se regăsesc atât la comuniști, cât și la opoziția proeuropeană.²⁸² Însă, analizând platformele concurenților electorali, pot fi evidențiate și alte tendințe: cea de integrare în structurile politice și economice ale spațiului european și cea care mai „oscilează” între structurile estice și cele din vest.

În șirul partidelor proeuropene pot fi incluse așa formațiuni ca PCRM, PPCD, PSDM. Retorica lor prooccidentală reiese din prevederile platformelor electorale.

1. Partidul Comuniștilor din Moldova (PCRM) pledează pentru:

- transformarea Moldovei într-un stat al standardelor europene și al investițiilor eficiente în economia țării, deschiderea piețelor occidentale pentru mărfurile moldovenești;
- circulația liberă, fără vize, a cetățenilor Moldovei în țările Europei, protecția juridică și socială sigură a compatrioților noștri peste hotare;
- promovarea unei susțineri sociale moderne sigure a populației, realizarea programelor prioritare, a principiilor educației europene deschise și celor ale culturii europene.²⁸³

2. Partidul Popular Creștin Democrat (PPCD) consideră că singura cale reală este cea de integrare în NATO și în Uniunea Europeană. Pentru aceasta PPCD propune:

- realizarea unui parteneriat strategic cu România de preaderare a Republicii Moldova la UE;
- întreținerea negocierilor de asociere cu UE și depunerea cererii de aderare la UE;
- obținerea pentru Republica Moldova a statutului de țară-membru a Zonei Shenghen;
- armonizarea legislației naționale cu cea a țărilor UE;
- abandonarea conceptului perimat de neutralitate permanentă a statului și depunerea instrumentelor de aderare la NATO;
- parteneriat de securitate cu România după modelul Polonia - Ucraina;
- reforma armatei și alinierea ei la standardele NATO²⁸⁴.

²⁸² *Reflecții postelectorale. // „Glasul Națiunii”, 2005, 24 martie.*

²⁸³ *Platforma Partidului Comuniștilor din Republica Moldova. // Platformele concurenților electorali. Alegeri parlamentare 6 martie 2005. - Chișinău 2005, p.3.*

²⁸⁴ *A se vedea: Platforma Partidului Popular Creștin Democrat. // Platformele concurenților electorali. Alegeri parlamentare 6 martie 2005. - Chișinău 2005, p.3.*

Blocul electoral „Moldova Democrată” (BMD), care în ajunul alegerilor prezidențiale î-și schimbă titulatura în Alianța „Moldova Noastră” ca rezultat al acțiunilor întreprinse de liderul democrat D.Diacov și social-liberalul O.Se-rebrian de a ieși din componența fracțiunii parlamentare de opoziție, prin programul său încerca să promoveze o politică externă dinamică și consecventă, asigurând Republicii Moldova un loc meritat în Europa Unită, iar cetățenilor săi un statut de europeni cu drepturi depline.²⁸⁵

De asemenea în șirul partidelor proeuropene mai poate fi inclus și Partidul Social-Democrat din Moldova (PSDM). „PSDM propune ca la baza identității poporului nostru să fie puse principiile de cetățenie și națiune și doar astfel va exista posibilitatea de a ne integra în UE, pe baza principiilor democratice”²⁸⁶.

Cel de-al doilea grup de partide consideră drept prioritar integrarea Republicii Moldova în structurile politice și economice ale spațiului CSI, accentul fiind pus pe relațiile cu Federația Rusă, Ucraina, Belarusi. Din categoria formațiunilor proceseiste face parte Blocul electoral „Patria – Rodina”. Programul său prevede: „Drepturile depline de a se afla în alianța economică cu Federația Rusă, Ucraina, Belarusi și Kazahstan va permite Moldovei, sprijinindu-se pe potențialul economic total al țărilor membre ale SEU, să-și modernizeze industria și agricultura, să creeze noi locuri de muncă și, nu în ultimul rând, să rezolve probleme comercializării produselor moldovenești ... participarea Moldovei la SEU va permite legalizarea șederii imigranților moldoveni aflați pe teritoriul Federației Ruse și Ucrainei și va crea premise politice, economice și sociale pentru unificarea țării.”²⁸⁷

Mișcarea social-politică republicană „Равноправие” consideră prioritar pentru Republica Moldova „restabilirea relațiilor cu Rusia, Ucraina ... adarea Moldovei în Uniunea Rusia – Belarusi și a spațiului economic unic, creată de Rusia, Ucraina, Belarusi și Kazahstan”²⁸⁸.

În categoria celei de-a treilea grupe care s-au pronunțat pentru menținerea relațiilor atât cu CSI cât și cu UE este „Uniunea Centristă din Moldova” (UCM).

²⁸⁵ Platforma Blocului Moldova Democrată. // Platformele concurenților electorali. Alegeri parlamentare 6 martie 2005. – Chișinău, 2005, p.67.

²⁸⁶ Programul electoral al Partidului Social-Democrat din Moldova. // Platformele concurenților electorali. Alegeri parlamentare 6 martie 2005. – Chișinău, 2005, p.8-9.

²⁸⁷ Platforma Blocului „Patria – Rodina”. // Platformele concurenților electorali. Alegeri parlamentare 6 martie 2005. – Chișinău, 2005, p.10-11.

²⁸⁸ Platforma mișcării social-politice „Равноправие”. // Platformele concurenților electorali. Alegeri parlamentare 6 martie 2005. – Chișinău, 2005, p.13-14.

UCM consideră oportună realizarea următoarelor acțiuni în politica externă: examinarea de către noul Parlament a oportunității menținerii Republicii Moldova în calitate de membru a CSI; reanimarea cooperării cu țările membre ale CSI în baza tratatelor și acordurilor bilaterale reciproc avantajoase; conjugarea capacităților și eforturilor tuturor forțelor politice în scopul realizării condițiilor necesare pentru integrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană; formularea unui demers în adresa Uniunii Europene solicitând deschiderea spațiului de vize pentru cetățenii Republicii Moldova...²⁸⁹.

Alegerile prezidențiale din 4 aprilie 2005 au marcat caracterul ireversibil al interesului național al Republicii Moldova vis-à-vis de integrarea europeană.

Pentru prima dată de la 1991 încoace, alegerea președintelui Statului V.Voronin a servit drept prilej, unic în felul său, la unirea și consolidarea celor mai diverse forțe politice, care au dat dovadă de o anumită maturitate politică. Pentru prima dată procesul politic concurențial s-a încheiat cu un compromis concludent a unor oponenți politici, care s-au angajat să urmeze calea integrării europene și a desprinderii de pe orbita rusească, deoarece CSI are șansa de a se reduce la ceia ce a fost dintotdeauna – o structură nefuncțională, fără perspective.

Necesitatea obiectivă a aderării la Europa unită, la marele continent al valorilor universale, ale libertății economice și al toleranței politice și celei interetnice, precum și a înaltei responsabilități sociale, i-au determinat pe liderii politici I.Roșca (PPCD – 13 mandate), D.Diacov (PD – 8 mandate) și O.Serebrian (PSL – 3 mandate) să voteze în favoarea unui candidat comunist cu orientări proeuropene.

Nici una din formațiunile politice, oricât de mare n-ar fi, nu poate reuși de una singură. O soluție este consensul național. Așa s-a procedat în toate statele care cu adevărat au dorit să adere la Uniunea Europeană. Calea spre Europa poate fi străbătută doar cu eforturile comune ale principalelor lideri politici.

O situație similară s-a creat și în Republica Moldova când s-a decis ca în numele interesului național al țării și a vectorului european să se ajungă la un consens comun²⁹⁰ sub influența factorului intern cât și extern.

²⁸⁹ Platforma electorală a Uniunii Centriste din Moldova. // Platformele concurențelor electorale. Alegeri parlamentare 6 martie 2005. – Chișinău, 2005, p.15-16.

²⁹⁰ A se vedea: Magia etichetelor politice. // „Flux” 2005, 8 aprilie; Integrarea europeană – obiectivul care unește toate forțele politice responsabile. // „Flux”, 2005, 8 aprilie; Консенсус во имя интеграции. // „Молдавские ведомости”, 2005, 8 апреля.

Având în vedere faptul că, Republica Moldova va deveni vecin al Uniunii Europene abia după anul 2007, este evident că pînă atunci, Republica Moldova va putea beneficia doar parțial de avantajele de care alte state deja se bucură din 2004. Astfel, Moldova, stat situat între două spații geopolitice diferite – Europa de Sud-Est și Comunitatea Statelor Independente va trebui să-și definească clar interesele sale naționale în scopul realizării cu succes a criteriilor de aderare la Uniunea Europeană într-un viitor previzibil.

Bibliografie:

- Anuarul Statistic al Republicii Moldova pentru anul 2004. - Chișinău, 2005.
- Filipescu N. Occidentalizarea postcomunistă. - Iași, PILIROM, 2002.
- Golea A. Republica Moldova între Est și Vest. // „De facto”, 2001, 21 august.
- Gorciac S., Dumitraș T., Rusandu I. Conceptul interes național în geopolitică. // *Economica. Supliment.* - Chișinău, Ed. Academiei de Studii Economice, 1977.
- Integrarea europeană – obiectivul care unește toate forțele politice responsabile. // „Flux”, 2005, 8 aprilie.
- Leancă I. Evoluția relațiilor externe. // *Tranziția. Retrospective și perspective.* - Chișinău, „Adept”, 2002.
- Magia etichetelor politice. // „Flux”, 2005, 8 aprilie.
- Morghenthau H.J. Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace. - New-York, 1955.
- Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Moldova. // „Moldova Suverană”, 2005, 24 februarie.
- Platformele concurenților electorali. Alegeri parlamentare, 6 martie 2005. - Chișinău, Universul, 2005.
- Putin V. Fiasco în spațiul CSI. // „Flux”, 2005, 25 ianuarie.
- Raportul Național al Dezvoltării Umane. Republica Moldova, 2003. Guvernanare responsabilă pentru dezvoltarea umană. - Chișinău, 2004.
- Reflecții postelectorale. // „Glasul națiunii”, 2005, 24 martie.
- Retrospectiva anului politic 2004. // „Democrația”, 2004, 28 decembrie.
- România trebuie să contribuie la întărirea democrației în Moldova. // „Flux”, 2005, 26 ianuarie.
- Saca V. Interese politice și relații politice. Dimensiuni tranzitorii. - Chișinău, USM, 2001.
- Uglov D. Particularitățile orientării naționale sau dilema între integrarea Europeană și politica estică. // *Profit*, 2001, nr.3.
- Uniunea Europeană va prezenta un plan special pentru Moldova. // „Flux”, 2005, 23 februarie.

Voronin V. Integrarea în structurile europene nu necesită ieşire din CSI. // „Moldova Suverană”, 2004, 16 septembrie.
В новый год без СНГ? // „Экономическое обозрение”, 2004, 30 декабря.
Консенсус во имя интеграции. // „Молдавские ведомости”, 2005, 8 апреля.

К ВОПРОСУ О МНОГОВЕКТОРНОСТИ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА²⁹¹

Сергей НАЗАРИЯ
Республика Молдова, Кишинэу,
Государственный институт международных отношений,
доктор исторических наук

Some Moldavian and western experts express an idea that Moldova needs to change its course of external policy, thinking about a break with Russia, exit from CIS and full reorientation to the West. It is approved that the external policy of Republic of Moldova is oriented mainly to CIS. However, the reality is another: Moldova is the member of Pact of Stability for Southeast Europe, WTO; the external financing was blocked out; contacts of our government with the representatives of the West; strategical course on European integration was proclaimed by Moldavian government in 2003 and the signing of Individual Plan of Actions Moldova – European Union in the beginning of 2005. We consider that equal collaboration of Moldova with The West and the East is logical, especially when our strategical partner -Russia is not the opponent of western countries, but automatically became their alliance. It is important that Russia and NATO don't consider each other like enemies. In prospective, on base of NATO, the European system of security will be created for the first time in the universal history. This system, including United States and Russia, will consist of all the states from northern hemisphere, from Vancouver till Vladivostoc, and our country can be aside from this process or to oppose to one of this sites.

Некоторыми западными экспертами и в среде кишинёвской «элиты» нередко высказывается мысль о том, что Республике Молдова следует сменить внешнеполитический курс, подразумевая под этим фактический разрыв с Россией, выход из СНГ и полную переориентацию на Запад, вплоть до вступления в НАТО и Европейский Союз. Примером

²⁹¹ Рецензент – доктор-хабилюитат политических наук Валентин БЕНЮК.

тому могут служить хотя бы пресловутые «22 условия», выдвинутые Блоком «Молдова демократическая» Президенту В.Воронину. Думаем, есть смысл с позиций политического реализма и государственного прагматизма проанализировать эти предложения.

Во-первых, когда предлагается «смена курса», в обязательном порядке утверждается, что внешняя политика Республики односторонне ориентирована на СНГ, а после прихода коммунистов к власти эта односторонность усилилась, а также углубилась наша зависимость от России²⁹². Однако, реальное положение вещей обстоит с точностью до наоборот и доказательств этому достаточно: приём нашей страны в Пакт стабильности для Юго-Восточной Европы; её вступление в ВТО; разблокирование внешнего финансирования со стороны международных финансовых структур; многочисленные и плодотворные контакты нашего высшего руководства, в первую очередь Президента Республики Молдова, со многими представителями Запада, как на двухсторонней, так и на многосторонней основе, в частности официальный визит В.Воронина в Вашингтон 17-20 декабря 2002 г. по приглашению Дж.Буша²⁹³.

Наконец, провозглашение молдавским руководством ещё в 2003 г. стратегического курса на европейскую интеграцию и подписание в связи с этим в начале 2005 г. индивидуального плана действий Молдова – Европейский Союз (ЕС)²⁹⁴. Нельзя пройти мимо и другого существенного момента, доказывающего ложность тезиса об «односторонней» ориентации внешнеполитического курса Республики Молдова на Восток – в течение 2001-2004 гг. объём товарооборота Республики не просто возрос, но темпы данного роста со странами Запада были существенно выше, чем с нашими партнёрами по СНГ: объём торговли с бывшими советскими республиками рос за это время ежегодно на 1,7-2%, а с западными государствами – на 25-28%²⁹⁵.

Другими словами, факты доказывают абсолютную фальшь утверждений об «односторонней ориентации коммунистического руководства на Восток». Зато они подтверждают другое – *многовекторность* внешнеполитического курса нашей республики. Как многократно утверждал В.Воронин, наша внешняя политика там, где присутствуют наши инте-

²⁹² www.flux.md.

²⁹³ Катаев Е. Равновесие. // «Независимая Молдова», 2002, 29 ноября; Вашингтон протягивает руку помощи Кишинёву. // «Независимая Молдова», 2002, 20 декабря.

²⁹⁴ www.euronews.net.

²⁹⁵ www.pcrm.md.

ресы²⁹⁶. У нас один стратегический курс – *интеграция в Европу* посредством сближения со всеми европейскими государствами, однако нашим *стратегическим партнёром* навсегда остаётся *Россия*. И в данном постулате нет ни малейшего внутреннего противоречия, так как Россия также является европейской державой, важнейшей стратегической целью которой остаётся интеграция в Европу²⁹⁷.

И то, что Россия является важнейшим стратегическим партнёром Евросоюза, подтверждено основными документами ЕС и многочисленными заявлениями европейских лидеров первой величины. Данная мысль была подтверждена и на прошедшем в марте 2005 года в Париже саммите «четвёрки» Путин-Шрёдер-Ширак-Сапатеро и в идее создания четырёх общих пространств между Россией и ЕС²⁹⁸. Всё это означает только одно – наше дальнейшее укрепление отношений с Россией означает не отход от Европы и европейских ценностей, а сближение с Европой и укрепление нашей независимой государственности. Учитывая данные перспективы, объективно возникает вопрос: что же мы теряем, укрепляя своё сотрудничество с Россией? Любой непредвзятый здравомыслящий человек ответит однозначно – только выигрываем, так как на пути экономической интеграции России в ЕС уже сделаны некоторые конкретные шаги.

Второй момент, касающийся так называемые «предложения о смене курса»: следует срочно взять линию на интеграцию в европейские структуры, в первую очередь в ЕС и НАТО. Во-первых, как мы уже отмечали выше, курс на европейскую интеграцию нашей республики дав-

²⁹⁶ Воронин В. Выступление в Центре стратегических и международных исследований (США), Ответы на вопросы Центра стратегических и международных исследований. // Мысль, 2002, №4 (18), с.4-8; Интервью Президента Республики Молдова Владимира Воронина информационному агентству «Молдпрес». // «Независимая Молдова», 2002, 26 ноября; Выступление Президента Республики Молдова Владимира Воронина на саммите Совета Евроатлантического партнёрства. // «Независимая Молдова», 2002, 26 ноября; «Коммунист», 2002, 13 декабря, с.12; Воронин В. Страна нуждается в кардинальных реформах. // «Коммунист», 2003, 10 января.

²⁹⁷ Концепция внешней политики Российской Федерации (Утверждена Президентом Российской Федерации В.В.Путиным 28 июня 2000 г.). // Международная жизнь. 2000, №8-9, с.10; Путин В. О задачах российской дипломатии. // Международная жизнь. 2001, №2, с.6; Послание Президента Российской Федерации В.В.Путина Федеральному Собранию Российской Федерации. // Международная жизнь. 2002, №5, с.18.

²⁹⁸ www.vesti.ru.

но провозглашён высшим руководством страны как стратегический и на этом пути уже сделаны существенные шаги.

Однако, как представляется процесс интеграции нашей республики в Евросоюз и НАТО? Кто нас туда приглашал и известно ли «интеграционистам», что для вхождения в эти структуры следует выполнить ряд условий, от которых мы пока далеки? Кроме того, мы нейтральная страна и вступление в какой-либо военный блок невозможно²⁹⁹. Это не просто декларация, зафиксированная в Конституции, – это воля подавляющего большинства наших граждан.

Да с нами никто и не станет говорить об интеграции в европейские структуры, пока мы не выполним ряд условий: практически на порядок не увеличим ВВП на душу населения, не решим приднестровский вопрос (а это без помощи и посредничества Российской Федерации в принципе невозможно даже в новых геополитических условиях выхода НАТО к нашим границам и приближения к ним ЕС), не конформируемся реально к европейским ценностям. Последнее означает, что мы должны привести своё законодательство в соответствие с европейским, что относительно несложно и недолго, хотя и не совсем просто. Посложнее принять, и не только декларативно, европейские гуманистические ценности и реально следовать им. Ещё сложнее работать, хозяйствовать и организовывать свою жизнь по-европейски. Быть ответственными и исполнителями. Именно в этом главная сложность «вхождения в Европу», именно так мы должны «построить у себя дома» Европу.

Новой Молдове следовало бы определить, что в опыте её европейских соседей полезно для её возрождения. Республика Молдова заинтересована в наращивании производства продукции обрабатывающих отраслей и в развитии экономики, предоставляющей современные услуги. Необходимо определить одно-два направления, в которых наша страна способна быть конкурентноспособной на мировом рынке и акцентировать основное внимание на их развитии. Настоящий этап молдавских экономических реформ нацелен на консолидацию институтов и принятие законов, которые будут содействовать эффективной работе рынков³⁰⁰.

Молдавская экономика нуждается в инвестициях для замены основных фондов и расширения инфраструктуры. Инвестиции нужны для

²⁹⁹ Конституция Республики Молдова, ст.11. // *Monitorul oficial al Republicii Moldova*. 1994, август, часть I. – Chişinău, 1994.

³⁰⁰ Воронин В. Мы должны покончить с псевдорыночной системой. // *Мысль*, 2002, №4 (18), с.4-8; Воронин В. Страна нуждается в кардинальных реформах. // «Коммунист», 2003, 10 января.

диверсификации и модернизации. В этом аспекте, особо актуальным является усовершенствование нашего «экономического» законодательства и лучшим образцом для этого может послужить европейское законодательство.

Законы Европейского союза содействуют большей эффективности бизнеса, и здесь общие подходы к стандартам дали бы Молдове возможность доступа на потенциальный единый рынок. Преимущество сближения таможенного законодательства очевидно, так как снимаются торговые барьеры. Применение правил и дисциплины Европейского союза позволило бы обеспечить надлежащее функционирование любой будущей зоны свободной торговли или общего экономического пространства. Сближение нормативов в области финансовых услуг помогло бы создать стабильный молдавский финансовый рынок, что послужило бы стимулом для привлечения капитала и стабилизации потоков капиталов. Всё это стало бы первым шагом на пути интеграции нашей страны в Европу, а экономическая интеграция, сопровождаемая нормативными реформами, содействовала бы экономическому росту Молдовы.

И *третий*, последний момент предлагаемой смены курса: как можно быстрее отдалиться от России, а ещё лучше, порвать с ней и выйти из СНГ. Как эти люди представляют себе наш «коренной» внешнеполитический поворот спиной к России и после этого сохранение с ней всего комплекса экономических взаимоотношений? Ведь любому мало-мальски образованному и трезвомыслящему человеку ясно, что российских энергоресурсов на прежних условиях нам не видать, что российский рынок для нас на нынешних условиях будет закрыт, от чего и Россия страдает, но в Молдове наступит полнейший экономический коллапс и развал государства. В этом контексте и речи быть не может о решении приднестровского вопроса.

А что нам делать с несколькими сотнями тысяч наших граждан, работающими в России, и которые будут немедленно выдворены в результате предлагаемого «коренного разворота». Мало того, что сотни тысяч людей останутся без работы и их семьи без средств к существованию, они пополнят армию бродяг, попрошайек и бандитов. Ведь это самый короткий и эффективный путь к развалу государства и столь «долгожданному» объединению с родиной-матерью *România Mare*.

Правда в этом контексте следует напомнить (особенно после невиданного прежде и абсолютно нерационального политического давления России на Молдову в феврале-марте 2005 г. во время парламентской

кампании в нашей стране³⁰¹), что осуществление такой деструктивной по отношению к нам программы – закрытие для нашей винно-табачной продукции российского рынка, реализация нам по завышенным мировым ценам энергоресурсов, визовый режим для наших граждан при въезде на территорию Российской Федерации и другие недружественные меры – контрпродуктивны не только для Республики Молдова, но и для Российской Федерации. Во-первых, на фоне стремления России к вхождению во Всемирную Торговую Организацию (ВТО), всё это станет серьёзным препятствием на пути достижения давно желанной цели, так как все эти меры противоречат правилам ВТО и рассматриваются ею как экономический и политический шантаж.

Во-вторых, введение визового режима для молдавских граждан невыгодно экономически самой России: при необходимости скорейшего удвоения её ВВП в условиях сокращения рождаемости в стране такой шаг будет направлен против экономических интересов российского государства. Более того, учитывая катастрофическую демографическую ситуацию на Дальнем Востоке и угрозу утраты в перспективе этих территорий, такая политика может лишь способствовать геополитическому краху России на её восточных границах. Российскому руководству следует поступать с точностью до наоборот: привлекать в страну как можно больше граждан бывших советских республик, увеличивая за их счёт её экономический и демографический потенциал, направляя их в первую очередь на постоянное место жительства в дальневосточные области. Всё это потребует, естественно, гигантских инвестиций и разработки специальной программы, что не является предметом исследования данной статьи.

В-третьих, следует сказать несколько слов по поводу лишения молдавских производителей российского рынка. В этом контексте, следует напомнить, что около 2/3 молдавских винодельческих мощностей находятся в данный момент в руках российских инвесторов, поэтому реализация данных угроз не менее болезненно ударит и по ним. Более того, около 2/3 импортируемой Россией алкогольной продукции является молдавского происхождения. По качеству она не уступает лучшим мировым образцам, а по цене несравненно более доступна простым россиянам. Таким образом, в случае изгнания молдаван с рынка России это будет означать удар и по российскому потребителю.

Четвёртое. Некоторым «горячим патриотическим головам» в России давно следует понять: объективно и субъективно Москве несравне-

³⁰¹ www.vesti.ru.

нно выгоднее (по международным причинам – чтобы резко снизить противодействие Запада и стран СНГ своей внешней политике, не ухудшать и далее свой имидж, в глазах общественности; а по внутренним – так как внутри её самой имеются горящие или вероятные очаги сепаратизма и создавать прецедент поддержки сепаратизма у соседа, означает работать против самой себя) иметь дело с законным правительством Молдовы, чем с непризнанным смирновским криминальным режимом.

И последнее – российскому руководству не следует забывать, что подобные заявления, а тем более их практическая реализация могут означать в первую очередь удар по друзьям России в бывших союзных республиках (включая и проживающих в них русских) и ослабление их внутривнутриполитических позиций в своих странах, усиливают антироссийские настроения на постсоветском пространстве и укрепляют врагов России.

В полной мере это относится и к Республике Молдова. Близоруко поддержав во время предвыборной кампании мертворождённый блок «Молдова демократическая», некоторые российские политические силы сработали против интересов самой России. Дело в том, что некоторые лидеры бывшего Блока «Молдова демократическая» оказались яркими русофобами – ещё в ноябре 2003 г. они стояли рядом с теми, кто сжигал российские флаги и портреты В.В.Путина, а в марте 2005 г. выдвинули перед молдавским президентом ультиматум о разрыве отношений с Россией³⁰². Да и более дружественной в отношении России, русской культуры и великому русскому народу политической силы в Молдове, чем нынешняя правящая партия нет и быть не может. Но одновременно всем следует запомнить – молдавское руководство должно защищать (и делает именно это) интересы Молдовы и её граждан и давить извне на него за это, как минимум странно и неразумно.

Однако вернёмся к нашей теме. Чтобы не быть голословным в вопросе о необходимости сохранения и углубления наших отношений с Россией и другими государствами СНГ, следует напомнить некоторые хорошо известные факты³⁰³. Задачей нашей политики должно стать максимальное использование всех шансов сохранения традиционных отношений сотрудничества и взаимодействия с нашими партнёрами по СНГ – разумеется, исходя из взаимной выгоды всех стран. Эта политика ни в коей мере не может быть направлена на ограничение их связей с третьи-

³⁰² www.newsru.com.

³⁰³ Назария С. *Идти в Европу не порознь, а взявшись за руки. (Факторы способствующие интеграционным процессам в СНГ, и препятствия на этом пути).* // Мысль. 2004, № 1 (23), с.91-96.

ми странами, особенно с государствами Западной и Центральной Европы. Подобная стратегия имеет шансы на успех, если страны СНГ, развивая сотрудничество с ЕС, будут одновременно принимать меры, направленные на сохранение своих традиционных взаимосвязей. Только тщательно скоординированная политика даст возможность избежать возникновения новых разделительных линий в Европе, разрыва хозяйственных, политических и культурных связей. Иной ход событий привел бы к дальнейшему сужению политического, экономического и культурного потенциала государств-членов СНГ. По нашему мнению, Молдове, как и прежде, следует продолжать свою многовекторную внешнюю политику, которая должна быть там, где у неё есть интересы и именно это пойдёт на благо подавляющему большинству её граждан.

Свидетельством реалистичности данного вывода является и прошедший 22 апреля в Кишинёве саммит ГУУАМ³⁰⁴. Он также вызвал в среде политических обозревателей и журналистов различные интерпретации и оценки. Некоторые увидели в нём очередную антироссийскую акцию, инспирированную американцами, как «попытку лимитрофов», по выражению М.Леонтьева, «создать новый санитарный кордон вокруг России»³⁰⁵. Другие восприняли его как большой успех демократических сил на пространстве СНГ в деле объединения усилий на пути дальнейших демократических преобразований и европейской интеграции³⁰⁶. Как же всё-таки с позиций политического реализма и государственных интересов стран-участниц следует оценивать Кишинёвский форум, каковы дальнейшие перспективы ГУУАМ (Грузия – Украина – Узбекистан³⁰⁷ – Азербайджан – Молдова) и что выигрывает наша страна от пребывания в этой организации?

Общеизвестно, что первоначально, по инициативе США, поддержанной ЕС, эта организация появилась для создания совместными усилиями стран-основателей сухопутной инфраструктуры для транспортировки азербайджанской и среднеазиатской нефти в Западную Европу в обход российской территории и для уменьшения энергетической зависимости Грузии, Украины и Молдовы от России. Однако было достаточно взглянуть на карту, чтобы уяснить, что для выполнения данной задачи ГУУАМ не годится, так как миновать территорию Российской Федерации «нефтяной трубе» не удастся. По этой причине данная орга-

³⁰⁴ «Moldova Suverană», 2005, 23 aprilie.

³⁰⁵ www.ort.ru.

³⁰⁶ www.flux.md.

³⁰⁷ Президент Узбекистана И.Каримов объявил о выходе своей страны из ГУУАМ.

низация была объявлена мёртворождённой и бесперспективной и таковой бы и оставалась, если не изменение поставленных перед ней задач в новых условиях после смены старого политического руководства вначале в Молдове, затем в Грузии, Азербайджане и, наконец, на Украине.

Дело в том, что в новых условиях ГУУАМ никак не направлен против кого-либо, а тем более против России – основного стратегического партнёра каждой из стран-членов этой региональной организации. Это не «дружба против», а «сотрудничество за». За координацию усилий в деле дальнейших демократических трансформаций в каждой стране-участнице и на пути достижения нашей общей стратегической задачи – европейской интеграции. Доказательством этому служит и принятая на Кишинёвской встрече совместная Декларация лидеров указанных государств³⁰⁸. Большое значение в деле сотрудничества стран ГУУАМ имеет координация усилий по преодолению сепаратизма, явления присущего в той или иной степени всем её членам и, в первую очередь, Молдове, Грузии и Азербайджану. В контексте вышеизложенного, нельзя упускать из виду и тот факт, что всё вышеуказанное поддерживается США. Таким образом, конструктивная работа в рамках ГУУАМ является для всех его членов одним из важнейших условий сотрудничества с Соединёнными Штатами. А это абсолютно необходимо всем странам для их дальнейшего развития по всем направлениям: экономическому, политическому, обеспечению их безопасности.

Однако не следует игнорировать ещё один не менее важный аспект взаимодействия в рамках этой международной организации. Речь идёт о полноценном двухстороннем партнёрстве между странами-участницами, тем более, что в рамках СНГ это сотрудничество зачастую оказывалось неэффективным. Для Молдовы это, в первую очередь, взаимодействие в деле преодоления территориального раскола. Те же предложения президента В. Ющенко являются свидетельством этому.

Правда, не все они, с нашей точки зрения, реалистичны. Так первые три пункта, касающиеся демократизации Приднестровского региона, представляются абсолютно утопичными, так как эти меры предлагаются осуществить смировскому режиму. В этом смысле, если предположить, что сепаратисты пожелают и смогут выполнить все ожидания украинского президента, это означало бы повторение рекорда библейского верблюда, пролезшего через игольное ушко. Однако следующие четыре пункта более реалистичны и могут иметь положительный эффект – это тесное участие США и ЕС наряду с Россией, Украиной и

³⁰⁸ www.flux.md.

ОБСЕ в деле урегулирования Приднестровской проблемы, это более активное присутствие Украины при разрешении данной проблемы и, наконец, установление непосредственного контроля международных наблюдателей за производством и распространением оружия из сепаратистского региона. Реализация этих мер означала бы бесспорный шаг вперёд на пути урегулирования конфликта.

Другим важнейшим компонентом партнёрства в рамках ГУУАМ является экономическое сотрудничество стран-участниц. Самым убедительным положительным примером этого является молдо-азербайджанский проект по строительству Джурджулештского терминала и соответствующей нефтеперерабатывающей и транспортной инфраструктуры. Для Азербайджана это перспективные инвестиции (в сумме 120 млн. долл.³⁰⁹) и получение хороших прибылей, а для Молдовы это шанс на порядок повысить степень своей экономической безопасности и независимости.

Во-первых, появление данного порта позволит нам резко снизить нашу экспортную геоэкономическую зависимость от сухопутных путей через Украину и Румынию. Через Дунай и Чёрное море мы сможем свободно выйти на наши традиционные рынки в Россию и на новые к любому морскому порту в любом районе мира (лишь бы это являлось экономически рентабельным), а также вверх по Дунаю – в страны Центральной и Юго-Восточной Европы. Кроме того «водный путь» для экспорта нашей продукции будет многократно дешевле, а это, в свою очередь, значительно удешевит её и сделает более конкурентоспособной.

Во-вторых, мы получаем возможность разнообразить наши источники энергоресурсов и этим снизить энергетическую зависимость Молдовы от России. Это не только повышает степень нашей геоэкономической независимости, но и позволяет снизить затраты на потребляемое топливо, что также даёт экономические преимущества молдавской продукции на мировых рынках, так как снижает её себестоимость. Таким образом, сотрудничество с Азербайджаном как в рамках ГУУАМ, так и на двухстороннем уровне является абсолютно положительным для нашей страны.

И последний аргумент, правда пока лишь гипотетический. Речь идёт о предполагаемом молдо-узбекском экономическом взаимодействии. Правда, к сожалению, президент Узбекистана на Кишинёвский саммит не приехал, однако это не меняет сути вопроса, при условии, что это выгодно обеим сторонам. Речь идёт о возможном создании в бли-

³⁰⁹ www.pcrm.md.

жайшей перспективе совместного молдо-узбекского предприятия, которое бы занималось полным «хлопковым» циклом – от поставок сырья через тот же Джурджулештский порт и до производства (на территории Молдовы) и реализации (в основном за рубежом) швейных изделий из хлопка.

Дело в том, что до настоящего времени весь хлопок для текстильной промышленности стран бывшего советского блока, как и в годы социализма, поступает из Средней Азии, в основном из Узбекистана. Поэтому есть смысл создать в Молдове главную для всего восточного и юго-восточного региона Европы снабженческо-перевалочную «хлопковую» базу. Это реально, так как ничего подобного на Балканах и во всей Восточной Европе не существует. Если Молдова опоздает с реализацией данного предложения, такая база может быть создана где-нибудь в другом месте, например в Румынии.

Тот факт, что такой проект вполне реалистичен, определяется несколькими соображениями: во-первых, вдохновляющими являются попытки нынешнего молдавского руководства во главе с В.Н.Ворониным по возрождению молдавской промышленности; во-вторых, само географическое положение Молдовы удобно для такого рода деятельности – выход к Дунаю через Джурджулешты, общая граница с Румынией и другие факторы.

Создав такую базу в Молдове, республика выигрывает многократно. Экономически – это инвестиции в промышленную и транспортную инфраструктуру, это новые рабочие места (возможность возврата домой из западных стран и России тысяч граждан), это поступления в бюджет и решение ряда социальных программ. Это также и политически выгодно нынешнему молдавскому руководству, так как новые рабочие места являются лучшим доказательством состоятельности власти и с неизбежностью привлекут дополнительные голоса на выборах. Геополитически – это возможность экономического «давления» на Румынию, Украину и через Джурджулешты на другие страны; это дополнительный рычаг при решении приднестровского вопроса.

Чтобы быть убедительнее, приведём такой пример: тонна хлопка стоит более 1500\$, а Тираспольский ХБК потребляет ежедневно не менее 50 тонн. В год это только хлопка более чем на 20.000.000\$ и лишь для одного предприятия³¹⁰. А если пропустить через Молдову весь потребляемый Европой среднеазиатский хлопок? Это же сотни миллионов долларов в год или даже более! Даже если лишь несколько процентов от

³¹⁰ «Коммунист», 2005, 29 апреля.

этой суммы пойдут на нужды республики в виде комиссионных – это уже серьёзные средства. Однако, как мы уже отметили выше, это и инвестиции, и рабочие места, и, что ещё важнее, это убедительный пример открытости и деловой способности нашей республики в глазах европейского бизнеса.

При решении предлагаемого проекта следует иметь в виду и следующее обстоятельство: цена хлопка высокая, поэтому его покупатели не просто богатые, а очень богатые люди и страны. Если в Молдове будет создана крупнейшая хлопковая база, она автоматически станет своеобразным «магнитом» для этих людей, обладающих огромными капиталами (месячное потребление сырья лишь на одной средних размеров фабрике превышает 1000 тонн). А объёмы подписываемых ими контрактов огромны, ведь никто не заключает контракта на месяц – расчёты ведутся не менее чем на год вперёд (это 10-12 тыс. тонн и более, что составляет не менее 15 млн. долларов США). Более того, Молдова станет не просто местом, где будут заключаться крупные сделки, но и «объектом» иностранных инвестиций.

Поясним данную мысль на одном примере: некоторое время тому назад у нас состоялся примечательный разговор с одним итальянским бизнесменом, покупателем нашей продукции. Так вот, итальянец говорит: «Зачем мне везти хлопок на большие расстояния в Италию, в этой стране нанимать молдаван, платить им по итальянским критериям, а затем экспортировать готовую продукцию в страны Восточной Европы? Не лучше ли организовать производство где-нибудь в Молдове, что даст мне огромную экономию средств и времени?» Однако это не единственный пример такого рода и учитывая молдавские мощности и традиции швейного производства, квалификацию молдавских рабочих и инженеров, дешевизну рабочей силы и энергоресурсов в Молдове (по сравнению с европейскими странами), присутствие здесь мощной сырьевой базы (создаваемой будущей совместной молдо-узбекской фирмой) и географическую близость нашей производственной базы к европейскому потребителю, есть серьёзные предпосылки считать, что это привлечёт солидного западного инвестора в республику. Следует только создать ему выгодные условия для этого и обеспечить безопасность бизнеса на территории Республики Молдова. Таким образом, реализация данного проекта станет своеобразным «магнитом» в деле дальнейшего привлечения иностранных инвестиций в республику.

И ещё – все торговые операции молдо-узбекской фирмы, вне зависимости от маршрутов их следования и страны-покупателя будут проходить исключительно через молдавские банки, а страхование всех конт-

раков будет осуществляться исключительно молдавскими страховыми компаниями. Эти дополнительные, и немалые, деньги будут идти в Молдову. Также имеет значение и тот факт, что транспортировка и доставка грузов к месту назначения планируется осуществляться молдавскими транспортными компаниями. В этом контексте и в свете изложенного выше, было бы очень полезно заключение соответствующих годовых контрактов, в первую очередь по обеспечению доставки грузов всем покупателям (клиентам) хлопка.

В годы президентства Мирчи Снегура часто говорилось о превращении Молдовы в «Балканскую Швейцарию», что вообще-то никто серьёзно не воспринимал. Однако, при правильном подходе, нельзя исключить возможности становления в Молдове серьёзного центра по финансовому обеспечению некоторых международных сделок с определённого рода товарами, в первую очередь с хлопком. Для сравнения приведём следующий пример: Англия не производит чая, однако является одним из крупнейших его мировых экспортёров. Почему бы Молдове не стать крупным экспортёром (европейского масштаба) хлопка и изделий из него? Кроме того: та же Великобритания, являясь далеко не крупным нефтедобывающим государством, обеспечивает через Лондонскую финансовую биржу большую часть операций с нефтью и нефтепродуктами на европейском континенте и не только. Почему же Молдове, благодаря строительству собственного порта не стать крупнейшим в Центральной и Восточной Европе финансовым центром по обеспечению «хлопковых» и «нефтяных» операций?

Далее. Данная деятельность не только будет объективно способствовать решению приднестровского вопроса, но и после его решения станет одним из тех факторов, которые будут содействовать консолидации территориальной целостности Республики Молдова. Дело в том, что более 12 тыс. работников Тираспольского хлопчатобумажного комбината (ХБК) и швейной фабрики города Тирасполя, а также их семьи будут кровно заинтересованы в хлопке. А это мощнейшая сила в деле консолидации молдавской государственности, ведь хлопок-то «молдавский», со всеми вытекающими из этого экономическими и политическими последствиями.

Кроме того, Тираспольский ХБК являлся в своё время и одним из крупнейших налогоплательщиков и восстановление его деятельности выгодно всем без исключения тираспольчанам. В этом контексте, полномасштабное и бесперебойное снабжение «молдавским» сырьём Тираспольского ХБК становится условием восстановления территориального единства Молдавской республики. Учитывая тот факт, что более 12 тыс.

человек из-за отсутствия сырья являются безработными, а их семьи без стабильных источников существования, данный проект, по нашему мнению, должен с неизбежностью сказаться положительно на процессе восстановления территориального единства Республики Молдова. Таким образом, от этого выиграют все. Это реальный шанс способствовать процессу экономического возрождения Молдовы и созданию того «мостика между Востоком и Западом», о котором в нашей республике так часто говорят.

Раскрывая данные перспективы, следует *особо подчеркнуть*: реализация данных и других подобных проектов принесёт государству только дивиденды. Хотя для этого потребуются серьёзные инвестиции. А тот факт, что они нашлись для строительства дунайского порта ещё раз свидетельствует о их реалистичности. В заключение можем констатировать, что ГУУАМ (после выхода из него Узбекистана – ГУАМ) имеет все шансы возродиться как региональная организация на постсоветском пространстве, имеющая конструктивное начало и направленная не против кого-либо, а на реализацию исключительно созидательных задач.

В контексте вышеизложенного напрашивается естественный вывод о том, что в формирующейся после распада СССР системе европейской безопасности. Республика Молдова, как и любое другое государство, весьма зависима от происходящих за её пределами процессов, которые влияют на внутреннюю ситуацию в стране, на состояние её экономики, на правопорядок в ней и в целом на степень её безопасности. Исходя из этого, представляется логичным наше равноценное сотрудничество как с Западом, так и с Востоком, тем более, что в новых условиях, наш стратегический партнёр Россия не только не является противником западных стран, но автоматически становится их естественным союзником³¹¹. Принципиальное значение имеет положение о том, что Россия и НАТО

³¹¹ Концепция внешней политики Российской Федерации (Утверждена Президентом Российской Федерации В.В.Путиным 28 июня 2000 г.). // *Международная жизнь*. 2000, №8-9; Иванов И. *Новая российская дипломатия. Десять лет внешней политики страны*. – Москва, 2001; Лихачев В. *Россия и Европейский союз*. // *Международная жизнь*. 2002, №12; Послание Президента Российской Федерации В.В.Путина Федеральному Собранию. Москва, 16 мая 2003 года. // *Международная жизнь*. 2003, №6; Путин В. *Российская дипломатия как никогда прежде должна сегодня помогать решению общенациональных задач*. // *Международная жизнь*. 2004, №7-8; Солана Х. *Отношения между Евросоюзом и Россией приобретают стратегическое значение*. // http://world.ng.ru/dipcorpus/2000-03-23/1_relations.html.

более не рассматривают друг друга как противников³¹². В перспективе, на основе Североатлантического пакта, **будет впервые в мировой истории образована общеевропейская система всеобъемлющей безопасности**. Более того, данная система, включающая США и Россию охватит фактически всё северное полушарие от Ванкувера до Владивостока³¹³ к северу от 30-й широты и наша страна не может оставаться за пределами этого процесса или противопоставлять себя какой-либо из его частей.

Библиография

- Conceptia politicii externe a Republicii Moldova. // Monitorul oficial al Republicii Moldova, nr.20/187 din 6 aprilie 1995. – Chişinău, 1995.
- Conceptia securităţii naţionale a Republicii Moldova. // Monitorul oficial al Republicii Moldova, nr.35/399 din 29 iunie 1995. – Chişinău, 1995.
- Constituţia Republicii Moldova. // Monitorul oficial al Republicii Moldova, nr.1, august 1994, partea I. – Chişinău, 1994.
- Doctrina militară a Republicii Moldova. // Monitorul oficial al Republicii Moldova, nr.38-39/429 din 14 iulie 1995. – Chişinău, 1995.
- Prodi R. Europa se va opri pe Prut. // „Flux”, 2002, 17 octombrie.
- The Alliance Strategic Concept approved by Washington Summit on 23 and 24 April 1999. NATO Review, no. 2 (summer 1999).
- Tratat de prietenie şi cooperare între Republica Moldova şi Federaţia Rusă din 19 noiembrie 2001. // Tratatate internaţionale. Vol. 29. – Chişinău, 2002, p. 335-341.
- Аттали Ж. На пороге нового тысячелетия. – Москва, 1993.
- Бенюк В., Назария С., Руснак А. Коррупция и организованная преступность – угроза национальной безопасности (На примере Республики

³¹² Клинтон Б. *Соединённые Штаты и Россия – это две великие державы, на которые возложена огромная ответственность действовать партнёрски, отводя угрозы и используя возможности нового века.* // *Международная жизнь.* 1997, №3; Олбрайт М. *США хотят видеть в России страну мирных решений.* // *Диккурьер.* 2000, №3, с.12-14; Ширак Ж. *Нашему глобализованному миру необходимы органы, которые бы объединили, чтобы лучше управлять им и продвигать наши идеалы.* // *Международная жизнь.* 2000, №10; Блэр Т. *Хотя от наших кратких выступлений мир не переменится, всё же разве плохо, что мы здесь говорим друг с другом, а не воюем?* // *Международная жизнь.* 2000, №10; Римская Декларация «Отношения Россия – НАТО: новое качество». // *«Известия»,* 2002, 29 мая; Робертсон Дж. *Ядро коалиции составляют НАТО и Россия.* // *Международная жизнь.* 2003, №1, с.47-51.

³¹³ Геншер Г.-Д. *От Ванкувера до Владивостока.* // *Международная жизнь.* 1993, №4, с.33-38.

- Молдова и других стран-членов СНГ). – Кишинёв, „Draghiştea”, 2002.
- Бжезинский Зб. Великая шахматная доска. – Москва, «Международные отношения», 1999.
- Блэр Т. Хотя от наших кратких выступлений мир не переменится, всё же разве плохо, что мы здесь говорим друг с другом, а не воюем? // Международная жизнь. 2000, №10.
- Виноградова Л. Экономическая интеграция в СНГ и опыт Третьего мира. // МЭиМО. 1995, №9.
- Военная доктрина Российской Федерации. // «Независимая газета», 2000, 22 апреля.
- Воронин В. Выступление в Центре стратегических и международных исследований (США). // Мысль, 2002, №4 (18).
- Воронин В. Объединение страны – главное условие становления молдавской государственности. // Мысль, 2002, №3 (17).
- Воронин В. Страна нуждается в кардинальных реформах. // «Коммунист», 2003, 10 января.
- Выступление Президента Республики Молдова Владимира Воронина на саммите Совета Евроатлантического партнёрства. // “Независимая Молдова”, 2002, 26 ноября.
- Геншер Г.-Д. От Ванкувера до Владивостока. // Международная жизнь. 1993, №4.
- Доклад НАТО о сценариях мер укрепления доверия и безопасности (МДБ), проверки, нераспространения, контроля над вооружениями и разоружения. // Ежегодник СИПРИ 2001. Вооружения, разоружение и международная безопасность. – Москва, Наука, 2002.
- Иванов И. Новая российская дипломатия. Десять лет внешней политики страны. – Москва, Олма-Пресс, 2001.
- Исаев А. НАТО у границ Молдовы. // «Независимая Молдова», 2002, 27 ноября.
- Киссинджер Г. Нужна ли Америке внешняя политика? К дипломатии для XXI века. – Москва, «Ладемир», 2002.
- Клинтон Б. Соединённые Штаты и Россия – это две великие державы, на которые возложена огромная ответственность действовать партнёрски, отводя угрозы и используя возможности нового века. // Международная жизнь. 1997, №3.
- Концепция внешней политики Российской Федерации (Утверждена Президентом Российской Федерации В.В.Путиным 28 июня 2000 г.). // Международная жизнь. 2000, №8-9.

- Лихачев В. Россия и Европейский союз. // Международная жизнь. 2002, №12.
- Назария С. Идти в Европу не порознь, а взявшись за руки. (Факторы способствующие интеграционным процессам в СНГ, и препятствия на этом пути). // Мысль. 2004, № 1 (23).
- Назария С. Молдова и сотрудничество в рамках ГУУАМ. // «Коммунист», 2005, 29 апреля.
- Нюберг Р. Сплотиться в Европе, чтобы эффективно действовать в мире? // Международная жизнь. 2002, №5.
- Олбрайт М. США хотят видеть в России страну мирных решений. // Дип-куррьер. 2000, №3.
- Послание Президента Российской Федерации В.В.Путина Федеральному Собранию. Москва, 16 мая 2003 года. // Международная жизнь. 2003, №6.
- Путин В. Российская дипломатия как никогда прежде должна сегодня помогать решению общенациональных задач. // Международная жизнь. 2004, №7-8.
- Райт Р. Ни одно государство не было уничтожено торговлей. // Международная жизнь. 2002, №5.
- Римская Декларация «Отношения Россия – НАТО: новое качество». // «Известия», 2002, 29 мая.
- Робертсон Дж. Ядро коалиции составляют НАТО и Россия. // Международная жизнь. 2003, №1.
- Солана Х. Отношения между Евросоюзом и Россией приобретают стратегическое значение. // http://world.ng.ru/dipcorpus/2000-03-23/1_relations.html.
- Трубников В. Формируется новая философия отторжения терроризма. // Международная жизнь. 2003, №9-10.
- Устав Содружества Независимых Государств. // Внешняя политика и безопасность современной России. Документы. Том второй. – Москва, 1999.
- Хартия «Большая Европа». // «Независимая газета», 1993, 22 декабря.
- Холбрук Р. Америка – европейская держава. // США: ЭПИ. 1995, №8.
- Цзянь Цзэминь. Большие страны должны уважать малые страны, сильные должны поддерживать слабых, а богатые помогать бедным. // Международная жизнь. 2000, №10.
- Ширак Ж. Нашему глобализованному миру необходимы органы, которые бы объединили, чтобы лучше управлять им и продвигать наши идеалы. // Международная жизнь. 2000, №10.

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

№2 (XXIX), 2005.

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

Bun de tipar 6.06.2005. formatul 60x84 ¹/₁₆.
Coli de tipar 10,0. Coli editoriale 10,0.
Comanda 74. Tirajul 50 ex.

Centrul Editorial al USM.
Str. A.Mateevici, 60, Chișinău, MD, 2009